

Et Afsnit af den danske Tyverilovgivnings Historie.

Af fhv. Højesteretspræsident Dr. jur.
TROELS G. JØRGENSEN.

Forordningen af 20. Februar 1789 angaaende nærmere Bestemmelse af Straffe for Tyve og Hælere betegner en vigtig Station paa den lange Vej, som er tilbagelagt af vor Lovgivning om Tyveri. Den omtales af A. S. Ørsted i Forerindringen til hans systematiske Udvikling af Begrebet om Tyveri (1809) som »dette skønne Phænomen af Humanitet og Visdom i vor Straffelovgivning«, og den betegner utvivlsomt et smukt Fremskridt fra Landsloven (Danske Lov, D. L.) med senere Forordninger, men dog kun en Overgang, thi fra disses Kagstrygning og Brændemærke fik Lovgiveren sig endnu ikke gjort fri. Særlig Interesse frembyder Undersøgelsen af dette Lovstykke og af de dette bærende kriminalpolitiske Anskuelser derved, at det er Frugt af en fyldig Kommissionsbehandling, hvortil fremstaaende Jurister i Datiden laante Navn, og dets endelige Skikkelse er formet af *Chr. Colbjørnsen* som Generalprokurør.

Fdg. giver ikke nye Definitioner, men bestemmer nye Straffe med Sondring mellem simpelt Tyveri, §§ 1—3, og det Tyveri, for hvilket allerede den gældende Ret satte højeste Tyvsstraf, §§ 4 og 5, hvorhos § 6 sætter Straffen for Tyveri af Børn mellem 10 og 15 Aar og § 7 for Tyvsmedvidere og Hælere. Simpelt Tyveri straffes 1. Gang med Tugthusarbejde fra 2 Maaneder indtil 2 Aar efter nærmere angivne Udmaalingsregler, 2. Gang med Rasphus eller

Fæstningsarbejde — for Kvinder Tugthusarbejde — fra 3 til 5 Aar og 3. Gang med Fæstnings- eller Tugthusarbejde paa Livstid. Med sidstnævnte Straf med Tillæg af Kagstrygning anses der ved den anden Gruppe Tyverier, og skulde nogen stjæle paany — ogsaa som 4. Gangs simpelt Tyveri — gentages disse Straffe — under streng Bevogtning — med Tillæg af Brændemærke paa Panden. Børn straffes første Gang for Tyveri med Ris ved Slutteren under Fogdens Opsigt, i Gentagelsestilfælde med Tugthusarbejde fra 2 Maaneder til 2 Aar. Tyvsmedvidere og Hælere, som ikke har været med i Gerningen selv, straffes 1. Gang med halv, 2. Gang med fuld Straf som 1. Gangs Tyveri, og sker det oftere med livsvarigt Fæstnings- eller Tugthusarbejde. Endelig hæver § 8 Tvigælden til Bestjaalne (Erstatning af det stjaalnes dobbelte Værdi, der ydedes udover simpel Erstatning, Igæld) og Bosloddens Forbrydelse til det offentlige.

Af det kgl. Kommissorium af 19. Marts 1783, der i sin Tekst retter sig til Justitiarius i Højesteret, Gehejmekonferensraad og Kammerherre Grev *H. R. v. d. Osten* og Generalprokurør, Gehejmeraad Professor juris naturæ et gentium saa og juris publici *Stampe*, »om hans Helbred tillader«, fremgaar det, at Stødet til at tage et Reformarbejde op var givet af førstnævnte i Andragende af 26. f. M. Reskriptets fuldstændige Tilskrift medtager ogsaa følgende 5 Medlemmer: Vicegeneralprokurør, Konferensraad *Oluf Lundt Bang*, Generalauditor ved Søetaten, Professor juris designatus Etatsraad *Jacob Edvard Colbjørnsen*, Højesterets-assessorerne, Justitsraad *Ole Rested*, og Justitsraad *Mads Fridsch* og Professor juris designatus, Sekretær i Højesteret *Lauritz Nørregaard*. Hof- og Stadsretsassessor *Fleischer*, der i Forvejen var Sekretær i »Lovkommissionen«, som ikke vides at have sat sig Spor, blev ogsaa Sekretær i denne Kommission. *Stampe* deltog ikke; han afløstes som Generalprokurør i 1784 af *Bang*, der tillige blev Justitiarius i Hof- og Stadsretten. *J. E. Colbjørnsen*, senere Justitiarius i

Højesteret, var ældre Broder til *Chr. Colbjørnsen*, der dengang var Kammeradvokat, men i 1788 fra Assessor i Højesteret blev Deputeret i Kancelliet og Generalprokurør. Kommissionens Arbejde afsluttedes med Indberetning af 28. Juni 1786. Generalprokurør *Chr. Colbjørnsens* Indstilling om Udkastets endelige Affattelse forelaa den 29. Januar 1789, og med to Ændringer forelagde Kancelliet hans Forslag til Stadfæstelse, der altsaa paafulgte den 20. Februar. Behandlingen havde taget sin Tid, men der redegøres i Indberetningen for, at Arbejdet havde været vidtløftigere, end det kortfattede Lovudkast kunde give Indtryk af, fordi nogle af Medlemmerne formente, at Udkastet burde angaa alle Misgerninger, hvorved nogen fornærmes paa sit Gods. Alle indsaa, at vigtige Grunde talte herfor, da Straffene indenfor den samlede Kriminalret maatte blive indbyrdes meget ulige, naar den øvrige Straffelovgivning blev bestaaende. Det fandtes dog betænkeligt at udvide Arbejdet over Grænserne i Kommissoriet, men Udkastet var saaledes Resultat af et langt vidtløftigere Arbejde. Hvervets Omfang var meget tydelig begrænset til at gøre Udkast til en kriminel Anordning, som nærmere bestemmer Tyveriers Beskaffenhed og Straf, men *Ostens* Andragende, der indledningsvis refereres, havde svævet videre ud. Ingen Del af Loven, udviklede det, syntes at trænge mere til Forandring end den 6. Bog om Misgerninger, da Straffenes Grader ikke alle Steder syntes at være overensstemmende med Graderne i Forbrydelserne. »I Særdeleshed holdt han for, at en kriminel Anordning i Henseende til den Misgerning, som er mest almindelig nemlig Tyveri, kan være ligesaa nødvendig som nyttig, da Lovene i denne Materie ikke synes saa bestemte og saa passende, som vore Tiders Omstændigheder udfordrer. Og ligesom de Misgerninger, som Loven kalder Røveri, Ran, Tyveri, uhjemmelt og Dølgsmaal af fundne Sager, formenes at kunne og burde nærmere bestemmes, saa anses og den Forskel af ringe og stort Tyveri, den Straf endog for det mindste Tyveri, ja

tillige Hovedlods Forbrydelse ikke altid at være passende eller billig«. Vel var der givet Anvisning paa at fremkalde Benaadninger, men Sagerne skulde dog først appelleres alle Retter igennem, »i hvilken Tid Delinkventerne maa hendsidde paa Publici Bekostning, og Straffen følger derefter saa sildig paa Misgerningen, at den taber en stor Del af dens Virkning til Skræk og Advarsel«. Indenfor Kommissionen var Arbejdet forløbet saaledes, at der affattedes Betænkninger og Udkast af *Nørregaard* i December 1783, af *Bang* den 24. August 1784 og af *Colbjørnsen* den 21. Maj 1785. Ved Cirkulation af disse fremkom i Tiden til Mødet den 20. Maj 1786 Erklæringer fra de øvrige Medlemmer og Svar dertil. Et særligt Udkast til Fdg. om Delinkventsagers Udførelse i Danmark og Norge, der er udateret, udarbejdedes af *Rested* efter Henstilling af *Osten*.

Nørregaard havde straks, skønt han erkendte Kommisoriets Begrænsning, betonet det uheldige i at holde sig nøje til Tyveri og leverede derfor et videregaaende Projekt, idet han i 79 Artikler fremsatte Strafferegler for 1. Tyveri, 2. Ran og Røveri, 3. Hærværk, 4. Mordbrand og anden Ildebrand, 5. Falsk, Svig og Bedrageri og under 6. almindelige Regler. *Bangs* derpaa følgende Udarbejdelse, der er særlig fyldig, har paa tilsvarende Maade et Udkast til Strafferegler for de tilgrænsende Forbrydelser, og ogsaa *Colbjørnsen* beskæftiger sig en Del med disse Forhold, dog kun ex tuto. I en særskilt Skrivelse ytrer han sin Betænkelighed ved at gaa udover Tyveriforbrydelsen, saa meget mere som der var nedsat en Lovkommission, der havde hele Loven derunder Kriminalloven til Arbejdsfelt. Skulde en Anordning om Tyveri ganske fra Roden og til muligste Nøjagtighed og Fuldstændighed forfattes, ytrede han, maatte dermed beslægtede Misgerninger drages ind under Arbejdet. Men i Virkeligheden maatte der gaas videre, f. Eks. naar ved Røveri det personlige Angreb paa den overfaldne skulde bedømmes. Der burde jo herske een Aand i hele Kriminallovgivningen og den nøjeste Sammenhæng mellem alle

dens Dele. *Nørregaards* og *Bangs* udvidede Udkast maatte eventuelt gøres helt udtømmende, saa at Henvisninger til gældende Ret blev overflødige. Under alle Omstændigheder burde dog Tyveriafsnittet tilendebringes straks, da der var saa stor Trang dertil baade med Hensyn til Delinkventerne og til Retterne. *Rested* var Tilhænger af Kommissoriets Udvidelse til hele Kriminalretten og mente, at man kunde fuldføre hele Arbejdet paa et Aar, hvorimod *Fridsch* erklærede for sin Person ikke at kunne anbefale en Ekstension og ikke troede paa saa hurtig en Afslutning. Han vilde kun have indsendt til Kancelliet, hvad der vedrørte Tyveri. Dette skete dog ikke, men som allerede oplyst blev man enige om at begrænse sit Udkast til det krævede. *Fridsch* var den, der stærkest fremhævede Vanskelighederne, selv om man vilde gaa i Lag med den udvidede Opgave. Efter at have fremsat nogle Bemærkninger til de fremkomne Forslag ytrede han: »Iøvrigt kan det vel ikke nægtes, at Begrebet om forberørte Misgerninger, hvorved nogen fornærmes paa sit Gods, er vanskeligt at udvikle, naar det skal ske efter de i vore Love vedtagne Inddelinger, Denominationer og Bestemmelser, hvilket ikke er at undre over, da saavel Sæderne som Maaden at tænke og udtrykke sig paa har naturligvis lidt store Forandringer i den Tid, Landet har haft Love, og man hidindtil ved enhver ny Lovgivelse har altfor ængstelig holdt sig ved det gamle. Ran og Hærværk høres nu ikke mere i daglig Tale og læses ikke uden i juridiske Skrifter. Nationen forstaar ikke disse Ord, og Juristerne selv er ikke enige om, hvorledes de skal forstaas. Vold er efter sin oprindelige og sædvanligste Bemærkelse saa vidtloftigt et Udtryk, at det næppe kan tjene til at distingvere et genus af Misgerninger mindre et species. Røveri forstaar man ikke uden om det, som sker paa alfare Veje. Mordbrand, som ikke egentlig kan betyde andet end incendium dolosum qualificatum, har faaet en mere udstrakt og følgerig ubestemt Bemærkelse. Tyveri er næsten altsaa den eneste Terminus

i denne hele Klasse af Misgerninger, som opvækker et adækvat Begreb, og dog skal alle de forskellige Arter af disse Misgerninger indknibes under en anden Terminologi og derefter anvises deres Plads, om de ellers skal have nogen. Dette er en Tvang, som ikke kan føde andet end Forlegenhed, Utydelighed og Forvirring af sig. Skal derfor denne Del af Lovgivelsen bringes til nogen Grad af Fuldkommenhed, saa tror jeg, at man for det første maa lade de Ord og Termini fare, som Nationen ikke mere vedkender sig, og dernæst forsøge en bekvemmere Plan end forhen til at bestemme, inddele og anordne disse Misgerninger i Overensstemmelse med deres Natur og Sammenhæng. Men jeg tror tillige, som jeg forhen har tilkendegivet, at dette Forelagende ikke bør iværksættes, førend den hele Kriminalret engang skal omarbejdes.

Nørregaard indleder sit Udkast med at fremsætte visse Principer, hvoraf følgende kan anføres: Straf paa Æren bør begrænses til, at nogen for bestandig mister sin Frihed. Fdg. 19. Nov. 1751 havde bestemt, at Dom paa Kagstrygning og Brændemærke altid skulde ledsages af Dom til livsvarigt Frihedstab, for at disse Delinkventer, der ikke paa lovlig Maade kunde ernære sig, ikke skulde omløbe løse og ledige til Publici Byrde og Fare, og Fdg. 19. Marts s. A. havde afløst Kagstrygningsstraf for Kvinders Løsagtighed (3 Børn) med 6 til 8 Aars Tugthus og begrundet det med, at de efter Udstaaelse af førstnævnte Straf blev anset for uærlige og foragtelige, saa at ingen vilde have dem i Tjeneste og andre Tjenestefolk ikke vilde forrette Arbejde og søge Spisning med dem. I Tilslutning hertil fremhæver *Nørregaard*, at Tyvens Forlis af Æren betager ham alle lovlige Næringsveje, saa at Følgen maaske bliver, at en ellers god Borger forgriber sig paa sine Medborgeres Gods. Han mener dog, det vilde være forsigtigst ikke at udtale denne nye Regel udtrykkelig i Loven, men kun indirekte. Fremdeles: al privat Straf bør aldeles ophøre, Pengestrafte kun anvendes i faa Tilfælde og lemlæstende Straffe »jages

rent i Landflygtighed«. Kagstrygning bør kun anvendes i Forbindelse med Livstidsstraf og med Brændemærke paa Panden, der gives ikke for at tilføje Smerte, men for at forhindre Undvigelse. Lovens Forskel mellem stort og ringe Tyveri, jfr. D.L. 6-17-36 (20 Lod Sølv eller 10 Rdl.), er den besynderligste og næsten destitueret fra al moralsk og politisk Grund. Den har ingen moralsk Grund, da det som oftest for Tyven er en blot Hændelse, at Tyveriet anses for stort eller ringe, og ingen politisk, thi hvorfor skal der være større Værn for en Ting til 10 Rdl. end til 9 Rdl.? og hvorfor ikke mere for en Ting til 1000 Rdl.? Han tilføjer: »Nogle nyere Kriminalister har indset dette og derfor antaget flere Grader i Tyveri efter det bortstjaalne Gods, større eller mindre Værdi. Men da jeg ej kan anse denne deres Gradestok for andet end et Hjernesvind uden Nytte, saa har jeg ej fundet for godt at følge samme saa meget mindre, som den ej er almindelig for alle Misgerninger, og vor nærværende Lov selv ej har agtet en saadan Forskel uden alene i Tyveri,«. Den ringe Interesse, *Nørregaard* nærede for at graduere Straffene, vil fremgaa af det følgende. Det kan iøvrigt her bemærkes, at i de »Vink til en hensigtsmæssig Lov for Tyveris Afstraffelse«, som *Ørsted* giver i § 109 i Tyveriafhandlingen, lægges der en Hovedvægt paa at fastsætte Forholdet mellem det stjaalnes Værdi og Straffetiden; den af ham anbefalede talmæssig ubegrænsede »Gradestok« er meget nuanceret og sikkert for matematisk til praktisk Brug. Endelig nævnes, at der maa gores Forskel mellem simpel og kvalificeret Misgerning, mellem fuldbragt og begyndt, og at Gentagelsesstraf forudsætter Dom for og hel eller delvis Afsoning af første Forseelse. Idet Omtalen af Tyveri henskydes til senere, skal her anføres en Del af *Nørregaards* Forslag til Straffe for de dette tilgrænsende Misgerninger. Ran, som Loven ramte med Tvigrældspligt og Tremarksstraf, vil han anse med Frihedsstraffe, 3. Gang med højeste Tyveristraf, som er Ærestab, Kagstrygning og Brændemærke samt Livstidsfængsel. Ran

paa Gade, Torv og offentlig Plads i By en Time efter Solnedgang, rammes ogsaa med sidstnævnte Straf og ligeledes Røveri, der jfr. D. L. 6-16-1, er Ran paa alfar Vej eller Sti. For Mordbrand er Straffen Halshugning og Kroppen at opbrændes. Den idømmes for med Vilje at sætte Ild paa anden Mands Bolig, Hus, Bygning, Skov, Skib eller andet og uanset, om den paasatte Ild har medført Skade eller ikke, om Gerningen er begaaet om Dagen eller om Natten, i By eller udenfor By, og om Folk er tilstede eller ikke. Ildspaesættelse paa Svinesti, Gjærder eller smaa Udhuse, der er afsides beliggende, er ikke Mordbrand, og straffes med Tugthus i 1 Aar. Af Forbrydelsen Falsk har han en Række Former: Efterskriven af en anden Mands Haand og Forfalsken af hans Skrift, at bruge slige Breve, at udfærdige falsk Embedsattest, at gøre eller anbringe falsk Stempel, at slaa falsk Mønt eller forfalske Mønt og lave falske Banksedler, at flytte Skelsten, at forfalske Vægt og Maal, at bruge saadant i Handel og Vandel eller misbruge lovlig Vægt og Maal. Overalt dikteres der en ugradueret Straffesats. Forbrydelserne Ran, Tyveri og Falsk giver han indbyrdes Gentagelsesvirkning, saaledes at den sidst begaaede straffes som Tyveri 2. eller 3. Gang begaaet. *Norregaard* vil ogsaa grunde Strafbarhed paa Præsumptioner. I Kapitlet om Ran bestemmes det: »Bevindes nogen at opholde sig i Skov eller Mark og ej kan gøre Rede for, at han der har noget lovligt Ærinde, da bør han at straffes med 1 Aars Tugthusarbejde«, og blandt hans almindelige Regler findes følgende: »Er Tiltalte ikke fuldt overbevist, men stor Formodning mod ham er fremkommen, og Sagen tillige er af den Vigtighed, at den almindelige Sikkerhed og Publikum kan agtes at tilkomme Satisfaktion, anser Dommeren ham efter Omstændighederne for sit mistænkelige Forhold med en vilkaarlig Straf, dog ikke over 2 Aars Tugthus.« Naar nogen er idømt livsvarig Fængselsstraf, gaar hans Formue i Arv som efter død Mand.

Af *Bangs* Udviklinger om de tilgrænsende Forbrydelser

kan nævnes den Sondring, han vilde gøre indenfor Ran, nemlig eftersom Gerningen var foretaget for Vindings Skyld, i hvilket Fald Tyvsstraf maatte anvendes, eller af Hævn-gerrighed, Overmod eller af anden Aarsag. I saa Fald kunde der under en privat Sag idømmes Rasphus i nogen Tid eller Pengemulkt foruden Erstatning. Den lave Tre-marksstraf efter Loven mener han skyldes, at Ran begaas af Folk, som just ikke er af det ringeste Slags, men af dem, som er overmodige og foragter baade Loven og dem, de har med at gøre, hvorimod Tyveri gerne begaas af de ringeste og fattigste Folk, der, naar de ikke kan korrigeres, hensættes til bestandig Arbejde og Føde. Deres principium agendi er Fattigdom og Vindesyge og Dovenskab og gammelt igroet Skarnagtighed. For den, der begaar Ran, synes Overmod, overdrevne Tanker om sit Formaaende og Vælde og Foragt for den, han har med at gøre, at være Sjælen i hans Gerning. *Bang* anvender Strafferammer og afviser ikke Brugen af Pengebod. At flytte Skelsten vil han anse med Betaling af det 10-dobbelte af den opnaaede Fordel og lige saa meget til Sognets fattige, subsidiært med Arbejde i Jern i 1—3 Aar, og at udgive det af anden Mand forfalskede Dokument første Gang med tredobbelt Erstatning. Den, der har ladet sit Skib eller Gods assurere og lader samme forkomme Assurandørerne til Skade, skal betale Assurandørerne den forsikrede Summa 10-dobbelt. 2. Gang ifalder han samme Betalingspligt og desuden Arbejde i Jern sin Livstid. En meget rummelig udfyldende Strafferegulering var følgende: »Dersom nogen paa anden underfundig og utilladelig Maade end de her opregnede tilvender sig anden Mands Gods uden Vederlag og derfor tiltales af den forurettede, skal han idømmes, foruden Erstatning, Pengemulkt eller Tugthus 1 eller flere Aar, ja, vel paa Livstid, eftersom Gerningen er til, eller Gerningsmandens foregaaende Liv og Levned lader haabe Fodbedring.«

Colbjørnsen udvikler, at Hovedhensigten af al Straf er den almindelige Sikkerhed. Dens Art og Grad maa derfor

bestemmes efter den større eller mindre Usikkerhed, som den forøvede Misgerning har foraarsaget. I Betragtning kommer med Hensyn til Gerningen selv Størrelsen af Skaden eller det Onde, der er sket og oftere kunde befrygtes, den større eller mindre Lejlighed, der haves til at begaa Misgerningen, og Vanskeligheden af at hindre den. Med Hensyn til Gerningsmanden kommer i Betragtning hans Tænkemaade, eftersom den er mere eller mindre fordærvet, og i hvilket Forhold Forestillingen af enten et større eller et mindre Onde som Straf kan agtes tilstrækkeligt til at holde ham fra Misgerninger. Det førstnævnte Forhold har Betydning, forsaavidt der ved Eksemplet skal virkes Skræk, det sidstnævnte har nærmest Hensigt til Forbedring. Han paapeger retshistorisk, at D. L. ved for Ran og Hærværk at beholde de ældre Bøder af 3 og 40 Mark, der var Udtryk for Hærværks grovere Karakter, gjorde Ran til den haardest straffede, fordi Tremarksstraffen i Loven var infamerende. Overfor *Nørregaard*, der tog lemfældig paa Falskforbrydelsen, bemærker han: »Saa lidet hyppig, som jeg vilde, at Livsstraffen herefter bliver, kunde jeg dog aldrig tilraade at forandre den i Lovens 6-18-2 for falsk Mønt fastsatte Livsstraf, som Fdg. af 8. Marts 1737 har udvidet til dem, der gør falske Banksedler. Falskneren, som efterskriver andres Hænder eller eftertrykker deres Signeter til Breve eller Haandskrifter, der lyder paa Penge eller Penges Værd, eller som vidende betjener sig af saadanne falske Dokumenter, bør anses om ej til Straf paa Livet dog til den, som dernæst er den forskyldte, nemlig Kag, Brændemærke og Arbejde i Livstid, paa det at en saadan Misdæder kan betages alt Haab om igen at bekomme sin Frihed, og om han skulde fåa Lejlighed til at undvige, da bære det Skændselspræg, som maa gøre ham alle Vegne kendelig.«

Rested fandt gennemgaaende *Nørregaards* Straffeforslag altfor haarde og manglende Individualisering, og *Fridsch* ytrede i Tilslutning dertil: »Det er vistnok en Sandhed,

at den Lov, som overlader mindst til Dommerens Arbitrium, har et betydeligt Fortrin, men naar dette Fortrin ikke kan erholdes, uden at Billigheden lider derunder, saa er det for dyrt købt.*

Alt ialt maa det siges, at Kommissionsmedlemmernes Mening om den rette Ordning indenfor det tilgrænsende Omraade var ret forskellige, og det samme gjaldt deres Interesse for at fordybe sig deri.

Hvad nu Tyveri angaar, saa var den bestaaende Lovgivnings Straffe som alt bemærket bygget paa Sondring efter en Værdi af det bortstjaalne paa 20 Lod Sølv. Det ringe Tyveri blev efter D. L. først ved 4. Dom anset med Frihedsstraf, nemlig livsvarigt Arbejde i Jern, men ellers med Legemsstraf, nemlig 1. Gang at miste sin Hud, 2. Gang at miste sin Hud paa Kagen og brændes paa sin Ryg, 3. Gang at stryges til Kagen og brændes paa sin Pande, hvilke to Legemsstraffe ligeledes foruden Frihedsstraffen anvendtes 4. Gang. For stort Tyveri var paa liggende Maade Frihedsstraffen, livsvarigt Arbejde i Jern; forbeholdt det gentagne store Tyveri. Kagstrygning og Brændemærke paa Panden var iøvrigt de Legemsstraffe, der altid anvendtes ved stort Tyveri. For at stjele efterat være brudt ud af Jern og Fængsel straffedes med Galgen. Hertil kom i alle Tilfælde Tvigældspligten overfor Bestjaalne og Boslods Forbrydelse overfor det offentlige. Fdg. 27. April 1771 havde gjort to Forandringer heri, dels at den ældre Tyverilovgivnings Straf af Kagstrygning og Brændemærke skulde omdannes til Kagstrygning og livsvarigt Arbejde i Jern, hvilket altsaa ramte Lovens Straffe for ringe Tyveri 3. Gang begaaet og stort Tyveri 1. Gang begaaet, dels at ældre Livsstraf skulde omdannes til Straf af Kagstrygning, Brændemærke paa Panden og livsvarigt Arbejde i Jern, hvilket altsaa herefter var »højeste Tyvsstraf.* Da Fdg. 20. Februar 1789 knytter sin Straf for ikke-simpelt Tyveri til dette Begreb, kan Fortegnelsen over de heraf omfattede Tilfælde med det samme meddeles. Her-

under faldt: Tyveri af Hest, Hoppe, Stud eller Ko paa Marken, jfr. Fdg. 4. Marts 1690, Afskæring af Haarene af Manke og Rumpe af Heste, jfr. Fdg. 26. Okt. 1742, Indbrud i Hus om Natten, jfr. Fdg. 4. Marts 1690, Tyveri fra Skibbrudne over 50 Lod Sølv Værdi, jfr. Fdg. 21. Marts 1705, Skippers og Styrmands tyvagtige eller underfundige Forkommen eller Tilvenden af Skib eller Gods, jfr. Fdg. 5. Februar 1751, Tyveri fra kongelige Slotte, i Herskabernes Gemakker og — af Værdi over 10 Rdl. — ogsaa andetsteds, jfr. Fdg. 6. Aug. 1762, og Tyveri i Kirke af Kirkens Ting, jfr. Fdg. 8. Okt. 1725. Hvis man som *Ørsted*, anf. V. S. 153, læser Henvisningen til »højeste Tyvsstraf« saaledes, at den skal omfatte »Tyverier, som forend 27. April 1771 blev belagt med Dødsstraf og siden med Brændemærke«, kan der af Opregningen udgaa Tyveri af Hestehaar¹⁾ og fra Slot udenfor Herskabernes Gemakker, hvorfor der aldrig havde været sat Livsstraf, men den anførte Tilføjelse forekommer uhjemlet og har ingen Støtte i Forarbejderne, se nedenfor om *Chr. Colbjørnsens* Omredaktion af Indstillingen.

Efter Kommissoriets Ordlyd laa det i Luften, at Forskellen mellem ringe og stort Tyveri samt Forbrydelse af Hovedlod maatte bringes til Ophør, og at der i det hele maatte gives Formildelser. Om de to nævnte Ændringer ligesom om Bortfald af Tvigældspligten var der heller ingen Meningsforskel. Som nys bemærket havde Fdg. 27. April 1771 trængt Brugen af Brændemærke en Del tilbage; var der ikke nu Stemning for helt at aflægge denne haardhændede Foranstaltning? *Bang* og *Fridsch* er stærkt inde derpaa. *Bang* skriver: »Jeg tilstaar vel, at der kan være nogen Aarsag til at mærke et saadant Menneske (Livs-

¹⁾ Det maatte ganske vist forekomme tiltalende, at dette uforholdsmæssig strængt behandlede Forhold ved Fdg. 20. Febr. 1789 var overgaaet i de simple Tyveriers Række. Forsaavidt det ikke blev begaaet paa Marken, var Straffen endog strængere, end om hele Hesten blev stjålet.

gen), at om han kommer paa fri Fod, han da kan kendes fra alle andre, og at enhver kan se, han er den, som man skal tage sig i Agt for, men jeg maa tillige tilstaa, at Naturen revolterer for mig ved at tænke paa at brænde et Menneske med et gloende Jern, saa længe Øjemærket deraf paa anden Maade kan opnaas, og dette mener jeg kan ske, naar det i Anordningen fastsættes og bestandig overholdes, at ingen Ansøgning maa ske fra saadan Person eller nogensteds fra forestilles om hans Løsladelse af hans Fængsel. Og om en saadan skulde undvige, da skal han, naar han igen antræffes, brændes paa Kinden, saa at alle og enhver ved første Øjekast kan se, hvem han er. Den fornemste Aarsag til denne min Mening om Tyvsstraffen er, at efter hvad jeg kender til den menneskelige Natur, saa gør haarde Straffe, at Folk bliver haarde, paastaaende og egensindige, lemfældig Straf derimod med Alvorlighed og Bestandighed gør, at de mere føler og sorger for deres eget Vel og Bekvemmelighed.« *Fridsch* udtalte sig saaledes: »Denne Straf forekommer mig altfor barbarisk, hvilket Hr. K. R. *Bang* ogsaa har erindret. Den synes at være en Levning af Nationens raaere Sæder og dermed forbundne haardere Tænkemaade. Med Tiden turde det vel endog anses som en Plet i nærværende Alders Lovarbejde, om denne Straf ikke blev afskaffet nu, da der er Lejlighed dertil. Undværlig mener jeg dog, at den er, thi naar Kagstrygning beholdes som en eksemplarisk Straf, saa vil den for Fremtiden gøre samme Indtryk paa Gemytterne som nu Brændemærke, da det uden Tvivl er en Sandhed, at de mildere Straffe, naar man ingen større kender, har samme Virkning til at afskrække som de haarde. Og er det alene for at gøre saadanne Misdædere kendelige, at Brændemærke skulde anses nødvendigt, da kan jeg ikke tvivle om, at der jo maa være lemfældigere Midler til at bevirke dette og maaske endnu sikrere end Brændemærke selv.« Han henstiller derefter at anvende Indtatoering i Panden af et Ord, som Tyv, Falskner eller Misdæder. Den heri liggende Indrømmelse af en

praktisk Trang til en Mærkning var vistnok egnet til at svække Virkningen af hans Protest, thi fremfor at prøve en ny Teknik paa dette Omraade vilde man sikkert lukke Øjet for det haarde i Brugen af det gloende Jern. Indstillingen omfattede da ogsaa tilsvarende Tilfælde til dem, som forefandtes, dog med Formildelse i Forhold til Forordningerne: 4. Gang simpelt (ringe) Tyveri og 2. Gang kvalificeret (stort) Tyveri. Overfor *Bang* bemærkede *Colbjørnsen*, at Brændemærket kun skulde anvendes, naar den undvegne begik nyt Tyveri.

Hvad angaar Kagstrygning (Delinkventen pisket offentlig bundet til en Pæl, Kagen), var den efter det anførte anvendt paa alle Tilfælde af Tyveri, dog at Straffen at miste sin Hud ved første Gangs ringe Tyveri, formentlig fuldbyrdedes inden lukte Døre. Indstillingen gik ud paa at ophæve denne Legemsstraf for 1. og 2. Gangs simpelt Tyveri, men iøvrigt beholde den, og dette gav ikke Anledning til videre Diskussion.

Den Strafbart, som skulde erstatte de til Ophævelse foreslaaede Sanktioner af ældre Type, var Frihedsberøvelsen. Tillige kommer nu dennes nærmere Udmaaling ind i Straffelovgivningen, hvor den hidtil havde været saa godt som ukendt. Det er karakteristisk, at endnu *Norregaard* i sit Udkast har de faste Satser af Tugthus for 1. Gangs Tyveri af 2 Aar, for 2. Gangs af 6 Aar — hvis flere Tyverier samtidig skulde paadømmes med Tillæg af henholdsvis 1 og 2 Aar — og for senere Tyveri paa Livstid. *Bang* har den udførligste Udvikling af det nye Princip. Til Besvarelse af det Spørgsmaal, om Graderne i Tyveri er behørig sondret, fremhæver han, at Graderne maa bestemmes efter, om Tyveriet viser mere eller mindre Fordærvelse i Sæderne eller Farlighed eller Vanskelighed for Hæmning: »Nogle stjæler, fordi deres Nødtørft tvinger dem dertil; man saa i de haarde Aaringer 1770 og 1771 et større Antal Tyvsager ved Højesteret end i de enten foregaaende eller efterfølgende Aaringer. Disse Folk fortjener mere at hjælpes end at straffes.

Nogle stjæler af en unaturlig besynderlig Slags Fureur uden at tænke at berige sig derved. Disse henhører mere til det medicinske end til det lovgivende Fag.

Andre stjæler af Letsindighed, fordi dem forekommer en Ting, som de i det samme faar Lyst til. Andre stjæler Penge for at skaffe dem Forfængelighed. Her begynder Sæderne at blive fordærvet og Straf til Forbedring at finde Sted. Forbedrer de sig ikke ved at have imodtaget denne Straf første og anden Gang, maa de anses som saa yderlig fordærvede i Sæderne, at ingen Forbedring mere for dem er at vente, og da først maa den endelige Straf finde Sted.

Nogle stjæler smaa Ting, fordi det stjaalne synes dem af ingen Værdi, men derimod vilde denne Gerning have gjort mere Indtryk paa dem, naar Tingen havde været af større Værdi. Her finder jeg i Sæderne Grund til den Forskel mellem stort og smaat eller ringe Tyveri. En stjæler en Ting af 2 Mk. Værdi, som han ikke havde stjaalet, naar samme Ting havde været af 10 Rdl. Værdi. Det er Naturen, som endnu ikke har tabt sin Uskyldighed. En Tjenestepige stjæler fra sin Frue et Stykke Flor eller Baand for at pynte sig eller en Rigsdalers Penge til Stads. Den samme havde ikke taget enten en hel Klædning eller 100 Rdl., om hun end havde haft Lejlighed dertil. Ikke altid per reflexionem kommer denne Forskel men per instinctum; det sanselige hos Almuen oplødes ikke altid til det intellektuelle.

Nogle stjæler, fordi Lejligheden indbyder dem til at stjæle. Andre skaber sig selv og søger Lejlighed dertil. For disse sidste har den Forskel mellem stort og ringe Tyveri ingen Sted, thi den, som søger Lejlighed at stjæle, tager lige saa vel det store som det smaa og beviser ingen Forskel i Moraliteten.

For den største Del er Tyveri en Følge af en doven, ussel og uordentlig Levemaade, at Folk, som ej gider arbejdet, ikke gider indskrænket deres Levemaade efter de-

res nødtørftige Indkomme ja vel og ved en lang Vane har gjort sig det umuligt at holde sig inden sine Skranker, men søger Lejlighed at gribe til andres Gods for at bøde paa deres som oftest selvgjorte Mangel. Derfor mener jeg, at *vita anteacta* oplyser bedst Gerningsmandens Natur.»

Ligesom den større eller mindre Fordærvelse i Sæderne begrundes Søndringer indenfor Tyveri, begrundes dette ved Hensynet til Vanskeligheden ved at hindre Tyveriet og den dermed forbundne særdeles Skade og Fare. Dette finder Anvendelse paa følgende:

Hustyveri: Tyveri af en Mands Tjenestefolk i hans eget Hus og Værelser. »Det er meget vanskeligt at hæmme og endnu mere vanskeligt at opdage og har endvidere det onde i Følge med sig, at uskyldige Folk derved mistænkes og Uenighed overalt i Huset foraarsages. Det er desuden i den Henseende graverende, at den, som begaar det, har i sin Tjeneste sin nødtørftige Underholdning, saa Gerningen begaas enten af igroet Skarnagtighed eller af Liderlighed og aldeles ikke af nogen Slags Nødtørft. Saaledes bliver dette Slags Folk af to Aarsager kvalificeret, hvorfor og adskillige Nationer har straffet dette Slags Tyveri endog af meget ringe Værdi med Døden. Dette Slags Tyveri bliver endmere kvalificeret, naar en Domestik opbrækker enten Dør eller andre Gemmer i Huset, fremfor naar han tager af Husets Ting, som ikke er under Bevaring.»

Indbrud i Hus for at stjæle hvad enten fuldbyrdet eller ej¹⁾. »Gerningsmændene vil befrygtelig med Magt søge at iværksætte deres Forehavende om de finder Modstand. Saadan Gerning sætter forud en gammel igroet Fordærvelse i Sæderne, da den menneskelige Natur ikke med et forfalder til denne yderste Grad i Ondskab men saadant Forfald sker gradvis. Herhen hører og de, som med Dirker

¹⁾ Ørsted omtaler, anf. V. S. 186 med teoretisk Afstandtagen en Højesteretsdom, der med fuld Tyveristraf ramte en Mand, der var trængt ind i Hus for at stjæle men intet endnu havde taget.

og Tyvenøgler aabner andre Folks Gemmer«. I Tilslutning til den gældende Ret nævner *Bang* endvidere dem, som stjæler i de kongelige Gemakker, naar Herskabet selv er paa Slottet, hvilket markerer Nedsættelse af Agtelse for de højeste Personer og en Forvovenhed uden Skranke, dem som stjæler Kreaturer paa Marken (de kan kun vogtes af Loven), Tyveri paa de kongelige Mynter eller paa Kongsberg Sølvværk, Skipper og Skibsfolk som stjæler fra den underhavende Ladning og dem, der stjæler fra skibbrudnen Mand.

Ud fra sit Forbedringssynspunkt gjorde *Bang* sig endvidere til Talsmand for, at Straffen i et vist Omfang burde dikteres af Øvrigheden og ikke ved offentlig Rettergang for at undgaa Prostitution for den, der har forset sig. Er Tyveriet derimod af den Slags, at det udelukker alt Haab om Forbedring, skal Straffen være endelig, og der bør idømmes evig Arbejde. Thi den som er skadelig i Friheds Stand, maa miste sin Frihed og gøre Gavn i Ufrihed. Det vil komme an paa at være heldig i at træffe, hvilke der skal være under den forbedrende og hvilke under den endelige Straf. Hans i saa Henseende formulerede Udkast gaar ud paa, at Tyveri forfølges for Øvrigheden (Magistrat, Byfoged, Stift- eller Amtmand), der anstiller Afhøringer uden Aktors og Defensors Beskikkelse. Naar Tyveriet og dets Værdi tilstaas, paalægges det den skyldige ved upaa-ankelig Kendelse at tilbagelevere eller betale Værdien af det stjaalne, og han indsættes til Forbedring. Kan Erstatningen ikke udredes, idømmes et Aars længere Tugthusstraf. Vil den beskyldte ej tilstaa Tyveriet eller dets Værdi, da beskikkes Aktor og Defensor til lovlige Bevisers Erhvervelse, og Kosterne vurderes paa lovlig Maade, hvilke Forretninger da indgives til Øvrigheden, som i Fald Vedkommende befindes skyldig, dømmer ham for denne sin Modvillighed 1 à 2 Aar længere i Tugthuset end ellers vilde være dømt.

Colbjørnsen udtalte sig imod dette sidste Forslag. Det

drejede sig om kriminelle Forhold, og Paakendelsen vilde ligge ganske udenfor Øvrighedens Forretninger. »Den vilde betage disse den til deres Embeders egentlige Forretninger fornødne Tid, især naar de ogsaa skulde forhøre saavel den anklagede som Vidner. Ligesom den anklagede, især naar han var arresteret, ej uden Besværlighed og Bekostning kunde tilbagelægge en ofte lang Vej hen til vedkommende Stift- eller Amtmand, vilde det være til Krænkelse for Vidnernes Rettighed til at møde indenfor deres Værneting, naar de skulde nodes til at gøre en lang Rejse for at aflægge Vidnesbyrd i en Tyvs Sag. Vil man derimod, at saavel den paagældende som Vidnerne skal forhøres ved deres Værneting og Akterne derefter sendes Øvrigheden til Paakendelse, blev Processen mere og ej mindre vidtløftig, og det, som anføres til Gunst for denne nye Rettergangsmaade, nemlig at den skyldige ej ved Sagens offentlige Behandling for Retten skulde, som det hedder, prostitueres, opnaaedes dog ej, naar saavel denne som Vidnerne skal afhøres. Det skulde derfor efter mine Tanker være bedre, naar man i Rettergangsmaaden vil gøre Forandring, at de mindre Grader af Tyveri som Politisager bliver afhandlede og paakendt.«

Bang erkendte, at der var Vanskeligheder ved at gaa den af ham tænkte Vej, men hævdede, at man i det mindste tilforn i København havde brugt, at Tjenestefolk og andre unge Mennesker ved Politikamret blev dømt til nogle Aars Tugthus men undgik Rettergang som Tyve. Formentlig sigtes til Instruktion for Politimesteren i København af 24. Marts 1741 § 4, hvorefter ringe Tyveri ved hans Kendelse kunde straffes med Fængsel paa Vand og Brød, Spanskkappe, Gabestok, Spindehuset eller anden vilkaarlig Straf, naar den skyldige ikke før var funden skyldig i slig Forseelse, og naar det ønskedes baade af Klageren og den skyldige. Herved fremhævedes, at den skyldige undgik Tyvs- og uærlig Dom, naar der saaledes ikke forholdtes strikte efter Loven. Denne Ordning, der

bl. a. ikke kendte Aktor og Defensor, ophævedes ved Reskr. 30. Juli 1751.

Forslaget om Politisags Behandling mødte paa sin Side Modsigelse hos *Rested*, der ytrede: »For Politisager i Almindelighed er jeg meget bange. Naar alle anklagede var uskyldige og alle Politimestre var, som de burde være, var der intet at befrygte og den modus procedendi var næsten den bedste i alle Slags Sager. Men Erfarenhed har vist det modsatte. Nogle Formaliteter bør der være, som kan lægge Baand paa en Dommer, der ellers let kan forledes til at handle efter Passioner.« Intet af Forslagene fandt da Tilslutning.

Det samme blev Tilfældet med *Colbjørnsens* nedennævnte Forslag om lempet Straf eller Straffrihed i visse Tilfælde ud fra tilsvarende humane Betragtninger. Som § 9 foreslog han: »For Ting af saare ringe Værdi især Fødevarers Borttagelse, kan Forseelsen afsones med Fængsel paa Vand og Brød fra 1 til 4 Uger.« Anden Gang og senere skulde Straffen være som 1. og 2. Gangs simpelt Tyveri. Som § 10 foreslog han: »Skulde i noget Tilfælde et ganske ringe Tyveri befindes at være begaaet i sand ynkelig og uforskyldt Nød og blot til at opholde Livet, bør ved Sagens Paakendelse Naturens Lov, som Grunden til alle borgerlige, ej fraviges.« *Fridsch* sluttede sig til denne §, selv om Tilfældet var sjældent. Stilleende at forbigaa det i Tillid til Dommerens Billighed var at sætte ham, som er Lovens Tjener, i Lovens Sted. *Rested* bemærkede derimod, at det ej bør supponeres, at nogen er nødt til at stjæle til Livets Ophold.

Som Udmaalingsgrunde anførte Kommissionen i sit Udkast: Alder, Opdragelse, nærværende Stand og Forfatning, foregaaende Levned, samt om Gerningsmanden under samme Sag befindes skyldig i flere Tyverier, Gerningens Anledning og Bevæggrund, forsaavidt samme har kunnet spores, endelig vel og Tingens Værdi, især med Hensyn til den forurettede. De kvalificerende Momenter opstillede

Colbjørnsen med Hensyn til 1) Gerningsmanden, hvis Tyveri oftere er begaaet, 2) den fornærmede, hvis der skyldes ham særdeles Troskab som Herskab, eller han er persona miserabilis som skibbruddet, 3) Stedet, naar dette bør være særlig betrygget: de kongelige Gemakker, Monterne, Sølvværket, Kirkerne, Marken med Kvæg, 4) Maaden, naar det er særdeles farligt for den almindelige Sikkerhed: Indbrud etc. Idet den gamle Værdisondring mellem ringe og stort Tyveri blev afløst af en Sondring mellem simpelt og kvalificeret eller grovt, foreslog man at opretholde Lovgivningens Begrebsbestemmelse af dette sidste, betegnet som Tyveri, der efter Anordningerne hidindtil skulde straffes 1. Gang med Kag, Brændemærke og Livstidsfængsel, og indstillede, at Straffen først anden Gang fik denne Størrelse, men første Gang var uden Brændemærke.

Skønt Opgaven ikke blot var at stille Forslag om Tyveriers Straf, men ogsaa om deres Beskaffenhed, følte Kommissionen sig ikke opfordret til at foreslaa nye eller anderledes udarbejdede Regler om, hvad der skulde anses for grovt Tyveri og ligesaa lidt til at definere simpelt Tyveri. *Nørregaard* havde dog i sit Udkast anvendt 5 Artikler paa forskellige Regler om, hvornaar Tyveri foreligger, saasom ved Tjenestefolks Tilegnelser, fra Dødsboer, allerede ved Besiddelsestagningen og baade af Hovedmand og Medhjælper. Der burde, som han udtalte, herske Tydelighed i en Lov, der skrives saavel for Bonden som for Filosofen, men Indstillingen gik ikke ind herpaa. De Rammer, der foresloges for simpelt Tyveri, var første Gang Tugthus fra 2 Maaneder til 2 Aar, anden Gang Rasphus eller Fæstningsarbejde og for Kvinder Tugthus fra 3 til 5 Aar, derefter skulde Straffen være livsvarig.

I Loven (D. L.) forelaa der som omtalt en Række Handlinger, der uden at have Tyveris Egenskaber, var sat i Klasse med denne Forbrydelse. De om Gerningsmanden brugte Udtryk var forskellige; snart hed det, at han straffes som for andet Tyveri, eller som om han havde stjaa-

let Tingen, snart at han blev Tyv. Som *Ørsted* oplyser, anf. V. § 90 ff, var Fortolkningen af disse Lovsteder i høj Grad omtvistet. Hans eget Standpunkt var at følge Ordene, saaledes med Hensyn til 5-9-2 om undladt Oplysning af Hiltogods, hvor Ordene »bliver han Tyv derfor« er meget bestemte, men dog af Praxis fortolkedes mildere, hvad *Ørsted* som Assessor i Højesteret selv erfarede (»*Ørsted* som Dommer«, 1928, S. 138). Der viste sig ingen Tilbøjelighed indenfor Kommissionen til særlig at gaa disse Forhold igennem og fastslaa, om de indirekte skulde berøres af den nye Lovgivning.

Colbjørnsen foreslog følgende: »Stjæler nogen, som er over 10 og under 15 Aar, straffes han første Gang med Ris paa Kroppen, anden Gang efter § 4«, d. e. som for 1. Gang begaaet simpelt Tyveri. Der var Enighed om at sætte Grænsen ved det 15. Aar i Lighed med D. L. 1-24-9, men nogen Diskussion om Eksekutionsmaaden. *Bang* fandt en Eksekution af Bysvendene »højest fornærmelig baade for Barnet og dets Slægt«, og *Rested* foreslog Revselsen tildelt af Forældre eller Værger og Frænder efter Øvrighedens nærmere Foranstaltning. *Fridsch* ønskede ogsaa principielt Børnestraffen overladt til Forældre og Værge i Fogdens Nærværelse og Opsyn: »I en saa ung Alder kan et Fejltrin let begaaes, og Haabet om Forbedring er ogsaa da størst. Efterlader Skammen for dybt et Indtryk, bliver den hele Levetid ulykkelig og som oftest lastefuld.« Indstillingen skete med den af *Colbjørnsen* foreslaaede Formulering.

Et særligt Problem for Kommissionen var Spørgsmaalet om Tyvens Tab af Æren. Blandt *Nørregårds* Principer var som foran anført, at Æren kun burde tabes ved Livstidsstraffen, men af Forsigtighedshensyn — for ikke at svække den præventive Virkning — vilde han kun udtale det indirekte. Kommissionen delte sig paa dette Punkt, idet dens ene Halvdel indstillede ved Straffen for 3. Gangs simpelt Tyveri, der foresloges som Kag og Livstidsfængsel, at tilføje »Ærens Fortabelse«, hvori modsætningsvis skulde

ligge, at Æren ikke tabtes allerede ved første og anden Straf. At der maatte en særlig Hjemmel til, gik man ud fra med Henviſning til D. L. 1—13—19, 6—21—2 og Analogien af 6—15—1. Det var *Colbjørnsen, Fridsch og Norregaard*, der ønskede Bortfald af Ærens Tab, medens *Osten, Bang og Rested* holdt paa det modsatte. Grundene for og imod fremsattes i Indberetningen. Det anførtes, at Ærens Tab gjorde en Mand aldeles uskikket til at leve i Frihed, alle lovlige Næringer lukkedes for ham, da han var almindelig foragtet, ingen vilde have med ham at gøre, han blev til Byrde for andre og fristedes til ny Forbrydelse. Næst Livsstraf var Ærens Forlis den højeste Straf, og den var ikke forbedrende. Drab, Aflug og Saar havde ikke denne Virkning, skønt den almindelige Sikkerhed dog fornærmedes mere ved den end ved Tyveri. Hverken jus romanum, constitutio crim. Carol. eller nogen bekendt europæisk Lov straffer simpelt Tyveri med Infami, og Krigsartiklerne havde kun denne Virkning ved gentagne og grove Tyverier. Forskellen syntes da upassende baade i og for sig og i Betragtning af den militære Stands Hæder. Fra den anden Side fremhævedes, at Tyveri var en nedrig Gerning, at den Tanke revolterede, at en Tyv skulde agtes for en ærlig Mand, og da Opinionen næppe lod sig forandre ved en Lov, vilde den være forgæves. Hvorledes Krigsartiklerne skulde forstaas, kunde være tvivlsomt, men noget andet var, at man tog den for Tyveri straffede Soldat eller Matros tilbage i Tjenesten »for ikke at tabe en smuk Karl«. Det kunde gerne være, at de andre Lovgivninger ikke noterede Tyvsstraf som uærlig, og det var maaske rettest, at den hverken blev noteret som ærlig eller uærlig, men man fandt Emnet liggende udenfor Kommissionens Hverv.

Det, man her fra Forslagsstillernes Side var inde paa, var jo sociale Betragtninger over Tyveriforbrydelsens Aarsager og om Muligheden for at bekæmpe den ved at borttage eller afværge disse Aarsager; tilsvarende Betragtninger

havde ligget til Grund for *Colbjørnsens* og *Bangs* foran omtalte processuelle Forslag.

Norregaard og *Bang* tog Ordet for, at Formue, tilhørende en paa Livstid frihedsberøvet Mand, burde falde i Arv som efter død Mand. *Rested* var herimod, og ved Indstillingen henstillede man, om der ikke burde udgaa en særskilt Anordning om, hvorledes der skulde forholdes med de til offentligt Arbejde dømtes Formue. Om Arv, der tilfalder dem, fandtes Pl. 15. Januar 1768, der gik i modsat Retning.

Kommissionens Arbejde var dermed endt. Det bar Vidne om varm Interesse for en human Reform af den strænge Tyverilovgivning og tillige om Kritik og Forsigtighed. Hos Generalprokurøren og Kancelliet fik Udkastet formelt og reelt en betydningsfuld Bearbejdelse.

Chr. Colbjørnsen tilføjede i Indledningen Bemærkning om, at de skyldige ikke kan vente sig Benaaning for de nu i et billigt og passende Forhold til Misgerningens forskellige Grader fastsatte Straffe, og i Fdg.s Slutning gentages dette. Tillige siges, at Hensigten er at virke til Forbedring, hvorimod Henviisning til Fdg. 27. April 1771 udgik. Ophævelsen af Tvigæld og Boslods Fortabelse flyttedes fra § 1 til Fdg.s Slutning, da enhver Straffelov saa vidt mulig bør skjule Formildelserne for ikke at virke fristende.

§§ 1—3 om simpelt Tyveri 1., 2. og 3. Gang begaaet blev i alt væsentligt som indstillet paa det nær, at Forslaget om i det sidstnævnte Tilfælde at tilføje »Ærens Fortabelse« forkastedes med den Motivering, at Tilføjelsen var overflødig, da Fortabelsen var en Virkning af Kagstrygningen, en vistnok utvivlsom Sætning. At Tilføjelsen var tænkt som Støtte for en Tilkendegivelse vedrørende 1. og 2. Gang idømt Straf, ses ikke at være bemærket.

Udkastet havde en § om simpelt Tyveri begaaet oftere end 3. Gang og en § om grove og kvalificerede Tyverier 1. og 2. Gang begaaet. Disse omskrevet saaledes, at den førstnævnte §, der foreskrev højeste Tyvsstraf, udgik og

en § kom til at omhandle alene »Tyverier for hvilke vore forrige Love og Anordninger fastsætter højeste Tyvsstraf«. Straffen herfor blev som indstillet Kagstrygning og Livstidsfængsel. En paafølgende § satte Straffen — den nysnævnte samt Brændemærke — for ethvert Tyveri senere end et 3. Gangs simpelt Tyveri eller et med højeste Tyvsstraf anset. For de sidstnævnte savnes en adjektivisk Betegnelse. *Colbjørnsen* forkastede Ordet kvalificeret som uforstaaeligt for den ukyndige, men uden at bruge et andet Udtryk. Indstillingen havde talt om »grove og kvalificerede Tyverier, som efter vore forrige Anordninger hidindtil har skullet første Gang straffes med Kagen, Brændemærke og Fæstnings eller Spindehus Arbejde Livstid«. Nogen Hentydning til den endnu tidligere for disse anvendte Livsstraf findes ikke heri, og Identiteten i Indstillingen og i Generalprokurørens Forslag er utvivlsom. For at gøre »Lovgivningen mere forstaaelig for dem, der kunde være fristede til at øve saadanne Misgerninger«, anførte Generalprokurøren de mest almindelige Tilfælde. I dette, at højeste Tyvsstraf indtraadte for et simpelt Tyveri, begaaet efter et kvalificeret, maa der erkendes at ligge en Skærpelse, men en rationel, thi her var i Virkeligheden et Hul i Indstillingen, der kun talte om gentaget kvalificeret Tyveri.

Reglen om Børns Tyveri fik Tilføjjelsen om, at Straffen tildeles »ved Slutten under Fogdens Opsigt«. Born, som stjæler, bemærker *Colbjørnsen* bl. a., har i Almindelighed slette Forældre, der maaske ej vil straffe.

Som ny Bestemmelse tilføjjedes § 7 om Straf for Tyvsmedvidere og Hælere, som ej har været med i Gerningen selv, nemlig 1. Gang Tugthus fra 1 Maaned til 1 Aar, det dobbelte 2. Gang og derefter Fæstnings- eller Tugthusarbejde paa Livstid. Det bemærkedes, at der herskede Tvivl om Bedømmelsen af Hælere; de var i senere Tid idømt vilkaarlig Straf af offentligt Arbejde i kort Tid.

Ved Initiativ af Kancelliet, uden at Generalprokurøren skriftlig har erklæret sig herover, gjordes i Udmaalings-

reglerne Tilføjjelsen »eller han har bestjaalet den, hos hvilken han tjener«, og Bestemmelsen om Kagstrygning ved 3. Gangs simpelt Tyveri blev strøget. Det sidste var altsaa en yderligere Formildelse, men Springet mellem 3. og 4. Straffedom for simpelt Tyveri blev noget større.

Havde *Colbjørnsens* Strygning af »Ærens Fortabelse« i § 3 fjernet Basis for en Modsætningsslutning til de mildere straffede Tilfælde, medførte Bortfaldet af »Kagstrygning«, at der ikke længere for de her omhandlede Tyverier var en speciel Basis for Æreløshed. Det maatte da i saa Henseende forblive ved det gamle, og *Ørsted*, anf. V. S. 268, bekræfter, at ethvert Tyveri dengang syntes at være betragtet som en æreløs Gerning. Konstateret ved Dom medførte den altsaa det juridiske Ærestab, der navnlig anfægtede Vedkommendes Stilling i almindelig Rettergang. Men dette ændredes meget snart efter. Pl. 15. Januar 1790 bestemte, at de ærlige Fanger i Børnehuset paa Christianshavn skulde overgaa til Københavns Forbedringshus, og at hertil hørte de for første og anden Gangs simpelt Tyveri paa visse Aar hændte Fanger. At der ikke kunde sluttes til en anden Ordning for de livsvarigt dømte, viste Fdg. 3. Juni 1796 § 37, men Legemsstraffen øvede stadig sin infamerende Virkning.

Om Forordningens historiske Virkning udtaler *Ørsted*, anf. V. S. 388, at den, da den udkom, »blev optaget med det mest levende Bifald som en ædel Frugt af den menneskekærlige Strafferets Grundsætninger, der paa den Tid begyndte at bane sig Vejen fra de filosoferendes Skrifter til adskillige af de europæiske Staters kriminelle Love. Senere har den almindelige Tænkemaade angaaende denne Genstand taget en anden Vending. Nu er Tonen i Almindelighed at besvære sig over den formildede Tyvslovgivning som Kilden til de mange og grove Tyverier der, efter hvad man forudsætter, nu skal gaa i Svang fremfor i gamle Dage.« Disse Tendenser tager *Ørsted* kraftig Afstand fra, men de maaler det fortjenstfulde ved det Reformværk,

som var kommet i Stand i samme Periode som de berømmelige Landbolove, og som blev staaende til Fdg. af 11. April 1840.

Som bemærket havde *Rested* efter Henstilling af *Osten*, der i det hele var initiativrig i sin Stilling som Justitiarius, forfattet Udkast til en Fdg. om Delinkventsagers Udførelse. I 74 §§ behandler dette Paagribelse og Arrest, Tilvejebringelse af Oplysninger, Delinkventsagernes videre Forløb, Indstævning til højere Ret, Eksekutionen og Omkostningerne. En ny og almindelig Anordning fandtes nødvendig, da Erfaring viste, at Øvrigheder, Fogder og Dommere ofte handlede mod de gældende Regler, meget af Uvidenhed. Nogle nye Forslag deri skal nævnes. Da Øvrigheden i Provinserne ansaa sig uberettiget til at hæve nogen Arrest og Aktion, førend der var gaaet Dom i Sagen, foresloges det, at Øvrigheden paa Fogdens Forestilling skulde være berettiget til at fritage den for Arrest, hvis Uskyldighed under Forhøret var blevet oplyst. Det foreslaas, at Borgen af en bosat Mand kan modtages for Delinkventens Tilstedeblivelse, naar Forbrydelsen maa antages at kunne afsones med Frihedsberøvelse i 1 Aar, at Obduktionsforretninger i eventuelle Drabssager kan rekvireres direkte hos Stedets Fysikus eller nærmeste Kirurg af Fogden og ikke først gennem Stift- eller Amtmanden, og at naar alle eller nogle af de tiltalte er undet Arrest, Appel kan ske fra Underret direkte til Højesteret for at spare Tid og Bekostning. Endelig foreslaas Ligningen af Omkostningerne lagt paa hele Stiftamtet i alle Sager og ikke som i den bestaaende Ordning kun i de større, hvorved Misligheder opstod. Nogen øjeblikkelig Virkning fik dette Udkast ikke.

Tillidsbrud og tillidsbrydere.

Af Lektor, mag. art. KARL O. CHRISTIANSEN

(Fra Psykopatanstalterne i Herstedvester og de kriminologiske undersøgelser ved Statsfængslet i Vridsløselille)

Spørgsmaalet om, hvorledes man mest hensigtsmæssigt skal klassificere lovovertræderne, kan drøftes under mange forskellige synsvinkler. Det er gjort til genstand for karakterologiske, kriminalpsykologiske, arvebiologiske, sociologiske og kriminalpolitiske overvejelser, der hver paa sin vis har bidraget til at belyse problemet. I og for sig kan intet af disse synspunkter betragtes som udtømmende, endsige som »rigtigere« end de andre¹⁾. Der er dog grund til at tillægge en kriminalistisk klassifikation, en inddeling udfra kriminalitetens egne ejendommeligheder en særlig betydning²⁾, ikke fordi den skulde være »naturligere« end de andre, men fordi den i visse henseender — ved en undersøgelse af kriminalitetens afhængighed af sociologiske og psykologiske fakta — maa anses for at være mere hensigtsmæssig.

Medens de kriminelle levnedsløb allerede for en overfladisk betragtning frembyder nogle karakteristiske ejendommeligheder, der tillader opstillingen af en række nogenlunde letskelnelige levnedsløbstyper, forholder det sig ganske anderledes, naar man prøver paa at inddele efter arten af de handlinger, som de enkelte forbrydere begaar.

For det første, fordi straffelovens klassifikation af de strafbare handlinger hverken er psykologisk eller sociolo-

¹⁾ cfr. *Exner*: Kriminalbiologie, p. 256.

²⁾ Se *Christiansen*: Kriminelle levnedsløb, Nord. Tidsskr. f. Stfr. 1942, særlig p. 6.

gisk holdbar³⁾. Undertiden sammenfatter den handlingsarter under samme paragraf og samme betegnelse, der er vidt forskellige. Man behøver blot at tænke paa den danske straffelovs § 276, hvorefter tyveri bliver betegnelse for en lang række af helt forskelligartede handlinger, som — for at nævne et par yderpunkter — det vel planlagte og konsekvent gennemførte indbrudstyveri og lagerarbejderens mere tilfældige rapserier paa arbejdspladsen. Og omvendt adskiller straffeloven undertiden deliktsarter, der baade psykologisk og sociologisk er nærbeslægtede, som fx. en ekspedients tyverier af rede penge fra forretningens kasse og den samme persons underslæb, der bestaar i, at han stikker de penge, han modtager fra forretningens kunder, direkte i sin egen lomme.

For det andet, fordi det langt fra er almindeligt, at en lovovertræder kun gør sig skyldig i krænkelse af en enkelt af straffelovens paragraffer. Det gælder ikke engang altid om de forhold, der paadømmes under samme sag, og det hører til undtagelserne, naar man betragter et ikke altfor kortvarigt kriminelt levnedsløb. Det normale er, at en recidivist, der har 4—5 straffe, ogsaa er straffet for flere forskellige forbrydelser⁴⁾.

Efterfølgende arbejde maa betragtes som et forsøg paa — uafhængigt af de strafferetlige skillelinier — at karakterisere en i kriminalistisk henseende ejendommelig forbrydelsesart, tillidsbrudet, og undersøge, om der forekommer en dertil svarende lige saa ejendommelig forbrydertype, tillidsbryderen.

Tillidsbrudet.

Flertallet af de saakaldte berigelsesforbrydelser kan opfattes som mer eller mindre grove tillidsbrud. Underslæberen misbruger den tillid, hans principal har vist ham

³⁾ cfr. W. Sauer: Kriminalsoziologie, pp. 181 ff.

⁴⁾ cfr. fx. Johs. Wend: Untersuchungen an Straflisten vielfach rückfälliger Verbrecher (Kriminalistische Abhandlungen, Heft XXIII), pp. 27 ff. Se ogsaa Christiansen, op. cit., pp. 35-36.

ved at lade ham have raadighed over sine penge, eller en forretning har vist ham ved at sælge ham varer paa de sædvanlige afbetalingsvilkaar. Magasintyven er ogsaa tillidsbryder, omend tillidsforholdet her er mindre udpræget end det, underslæberen krænker. Et groft tyveri, fx. et indbrud, er i meget mindre grad et tillidsbrud; det, at de fleste mennesker holder deres værdigenstande under laas og slaa, er jo netop udtryk for, at den tillid, menneskene har til hinanden, har sin selvfølgelige begrænsning. Bedrageriet maa betegnes som et groft tillidsbrud, men af en mere aktiv karakter end underslæbet, idet bedrageren som regel først maa skabe og udbygge det tillidsforhold, som han har til hensigt at misbruge til sin egen økonomiske fordel.

Naar man ikke alene holder sig til det konkrete tillidsforhold, der angaar lovovertræderen og hans offer, men ogsaa tager den mere abstrakt-ideologiske tillid mellem »samfundet« og dets enkelte medlemmer med i betragtning, bliver det muligt at inddele berigelsesforbrydelser af samme art som de ovenfor nævnte udfra tillidsbrudets grovhed og opstille dem som en kontinuerlig række med de groveste krænkelser af tillidsforholdet i den ene ende og de ganske lette, der daarligt nok kan kaldes tillidsbrud, i den anden. Denne karakteristik kan ikke uden videre bruges paa de deliktsarter, der er beskrevne i straffelovens forbudsnormer, da disse ofte dækker over temmelig forskelligartede enkelthandlinger. Den egner sig først og fremmest til anvendelse paa de enkelte, konkrete, straffbare handlinger. Som eksempel paa 3 hovedarter af tillidsbrud af forskellig sværhedsgrad kan følgende nævnes:

Grove tillidsbrud: Underslæb ved forbrug af indkasserede penge i tjenesteforhold. Lagertyverier og en del andre tyverier paa arbejdspladsen. Tyverier fra familie, kæreste, andre nære paarørende, venner, logiværter o. l. Falsk ved efterskrivning af principalers, slægtninges eller andre nærstaaendes navne med direkte efterligning af skriften. Mened

i svangerskabssager. Nogle tilfælde af afpresning, hvor der eksisterer et særligt tillidsforhold mellem pengeafpresseren og hans offer. Alfonseri, naar alfonsen har tvunget en iøvrigt ordentlig kæreste eller kone ud i prostitution.

Mellemsvære tillidsbrud: Afbetalingsunderskæbet. En lang række mere lejlighedsprægede tyverier, som fx. butikstyverier, bellers tyverier paa deres betlervandringer og andre tyverier under mere tilfældige besøg hos fremmede, hvor tyven indfinder sig i lovligt ærinde. Samlejetyverierne. Falsk, naar falskneren efterskriver en eksisterende persons navn, som han ikke har noget nærmere kendskab til, undertiden uden noget som helst forsøg paa at efterligne skriften. De tilfælde af Alfonseri, hvor der er en nærmere forbindelse mellem parterne udover den rent forretningsmæssige, uden at man dog kan sige, at det er alfonsen, der har tvunget pigen ud i prostitution. Afpresning, der bestaar i, at forbryderen misbruger en paa grundlag af en mindre grundfæstet tillid erhvervet viden, fx. homoseksuelle prostitueredes afpresninger overfor deres kunder.

Lette tillidsbrud: Indbrudstyverier og andre grove tyverier. Roveri og visse tilfælde af rovmord. Falsk, naar falskneren skriver et opdigtet navn. Alfonseri i de relativt sjældne tilfælde, hvor forbindelsen mellem parterne er af rent forretningsmæssig karakter. Rufferi. Afpresning, for saa vidt afpresseren benytter en tilfældig erhvervet viden og er uden nærmere forbindelse med ofret. Homoseksuel prostitution. — De lette tillidsbrud forudsætter altsaa ikke med nødvendighed større tillid mellem gerningsmanden og hans offer end den normale, begrænsede tillid, der i almindelighed eksisterer mellem medlemmerne af et retsamfund.

Af disse og andre eksempler ses det, at de letteste tillidsbrud gennemgaaende er dem, der betragtes som de groveste og de farligste forbrydelser, medens flertallet af de grovere tillidsbrud, navnlig for tyveriernes og underslæbenes vedkommende, i det store og hele anses for at

være lettere kriminalitet. Dette hænger muligvis sammen med det forhold, at jo større den givne tillid er, desto lettere er det at krænke den, og desto mindre aktivitet kræves der til forbrydelsens udførelse. Men paa den anden side er der dog ingen tvivl om, at mange af de grovere tillidsbrud netop paa grund af den hensynsløse krænkelse af det nære tillidsforhold kommer til at udøve en særlig saarende virkning paa de ofre, der rammes af dem.

I det efterfølgende skal jeg indskrænke mig til at beskæftige mig med *de grovere tillidsbrud af mere passiv karakter*, idet jeg som regel ser bort fra de oplagte bedragerier, der som nævnt kræver en væsentlig større aktivitet end de andre.

Indenfor de gennem de ovenfor anførte eksempler og den almindelige beskrivelse afstukne rammer findes der mange afskygninger af grove tillidsbrud, der kun i mindre grad »kvantitativt« — efter tillidsbrudets sværhedsgrad — men først og fremmest »kvalitativt« — psykologisk og sociologisk — adskiller sig fra hinanden. Jeg skal, før jeg gaar ind paa en karakteristik af tillidsbryderne, give en lidt mere indgaaende beskrivelse og analyse af nogle af tillidsbrudets kvalitativt forskellige former.

Undertiden har tilliden sin oprindelse i *psykologiske forhold*, som fx. venskabsforholdet eller en erotisk binding mellem parterne. Tilliden kan under saadanne omstændigheder være næsten ubegrænset. Den bliver som følge deraf let at misbruge, og krænkelsen bliver for ofret en meget alvorlig skuffelse. Ægteskabssvindelen, der i sine udprægede former har en mere aktiv, rent bedragerisk karakter, hører for nogle overgangstilfælde vedkommende hjemme her. Men iøvrigt finder man alle mulige afarter af krænkelser af den erotiske eller undertiden overvejende sexuel betingede tillid mellem mennesker af forskellig eller samme køn: Tyverier fra ret tilfældige piger (restaurationsbekendtskaber), hvor pigen bortset fra det sexuelle omraade kun har et meget overfladisk kendskab til gerningsmanden. Underslæb eller tyveri overfor kærester, hustruer, frasepa-

rerede hustruer. Misbrug af gæstevenskabet ved tyverier under besøg eller overnatning hos venner og kammerater. Herhen hører ogsaa de ovenfor omtalte grove tilfælde af alfonseri og af mened i svangerskabssager. Et enkelt eksempel, hvor det kan være lidt tvivlsomt, om der er tale om et filantropisk venskab eller et erotisk forhold, vil være tilstrækkeligt til at uddybe denne almindelige beskrivelse.

En 22-aarig mand, der tidligere har 5 advarsler og smaa-straffe for betleri, træffer under en betlervandring i København i 1937 en privatsygeplejerske, der siden har taget sig meget af ham og støttet ham paa forskellig vis. Hvordan forholdet egentlig er mellem dem, er ikke ganske klart. Hun omtaler ham som sin »mandlige protégé« og fremhæver, at hun, der er kristen, har set det som sin opgave at hjælpe ham aandeligt og materielt. Det lykkes hende saaledes at faa ham døbt; hun er selv hans gudmoder. Den materielle hjælp har dels bestaaet i pengehjælp i mindre udstrækning, dels i, at hun har aabnet sit hjem for ham, saaledes at han, der havde nøgle til det, kunde komme og gaa frit, og endelig i, at hun har skaffet ham ophold i en lejr for hjemløse og senere gennem sine forbindelser arbejde. Hun er 44 aar gl.

Han understreger overfor politiet, at forholdet fra hendes side har været rent idealistisk, men antyder dog senere, at der har været et kæresteforhold imellem dem og er ikke utilbøjelig til at indrømme, at han er erotisk interesseret i hende. I fængslet fortæller han, at de har haft samleje 2 eller 3 gange i 1937 paa hans foranledning; men det hørte op, fordi hun fik stærkt samvittighedsnag.

Fra slutningen af 1939 og i det følgende aar har han begaaet forskellige tyverier fra hendes lejlighed, hvor han stjal smykker, en støvsuger, en pelskaabe, en guldtyvekrone, 2 jubilæumstokroner samt rationeringsmærker til en samlet værdi af ca. 225 kr. Endvidere har han taget hendes bankbog og hævet 10 kr. paa den, hvorefter han falskeligt forhøjede saldoen med 10 kr. Iøvrigt har han allerede paa et tidligere tidspunkt formaaet sin velgørerindes møster til at laane sig først 200 kr. og senere 250 kr. under forskellige urigtige foregivender. Endelig har han overfor en grosserer, hos hvem han var ansat som bud, begaaet 2 underslæb med hensyn til ialt 30 kr.

Om motivet til sine ulovligheder kan han ikke forklare andet, end at han paa grund af arbejdsløshed var i stadige økonomiske vanskeligheder, men at han alligevel somme-tider fortalte sygeplejersken, at han havde arbejde, og for at sandsynliggøre dette og skaffe rede penge har han pantsat forskellige af hendes ting. Hun bærer stadig over med ham, skønt hun ved anmeldelsen maa indrømme, at han hele tiden har skuffet hende, har vist sig falsk og løgnagtig og ført en drivertilværelse paa hendes bekostning. Hun beslutter sig omsider til at gøre politianmeldelse, fordi hun mener, at »et opgør vil være til gavn for ham«. Han angiver, at dette var fuldstændig i overensstemmelse med hans ønsker.

I andre tilfælde har tilliden sit grundlag i *socialle forhold* af en vedtægtsmæssig, institutionel karakter som i forholdet mellem arbejder, medhjælper og funktionær paa den ene side og arbejdsgiver og principal paa den anden side. Tillidsforholdet er her kun undtagelsesvis saa grundfæstet, som naar det beror paa en personlig sympati. Den i laugs-væsenets tid selvfølgelige solidaritet mellem udøverne af samme fag er i et moderne samfund med en tværgaaende, økonomisk interessebestemt deling af fagfællerne i arbejdsgivere og arbejdere i nogen grad i opløsning. Den eksisterer dog stadigvæk, omend undertiden i noget afsvækket skikkelse, mellem medarbejderne indenfor samme firma. Og et saadant tillidsforholds institutionelle karakter giver det en særlig styrke, der understreges ved, at en hel del af de mellem parterne eksisterende relationer er gjort til genstand for lovgivning og faste aftaler af mere privat karakter. Principalen har en selvfølgelig ret til at vente, at den tillid, han med erhvervsmæssig nødvendighed maa have til sit personale, ikke bliver misbrugt. Derfor føles tillidsbrud ogsaa i disse tilfælde som en grovere krænkelse. Ogsaa tillidsbrud overfor logiværter maa opfattes som krænkelse af et sociologisk betinget forhold og maa i almindelighed henregnes til denne kategori.

En 24-aarig kommis stjæler en eftermiddag 70 kr. fra kasseapparatet i den købmandsforretning, hvor han er an-

sat. Da han kort tid efter bliver sendt i banken med 2300 kr. i kontanter, som han skulde indsætte paa en bankbog, stikker han af med pengene.

Til politiet og i fængslet har han om motiverne til sin lovovertrædelse forklaret følgende: Han var den paagældende dag »led og ked af det hele«, »det hang ham alt-sammen ud af halsen«. Han kan ikke nærmere sige, hvad der var aarsagen til hans depression; men han fortæller, at han de 2 foregaaende dage havde været i »Zigeunerhallen«, hvor han havde faaet en del at drikke, saaledes at han var kommet til at skylde ca. 120 kr. Samtidig var han blevet uvenner med sin bedste ven. I løbet af formiddagen besluttede han sig til at stikke af med de penge, han vidste, han vilde blive sendt i banken med.

Straks efter at han havde faaet pengene og bankbogen overladt, hyrede han en bil, købte en regnfrakke, betalte forskellige regninger, gik i biograf, hvor han var indtil sidst paa eftermiddagen, da han tog til Roskilde — dels for at komme væk fra byen, dels for at være i nærheden af København, hvis han skulde komme til at kede sig. Her boede han i en uges tid. Om aftenen tog han som regel til København, hvor han soldede, indledte et dame-bekendtskab, tog ture i omegnen osv. Ved sin anholdelse havde han brugt 900 kr. af de penge, han havde til-egnet sig.

Forholdet mellem købmanden og hans kommis synes at have været, som den slags forhold oftest er. Om noget personligt, paa sympati baseret tillidsforhold har der ikke været tale.

Ved tillidsbrud overfor familien er tilliden paa forhaand givet gennem tillidsbryderens og ofrets slægtskab. Det er et forhold, der faar sin særlige karakter paa grund af de *psykologiske bindinger* mellem parterne; men tillidens styrke understreges dog yderligere gennem familieskabets *socialt bestemte*, institutionelle præg. I de allerfleste tilfælde er tillidsforholdet her saa grundfæstet, at det skal krænktes adskillige gange, før ofret reagerer paa det. Det hører sikkert til de meget sjældne undtagelser, at en fader eller moder skrider til anmeldelse, første gang en søn har stjålet i hjemmet. Og de fleste onkler lader sig sikkert

ogsaa slaa for penge af deres nevoer flere gange, for det overhovedet falder dem ind, at der egentlig er tale om noget kriminelt. Er en saadan tillidsbryder saa uheldig at være af velstaaende familie, vil man ofte først forsøge at bremse ham, naar han er kommet saa langt ud, at det er for sent. Den slags sønner koster af og til deres fædre meget store summer, for tillidsforholdet er saa tyndslidt, at det brister. Man maa iøvrigt her som ved adskillige af de rent psykologisk betingede tillidsforhold regne med, at en stor procentdel af den slags lovovertrædelser slet ikke anmeldes. Jeg skal anføre et eksempel paa en tillidsbryder, der næsten udelukkende har begaaet tillidsbrud overfor familien.

Det drejer sig om en 23-aarig mand, der tidligere har en betinget dom og en fængselsstraf paa 6 mdr. for tillidsbrud, og som nu begaar en række tyverier fra sin søster. Han var kommet hjem paa orlov fra Tyskland, hvor han havde arbejde. Han havde ingen sko og intet tøj — det var slidt op — og havde angivelig faaet orlov, for at han i Danmark kunde blive ekviperet. Han havde 22 kr. med fra Tyskland, som han efter sit eget udsagn gav til moderen, saaledes at han straks stod uden penge. Det var nødvendigt for ham, at han skaffede sig tøj og sko, inden han skulde rejse igen. Han kom saa i tanker om, at han kunde skaffe sig det mest nødvendige ved at stjele nogle af søsterens smykker og pantsætte dem. Det var hans hensigt at indløse dem, naar han havde tjent nogle penge. Om eftermiddagen nogle dage efter sin ankomst til landet begav han sig til søsterens lejlighed, hvortil han skaffede sig adgang fra hovedtrappen ved at udtage et vindue over entredøren. Han stjal her en guldhalskæde, et guldarmbaand og en guldnaal til 500 kr.s værdi. Disse smykker pantsatte han for ialt 110 kr. hos forskellige pantelaanere. For ca. halvdelen af beløbet købte han tøj, resten klattede han væk til biograf, tobak og forskellige smaaforbrødenheder. Søsteren og moderen har til politiet udtalt, at han maa have soldet pengene op; efter tyveriet var han ikke hjemme i 2 nætter. Dette nægter han selv, idet han angiver, at han slet ikke har hang til spiritus.

Grunden til, at søsteren anmelder ham, er, at han efter

hendes udsagn tidligere en 5—6 gange har stjaalet fra hende. Dette mener han dog er overdrevet; men han indrømmer, at han i hvert fald et par gange tidligere paa lignende maade har skaffet sig adgang til søsterens lejlighed, og stjaalet de samme smykker, som han saa senere har maattet aflevere.

I 1944 laver han et ganske lignende tillidsbrud overfor den samme søster.

Som regel bliver de grove tillidsbrud som ovenfor omtalt betragtet som mindre alvorlige lovovertrædelser. Dette gælder dog ikke uden undtagelse. Ogsaa tillidsbrydere kan begaa saa alvorlige forbrydelser, at der ikke er tvivl om deres karakter. Det hænder, at de ud fra næsten de samme psykologiske mekanismer, som oftest fører til den almindelige lette kriminalitet, kan begaa meget farlige kriminelle handlinger. Jeg skal referere et tilfælde, hvor en typisk tillidsbryder forsøger at begaa et *rov-mord*.

En 22-aarig ung mand, der tidligere har begaaet tillidsbrud, og som nu er arbejdsløs og uden fast bopæl, træffer en aften i Januar 1944 paa Raadhuspladsen en mand, der tiltaler ham og inviterer ham med hjem. Han blev hurtigt klar over, at manden var homoseksuel, og han havde tidligere hørt om lignende invitationer, der kunde give pengeudbytte, hvorfor han fulgte med. Han har senere indrømmet, at han nogle dage i forvejen havde gaaet og syslet med tanken om at finde et saadant offer, som han kunde dræbe og udplyndre. Det vilde være »den letteste maade« at faa nogle penge paa. Han nægter, at han selv skulde have følt nogensomhelst homoseksuelle tilbøjeligheder og hævder at have handlet efter en meget omhyggelig kynisk beregning. Efter at han var blevet beværtet med mad og spiritus, gik han i seng med værten. De foretog mutuel masturbation og lagde sig til at sove. Da værten lidt over midnat var faldet i søvn, stod tillidsbryderen op, gik ud i spisekammeret og hentede en vinflaske og tilføjede hermed den anden et slag i hovedet, saa flasken splintredes. Den overfaldne stønnede kraftigt og bevægede sig, hvorfor han med begge hænder greb ham om halsen og klemte til i haab om paa denne maade endelig at kunne aflive ham. Dette mislykkedes imidlertid, fordi den overfaldnes hals

var glat af vinen, saa han ikke kunde faa noget sikkert tag i struben, og da den overfaldne kom til sig selv og satte sig til modværge, opgav han fuldstændigt at slaa ham ihjel. Det faldt ham saa ind, at nu kunde han lige saa godt telefonere til politiet, fordi han ikke kunde slippe bort paa grund af spærreliden og egentlig gerne vilde i fængsel: »— saa har man ingen bekymringer, faar maden bragt og kan vente i ro og mag paa bedre tider«.

Denne tillidsbryder er af Retslægeraadet efter erklæring paa grundlag af hospitalsobservation karakteriseret som »en følelseskold, amoralsk psykopat med asociale tilbøjeligheder«. Han er senere indsat i Forvaringsanstalten for Psykopater.

Han har under observationen været ivrig efter at understrege den kynisme, hvormed han har gennemført sin forbrydelse. »Han vil tit have gaaet og spekuleret paa, at han egentlig gerne vilde leve af at slaa folk ihjel og tage deres penge, hvis blot loven ikke stillede sig hindrende i vejen. Han mener ikke, at han er impulsiv, og handler sjældent efter pludselige indskydelser. Han er vant til at tænke nøje over tingene, lægge en veloverlagt plan og aldeles uden skrupler handle efter den«. »Han paastaar, at det var ham en stor skuffelse, at det første slag, han rettede mod sit offer, ikke var dræbende, og angiver, at han opgav drabsforsøget, fordi han saa, at han kun hermed tilføiede sit offer lidelse, uden udsigt til at kunne naa sit maal«. »I sine samtaler . . . fremfører han disse anskuelser roligt, koldt og kynisk, hele tiden parat til at forsvare dem udfra sit ejendommelige følesæt. Hans facon herunder er ikke tydeligt ostentativt. Han synes at betragte det hele som en fuldkommen selvfølge«.

I Psykopatforvaringsanstalten har han antydnet, at han hurtigt under sagen blev klar over, at han vilde lide meget under et fængselsophold, hvorfor han prøvede paa at anstille sig som abnorm. Det forekommer ikke ganske udelukket, at dette kan være rigtigt; men han er som de fleste andre tillidsbrydere saa udpræget upaalidelig, at man ikke tør bygge noget videre paa hans egne udtalelser, hvad enten de gaar i den ene eller den anden retning.

En lignende aktiv og som tillidsbrud væsentlig mindre grov karakter har visse *bedragerilignende typerier*, der maa ske ligesom det foregaaende tilfælde udfra et systematisk

synspunkt bør betragtes som et overgangsfænomen til de mellemsvære tillidsbrud. Jeg skal kort omtale et tilfælde, der ved sin sammenblanding af svindlerens og tyvens teknik er ganske interessant.

En nu 26-aarig mand, der tidligere har adskillige straffe for bedrageri og tyveri, har i de senere aar haft som speciale at skaffe sig adgang til lejligheder, kirker, skoler, hospitaler og lignende steder ved at udgive sig for elektriker eller kontrollør fra belysningsvæsenet, der kom for at efterse den elektriske installation, for paa denne maade at faa lejlighed til at begaa tyverier. Han har i sidste omgang i løbet af en maanedes tid begaaet ca. 30 tyverier af fydepenne, bøger, tobak, chokolade, lommelygter, plakater, et stopur, frimærker og rede penge til en samlet værdi af ca. 3300 kr. I sin sidste sag er han ogsaa dømt for afbetalingsunderskøb.

Tillidsbryderne.

Spørgsmaalet om, hvorvidt der til tillidsbrudet svarer en lige saa karakteristisk *forbrydertype*, maa vistnok besvares bekræftende. Der findes i hvert fald i det materiale, jeg har haft adgang til, en type af lovovertrædere, der næsten udelukkende begaar tillidsbrud og nærbeskægtede kriminelle handlinger. Ogsaa sociologisk og navnlig psykologisk frembyder tillidsbryderne typiske træk, omend disse ikke paa afgørende maade adskiller dem fra visse andre forbrydertyper. (Det forekommer mig iøvrigt tvivlsomt, om der skulde gives kriminalistisk ejendommelige forbrydertyper, som man med blot nogenlunde sikkerhed var i stand til at diagnosticere paa grundlag af deres psykiske og sociale særart). Med hensyn til fremtidsudsigterne viser tillidsbryderne sig ligeledes at udgøre en nogenlunde homogen gruppe, saaledes at disse lovovertrædere ogsaa med henblik paa en kriminalpolitisk vurdering lader sig behandle under ét.

Tillidsbryderen er ikke nogen sjælden fugl i de kriminelles skare. Enhver kriminalist vil sikkert genkende typen, som den ovenfor er skildret gennem arten af de lov-

overtrædelser, den slags mennesker begaar. Blandt 345 fanger i *Statsfængslet i Vridsløselille* var der 65 tillidsbrydere (18,8 %). Af de 345 var 282 berigelsesforbrydere; det vil sige, at henimod en fjerdedel (23 %) af berigelsesforbryderne var typiske tillidsbrydere. Jeg skal prøve paa at beskrive typen paa grundlag af dette materiale og almindelige iagttagelser af tillidsbrydere i *Psykopatforvaringsanstalten*, hvor de lejlighedsvis havner.

Kriminalistik.

Den kriminalistiske skildring af tillidsbrudet skal suppleres med en beskrivelse af levnedsløbstypen. Som nævnt nærmer tillidsbryderne sig stærkt til kriminologiens ideal: den »rene« forbrydertype, der kun gør sig skyldig i én bestemt slags lovovertrædelser. Bortset fra nærbeskægtede kriminelle handlinger som bedrageri og tilfældige lejlighedsstyverier forekommer der blandt tillidsbryderne i Statsfængslets materiale kun faa udskejelser.

Ganske vist har 17 af disse 65 fanger begaaet indbrudstyverier, hvilket i betragtning af den aktivitet, som kræves til de fleste af den art forbrydelser, synes mange (20 %), omend det tilsvarende tal for hele Statsfængslets materiale ligger omkring 40 %. Ved en nærmere undersøgelse viser det sig imidlertid regelmæssigt, at tillidsbrydernes indbrudstyverier er af en særlig til gruppens mentalitet svarende art. Det er ofte indbrud hos paarørende, logiværter, i tidligere pladser eller lignende. Visse tillidsbrydere begaar overhovedet kun indbrud, naar de arbejder sammen med mere aktive kammerater. Kun 9 af tillidsbryderne har begaaet regulære indbrudstyverier selv. Hos de 4 af disse er der kun tale om ganske enkelte i den tidligste ungdom; senere har de været rene tillidsbrydere. 4 har fortsat og ogsaa senere begaaet indbrudstyverier ind imellem deres tillidsbrud; men det ejendommelige er, at disse 4 enten har lavet deres første indbrud sammen med kammerater

eller har begyndt deres karriere som indbrudstyve med at bryde ind i tidligere pladser eller hos paarørende. Den 9. har med tillistet nogle skaffet sig adgang til 3 pensionatsværelser, hvor han har stjaalet overfrakker. Hos dem alle dominerer tillidsbrudene dog levnedsløbet.

Nogle faa falsknere forekommer ogsaa i materialet; men deres falsknerier er, som man kunde vente, typiske tillidsbrud. Fx. saaledes:

En 26-aarig mand tilvender sig hos en medlogerende et checkhæfte, hvoraf han falskelig udfylder 3 checks, paa hvilke han hos bekendte laante ialt 182 kr., idet han satte checkene som pant for laanet og udtrykkelig sagde, at der ikke var dækning for dem paa det paagældende tidspunkt. Senere indløste han dem selv ved at betale de laante beløb.

En af tillidsbryderne har en bøde paa 50 kr. for vold. 3 er straffede for sædelighedsforbrydelser, den ene for en pubertetspræget uterlighedshandling overfor 5-aarig pige, den anden for uterlighed overfor drenge (2 domme)⁵⁾; den tredje har gennem halvandet aar haft samleje med *sine* *vertsfolks* 13—14-aarige datter.

Ellers er det paa den lettere kriminalitets omraade, at tillidsbrydernes udskejelser forekommer. 8 af de 65 har advarsler eller smaastraffe for belleri, 6 for hæleri, 5 for overtrædelser af motorloven og færdselsloven, 5 for militærforseelser og lignende, 4 for ulovlig omgang med hittegods, 2 for overtrædelse af afholdspaalæg og beruselse og en enkelt for overtrædelse af tilhold i. h. t. straffelovens § 289, der — som man kan tænke sig — ikke anvendes meget overfor denne kategori af lovovertrædere. En del af disse udskejelser er sammenfaldende, saaledes at ca. halvdelen er helt rene typer.

Jeg skal anføre et uddrag af en typisk tillidsbryders *vita criminalis*:

⁵⁾ Efter phimosisoperation har han, hvis uterlighedshandlinger var af en ganske speciel karakter, kun begaaet tillidsbrud.

- 1929 *Sigtet for tyveri* af tegnebog med 35 kr. fra en husar, han besøgte paa Militærhospitalet; denne var senge-
liggende og kunde ikke forhindre tyveriet, troede
iøvrigt, at det hele var en spøg. *Sagen sluttet uden
tillale.*
- 1930 *Sigtet for tyveri* af jakkesæt fra kammerats logi. *Sigtet
for bedrageri* (ef. ny strfl. *underslæb*) m. h. t. 14 kr.
over for samme ven. *Sagen sluttet paa grund af be-
visets stilling.*
- 1930 *Hæleri* (s. f. cykletyveri); paastod at have faaet cykle,
som han senere solgte for 50 kr., af ubekendt mand.
Dom: 40 dg.s fængsel paa sædv. fangekost.
- 1930 *Tyveri* af tegnebog med 80 kr. fra chauffør, som han
ofte kørte sammen med. Spist og soldet pengene op.
Dom: 100 dg.s fængsel paa sædv. fangekost.
- 1931 *Bedrageri (underslæb)* m. h. t. ur og jakkesæt, som
han havde købt paa afbetaling og pantsat. Endvidere
af skolekammerat faaet udbetalt 100 kr. til indkøb
af materialer til møbler, som han skulde lave for
den paagældende; brugte pengene til egen fordel.
Dom: 60 dg.s fængsel paa sædv. fangekost.
- 1932 *Bedrageri (underslæb)* m. h. t. 12 kr., han af sviger-
inde havde faaet udleveret til fornyelse af lotteriseddel.
Tog til Svendborg og brugte dette beløb samt 30 kr.,
som han af hustruen havde faaet udleveret til betal-
ing af sygekasse og skat, paa restaurationer og i
teater. Meldte sig selv til politiet. Dom: 60 dg.s fæng-
sel paa sædv. fangekost.
- 1933 *Cykletyveri. Underslæb* m. h. t. 30 og 10 kr., som han
af nogle bekendte havde modtaget til køb af mate-
rialer. Brugte pengene til hotelophold og paa bal.
Endvidere *hotelbedrageri*. Dom: 5 mdr.s fængsel.

Denne lovovertræder har ogsaa før 1929 begaaet tillids-
brud og har senere fortsat i samme spor, maaske med
tendens til udvikling i mere aktiv bedragerisk retning. Han
er i 1943, 35 aar gl., domt til anbringelse i Psykopatfor-
varingsanstalten.

De fleste tillidsbrydere begynder deres kriminelle løbe-
bane i en ung alder, hvilket paa baggrund af kriminalite-
tens ejendommelige art ikke kan forekomme overraskende.

Det kræver ikke saa stor modenhed eller livserfaring at misbruge et nært tillidsforhold som at begaa egentlige bedragerier. 7 af de i statsfængslet forekommende 65 tillidsbrydere var da ogsaa under 15 aar ved deres første lovovertrædelse, 17 var under 18 aar, 39 under 21. Kun 2 havde begyndt deres kriminalitet efter 40 aars alderen.

At kriminaliteten begynder tidligt, er jo ofte et daarligt prognostisk tegn, selv om man ikke maa være blind for, at en del af ungdomskriminaliteten simpelthen er udslag af en ungdommelig letsindighed, der ikke behøver at stikke dybt. Saaledes synes det dog ikke at forholde sig med tillidsbryderne. Den upaalidelighed og troløshed, der er en væsentlig psykologisk faktor ved de fleste grovere tillidsbrud, synes at have sine rødder i dybere lag end ungdomsaarenes psykologiske og sociologiske tilpasningsvanskeligheder. De fleste af dem bliver kronisk kriminelle. I enkelte tilfælde udvikler de sig til mere aktive forbrydertyper som fx. bedragere, men oftest fastholder de op gennem aarene deres »speciale«, — hvis man da kan betegne den slags lovovertrædelser, hvor tekniken spiller en saa ringe rolle, medens de psykologiske forudsætninger er af afgørende betydning, for et speciale. 45 (69,2%) af de nævnte 65 fanger maa betegnes som kronisk kriminelle, 16 som akut kriminelle; kun 4 var forbryderbegyndere⁶⁾.

Kriminalsociologi.

Som andre lovovertrædere er ogsaa tillidsbryderne *opvoksede under daarlige milieuforhold*. De har dog i deres barndom gennemgaaende ikke været daarligere stillet end gennemsnittet af fangerne i Statsfængslet i Vridsløselille. Henimod halvdelen stammer fra defekte hjem, godt halv-

⁶⁾ Dette sidste hænger sammen med, at der i Statsfængslet i Vridsløselille i den periode, hvorfra dette materiale stammer, kun indsaltes forbryderbegyndere over 25 aar.

Om begreberne kronisk og akut kriminalitet se *Christiansen*, op. cit., pp. 21 ff.

delen er præget af en uheldig opdragelse, mere end en fjerdedel har været under værgeraads- eller børneværnsforsorg, som regel paa grund af kriminalitet, og omtrent lige saa mange har tilbragt kortere eller længere tid af deres barndom eller ungdom paa »hjem«. Knap halvdelen har i deres skoletid gjort sig uheldigt bemærket ved dovenskab, slet opførsel, skulkeri, oversiddende, eller de har paa grund af forældrenes eller opdragernes stadige milieuforandringer gaaet i mindst 4 forskellige skoler⁷⁾.

Med hensyn til *den aktuelle sociale situation* er disse lovovertrædendes stilling derimod væsentlig ugunstigere end flertallet af deres medfangere. Halvdelen har ingen faglig uddannelse. Kun 4 af dem er ikke tydeligt præget af erhvervsmæssige vanskeligheder. Lige ved $\frac{3}{4}$ har været arbejdsløse paa tidspunktet for deres sidste lovovertrædelse eller igennem en længere periode indenfor den nærmest forudgaaende tid. Kun 10 af dem har ikke haft økonomiske vanskeligheder. For det store flertal gælder det, at deres indtægter har ligget væsentligt under tilsvarende sociale lags gennemsnitsindtægt og ogsaa under det gennemsnitlige niveau i statsfængslet. Undersøger man, hvorledes disse sociale misforhold høber sig op hos de enkelte lovovertrædere, viser det sig, at alle uden undtagelse er præget af tidligere eller aktuelle sociale defekter, de 59 af begge dele.

Tillidsbryderne udgør altsaa en fra et sociologisk synspunkt svært belastet gruppe af lovovertrædere, hvor navnlig aktuelle sociale tilpasningsvanskeligheder gør sig stærkt gældende. Om dette er udtryk for, at de sociale forhold er af større kriminogen betydning end hos de fleste andre forbrydertyper, forekommer mig dog tvivlsomt. Tillidsbrydernes slettere sociale forhold er for en stor dels vedkommende et resultat af deres ganske vist ret kortvarige,

⁷⁾ Om den eksakte betydning af disse og de efterfølgende sociologiske begreber se *Christiansen: Forbryderen og hans milieu*, Nord. Tidsskr. f. Strfr. 1943, pp. 48 ff.

men som regel hyppige straffe. Og i nogle af disse tilfælde ligesom i visse andre, hvor strafafsoningerne ikke i saa høj grad præger billedet, maa man regne med, at den erhvervsmæssige ustabilitet og den mangel paa økonomisk sans, der er væsentlige momenter i deres sociale afsporing, staar i nøje forbindelse med typens mentalitet.

Kriminalpsykologi og -psykiatri.

Tillidsbrydernes mest fremtrædende psykologiske ejendommelighed lader sig næsten deducere udfra arten af de kriminelle handlinger, de gør sig skyldige i. Hvis man typiserer lidt og maaske trækker de negative sider op med lidt mørkere farve, kommer billedet til at se omtrent saaledes ud:

Tillidsbryderne er gennemført upaalidelige. Det er de ikke blot i deres kriminalitet; det gælder for de fleste af dem ogsaa og i lige saa høj grad om deres forhold til de mennesker, der ikke bliver ofre for deres kriminalitet. De synes at være indstillede paa at klare enhver vanskelighed ved hjælp af urædelighed, løgn og plat. Forbløffende mange af dem er umiddelbart tiltalende og charmerende fyre, omend ofte med et vist præg af sleskhed. Der er blot ingenting, der bider paa dem; alting preller — eller rettere — glider af paa dem. Det præger dem ogsaa i fængsel og paa anstalt. De fleste fængselsfolk kender den slags fanger, som — deres pæne og veldisciplinerede opførsel til trods — aldrig er til at stole paa. Ofte kan man faa et ubehageligt indtryk af ikke rigtigt at vide, hvem det er, man staar overfor. De taber aldrig ansigt, for de har ikke noget ansigt at tabe.

I sandhedens interesse maa man fremhæve, at det er den idealtypiske skildring af tillidsbryderen, der ser saaledes ud. Men hos de fleste af dem finder man dog i akterne udtalelser fra bekendte, arbejdsgivere, slægtninge og andre paarørende, der ikke altid har kendskab til de kriminelle forhold, hvor de dominerende adjektiver kan samles i 2

hovedgrupper: 1) upaalidelig, løgnagtig, uærlig, forlojet, trolos, uordentlig, efterladende, unøjagtig, overfladisk, holdningsløs, karaktersvag, letpaavirkelig, ustadig, karakterløs, umoden, urolig, lidt vidtløftig, forfængelig, pludselig udeblevet fra arbejde, sødladen, hyklerisk, slesk. Og 2) flink, omgængelig, høflig, velopdragen, sympatisk, villig, godmodig, fornøjelig, frisk, charmerende, pæn, dannet, elskværdig, og — om en restaurationsmusiker — afholdt af gæsterne, har absolut publikumstække.

Adskillige træk i tillidsbrydernes karakter minder betænkeligt om *Sjöbrings subsolide type*⁸⁾, der kan karakteriseres ved en stor løshed i den psykiske opbygning. Der skabes nok forbindelser mellem bevidsthedslivets forskellige dannelser; men saa snart man kommer udover de dagligdags, vanemæssige funktioner, der atter og atter gentages og indpræges, er disse forbindelser ikke solide. De mere komplicerede funktioner kan forløbe uden synderlig sammenhæng med den øvrige del af bevidsthedslivet. Saadan noget som at sætte sig et fjernereliggende maal og paa langt sigt arbejde frem imod det er simpelthen umuligt for disse mennesker. De kan nok opflammes til begejstring for en sag, men interessen taber sig lige saa hurtigt, som den er blevet tændt. Derfor ser man dem — billedlig talt — drive omkring uden maal og med, som skibet uden ror, snart i én retning, snart i en anden. Hver gang de skifter kurs, er de overbevist om, at nu har de fundet »det helt rigtige«. Netop dette felt er deres. Men deres iver i begyndelsen holder aldrig, hvad den tilsyneladende lover. De taber hurtigt interessen og kaster sig over noget nyt. Dette hænger sammen med, at deres selverkendelse

⁸⁾ *Sjöbrings* konstitutionsteori er fremstillet i en oversigt af *Kinberg* i *Människokunskap och Människobehandling*. Om begrebet subsoliditet, se særlig pp. 366 ff. Jeg holder mig her alene til den deskriptiv-psykologiske del af *Sjöbrings* teori, som forekommer mig at rumme det værdifuldeste af hans personlighedspsykologi.

kun er udviklet i ringe grad. De tror selv, hver gang de indleder en ny aktivitetsrække rettet mod et nyt maal, at deres stræben nu vil være bestandig. De indser aldrig, at deres stadige omskiften skyldes brist i deres egen karakter. Ligegyldigt hvilken situation de kommer i, vil de hos omgivelserne finde forhold, der for dem er fuldt tilstrækkelig begrundelse for, at de har maattet give op og forsøge sig med noget nyt. Herved forøges det indtryk af forløjethed, upaalidelighed og troløshed, som deres stadig skiftende stræben vækker hos omgivelserne. Den hysteriske reaktion, som er et typisk træk i de subsolides karakter, er ogsaa ret almindelig blandt tillidsbryderne; den forekommer i statsfængslets materiale hos henved en trediedel af disse fanger⁹⁾.

Der er grund til at tro, at *den mangelfuldt udviklede selv-erkendelse* er en faktor af særlig kriminogen betydning hos de subsolide tillidsbrydere. Saadanne psykologisk umodne typer vil ikke blot hyppigt gøre sig skyldig i selvbedrag, men ogsaa paa grund af deres selvtillid, der — selv om den er falsk — gør, at de altid er i god tro, have gode muligheder for ogsaa at narre andre. Den ovenfor omtalte familietillidsbryder er et udpræget eksempel herpaa.

Ved løsladelsen fra Statsfængslet i Vridsløselille ved han intet om arbejdsmuligheder, medmindre han kan komme til Tyskland igen; under alle omstændigheder regner han med, at brødrene vil hjælpe ham »lidt paa gleden«. Ét er i hvert tilfælde sikkert: Han kommer ikke her igen; det vil han bestemt love. Han er meget bedre paavirket af opholdet her end af strafafsoningen i Nyborg. Dengang var han forlystelsessyg og tænkte kun paa at komme ud at more sig. Nu ser han helt anderledes paa det; han har sat sig det maal, at han vil arbejde og stifte hjem.

Efter den næsten mekaniske gentagelse af sin kriminalitet i 1944 er han klar over, at hans lovovertrædelser skyl-

⁹⁾ De psykiatriske diagnoser skyldes den tidligere og den nuværende overlæge ved Psykopatanstalterne i Herstedvester, Dr. med. Paul Reiter og Dr. med. G. K. Stürup.

des spiritusmisbrug. Naar han er fuld, vil han »se penge«. Men blot han maa faa et afholdspaalæg, nærer han ingen tvivl om, at han nok for fremtiden skal klare den uden at komme i konflikt med loven. En saa urealistisk bedømmelse af sig selv skal naturligvis af og til give bagslag.

I en hel del tilfælde virker subsoliditeten hos tillidsbryderne sammen med en anden karakterdefekt, *den forhøjede grundstemning*, der ogsaa kan være af kriminogen betydning. Vi finder den i sin rene form hos *de hyperthyme psykopater* (Schneider). Typen kan ogsaa opfattes som en undergruppe af *Kretschmers cyklothyme personligheder*¹⁰⁾. Den er ligeledes en variant af *Sjöbrings substabile type*. Den overdrevne optimisme kan, parret med en vis geskæftighed, særlig i forbindelse med de subsolides upaalidelighed fore til tillidsbrud, der ofte faar en mere aktiv bedragerisk karakter. Hos nogle tillidsbrydere forekommer hyperthymien som den eneste personlighedsanomali. At denne skavank isoleret kan fore til tillidsbrud, er iøvrigt let forstaaeligt — selv om den vistnok i højere grad disponerer til bedragerier i den store stil. Ogsaa de hyperthyme har en svigtende selverkendelse, der som ovenfor anført synes en væsentlig komponent i det kompleks af faktorer, hvoraf tillidsbrudet udspringer.

Af og til synes ogsaa *ringe begavelse* at spille en rolle i tillidsbrydernes psykologi, fx. hos bude, der har specialiseret sig i indkasseringsunderslæb. I statsfængselsmaterialet forekommer der dog ingen tilfælde, hvor ringe begavelse har været den eneste personlighedsdefekt; den har stedse virket sammen med karakterdefekter, som regel subsoliditet.

Som støtte for disse almindelige betragtninger, skal jeg nævne, at der i statsfængselsmaterialet som helhed findes ca. 25 % *psykopater* og ca. 32 % fanger med *tydelige karakterdefekter*, der dog ikke er saa udtalte, at man kan tale

¹⁰⁾ *Kretschmer: Körperbau und Charakter*, specielt kap. 9 og 12.

om en egentlig psykopati¹¹⁾. For tillidsbryderne er de tilsvarende tal ca. 31 og 45 %. Tager man begrebet psykisk anormalitet i en relativt snæver betydning som en betegnelse for de personer, der enten er psykopater, sinker, aandssvage eller infantile, eller som lider af epilepsi, encephalitis eller regulære psykoser, viser det sig, at halvdelen af tillidsbryderne falder ind under denne betegnelse, og udvider man begrebet til ogsaa at omfatte neurotikere, sexuelt abnorme samt personer med traumatiske eller andre organiske hjernelidelser samt dem, der tidligere har været psykotiske, bliver der kun 6 tilbage, som kan betegnes som psykisk normale.

Tillidsbryderne viser sig altsaa ogsaa mentalt set at være en særlig haardt belastet gruppe. Blandt de andre forbrydertyper har kun de sværere parasitære typer som polykriminelle og alfonser et tilsvarende antal mentalt defekte.

Sammenfatning.

Baade begrebet tillidsbrud og begrebet tillidsbryder er kriminalistisk set vel afgrænset. Tillidsbryderen er en saa »ren« type, som man tør vente at finde den blandt lovovertrædere — bortset fra visse sædelighedsforbrydere, hvis kriminalitet udspringer af en eller anden speciel biologisk defekt. Tillidsbryderen vover sig kun undtagelsesvis uden for sit eget felt og begaar da foruden lettere kriminelle handlinger næsten udelukkende de beslægtede mellemstvære tillidsbrud. Egentlige indbrudstyverier ligger typen fjernt.

Sociologisk og psykologisk er tillidsbryderne gennemgaaende stærkt belastede. Psykologisk bliver typen af særlig interesse, fordi tillidsbrudet ofte udspringer af de sub solide, »holdningsløse« personligheders ejendommelige mentalitet. Her støder vi dog paa undtagelser, fx. den tidligere omtalte rovmorder, der begaar et ogsaa psykologisk set typisk tillidsbrud udfra ihvert fald delvis andre karaktero-

¹¹⁾ Den endelige psykiatriske vurdering af materialet er foretaget af overlæge *Stürup*.

logiske egenskaber end dem, der i almindelighed fører til den slags lovovertrædelser. Iøvrigt lader den relative vægt af milieuets og personlighedens indflydelse paa kriminaliteten sig ikke bedømme med sikkerhed.

En nærmere undersøgelse viser, at tæt ved halvdelen af tillidsbryderne har været præget af baade tidligere og aktuelle sociale misforhold samt psykiske defekter i snævrere betydning. Tager man begrebet psykisk defekt i dets videre betydning, finder man kun 10 personer, der ikke har været præget af baade tidligere og aktuelle sociale samt mentale defekter. Der forekommer altsaa her en særlig ophobning af kriminogene faktorer af psykologisk og sociologisk oprindelse. Kun 6 har været psykisk normale i dette ords snævrere betydning, og blandt dem har de 4 levet under uheldige milieuforhold baade i opvæksten og sidenhen, de to andre enten i opvæksten eller siden. Ingen af disse 65 lovovertrædere har været helt fri for saavel psykiske som sociale defekter.

Af den ret snævre sammenhæng mellem mentaliteten og arten af de kriminelle handlinger maa man vistnok slutte, at det for størsteparten af tillidsbryderne vedkommende er personligheden, der betinger, at de overhovedet bliver lovovertrædere og tillidsbrydere, medens den nærmere udformning af tillidsbrudet ofte synes bestemt af milieu-faktorer.

Kriminalpolitiske betragtninger.

Under den gældende straffelov og den gængse kriminalpolitiske praksis synes der kun at være meget begrænsede muligheder for at behandle tillidsbryderne rationelt.

De fleste af dem idømmes relativt kortvarige fængselsstraffe. Det foran, side 41, anførte eksempel giver et almindeligt billede af, hvorledes domstolene vurderer tillidsbrudet. Denne vurdering er maaske nok fra et samfundsmæssigt synspunkt træffende. Den sociale skade, tillidsbryderne forvolder, er kun undtagelsesvis af helt store dimensioner, og meget farlige kriminelle handlinger begaar

de kun sjældent. Men der kunde maaske være anledning til at henlede domstolenes opmærksomhed paa denne gruppe lovovertrædere af specialpræventive, behandlingsmæssige grunde. *Tillidsbrydernes prognose synes slet.* Deres hyppige og hurtige tilbagefald viser, at de kortvarige straffe er uvirksomme. De fleste tillidsbrydere udvikler sig til kronisk kriminelle.

Heraf kan man dog ikke slutte, at straffe af længere varighed skulde vise sig at have en gunstigere indflydelse, saalænge afsoningen af fængselsstraf skal foregaa under de nuværende former.

Om man overhovedet med vor nuværende viden er i stand til at finde en rationel behandling af lovovertrædere med en saadan mentalitet, er vel nok tvivlsomt. Skulde et arbejde med tillidsbrydere have udsigt til at lykkes, maatte det i hvert fald bestaa i en positiv pædagogisk, karakterdannende paavirkning, som ikke lader sig gennemføre i et dansk fængsel i dag og næppe heller paa nogen af vore særanstalter. Ethvert forsøg i den retning vilde strande paa manglen paa tilstrækkeligt og kvalificeret personale og paa reglementernes upædagogiske stivhed.

Skønt meningen med dette arbejde ikke er at stille forslag om fængselsreformer, kan jeg dog ikke undlade at gøre nogle bemærkninger om rationel behandling af tillidsbrydere.

Den afgørende forudsætning for tillidsbrudet ligger i lovovertræderens upaalidelighed med hensyn til pengesager. Ved indsættelsen i fængsel eller anstalt berøver man sig selv enhver mulighed for at paavirke ham gunstigt paa dette punkt, idet man overtager administrationen af hans økonomi indtil løsladelsen og undertiden endnu længere frem i tiden. I betragtning af, at det store flertal af lovovertrædere er berigelsesforbrydere, og at ogsaa adskillige andre kriminelle handlinger er økonomisk betinget, synes denne fremgangsmaade mindre velbetænkt.

I stedet for burde man give fanger og forvarede fuld

frihed til under ansvar at disponere over deres arbejdsfortjeneste til ethvert lovligt formaal. Naturligvis under ansvar. Lovovertræderen skulde gøres bekendt med, at hans videre skæbne for en væsentlig del vilde blive afhængig af, at han lærte at administrere fornuftigt, og han skulde have en for de fleste fanger haardt tiltrængt, praktisk anlagt undervisning i regnskabsføring og budgetlægning. En gang hvert halve aar kunde man lave en opgørelse over hans økonomiske situation og fortælle ham, hvorledes ledelsen ser paa hans administration. I hvert fald i særaustalterne med de relativt eller helt ubestemte interneringer vilde der være gode muligheder for en rationel paavirkning af berigelsesforbryderne og navnlig tillidsbryderne paa denne maade. Man kunde i hovedsagen gøre deres udskrivning afhængig af, hvor langt de havde bragt det paa det punkt, hvor de særlig havde svigtet ude i det frie liv.

Men som forholdene er nu, forstaar man godt den pessimisme, der præger adskillige fængselsfolks syn paa værdien af deres arbejde, og som klart er kommet til udtryk i vicefængselsinspektør *Worms* betragtninger over almindelig strafs virkemidler¹²⁾.

¹²⁾ Foredrag holdt i Dansk kriminologisk Selskab, trykt i Nord. Tidsskr. f. Strfr. 1944, pp. 183 ff.

Børneforsorg i Danmark.

Landsnævnet for Børneforsorg har udsendt sin statistiske Beretning for Aaret 1943. Foruden at give en almindelig Oversigt over Børneværnsudvalgenes Virksomhed i det angivne Aar, indeholder Beretningen en Oversigt over Børnekriminaliteten paa Grundlag af de Indberetninger, som Statsadvokaterne afgiver om Tiltalefrafald og Tiltalerejsning overfor Personer under 18 Aar. Endvidere bringes for første Gang en Redegørelse vedrørende den af Landsnævnet i Henhold til Lov om Børn udenfor Ægteskab administrerede Bidragsfonds Virksomhed i Aarene 1938—43.

Af Beretningen skal i det følgende fremdrages nogle Oplysninger:

I. Det samlede Antal Børn, som er undergivet Børneværnsudvalgenes Forsorg som fjernede fra Hjemmet enten paa Grund af Barnets Opførsel eller paa Grund af uheldige Forhold i Hjemmet, udgjorde ved Udgangen af 1943 ialt 8.682. Siden Slutningen af 1938, det sidste Fredsaar, hvor Tallet var 6.802, er der herefter indtruffet en Stigning paa godt 25 %. Denne Stigning falder udelukkende paa Aarene 1941—43, idet Tallet endnu ved Udgangen af 1940 udgjorde 6.776, eller nogenlunde det samme som i de nærmest forudgaaende Aar, hvor dette Tal nærmest var svagt faldende.

Stigningen er fremkommet ved, at det aarlige Antal Fjernelser i de sidste Aar har ligget betydeligt højere end i de forudgaaende Aar, i 1943 saaledes 75 % højere end i 1940, en Udvikling, der maa ses paa Baggrund af de stadig skærpede ekstraordinære Forhold. Stigningen synes imidlertid nu at have kulmineret, idet Antallet af fjernede Børn i 1942 og 1943 med henholdsvis 1958 og 1957 har været

praktisk talt uforandret. I 1943 fjernedes 1,8 af hver 1.000 Børn under 18 Aar i Danmark mod 1,0 i 1940.

Fjernelsernes store Flertal falder paa ganske faa Kommuner. Af de ialt 1957 fjernede Børn i 1943 faldt saaledes $\frac{2}{3}$ paa kun 24 Kommuner, herunder selvfølgelig først og fremmest Hovedstaden og de største Provinsbyer. Kun 371 eller 27 % af samtlige Børneværnsudvalg har overhovedet foretaget nogen Fjernelse, saaledes at ikke mindre end 1.010 Udvalg slet ikke i 1943 har anvendt de her henhørende Bestemmelser.

Der er — saaledes som det ogsaa tidligere har været Tilfældet — fjernet forholdsvis flere Børn i Hovedstaden end i Provinsen; i 1943 fjernedes saaledes 0,33 % af samtlige Børn under 18 Aar i Hovedstaden mod 0,29 % i Købstæderne og 0,09 % paa Landet, idet Stigningen i Forhold til 1938 har været størst for Provinsbyerne og Landkommunerne. Forskellen i Fjernelsestal maa først og fremmest tilskrives, at Fristelserne i Hovedstaden er større, at der er større Nød her og endelig, at man under de mindre Forhold i Provinsen har bedre Forhaandskendskab til Børnene og derfor større Muligheder for at rette eventuelle uheldige Forhold, uden at alvorligere Indgreb fra Børneværnsudvalgets Side bliver nødvendig.

Undersøgelsen af *Fjernelsesforholdene* viser, at i 1943 er $\frac{2}{3}$ af Børnene fjernet helt eller delvis paa Grund af deres eget Forhold, medens Resten er fjernet alene paa Grund af uheldige Forhold i Milieuet.

Ligesom i tidligere Aar fjernes der langt flere Drenge end Piger paa Grund af Barnets eget Forhold, og Forskellen er endog blevet forøget noget. Ogsaa i de Tilfælde, hvor Barnet fjernes paa Grund af Milieudefekt, og hvor Fjernelserne af Drenge og Piger tidligere var nogenlunde lige mange, er Drengene nu i Overtal, selv om dette ikke er stort.

Med Hensyn til Børnenes Anbringelse ved Fjernelsen kan følgende oplyses:

Optagelseshjem er — ligesom i de forudgaaende Aar — saa langt det hyppigste Anbringelsessted straks ved Fjernelsen, idet i 1943 knapt $\frac{2}{3}$ af Børnene anbragtes her. Kun 9 % af de i 1943 fjernede Børn anbragtes straks under frie Forhold, som privat Pleje, Lære eller Tjeneste. Man bør dog erindre, at Optagelseshjemmene nærmest virker som et Gennemgangssted, hvor Børnene sorteres med

Henblik paa deres endelige Placering i de forskellige Slags Hjem eller i privat Anbringelse.

Forældrenes Tilslutning til Fjernelsen forelæa i godt $\frac{2}{3}$ af Fjernelsestilfældene.

Beretningen giver endvidere Oplysning om det store Antal Tilfælde, hvor Børneværnsudvalgene i Henhold til Forsorgsloven maa tage sig af Born, der staar uden Forsorger, eller hvis Forældre midlertidigt eller vedvarende, f. Eks. paa Grund af Sygdom, er ude af Stand til at sørge for dem og derfor henvender sig til det offentlige om at tage sig af Børnene. Medens der i Aarene 1938/40 gennemgaaende kom ca. 3.500 Born aarlig under Forsorg paa denne Maade — hovedsagelig Born under 7 Aar — har Tallet siden da været i stadig Stigning og naaede i 1943 op paa 4.600. Flertallet af Børnene udgaar imidlertid meget hurtigt igen af Forsorgen, der for denne Gruppe af Born kun kan opretholdes, saa længe Forældrene ønsker det.

II. Endvidere giver Beretningen en Række Oplysninger om *Tiltalefrafald og Tiltalerejsning over for Personer under 18 Aar*, som har gjort sig skyldig i strafbare Handlinger. Oplysningerne omfatter ikke de under Statsadvokaten for særlige Anliggender sorterende Sager.

I det alt overvejende Antal Tilfælde finder Tiltalefrafald Sted. Det samlede Antal Tiltalefrafald, der i Aarene op til 1940 svingede mellem 850 og 1.050 aarlig, er i de seneste Aar steget voldsomt og udgjorde i 1943 ca. 2.000 eller det dobbelte af Førkrigstallene. For ca. 80 % af Tilfældene er Tiltalefrafald betinget af, at den unge undergives Børneforsorg, i en Del Tilfælde med Anbringelse paa Opdragelseshjem som yderligere Vilkaar.

Antallet af Tiltalerejsninger har kun været ringe i Forhold hertil, men er dog i Forhold til Førkrigsaarene blevet næsten tredoblet til 59 i 1943, hvilket Tal betyder en mindre Nedgang i Forhold til 1942, hvor det udgjorde 64. I en stor Del af disse Tilfælde er der givet en betinget Dom eller Dom om Indsættelse i Ungdomsfængsel.

III. Sluttelig indeholder Beretningen en Redegørelse for *Bidragfondens Virksomhed* i Aarene 1938—43. — Ved Lov af 1937 om Born udenfor Ægteskab er det bestemt, at saafremt flere af de under en Faderskabssag sagsøgte kan anses for bidragspligtige til et Barn, bliver Bidragspligten at paalægge enhver af dem fuldtud. Bidrag, der saaledes paalægges flere Personer som bidragspligtige til et

Barn udenfor Ægteskab eller dettes Moder, indkræves gennem Landsnævnet for Børneforsorg og indgaar i en særlig Fond, Bidragsfonden.

Disse Bestemmelser er siden Lovens Ikrafttræden 1. Januar 1938 anvendt i et ikke ubetydeligt Antal Tilfælde. Afgørelser om Bidragspaalæg er saaledes fra 1. Januar 1938 til Udgangen af 1943 truffet for ialt 1.200 Børn med ialt 2.602 bidragspligtige. Til Sammenligning kan anføres, at det samlede Antal Børn født udenfor Ægteskab i denne Periode udgjorde ca. 38.000. Antallet af Afgørelser har i Aarenes Løb ligget forholdsvis konstant omkring 200 om Aaret.

Af de 1200 Børn er noget mindre end Halvdelen hjemmehørende i Landdistrikterne, en Trediedel i Købstæderne og en Fjerdedel i Hovedstaden.

Det gennemsnitlige Antal bidragspligtige pr. Barn udgør 2,17. For langt det overvejende Antal Børn, nemlig 87 %, findes kun 2 bidragspligtige, og for yderligere 10 % findes 3 bidragspligtige. Af de bidragspligtige er 1.534 eller $\frac{3}{5}$ Arbejdere, og heraf igen de fleste ufaglærte. Endvidere tilhører 500 eller $\frac{1}{5}$ Medhjælpere i Landbrug og Fiskeri, medens 133 eller $\frac{1}{20}$ findes blandt Funktionærerne.

I henved 95 % af Tilfældene foreligger der Ret til forskudsvis Udbetaling af Bidrag, hvilket betyder, at den bidragsberettigede af det offentlige kan modtage Beløbet straks paa Forfaldsdagen, uanset om Bidraget er eller bliver betalt af de bidragspligtige.

Indbetalingsprocenten for de paalagte Bidrag, d. v. s. Forholdet mellem de Beløb, som det paahviler de bidragspligtige at betale for vedkommende Bidragsperiode, og de af disse faktisk indbetalte Bidragsbeløb, har i Bidragsfondens Levetid været stadig stigende og udgjorde i Regnskabsaaret 1943—44 for hele Landet ca. 59 %. Indbetalingsprocenten i Københavns Kommune, hvor Opkrævningen af Bidrag foregaar gennem Magistraten, udgjorde 31 %, medens Procenten i det øvrige Land, hvor Opkrævningen sker gennem Politimestrene, udgjorde 65.

En Sammenligning af Indbetalingsprocenten for Bidragsfondens Børn med Indbetalingsprocenten for andre Børn udenfor Ægteskab viser, at den førstnævnte Procent i de sidste Aar har ligget 40 % højere end den sidstnævnte Procent, der i Regnskabsaaret 1942/43 (det sidste Aar, hvor en Sammenligning er mulig) udgjorde 41. Om Aarsagerne til denne Forskel er det vanskeligt at udtale sig

med Sikkerhed, men det er dog Landsnævnets Opfattelse, at den for Bidragsfonden foreskrevne Inddrivelsesform ved en Centralmyndighed gennem Politimestrene er en effektiv Ordning.

Da den bidragsberettigede kun faar udbetalt eet Normalbidrag uanset Antallet af bidragspligtige, der hver for sig er pligtig at udrede det fulde Bidrag, har Bidragsfonden i Aarenes Løb haft et stigende Overskud — i det sidste Aar ca. 125.000 Kr. — Af Fondens Midler kan der efter Ansøgning ydes Bidrag til Bestridelse af Udgifter ved de under Bidragsfonden hørende Børns Daab, Konfirmation, Skoleundervisning, Uddannelse, Sygdom og Begravelse. Iøvrigt vil Midlerne — efter Socialministerens Bestemmelse — være at anvende til Formaal vedrørende Borneforsorgen i Almindelighed. I denne Forbindelse kan nævnes, at der nu er aabnet Mulighed for, at Spædbørnshjem efter Ansøgning af disse Midler kan opnaa Tilskud til Dækning af Tab paa Plejelon for privat anbragte Børn.

O. Garde.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Monatsschrift für Kriminalbiologie und
Strafrechtsreform. 35. Jhrg., 1944.

Gregor (Heilbronn a. N.) skriver om »Die Tätertypen in den Jugendgefängnissen für unbestimmt Verurteilte«. Denne nye Straffeform for unge Forbrydere, indført ved en Forordning af 1941, der nu er afløst ved Reichsjugendgerichtsgesetz af 6/11 1944, er tidligere omtalt her i Tidsskriftet*), hvor det er fremhævet, at dens Forudsætninger er, at en Straf af mindst 9 Maaneders Fængsel er forskyldt, at Gerningen er Udtryk for en skadelig Tilbøjelighed (schädliche Neigung) hos den unge, og at man ikke kan forudse, hvor lang Tid der vil udkræves til hans Opdragelse; Tidsrummet mellem Minimum og Maksimum for denne relativt ubestemte Strafs Varighed skal mindst være 2 Aar. *Gregor* behandler i sin Afhandling paa Grundlag af en Undersøgelse af 206 unge Forbrydere, der efter Forordningens Ikrafttræden er indsat til saadan Straf i Heilbronn's Ungdomsfængsel, Spørgsmaalene om disses mentale og karakterologiske Egenart og om den Forstaaelse, Retspraksis her har anlagt og bør anlægge af det uskarpe Kriterium: skadelig Tilbøjelighed. Eksempelvis kan nævnes et af Tilfældene, der vedrører to 16—17 aarige Grubearbejdere, som af Ærgrelse over, at de havde ventet længe og forgæves paa et Tog, der passerede deres Grube, og som de plejede at benytte for at komme hurtigere hjem efter Fyraften, for at drille Lokomotivføreren havde lagt Forhindringer paa Skinnerne og derved udsat Trafikken for alvorlig Fare. Forf. paaviser, at man her har ladet sig bevæge til at

*) 32. Aargang 1944 p. 210—1.

statuere skadelig Tilbøjelighed alene paa Grund af Sabotagehandlingens alvorlige Karakter, skønt Handlingen i Virkeligheden kun var Udslag af øjeblikkelig Ærgrelse, Umodenhed og indskrænket Intelligens, idet intet i deres Fortid eller Karakter tydede paa kriminelle Tendenser. Overfor Afgørelser som denne peger Forf. med Vægt paa det ejendommelige i, at de nævnte psykiske Forhold, der ellers gælder som formildende Omstændigheder, her er opfattede som skadelige Tilbøjeligheder, og fremhæver, at dette Begreb bør forstaaes som en Tendens, der maa antages at være virksom udover den til Paadømmelse foreliggende enkelte Handling og dennes Soning med en tidsbestemt Straf, altsaa en kriminel Beredskabsindstilling, et Hang til at begaa straffbare Handlinger. Denne særlige Straffeform tager jo i udpræget Grad Sigte paa Gerningsmanden, ikke paa den konkrete begaaede Gerning, og den vil derfor være mest indiceret i Tilfælde, hvor Anstaltsopdragelse, Ungdomsarrest eller almindelig Fængselsstraf har vist sig virkningsløs. Forf. mener at have bemærket, at Personer med schizothymt Temperament i særlig Grad af Domstolene opfattes som egnede for denne strengere Straffeform. I det hele taget finder Forf. ved sin Gennemgang flere Tilfælde, hvor denne er anvendt, skønt en rigtig Forstaaelse af den omhandlede Forudsætning ikke vilde have bragt den paagældende ind under dens Omraade.

Karakteristisk for Størstedelen af de Tilfælde, hvor der med Føje var idømt ubestemt Straf, var et i Forhold til normalt udviklede unge Mennesker nedsat Følelsesliv og en tilsvarende Viljesmangel. Forf. retter sin Typeundersøgelse paa disse to Punkter, endvidere paa Enkelttilfældets kriminelle Karakter, paa den unges moralske Konstitution og paa hans kriminelle Kvalificering, og han opstiller herefter et Skema over de 206 domfældte med 3 Hovedgrupper og en Række Undergrupper. Af det samlede Antal var 32,08 % psykisk intakte, 58,29 % Psykopater, 9,71 % lidende af medfødt Aandssvagthed. Indenfor den førstnævnte Gruppe betegnes de 6,34 % som akriminelle — disse maa altsaa antages ikke at have hørt hjemme under denne Straffeform — Resten 25,74 % som kriminelt beredte. Psykopatgruppen er atter delt i de viljessvage, de hypérthyme og de gemytsfattige; her er kun 1 Person betegnet som akriminel, hele Resten som kriminelle eller kriminelt beredte. De aandssvage er alle registrerede under

disse 2 Alternativer. Skemaets øvrige Underafdelinger efter psykisk og moralsk Habitus vilde det føre for vidt her at komme ind paa. En anden Inddeling, som Forf. benytter, er: Anlægsformer med primære kriminelle Tendenser (83 Tilfælde), Vanrøgstilfælde med sekundære kriminelle Tendenser (95), Lejlighedsdelikter uden kriminelle Tendenser (11) og Pubertetsforbrydelser (17). Hos de 11 i den tredje af disse Grupper kunde der ved nøjere Iagttagelse ikke konstateres Tilstedeværelse af skadelig Tilbøjelighed, idet, som nævnt, saadant ikke kan statueres alene paa Grundlag af Lejlighedsforbrydelsens Art eller Grovhed.

Iøvrigt mener Forf., at den relativt ubestemte Strafs Omraade bør udstrækkes til at omfatte ogsaa halvvoksne Personer, altsaa de 18—21-aarige.

I Artiklen »Zur Motivation der Brandstiftung« fremhæver *Dümbier* (München) Savnet af en Motivstatistik i Rigsstatistikkerne. Kun Schweiz og Japan samt i begrænset Omfang Frankrig har bragt herhen hørende Oplysninger i deres Kriminalstatistikker. Ved Hovedgrupper af Forbrydelser som Sædeligheds- og Berigelsesdelikter er Motivet jo givet, men bl. a. for Drabs-, Volds- og Brandstiftelsesforbrydelsernes Vedkommende vilde en Motivstatistik være af stor Værdi med Hensyn til Forstaaelsen af det ofte gaadefulde i de statistiske Tals Størrelse, Bevægelser og disse Bevægelsers Love, men derhos i et vist Omfang vel ogsaa med Hensyn til Etableringen af forebyggende Foranstaltninger. Ligesom Anklagemyndigheden søger at overbevise Retten om den anklagedes Skyld ved at udfinde og klarlægge et tydeligt Motiv hos ham til at begaa den paa-gældende Forbrydelse, saaledes bør Kriminologien optegne Deliktstypernes og Gerningsmandstypernes Motivation for at give Lovgivningsmagten Grundlaget for kriminalpolitiske Modforholdsreglers Omfang og Art. Forf. har efterforsket Motiverne for den i saa Henseende særlig brogede Forbrydelse Brandstiftelse hos 942 Personer, der i Aarene 1925—40 blev dømt herfor i Bayern. Hans Resultater bekræfter, at der ikke findes noget, som kan kaldes en Brandstiftertype, og at Bekæmpelse af denne Forbrydelse kræver Medvirken ikke blot af Kriminalpolitikere og Psykiatere, men i lige saa høj Grad af Social- og Forsikringspolitikere.

Dünnbiers Opstilling i 4 Hovedgrupper ser saaledes ud:

Udnyttelsesmotiv	ca. 56,2 %
Angrebsmotiv (herunder en Række Undergrupper af vidt forskellig Art som Skinsyge, Had, Hævn, Fordølgelse af Forbrydelse, Ønske om at unddrage sig Myndigheder eller Tjeneste)	ca. 30,9 %
Patologisk Brandstiftelse (herunder Lyst til at se Ild, Alkoholisme, Seksualisme, depressiv Hjemvé, Sindssyge)	ca. 5,6 %
Andre eller ikke oplyste Motiver	ca. 10,8 %

I hvor høj Grad Talforholdene skifter med de skiftende Tidsforhold, fremgaar af en anden Tabel, der fordeler de 942 Tilfælde i Perioderne 1925—33, 1934—36, 1937—40 og 1940. Her udgør Procenttallene for Brandstiftelse af Vindesyge henholdsvis 54,7, 60, 39,4 og 33, Procenttallene for Motiverne Hævn, Had, Ærgrelse m. v. er 16,4, 16,6 28,7 og 33, medens Rubrikken for patologiske Motiver udviser 2,3, 6,9, 10,6 og 8, hvorhos Chiffrene for Fordølgelse af Forbrydelser er 2,5, 4,6, 4,3 og 11. Interessant er endelig en Statistik fra det bayerske Forsikringskammer over Brandaarsager i Perioderne 1921—22, 1923 og 1924—26, der viser bl. a., at i Inflationsaaret 1923, da »Forsikringsbrande« ikke betalte sig, gik Antallet af Ildebrande ved »Lynnedslag« ned til 92 mod 543 i 1921—22 og 456 i 1924—26.

Bulletin de la Commission internationale pénale
et pénitentiaire. Vol. XI, livr. 1.

Dette Hefte bringer Mindeartikler om Kommissionens Præsident *S. E. Giovanni Novelli*, der døde i Oktober 1943 efter at have beklædt Præsidiat siden 1935, og om dens Ærespræsident og dens Generalsekretær gennem 28 Aar Professor *J. Simon van der Aa*, hvis Død indtraf 4 Maaneder efter Novellis. Det er noksom bekendt, hvad Professor van der Aa har betydet for det internationale Arbejde paa Strafferettens Omraade, ikke mindst ved Gennemførelsen af sin Tanke om Etablering af det permanente Bureau i Bern som en Central for Indsamlingen af legislative Doku-

menter og Oplysninger, der fremkommer i *Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire*, saavel som ved under den forrige Verdenskrigs Vanskeligheder for internationalt Samarbejde at holde sig i Kontakt med *Commission's* Medlemmer og forberede Samarbejdets Genoptagelse efter Krigens Ophør. De, som deltog i den 6. *Conférence internationale pour l'unification du droit pénal* i København i Eftersommeren 1935 og her traf van der Aa, vil mindes hans smukke Skikkelse og venlige, harmoniske Væsen samt hans store Sprogkundskaber, der endog strakte sig til, at han forstod og talte Dansk.

F. Constancin giver udførlige Oplysninger om den nye franske Lovgivning med Hensyn til forbryderiske Børn, Loven af ²⁷/₇ 1942, le code de l'enfance délinquante. fremkaldt dels af Trangen til at imødekomme et helt ændret Syn paa Børneforbrydelser og Vejene til deres Bekæmpelse, dels af disse Forbrydelsers stærke Vækst siden 1935. Den foregaaende Lov af 1912 gjorde en principiel Forskel paa Børn under 13 Aar, som var ubetinget straffri og kun undergivne Forsorgs- og Opdragelsesforanstaltninger, og unge Personer mellem 13 og 18 Aar, hvor i det enkelte Tilfælde Spørgsmaalet om Tilregnelighed maatte rejses, og hvor en bekræftende Besvarelse medførte, at de kunde dømmes til Straf ligesom voksne Personer, dog at Børn mellem 13 og 16 Aar fik nedsat Straf. I Modsætning hertil behandler den nye Lov i Princippet alle under 18 Aar ens, paa den ene Side ophæves den absolutte Ansvarsfrihed for dem, der ikke er 13 Aar, men paa den anden Side er Hovedreglen, at alle under 18 Aar er straffri og alene bør undergives opdragende og oprettende Foranstaltninger, de nyder saaledes alle godt af en Art Præsumption om strafferetlig Utilregnelighed, idet der ikke i det enkelte Tilfælde sker nogen Vurdering i saa Henseende; virkelig Straf overfor den unge kan dog i Undtagelsestilfælde, hvis det findes nødvendigt, idømmes 16—18-aarige for en Forbrydelse (crime) eller en Forseelse (délit), Personer under 16 Aar for en Forbrydelse, medens der ikke kan straffes for blotte Overtrædelser (contraventions), og Straffene skal, i det mindste indtil 18 Aars Alderen, udstaas i en Straffekoloni (colonie corrective), ikke i Fængsel.

Den processuelle Fremgangsmaade i Sager mod disse mindreaarige synes noget vidtloftig, men tilstræber i størst muligt Omfang at holde den paagældende udenfor en Straffedomstols Omraade og, hvor dette dog maa ske, fordi Tilfældet er alvorligt, da at undergive ham en speciel Børnedomstol. Sagen begynder efter offentlig Begæring — den krænkede private kan ikke, som i almindelige Straffesager, kræve Sag rejst — hos en Undersøgelsesdommer, hvis første Opgave er at konstatere, om den umyndige er Gerningsmand til eller medskyldig i Forbrydelsen. Hvis dette ikke kan antages, og kun i dette Tilfælde, er det Undersøgelsesdommerens Sag at dekretere Sagens Afvisning, og denne er dermed afsluttet. Er Resultatet det modsatte, kan han, hvis han skønner det paakrævet, med Hjælp af kvalificerede Rapportører anstille en social Undersøgelse angaaende den sigtedes og hans Families Forhold i moralsk og økonomisk Henseende, hans Karakter og tidligere Vandel, Opdragelse og Levevilkaar samt om tjenlige Foranstaltninger til at forbedre ham; hertil kan slutte sig en lægelig og psykologisk Undersøgelse, hvis der er Formodning om sygeligt Forhold. Medens Undersøgelsen staar paa, kan denne Dommer betro Tilsynet med den mindreaarige til Forældrene eller anbringe ham andetsteds, bl. a. hos en Tillidsperson eller paa en Plejeanstalt. Muligheden for at holde ham i Varetægtsarrest er holdt aaben, men maa kun benyttes, naar det skønnes absolut nødvendigt. — Naar Undersøgelsesdommeren har sluttet Sagen uden Afvisning, henviser han den til Anklagemyndigheden, der bringer den unge sigtede ind for en civil Domstol, la chambre du conseil du tribunal civil, beklædt af 3 af Rettens Medlemmer; her konstateres først, om der er rejst Tiltale eller ej, i sidste Fald kommer Sagen ikke videre, i første Fald genoptager chambre du conseil selv Sagens Undersøgelse, kan lade foretage social Undersøgelse som før nævnt eller supplere en saadan, der allerede er foretaget ved Undersøgelsesdommeren, og beslutter derefter enten at lade den mindreaarige komme tilbage til Forældrene eller det Tilsynsorgan, han er betroet til, eventuelt saaledes, at han skal overvaages til sit 21. Aar, eller at henvise Sagens videre Behandling til den særlige Børnedomstol, le tribunal pour enfants et adolescents. Chambre du conseil afhører for lukkede Døre den mindreaarige, Forældre, Vidner og andre, eventuelt ogsaa Undersøgelsesdommeren. Naar denne Ret standser Sagen eller

dekreterer Hjemgivelse til Familien, handler den som Domstol, men under Appel til tribunal pour enfants e. a. Beslutter den derimod Henvisning til tribunal, optræder den herved som Anklagemyndighed. — Ved Indbringelse for tribunal begynder saa Rettergangens sidste Fase, for en Domstol, der kan idømme egentlig Straf; herunder anbringes den mindreaarige paa en Observationscentral og undergives en mere indgaaende Undersøgelse, der ledes af en Dommer som Rapportør, og hvorunder lægelig og psykologisk Undersøgelse er obligatorisk. Dette tribunal bestaar af Specialdommere, et Medlem af Appelretten som Præsident og to Dommere af 1. Instans, hvortil der, hvis det drejer sig om Anklage som Ophavsmand til en egentlig Forbrydelse, føjes to Bisiddere, der er Specialister i Børnespørgsmaal (Læger, Psykologer eller Socialarbejdere). Domstolens Afgørelse er ikke Genstand for Appel, den kan kun oplages til Kassation, og dette gælder, selv om Indsigelsen gaar ud paa, at den mindreaarige er dømt ved en Fejltagelse; Indbringelse til Kassation virker ikke suspensivt, end ikke paa en Dom til egentlig Straf. De opdragende og forbedrende Forholdsregler, hvortil tribunal normalt dommer, kan indskrænke sig til, at den unge tilbagegives til Familie eller Tilsynsmand, men kan ogsaa gaa til Anbringelse i et statskontrolleret Opdragelsesinstitut, i et medicinsk-pædagogisk Institut for abnorme Børn og Sinker eller i en Korrektionskoloni under Justitsministeriet. Anbringelsen kan ikke vedvare udover det fyldte 21. Aar. Idømmes der undtagelsesvis egentlig Straf, maa denne, som tidligere nævnt, ikke udstaas i et Fængsel, men skal afsones i en Korrektionskoloni, i det mindste indtil 18 Aars Alderen er naaet.

Hvornaar denne Lov, hvis Maskineri synes ret indviklet, skønt det betegnes som mere smidigt end den hidtidige Procedure i Børnesager, kan træde i Kraft, maa under de foreliggende Forhold i Frankrig betragtes som uvist. Det er Hensigten fortrinsvis at oprette tribunaux pour enfants et adolescents med tilhørende Observationscentraler i Byer, hvor der findes en Appeldomstol og et medicinsk Fakultet.

Iøvrigt maa man formentlig vente en Bearbejdelse af den franske Lovgivning med Hensyn til Behandlingen af unge Mennesker, der uden at have begaaet Forbrydelser er i moralsk truet eller vanrøgtet Tilstand, saaledes at disse i væsentlige Henseender kan behandles paa Linie med de heromhandlede unge, som den nye Lov søger at holde

saa længe som muligt udenfor en egentlig Straffedomstols og egentlig Strafs Omraade.

Heftet bringer under Titlen »l'exécution des peines et des mesures de sûreté en Suisse« et Uddrag af et Foredrag, som *Ernest Delaquis*, *Commission's* nuværende Generalsekretær, har holdt over Emnet. Hans Standpunkt er det ogsaa fra anden Side kendte, at der i Praksis næppe lader sig iværksætte en fundamental Forskel mellem Fuldbyrdselsen af Straf og af Sikkerhedsforvaring i dennes forskellige Former. Den italienske Straffelovgivning, der meget stærkt bestræber sig for at etablere en saadan Forskel, har efter hans Formening ikke haft større Held med sig: naar man har ladet Progressivsystemet udgaa ved Sikkerhedsforvaringerne, finder han dette uheldigt, og naar man betragter Arbejdspligten for Straffefangen som en væsentlig Del af Soningens Onde og derfor ser bort fra Individualisering og fastsætter dens Omfang i selve Loven, medens man ved Sikkerhedsforvaringen opfatter den som en Stimulus for den sociale Tilpasning og derfor individualiserer og overlader Omfanget til de fuldbyrdede Myndigheders Skøn, er en saadan Forskel dels forældet, dels uhensigtsmæssig, dels i det hele kunstig; denne sidste Indvending gælder ogsaa de Forskelle, der er gjort med Hensyn til Belønninger og Disciplinærstraffe samt til den beklagelige Sondring, hvorefter Straffefangen betegnes med et Nummer, men den forvarede med sit Navn. Den mest betydningsfulde Forskel ligger i Adgang til Orlov under Udstaaelsen, idet den forvarede kan faa saadan i ret udstrakt Grad, saaledes bl. a. i indtil 14 Dage i Anledning af vigtige Familiesager, medens Straffefanger ingen Orlov kan faa, end ikke i Tilfælde af en nærstaaendes Død. Det er uretfærdigt, hvis man for at fremtvinge en Forskel, der ikke er naturlig begrundet, gør Fuldbyrdselsen af Straf overdreven streng eller omdanner Fuldbyrdselsen af Forvaring til en Behagelighed!

Med Hensyn til Forholdene i Schweiz omtales særlig den nye Straffelovs nye Institut, *maison d'éducation au travail*, som i Modsætning til det gamle Arbejdshus vil opdrage egnede Personer til Arbejdslyst og Arbejde, hvorfor man fortrinsvis bør anbringe unge Personer dér,

medens Loven udelukker Personer, der tidligere er dømt til *réclusion* (den mildere Tugthusstraf) eller til Interneringsanstalt. Fuldbyrnelsen maa derfor undgaa enhver Kombination med disse sidstnævnte Foranstaltninger, som ogsaa med Fuldbyrnelsen af Fængselsstraf, og foregaa i Anstalter, der udelukkende tilstræber Opdragelse til Arbejde, det er ikke nok, at den foregaar i særskilt Bygning eller Afdeling paa en Straffeanstalt. Imidlertid har et Cirkulære tilladt for Overgangstiden (indtil 1962) at kombinere dette Arbejdsopdragelseshus med Fængsel og saaledes hjemlet en for Fremtidens Udvikling farlig Sammenblanding, der er udsat for at blive betragtet som definitiv. Et andet farligt Punkt i Overgangstiden er Ordningen af Straffuldbyrnelsens 2. Stadium, Arbejde i Fællesskab om Dagen; det maa være givet, at Loven kun tilsigter Fællesskab mellem een og samme Kategori af frihedsberøvede, dog at det som en Undtagelse er tilladt at lade Tugthus- og Fængselsfanger arbejde sammen, hvis Anstaltens Drift kræver det. Men Forf. har set Tugthus-, Fængsels- og Interneringsfanger arbejde i Fællesskab i det samme Værksted, og en Anstaltsdirektør udtaler, at en Adskillelse efter Kategorier vel lader sig udføre i en Landbrugs-Straffekoloni, men ikke i en lukket Anstalt. Endelig fremhæves, at Loven overfor Vane-forbrydere giver Dommeren Valget mellem Straf og Internering og overfor kriminelle Driverter, der dog synes endnu at kunne opdrages til at arbejde, Ret til at udsætte Straffen, bestemme *éducation au travail* og, hvis saadan Opdragelse glipper, gaa tilbage til Straffen. Kan man, spørger Forf., under saadanne Forhold virkelig tale om fundamentale Forskelligheder mellem Straf og Sikkerhedsforanstaltninger? I Folkets Omdømme vil Forskellen alene referere sig til Navnet paa det Sted, hvor Udstaaelsen foregaar, og anbringer man, som Overgangsreglerne muliggør og Praxis udviser, Personer, som skal undergaa en eller anden Form for Sikkerheds- og Opdragelsesforvaring, paa en Straffeanstalts Terræn, omend i særlig Bygning eller Afdeling, vil hele Forskellen for den folkelige Opfattelse være bortelimineret.

Delaquis sammenfatter sit Resultat saaledes: Ligesom det er teoretisk vanskeligt at opstille et Skelnemærke mellem Straf og Sikkerhedsforanstaltninger, er det vanskeligt at realisere en Forskel mellem dem ved den praktiske Fuldbyrkelse, idet Straf og Sikkerhedsforanstaltninger er saa

nært beslægtede med Hensyn til Grundlag, Formaal og Væsen, at der kun er Tale om Nuancer. De danner et Fællesomraade, afgrænset i Forhold til andre Foranstaltninger af speciel lægelig og kurativ Karakter, som f. Eks. overfor de personligt uansvarlige Lovovertrædere.

I Schweiz paabegyndtes i 1944 et Universitetskursus i Bern for Direktører og højere Tjenestemænd ved Straffe- og Interneringsanstalter med en faglig Uddannelse for Øje. Om det første Afsnit af dette Kursus beretter *Mlle Hélène Pfander*, at det var meget stærkt besøgt, og at hvert af de 3 Foredrag, der blev afholdt, efterfulgtes af en livlig Diskussion. *W. von Gonzenbach* talte om Hygiejne og Ernæring under Straffuldbyrdelsen og fremhævede, at denne ikke paa nogen Maade maa udsætte Fangens Sundhed for Fare, ej heller under Paaberaabelse af et Gengældelsessynspunkt. Fangen, som er rykket ud fra sine Omgivelsers naturlige Indflydelse, skal leve i et fysisk og psykisk Klima, der i størst mulig Grad svarer til Yderverdenens. Behoelsesrum skal alle ligge saaledes, at de faar Sol, Opvarmning sker bedst med Straalevarme, der virker behageligere end den sædvanlige Centralvarme og desuden har den Fordel, at man undgaar Radiatorerne, der misbruges til at telegrafere til Medfanger. Kubikindholdet af Luft er ikke saa vigtigt som Luftens Friskhed, Renhed og Fornyelse, i sidstnævnte Henseende er Bygninger af Mursten at foretrække for Betonmure. Cellevinduet maa, selv om det sidder højt og er lille, give Udsyn til en Del af Himlen. Legemlig Bevægelse, der beroliger oprevne Sind, fyldestgøres ikke ved Gaardture alene, Bevægelse i fri Luft bør have et Formaal som Spil, Gymnastik eller helst Arbejde. Det psykiske Klimas Krav er Arbejde i Fællesskab i Orden, Rytme, Disciplin og en vis Strenghed; Retfærdighed overfor Fangen, præget af en velvillig Indstilling, vil blive skattet af ham. Individuel Behandling, baseret paa den Kretschmerske Typologi i fysisk og karaktermæssig Henseende og paa Kendskab til Fangens Afstammings- og Milieuforhold, hindrer en skematisk Rutine og giver Ledelsen bedre Forstaaelse og mere Tolerance overfor Fangerne. Om Ernæringen hedder det, at Madens Velsmag er af stor Betydning for Fangens Forhold; Brød, Kartofler og Mælk er

Grundstammen, af Kod kan der endnu gives lidt, Frugt og Grøntsager i Kosten modvirker den Tilbøjelighed til Obstipation, som er en Fare ved den begrænsede Adgang til Motion, og som ikke blot skader Sundheden, men ogsaa Fangens Moral. Der maa ske aarlig Undersøgelse for Tuberkulose. *Th. Guhl* behandlede en Række civilretlige og navnlig familieretlige Spørgsmaal af særlig Betydning for Fangerne under Straffudstaaelsen, herunder om Forældremyndigheden over Børn i og udenfor Ægteskab, Skilsmisse, Raadighed over Børns Gods og det Tutel, hvorunder den dømte sættes ved sin Indtrædelse i Anstalten, og Tilsynet ved betinget Løsladelse. Endelig gav *J. Klæsi* en Introduktion til Psykiatrien fra Straffuldbyrdelsens Synspunkt. Det var naturligvis ikke Hensigten at gøre Anstaltens Embedsmænd til Folk, der tror at have psykiatrisk Forstand, men at gøre dem bekendt med de vigtigste Grupper af psykiske Anomalier og navnlig med disses mest fremtrædende Symptomer, saaledes at Ledelsen ved iagttagelse af saadanne kan faa Mistanke om sygelige Tilstande og tilkalde den psykiatriske Sagkundskab. Taleren delte Emnet i den Gruppe af patologiske Forstyrrelser, der paavirker Fremtrædelsespræget i dets Helhed, og den, han betegnede som Personlighedens patologiske Reaktionen samt Psykopatierne. Fra førstnævnte Gruppe gennemgik han derefter Aandssvaghed, Demens, Epilepsi, Schizofreni, Alkoholisme og manio-depressiv Sindssygdom, stadig under Paavisning af de Symptomer og den Væremåde, der i Reglen tyder paa hver af disse Lidelsers Tilstedeværelse og derfor er egnet til at bibringe Anstaltens Funktionærer Formodning om, at en saadan Lidelse foreligger. Af den anden Gruppe omtales som særlig vigtige for Anstaltslederne »*démence par induction*» hos stærkt suggestible Individer og Kværulans; disse Typer maa beherskes af en stærk Personlighed, hvilken Rolle kan tilfalde en Anstaltsleder, der for at øve den rette Indflydelse maa vise baade Strenghed og Velvilje. Mere indgaaende omtales Psykopaterne i deres meget varierende Former, hvoraf nogle er bedst egnede for aabne Straffekolonier, hvor de kan finde sig et Milieu svarende til, hvad særprægede, fra Normen afvigende Mennesker i gamle Dage fandt i Klostrene.

O. Haack.

Mindre Meddelelser.

Foreningen Fængselshjælpens Aarsberetning for Tiden $\frac{1}{4}$ 1943— $\frac{31}{3}$ 1944 (København 1944) giver nærmere Oplysning om, hvorledes Forsorgen for og Tilsynet med Lovovertrædere er ordnet gennem de private Institutioner, der af Statsmyndigheden er autoriseret hertil og modtager Støtte fra denne. Overtilsynet med Tilsynsvirksomheden er betroet Tilsynsnævnet, der falder sammen med Fængselsnævnet, og Tilsynsvirksomhedens Centralorgan er »Fængselshjælpens og Fængselsselskabernes Samvirke«, ogsaa kaldet »Dansk Værne- og Tilsynsselskab«. De her samvirkende Foreninger er saaledes Fængselshjælpen, det københavnske Fængselsselskab, Vridsløselille og Nyborg Fængselsselskab, Horsens Fængselsselskab, Det sjællandske Fængselsselskab, Lolland-Falsters Fængselsselskab, Det fynske Fængselsselskab, Viborg Fængselsselskab og Sydjysk Fængselsselskab.

Med Hensyn til *Understøttelsesvirksomheden* er Forholdet det, at hvert af Selskaberne har sit særlige Virkeomraade, idet Fængselshjælpen yder Støtte til dem, der enten har opnaaet Frafald af Tiltale eller vel er dømt, men ikke har afsonet Straf, fordi Dommen har været betinget eller der er givet betinget Benaadning, medens Personer, der har afsonet Straf, hjælpes af det af de nævnte Fængselsselskaber, der er knyttet til det Fængsel eller Arresthus, hvorfra de paagældende senest er løsladt. Midlerne til at yde Understøttelse maa de paagældende Institutioner selv forskaffe sig ved private eller kommunale Bidrag, dog faar de alle med Undtagelse af Fængselshjælpen et mindre Statstilskud ogsaa til denne Del af Virksomheden. Alle Anmodninger om Hjælp kan sendes til Samvirkets Centralkontor, som saa videresender dem til det Selskab, under hvis lokale Omraade Ansøgeren i Henhold til det foranstaaende hører.

For Fængselshjælpens Vedkommende bestaar Hjælpen dels i rede Penge eller Levering af indkøbte Brugsgenstande, dels i Anvisning af Arbejde og i Uddeling af indsamlet

brugt Tøj og Fodtøj, men paa Grund af de ekstraordinære Forhold har denne sidste Side af Virksomheden næsten helt maattet ophøre. Endvidere har denne Forening en Afdeling til Sysselsættelse af ledige Kontorfolk, Kontorassistenten, og har her i det forløbne Aar kunnet udbetale over 18.000 Kr. i Arbejds løn. Til Understøttelser i disse forskellige Former var der i Aarets Løb anvendt over 105.000 Kr. Foreningen har en Legatformue paa henimod 150.000 Kr. Bemærkelsesværdigt er det, at der af Laan, som Foreningen har ydet Klienter, blev tilbagebetalt c. 4.500 Kr. og at Tilgangen af kvindelige Klienter var steget mægtig, nemlig fra godt 300 til næsten 900.

Tilsynsvirksomheden er ogsaa delt under forskellige Institutioner, nemlig dels Dansk Værneselskab, der er en særlig Afdeling af Fængselshjælpen, dels Fængselshjælpen selv, dels Samvirket under Benævnelsen Dansk Værne- og Tilsynsselskab; man skulde synes, at det havde været mere praktisk at give sidstnævnte Institution et Navn, der ikke i sig optog den forstnævnte Navn. I Hovedtrækkene fordeles Tilsynene saaledes: Dansk Værneselskab overtager de betinget domte, hvor dette udtrykkelig er bestemt i Dommen, endvidere unge Personer, mentalt abnorme og andre, der med Hjælp i Straffeloven og Retsplejeloven fritages Tiltale mod at sættes under Selskabets Tilsyn. Fængselshjælpen som saadan fører Tilsyn med betinget benaadete, hvor saadant er anordnet, fortrinsvis saadanne, der ikke har afsonet nogen Del af Straffen. Endelig fører Dansk Værne- og Tilsynsselskab Tilsyn, hvor et saadant anordnes, med de fra Fængslerne prøveløsladte og benaadete, og dette Tilsyn udøves gennem det Fængselsselskab, som er knyttet til den Straffe- eller Forvaringsanstalt, hvorfra den paagældende løslades eller udskrives. Pr. $\frac{1}{10}$ 1943 var 3404 Personer under Tilsyn af Dansk Værneselskab, 161 under Fængselshjælpen, 1196 under Dansk Værne- og Tilsynsselskab, for disse sidste varetoges Tilsynet dels af de lokale Fængselsselskaber, dels direkte af Ungdomsfængslet og Psykopatforvaringsanstalten.

Den sociale Undersøgelse af den sigtedes Forhold, som i Medfør af dansk Straffelov bør foretages i Tilfælde, hvor der skønnes at kunne blive Spørgsmaal om betinget Dom, udføres af Dansk Værneselskab, naar ikke Politiet undtagelsesvis selv foretager den.

Alle Udgifter vedrørende Tilsyn afholdes af Staten.

O. H.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Dansk Tidsskrift-Index. 29. Aarg., 1943. Udgivet af Statens Bibliotekstilsyn. Udarbejdet af Th. Døssing og Robert L. Hansen. Kbhvn. (Nyt nordisk Forlag) 1944.
- Svensk Juristtidning. Årg. 29, Hft. 5—7.
- Fængselshjælpens 41. Aarsberetning, 1/4 1943—31/3 44. Kbhvn. 1944.
- Första lagutskottets utlåtande Nr. 11 (ang. förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m.).
- Första lagutskottets utlåtande Nr. 12 (ang. förslag till lag om ändring i 18. og 25. kap. strafflagen, m. m.).
- Första lagutskottets utlåtande Nr. 13 (ang. förslag till lag om kastrering, m. m.).
- Danmarks Statistik: Kriminalstatistik 1941 og 1942 (Hefterne 3 og 5 af Statistiske Meddelelser, 4. Række, 118. og 121. Bind, udg. af Det statistiske Departement). Kbhvn. 1944.
- Strafflagsberedningens betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. Statens offentliga utredningar 1944:50. Justitiedepartementet. Stockholm 1944.
- Sveriges officiella statistik: Fångvården år 1943. Av kungl. fångvårdsstyrelsen. Stockholm 1944.
- Birger Wedberg: Karl XII på justitietronen. Stockholm (P. A. Norstedt & Söner) 1944.

Særbehandling af kriminelle psykopater i Danmark.

Af

Overlæge dr. med.
GEORG K. STÜRUP

Fængselsfuldmægtig cand. jur.
KARL JOHAN EBBE

(Fra Psykopatanstalterne i Herstedvester
Chef: Overlæge dr. med. GEORG K. STÜRUP).

Indledning.

Tidligt tog man i strafferetsplejen særlige forholdsregler overfor de »afsindige«, men efterhaanden blev det klart, at der desuden var en gruppe kriminelle, dem vi nu betegner som psykopaterne, der ogsaa fordrede en særbehandling.

Denne gruppe er først beskrevet af franske psykiatere som *dégénérés*, engelske forfattere talte med et uheldigt udtryk om moral insanity, men den skarpe kliniske afgrænsning skyldes især *Koch*, *Ziehen*, *Kraepelin*, *Birnbaum* og *Schneider*.¹⁾ Udviklingen er gaaet fra betragtninger om degeneration over konstitutionssynspunkter til en simpel konstatering af personlighedsejendommeligheder.

¹⁾ *Koch*: Die psychopathischen Minderwertigkeiten. Ravensburg 1891—93. Selve afgrænsningen skete i: Kurzgefasster Leitfadens der Psychiatrie. Ravensburg 1888.

Ziehen: Zur Lehre von den psychopathischen Konstitutionen i Charité—Annalen. 1905. 1907. 1908. 1912.

Kraepelin: Psychiatrie 8. Aufl. 1909—15.

Schneider: Die psychopathischen Persönlichkeiten. 4. Aufl. Wien 1940.

Det er klart for enhver, at psykopati ikke er et ensartet fænomen, der kræver den samme behandling i alle tilfælde; hverken hvis udtrykket behandling tages i videre eller i snævreste betydning. Som psykopater sammenfatter vi den brogede skare personer, der reagerer helt anderledes end gennemsnitligt normalt, hvis personlighed saaledes er abnorm, og som af den grund bliver til ulempe for sig selv eller sine omgivelser. Det er altsaa ligegyldigt, om afvigelsen i reaktionsform gaar i den ene eller den anden retning. F. ex. er den for følsomme og den for lidt følsomme, afstumpede, to hyppige typer iblandt kriminelle psykopater. Kriminaliteten bliver tilsvarende forskellig, fra generende smaakriminalitet til den allerfarligste. Konstateringen af en psykopati er ikke i sig selv tilstrækkelig til at motivere en særbehandling, men for de fleste typers vedkommende vilde det sikkert være hensigtsmæssigt, om i hvert fald mere udtalte tilfælde blev bedømt udfra en klar erkendelse af personlighedens særart. Tilbøjeligheden til at se disse tilfælde som en slags »halvt sindssyge« førte tidligere ofte domstolene til en mere lemfældig eftergivende indstilling, forkortede straffe etc., som hurtigt viste sig ganske fejlagtig. Den psykiatriske behandling paa almindeligt sindssygehospital, hvor der i tidens løb ved dom er anbragt talrige psykopater, har sjældent vist sig fuldt tilfredsstillende. Det var derfor naturligt, at der efterhaanden etableredes en for psykopater beregnet særbehandling, dels juridisk ved anvendelse af straffelovens § 17, der berettiger særforanstaltninger, dels psykiatrisk ved etablering af særanstalt.

Her skal redegøres for denne særbehandlings udvikling og derefter gives en beskrivelse af behandlingen, som den former sig nu. En redegørelse for resultaterne af behandlingen i psykopatfængsel, psykopatforvaringsanstalt og af kriminelle abnorme, der ved dom er anbragt i sindssygehospital, maa forbeholdes senere arbejder.

Almindelig borgerlig straffelov 1866.

Efter straffeloven 1866 var lovovertrædelsen det primære, en forbrydelse af den og den gennemsnitlige beskaffenhed honoreredes med en straf fastsat efter en nogenlunde bestemt takst. Man tog ikke smaalige hensyn til forbryderens personlighed, hans særlige anlæg og paavirkningsmuligheder. Repressionsmaaden var objektiv, formaalet ensidigt at afholde borgerne fra at overskride loven. For de abnorme forbryderes vedkommende var der, bortset fra § 38, der hjemlede straffrihed for afsindige og i højere grad aandssvage samt anviste sikkerhedsforanstaltninger for farlige forbrydere af denne kategori, kun overladt retsanvendelsen den famøse § 39, der, som *Wimmer* har fremhævet det, fra et psykiatrisk og kriminalpsykologisk synspunkt var den mest ulogiske — og strafmæssigt sikkert ogsaa den mest uheldige og virkningsløse bestemmelse i den gamle straffelov.¹⁾

§ 39 omfattede »Taaber eller andre Personer, der, om de end ikke mangler al Bevidsthed, dog paa Grund af særegne Tilstande, som have Indflydelse paa Villiens Frihed, ikke kunne antages i Gerningens Øjeblik at have været i Besiddelse af den Tilregnelighed, der findes hos voksne og sjælssunde Personer«, og den særlige behandling, der blev disse abnorme til del, bestod som bekendt i en obligatorisk strafnedsættelse.

Der er næppe tvivl om, at en stor del af de abnorme lovovertrædere, der her er tale om — psykopaterne — omfattedes af denne bestemmelses ordlyd; naar man i praksis dog alligevel vægrede sig ved at anvende paragraffen paa psykopatiske forbrydere, skyldtes det antagelig domstolenes klare forstaaelse af det ulogiske i at behandle disse vanskeligt paavirkelige individer med afkortet straf. Da der iøvrigt ikke var nogen mulighed for særlig behandling af psykopater, som ikke samtidig var »afsindige« eller

¹⁾ Dansk Kriminalistforenings Aarbog 1928 s. 19.

aandssvage,¹⁾ gled de uden videre ind i de almindelige straffeanstalter, ofte til ulempe for anstalterne, idet de sværere typer kunde udgøre et latent uroelement, og oftest til skade for de paagældende selv. Paa den anden side maa det indrømmes, at for en vis del af psykopaterne har den almindelige strafbehandling ikke været uhensigtsmæssig, idet man ved at frakende dem retten til en undtagelsesstilling og i det hele ved at bringe dem ind under fængslets disciplinære behandling, i hvert fald for en tid har kunnet modvirke deres sygelige navlebeskuen og bragt dem til forstaaelse af, at ikke alt var dem tilladt.

Straffelovsudkastene.

Straffelovskommissionen af 1905 blev i virkeligheden fremtvunget mod justitsminister *Albertis* ønske ved den proteststorm, Dansk Kriminalistforenings mænd rejste mod hans pryglelovforslag.²⁾

Alberti hævnedes sig ved til gengæld at udelukke alle tilhængere af den moderne strafferetlige bevægelse ved kommissionens sammensætning, hvilket bl. a. kom til at præge udformningen af det første straffelovsudkasts bestemmelser om abnorme lovovertrædere.

Dette udkast, der blev offentliggjort 1912, indeholdt to bestemmelser, som kunde forventes bragt til anvendelse paa psykopatiske forbrydere, dels en regel i § 35 om straffnedsættelse ved »mangelfulde Sjælstilstande og Tilstande, der ikke ophæver, men kun svækker enten Forstaaelsen af Handlingens Retsstridighed eller Modstandskraften mod den forbryderske Tilskyndelse»; og dels en regel i § 84 om særlige sikkerhedsforanstaltninger, naar en tiltalt, »der ved Handlingens Foretagelse befandt sig i mangelfuld Sjælstilstand«, vedblivende er farlig for retssikkerheden.

¹⁾ Se dog nedenfor om anbringelse af psykopater paa Sikringsanstalten, Nykøbing Sjælland, der har været i brug siden 1918.

²⁾ Dansk Kriminalistforenings Aarbog 1928. *Torps* udtalelse s. 7, jvfr. ogsaa *Goll*: »Pryglestraffen«. Udvalgte Skrifter 1940 s. 104 f. f.

Som det fremhæves i motiverne til § 35 (s. 48 f. f.), er der ved disse mangelfulde sjælstilstande, den saakaldte »formindskede tilregnelighed«, spørgsmaal i tre hovedretninger: 1. *Strafnedsættelse*. 2. *Særlige regler om straffuldbyrdelsen* samt 3. *Anvendelse af sikringsmidler*. Straffeloven 1866 havde kun øje for det første punkt, og direkte angik § 35 kun dette, ganske vist med den væsentlige forbedring, at strafnedsættelsen var gjort fakultativ. Men ogsaa kravet om en særlig ordning af frihedsstraffens fuldbyrdelse skulde kunne udledes af nævnte paragraf, idet straffen iflg. denne kunde nedsættes ikke alene under det foreskrevne lavmaal, men ogsaa til nærmeste lavere strafart. Motiverne anfører navnlig, at den ved udkastet foreslaaede nydannelse Arbejdsfængsel kunde bringes til anvendelse i stedet for strafarbejde.

Et utvivlsomt fremskridt betød den allerede nævnte § 84, hvis indhold danner grundlaget for de senere regler om internering af psykopater.

Om sikkerhedsforanstaltningernes art hedder det: »Kan Sikkerhed ikke forskaffes ved mindre indgribende Foranstaltninger, saasom Anvisning af eller Forbud mod et bestemt Opholdssted eller Henvisning til Sindssyge- eller Aandssvageanstalter, Helbredelsesanstalter for Drankere el. lign., bliver den paagældende at tage i offentlig Varetagt i en af de særlig dertil indrettede Anstalter eller Anstaltsafdelinger«. Som det vil ses en tydelig forløber for straffelovens § 70.

Naar det i dommen var udtalt, at sikkerhedsforanstaltninger skulde træffes, i hvilket tilfælde der i henhold til udkastets § 50 var givet domstolen en ubegrænset ret til at lade straf bortfalde, var det derefter overladt til øvrigheden at bestemme sikkerhedsforanstaltningernes art, ligesom det ogsaa tilkom øvrigheden at træffe bestemmelse om, hvorvidt foranstaltningerne skulde forandres eller ophæves. Denne fra straffelovens § 70 afvigende regel var givet ud fra synspunktet: Øvrighedens større bevægelighed,

idet bevægelighed mentes absolut paakrævet, naar det som her drejer sig om tilstande, som jævnlig kan forandre sig og fordre nye hensyn taget i betragtning, snart til skærpelse, snart til lempelse af foranstaltningernes art.¹⁾

Udkastets interneringsbestemmelse forudsatte tydeligvis, at der blev tilvejebragt en særlig til optagelse af de farligste bestemt anstalt eller anstaltsafdeling; ved samarbejde med Medicinalkommissionen blev der derfor i det af nævnte kommission udarbejdede forslag om oprettelse af en ny stats-sindssygeanstalt optaget bestemmelser om opførelse af et kriminalasyl i forbindelse med denne anstalt. Dette forslag blev til lov nr. 123 af 29. april 1913, hvori det i § 3 hedder: »I Forbindelse med Hospitalet, men som en særlig Anstalt, oprettes en Sikringsanstalt til Optagelse af Personer, om hvem der i Anledning af begaaede lovovertrædelser enten ved Dom eller administrativ Resolution bestemmes, at der bør træffes Sikkerhedsforanstaltninger overfor dem, dog at der i Anstalten kan optages Personer, som af Justitsministeriet i Overensstemmelse med indhentet Erklæring fra Sundhedsstyrelsen skønnes egnede til at optages i denne.« I regulativet af 24. juni 1918 blev det dog bestemt, at kun sindssyge eller aandssvage mænd kan optages i anstalten, men da man ikke havde nogen anstalt, der var særlig egnet for optagelse af psykopater, er der i praksis ikke sjældent givet tilladelse til, at saadanne blev anbragt paa sikringsanstalten. Af 129 indlæggelser i 1918—1938 har 43 været psykopater, hvoraf 22 betegnes som rene psykopater. Anbringelsen af psykopater paa sikringsanstalten har i nogen grad besværliggjort behandlingen af de sindssyge, idet det, som anstalten bygningsmæssigt er indrettet, er muligt for et faatal af psykopater at ødelægge hele anstalten; det har jo ifølge sagens natur drejet sig om meget svære former af psykopati.²⁾

¹⁾ Motiver s. 130 f. f.

²⁾ Se om patientbelægningen paa Sikringsanstalten i Nykøbing med særligt henblik paa psykopatierne, *Kr. E. J. Lemmergaard og Jørgen Ravn*, Nordisk medicinsk Tidsskrift 1938: 16: 1898—1902.

De foran nævnte regler i straffelovsudkastet 1912 tilfredsstillede langt fra tilhængerne af den nyere strafferetlige retning. Kriminalistforeningen, der den gang udviste en beundringsværdig aktivitet, nedsatte derfor et udvalg til forberedelse af behandlingen af straffelovsudkastets tilregnelighedsparagraffer,¹⁾ og paa Kriminalistforeningens møde den 5. december 1912, hvor disse paragraffer skulde drøftes, fremlagdes som forhandlingsgrundlag en af dette udvalg afgiven betænkning.

Professor *Torp*, der var mødets indleder, formulerede en skarp kritik af straffelovsudkastets tilregnelighedsbestemmelser, herunder de her behandlede.²⁾ Som udkastets hovedmangler anførte han for det første, at der i § 35 opstilledes en fælles regel for alle tilfælde af »formindsket tilregnelighed«, idet der inden for denne gruppe bestemt bør sondres mellem de tilfælde, hvor den psykiske særtilstand skyldes tilfældig, oftest ydre indvirken, og derfor er af mere forbigaaende art, og paa den anden side saadanne afvigelser fra den psykiske normaltilstand, der skyldes mere varige (konstitutionelle) lidelser eller defekter af mere kronisk art. For de sidstnævntes vedkommende er der ikke trang til regler om afkortelse af straffetiden — tværtimod kunde man maaske sige — det, der trænges til, er ialtfald »en fra den almindelige Straf ganske forskellig Behandling«. Naar udkastet for disse konstitutionelle lidelser, herunder psykopatierne, henviste til blot at vælge en lavere strafart, turde det formentlig ogsaa være indlysende, at dette kun vilde betyde at flytte vanskelighederne, ikke at fjerne dem. Dernæst ansaa *Torp* det for uheldigt, naar udkastet ogsaa ved denne anden gruppe synes at tænke sig straf som normal reaktion enten alene eller i kombination: nedsat straf plus sikkerhedsforanstaltninger — hvor-

¹⁾ Udvalgets sammensætning var saaledes: *A. Friedenreich, Aug. Goll, Knud Pontoppidan, Carl Torp, Aug. Wimmer.*

²⁾ Se hertil og i det følgende Dansk Kriminalistforenings Aarbog 1912 s. 78 f. f.

ved man altsaa samtidig erklærer en person strafegnet som tilregnelig og undergiver ham internering i helbredelses-øjemed.

For at afhjælpe disse mangler var der i Kriminalistforeningens forslag indsat 2 bestemmelser § c og § d, der i formulering ret nøje svarer til 1930-straffelovens §§ 17 og 70, og som bebuder indførelsen af et særligt fængsel for psykopater, ligesom det ved at videreføre udkastets § 84 hjemler oprettelsen af en interneringsanstalt for farlige psykopater.

Da det er første gang tanken om særanstalter for psykopater har faaet sin fuldstændige udformning i lovsform, skal professor *Torps* motivering for forslaget her anføres:¹⁾

»Overfor adskillige af de Personer, der hører til denne Gruppe (formindsket tilregnelige), kan Straf paa Forhaand betegnes som formaalsløs ofte tillige som positiv skadelig. At disse som Regel ikke vil omfattes af den i vor § a (Reglen om Straffrihed for Sindsyge m. v.) givne Bestemmelse, har sin Grund dels deri, at Afgørelsen her ikke kan træffes paa Grundlag af almindelige af Psykiatrien anerkendte Betegnelser for skarpt afgrænsede Sygdomsformer, dels deri, at det rent biologiske Grundlag — den psykiatriske Klassifikation, p. G. a. disse Tilfældes store Variabilitet ofte ikke alene giver tilstrækkelig sikkert Holdepunkt for Afgørelsen, men maa suppleres ved andre Indicier f. Ex. den gennem tidligere Straffuldbyrdelse indvundne Erfaring om Straffens fuldstændige Virkningsløshed. Uden dette Supplement vil man dernæst i mange, maaske de fleste Tilfælde, vist nok være betænkelig ved paa Forhaand at erklære Straf for unyttig eller skadelig; ofte vil de psykiatriske Skøn af de Grunde, jeg lige har nævnt, lyde paa et *non liquet*. Her vil det da baade af generalpræventive Hensyn og Hensyn til den skyldige selv være rigtigt ialfald at forsøge Anvendelse af Straf, idet man da blot søger at lempe dens Fuldbyrddelse ved passende Hensyntagen til den psykiske Defect.

Men ofte vil den manglende Klarhed forholdsvis hurtigt tilvejebringes ved de under Straffuldbyrdelsen gjorte Erfaringer. Viser det sig da under selve Fuldbyrddelsen, at der er grebet fejl, bør der være Adgang til Genoptagelse af Sagen med den Virkning, at Straffuldbyrdelsen om fornødent standses og erstattes med Helbredel-

¹⁾ Dansk Kriminalistforenings Aarbog 1912 s. 79 f. f.

ses- eller rene Frihedsforanstaltninger, og idet Straffuldbyrdelsen her altid er noget af et Experiment, bør den ikke som nu gentages Gang paa Gang, hvis Forsøget viser sig forfejlet.

I § d gives der nærmere Regler om, dels hvilke Sikkerhedsforanstaltninger, der kan anvendes og dels hvilken Myndighed, der bestemmer deres Art, mulig senere Ændringer samt deres Ophør. I førstnævnte Henseende er Reglerne ligesom i Udkastet holdt i ret stor Almindelighed, fordi Valget ikke blot maa bero paa det enkelte Tilfældes Art, men ogsaa derpaa, hvilke Anstalter der til enhver Tid staar til Raadighed. Ligeledes i Overensstemmelse med Udkastet er det Princip fastholdt, at de mere indgribende Foranstaltninger, navnlig Internering, kun bør benyttes, naar man ikke mener at kunne nøjes med mindre indgribende. Fra Udkastet adskiller vore Regler sig paa dette Punkt væsentligst deri, at der stilles en ny ikke i Udkastet nævnt Forholdsregel til Raadighed — Umyndiggørelse og Beskikkelse af Tilsyn — hvorom nærmere Regler gives. Samt at det udtrykkelig udtales, at den trufne Afgørelse om Foranstaltningens Art til enhver Tid kan omgøres. Afgørelsen foreslaas helt igennem lagt i Rettens Haand, ikke som efter Udkastet i Øvrighedens. Denne Ordning, der nu overalt i Tyskland, Østrig, Schweiz, Norge og Sverige, om end mere eller mindre konsekvent, fastholdes som et næsten selvfølgeligt Krav, anser Udvalget det nødvendigt at gennemføre baade af Hensyn til den enkelte, overfor hvem disse Foranstaltninger træffes, og navnlig af Hensyn til Samfundets Krav paa betryggende Sikkerhed. Disse Hensyn vinder i Vægt i samme Grad som Sikkerhedsforanstaltningernes Anvendelse i Stedet for Straf udstrækkes videre. Som jeg allerede har fremhævet, er det dernæst ikke blot naturligt, men vil ogsaa fremme et forstaaende Samarbejde mellem Dommerne og den psykiatriske Sagkundskab, at Retten ikke ved at erklære den skyldige utilregnelig eller uegnet til Straf, saaledes som nu, mister enhver Indflydelse paa hans videre Behandling.

Disse Hensyn er af saadan Vægt, at Udvalget ikke mener, at Hensynet til Administrationens mulige større Bevægelighed paa nogen Maade kan vejes op herimod.«

I *Torps* straffelovsudkast 1917 optages forhandlingsgrundlagets §§ c og d uændret med *Torps* foranførte udtalelse som motiver. Straffelovskommissionen 1917's udkast af 1923 overtager ogsaa i det væsentlige disse bestemmelser. Det indeholder dog to formuleringer af § c, hvoraf *Goll*, *Olrik*, *Torps* redaktion, som naturlig var, sluttede sig til forhand-

lingsgrundlaget, medens *Glarbo, Johansen, Krabbe* foretrak at samle de abnorme sjælstilstande i en fælles regel, baseret paa et blandet biologisk-psykologisk kriterium med vægten i alle tilfælde lagt paa strafegnetheden; men da sidstnævnte forfattere iøvrigt var enige i nødvendigheden af at indføre et særligt fængsel for personer, hvis sjæls-evner afviger fra det normale, og paa hvem frihedsstraf findes anvendelig, tilføjedes en bestemmelse desangaaende, idet det særligt fremhævedes, at straffen skulde udstaas under lægetilsyn.

Interneringsloven af 11. april 1925.

Paa grund af særlige omstændigheder blev der allerede før straffeloven 1930 hjemlet domstolene adgang til at træffe særforanstaltninger overfor visse farlige psykopater; det skete ved den saakaldte interneringslov, lov nr. 133 af 11. april 1925, om sikkerhedsforanstaltninger mod visse personer, der udsætter retssikkerheden for fare; men som fremhæves af *Goll*¹⁾ bør denne lov snarere betragtes som en partiel indførelse af den ny straffelov paa et enkelt omraade end en delvis reform af den gamle, og loven er da ogsaa, omend med modificationer, bygget over det ofte nævnte forhandlingsgrundlags §§ c og d, saaledes som bestemmelserne forelaa i straffelovsudkastet af 1923.

Det kan maaske være af interesse ved denne lejlighed at opfriske den »affære«, der saaledes førte til en anteciperet gennemførelse af en enkelt straffelovsparagraf.²⁾ En mange gange straffet sædelighedsforbryder, lærer X, der den 27. oktober 1924 skulde have været løsladt efter at have afsonet en straf af forbedringshus i 3 aar for uterlige forhold overfor smaapiger, blev ved Justitsministeriets foranstaltning tvangsindlagt paa Vestre Fængsels sygeafdeling, da man mente, at han fortsat var farlig for retssikker-

¹⁾ Straffelov og Kriminalbiologi, Udvalgte Skrifter s. 83.

²⁾ Se hertil *K. J. Ebbe*, Soc.-Dem. Kronik ⁶/₃ 1915.

heden.¹⁾ Den administrative praksis, der her blev indledet, blev af dele af befolkningen hilst med tilfredshed,²⁾ idet man i lang tid havde følt det som en krænkelse af retssikkerheden fra det offentliges side, at man intet andet foretog sig overfor saadanne samfundsfarlige forbrydere end at straffe dem med sædvanlig tidsbestemt straf. Fra anden side løftede der sig derimod stærke røster, der hævdede, at Justitsministeren havde overskredet sin kompetence ved saaledes at tilbageholde en mand, der havde afsonet sin straf. Justitsministeriet søgte derfor ved en redegørelse i dagspressen den 4. november s. a. at retfærdiggøre tvangsindlæggelsen, bl. a. ved henvisning til et Reskript af $15/2$ 1793, der handler om afsindiges anbringelse og forplejning i daarekisten paa Lolland. Det kunde dog ikke benægtes, at den hjemmel, Justitsministeriet havde paaberaabt sig, var yderst tvivlsom;³⁾ de i redegørelsen citerede bestemmelser angik udelukkende afsindige, hvilket der jo her slet ikke var tale om, og Justitsministeren blev derfor under finanslovdebatten opfordret til

1) Paa Justitsministeriets foranledning havde Retslægeraadet under 25. s. M. afgivet en erklæring, i hvilken det hedder: »Da det af det i sagen oplyste fremgaar, at X vel hverken er sindssyg eller aandssvag, men et psykisk degenereret individ, lidende af en udpræget sexuel hyperæstesi, som giver sig udslag i hyppige samfundsfarlige forbrydelser, og som han — trods gentagne straffe — er ganske ude af stand til at beherske, skønner raadet, at han maa anses for farlig for den offentlige sikkerhed. Da der ikke findes for hans lidelse egnede abnormanstalter, maa raadet anbefale, at han anbringes i en arbejdsanstalt, og kun hvis han der skulde volde ulemper — i sikringsanstalten ved Nykøbing Sj., hvor det ved hans relative klarhed vil være vanskeligere for ham at indpasse sig.«

2) Se udtalelse af *Hans Rasmussen*, Folketingets forhandlinger 1924 sp. 2158.

3) I den sag, lærer X anlagde mod Justitsministeriet, blev det da ogsaa af Højesteret fastslaaet, at der ikke i de gældende retsregler fandtes hjemmel for en saadan tilbageholdelse, hvorfor den paagældende fik tilkendt en erstatning. Se U. f. R. 1925 s. 277.

snarest at søge gennemført en lov, der tillagde domstolene afgørelsen af, hvilke forholdsregler der skulde træffes overfor personer som den omspurgle lærer X, der led af en saadan sexuel abnormitet, at det maatte antages, at han, saa snart han kom paa fri fod, paany vilde give efter for sine abnorme tilbøjeligheder. Resultatet blev, at justitsminister *Steincke* fremsatte et forslag til lov om tillæg til lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndiggørelse og værgemaal § 2, hvorefter den »der paa Grund af mangelfuld Udvikling, varigere Svækkelse eller Forstyrrelse af Sjælsevernerne udsatte den almindelige Retssikkerhed for Fare gennem Brandstiftelse eller ved at true andres Kønshedsfrihed eller legemlige Velfærd«, skulde kunne umyndiggøres alene i personlig henseende. Selve umyndiggørelsen skulde følgende de almindelige regler ske ved domstolene i civilprocessens former, og derefter vilde det saa være muligt for Justitsministeriet som øverste Pupilautoritet at træffe bestemmelse om, hvor den paagældende skulde anbringes.

Imidlertid kom lovforslaget, der ogsaa i for høj grad bar præg af det konkrete tilfælde, som laa bag, i stærk modvind¹⁾ og fik ikke den hurtige behandling, som justitsministeren havde haabet, og efter indgaaende drøftelser og udvalgsbehandling i begge ting, fremstod det i en helt ny skikkelse som interneringsloven af 1925²⁾.

¹⁾ Se navnlig *Rytter*, Folketingets Forhandlinger. Sp. 2163 ff.

²⁾ For en fuldstændigheds skyld skal det anføres, at X overhovedet ikke blev interneret, skønt lovens § 1.2^o hjemlede anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger paa allerede domte sædelighedsforbrydere, naar sag derom blev rejst inden 1 aar efter løsladelsen. Justitsministeren mente nu, at man kunde indskrænke sig til at lade X meddele det i lovens § 6 nævnte tilhold. Iøvrigt søgte man at skaffe ham noget arbejde, ligesom der blev givet ham navneforandring. (Se udtalelse til dagbladet »København« 20.—1.—1926). Allerede i Oktober 1925 blev X paany sigtet for groft uterligt forhold overfor en mindreaarig pige, men grundlaget var dog saa spinkelt, at han ved Østre Landsrets Dom 19.—1.—1926 blev frikendt. Den 24.—5.—1929 mildnedes tilholdet paa X' begæring; 4 dage senere afgik han ved døden som følge af en hjertesygdom, som han havde været syg af i et halvt aars tid.

Lovens omraade var angivet i § 1. 1°, der lyder:

»En Person, hos hvem mangelfuld Udvikling, varigere Svækkelse eller Forstyrrelse af Sjælsevernerne — herunder seksuel Abnormitet — har givet sig Udslag i strafbare Handlinger — derunder Trusler —, der vidner om en nærliggende og alvorlig Fare for betydelige Krænkelser af den almindelige Retssikkerhed ved Sædelighedsforbrydelse, grove Voldshandlinger, Brandstiftelse eller anden almenfarlig Forbrydelse, kan underkastes Sikkerhedsforanstaltninger, herunder Anvisning af Opholdssted eller Forbud imod Ophold paa bestemte Steder, Tvangsindlæggelse eller Tilbageholdelse paa Anstalt eller Hospital, saa vidt og saa længe saadanne Foranstaltninger maa anses for nødvendige af Hensyn til Retssikkerheden«.

De i § 1 omhandlede foranstaltninger kunde kun træffes ifølge dom; derimod havde Justitsministeriet afgørelsen af, naar de trufne sikkerhedsforanstaltninger skulde ophæves eller lempes. Beskikkelse af tilsynsværge var obligatorisk, og saavel den domfældte som tilsynsværgeren kunde forlange spørgsmaalet om foranstaltningernes ophævelse indbragt for retten.

Forvaringsanstalten for Psykopater paa Sundholm.

Forvaringsanstalten paa Sundholm tog sin begyndelse 1. oktober 1925, fra hvilken dag staten lejede lokaler i en del af en paa Sundholms terræn beliggende bygning, der oprindeligt var opført som tvangshus for mænd.

Lokalerne maatte omdannes til dette særlige øjemed og blev først færdige 25. december 1925. Den første forvarede blev modtaget den 14. oktober. Indtil 25. december anbragtes de forvarede i interimistiske pladser i celleafdelingen, beliggende i en anden tvangshusbygning for mænd.

Der blev givet regulativ for forvaringen 5. november 1925 (nr. 283) med enkelte ændringer ved bek. nr. 261 af 23/10 1928.

Ved ombygningen skaffedes plads til 16 personer, der kunde faa hver sit soverum, men fælles spisestuer, opholdsstuer samt arbejdsstuer. I et andet hus fandtes nogle celler

for udstaaelse af disciplinære straffe. Personalet bestod af Sundholms inspektør, bistaaet af nogle opsynsmænd. Fra 15. januar 1926 ansattes som læge ved forvaringsanstalten dr. med. George E. Schrøder.

Som ledetraad for behandlingen hed det i regulativets § 3: »Ved Gennemførelsen af disse Bestemmelser skal det have for Øje, at Forvaringen ikke er en Straffe- men en Sikkerhedsforanstaltning, og det bør tilstræbes at give de indsatte saa taalelige Kaar som Hensyn til Sikkerheden og Opretholdelse af Ro og Orden i Anstalten tillader«.

De forvarede var ikke underkastet arbejdspligt, men de arbejdede dog alle, dels for at skaffe sig lomme penge, dels for at paavirke deres vidnesbyrd. Arbejdet skaffedes igennem Sundholm, og hver forvaret fik et vederlag af 50 øre pr. arbejdsdag, indtil man i 1926—27 gik over til akkordarbejde. Af arbejde, der udførtes fra arbejdsanstalten, kan nævnes syning af maatter, klistring af poser, sømning af linnedvarer fra vaskeriet, lapning af tøj, kurvemagerarbejde og markarbejde. Enkelte skaffede sig selv arbejde fra borgere i byen, saasom skrædderi, sadelmager og papirarbejde. En uddannet fotograf skaffede sig privatarbejde ved fremkaldelse og forstørrelse. Efterhaanden som belægningsantallet steg, kom der tillagende vanskeligheder ved at skaffe egnet arbejde, ligesom overgangen til akkordløn medførte større fortjeneste til de forvarede. Dermed rejstes spørgsmaalet om administration af disse penge. Man naaede op til fortjenester, der varierede fra 50 øre til 2.50 kr. pr. dag.

Om arbejdets betydning for de forvarede hedder det i sidste aarsberetning fra Sundholm: »De forløbne Aar har lært os, at det daglige regelbundne Arbejde med Hensyn tagen til den enkelte forvaredes Lyst og Anlæg er af uhyre Betydning baade for Opretholdelsen af den Disciplin, der altid skal herske i en Anstalt af denne Art, og navnlig for Opbyggelse af Personernes Evne og Villie til at klare sig ude i Livet, naar Chancen herfra gives dem ved en Prøveløsladelse. Uden saadant maalfast Arbejde vil saavel Disci-

plin som Mulighederne for en hæderlig Tilværelse udenfor Anstalten smuldre bort, og tilbage bliver kun Indespærring af Personer paa ubestemt Tid og under mildere Former end Fængselsstraf. Selv for opererede Personer, hvor Kastrationen, som heldigvis i de fleste Tilfælde er en sikkert uundværdig Støtte for Personerne, vil Mulighederne for at klare sig ude være meget stærkt forringede, hvis man ikke faar klaret Arbejdsspørgsmaalet paa rette Maade.»

Fra efteraaret 1926 paabegyndtes undervisning af de forvarede i 3 timer, fordelt paa 2 aftener om ugen ved en af ministeriet ansat undervisningsleder. Retningslinierne for undervisningen var oprindelig:

1) at give de i anstalten forvarede lejlighed til at vedligeholde eller udvide de almindelige skolekundskaber i dansk, som de sad inde med.

2) gennem samtaler og diskussioner om dertil egnede emner at paavirke dem rent menneskeligt.

3) gennem foredrag og oplæsninger at vække deres interesse for god og sund læsning.

Der viste sig dog ret hurtigt behov for at faa en mere speciel undervisning, hvilket medførte, at en række forvarede modtog særskilt undervisning i forskellige sprog. Undervisningen værdsattes meget og fortsattes aar efter aar, indtil anstaltens flytning til Herstedvester. Der var desuden gymnastikundervisning, og læreren skaffede dem, der fremsatte begæring herom, faglitteratur, udenlandsk litteratur m. v. fra kommunebibliotekerne, ligesom der afholdtes en del foredrag af aandskulturhistorisk art.

Efter en af Justitsministeriet godkendt praksis blev der givet de forvarede lejlighed til efter forud indhentet godkendelse at kunne opnaa maanedlig udgang under ledsagelse af tilsynsværger eller en anden betroet person. I 1927 var der paa foranledning af en tilsynsværger tale om at fastsætte en generel tidsfrist, inden for hvilken meddelelse af udgangstilladelse til de internerede ikke kunde gives, men ministeriet fandt den gang fastsættelse af en saadan

generel tidsfrist uheldig. Det fremhæves i aarsberetningerne, at udgangstilladelse tjener som opmuntring til god og vel-disciplineret opførsel og har en værdifuld indflydelse paa livet indenfor anstalten. Efterhaanden kom man dog ind paa som regel først at anbefale udgangstilladelse, naar der var gaaet mindst 1 aar efter indsættelsen, og da først saaledes, at man anbefalede en udgangstilladelse til en begyndelse og derefter, hvis denne forløb godt, i løbet af nogle maaneder anbefalede endnu en udgangstilladelse. Enkelte fik tilladelse til at rejse nogle dage til ophold i deres hjem.

Med hensyn til den paa forvaringsanstalten forøvrigt givne, efter hver enkeltss sjælelige særart afpassede behandling udtaltes det i aarsberetningen 1934—35, at den strækker sig lige fra skarp disciplinering af særlig vanskelige elementer til forstaaende opmuntring og taalmodig opbygning af manglende selvtillid hos holdningsløse, fatalistisk indstillede individer.

Til gavn for anstalten og den der praktiserede særbehandling fandt der et meget intimt samarbejde sted mellem inspektør og læge, saaledes at disse embedsmænd saavel udadtil overfor myndighederne som indadtil overfor de forvarede altid tilstræbte at optræde som en enhed.

Med udgangen af 1928 fratraadte dr. med. George E. Schrøder, og i stedet ansattes dr. med. Einer Bränniche.

Da den borgerlige straffelov traadte i kraft 1933, ændredes belægningens karakter, og der indførtes derfor arbejdspligt samt nye regler om administration og tilbageholdelse af de forvaredes arbejdsfortjeneste. Denne skærpelse følte af nogle af de forvarede som uberettiget tvang, ikke mindst af de frivilligt flittigt arbejdende; men arbejdspligten synes ikke at have haft uheldig indflydelse paa nogen af de indsatte, og man synes nærmest, at den har skaffet mere ro, naturlig tilfredshed og ligevægt paa anstalten.

§§ 17 og 70 i straffeloven af 15. 4. 1930.

Om de af justitsministrene *Steincke*, *Rytter* og *Zahle* i 1924, 1928 og 1929 fremlagte straffelovsforslag skal kun gøres enkelte bemærkninger, da de til §§ 17 og 70 svarende paragraffer i de nævnte lovforslag i det væsentlige slutter sig til det sidste straffelovsudkast af 1923. Mest afvigende er *Steinckes* forslag, der er præget af hans særlige syn paa forholdene mellem domstolene og administrationen. Efter *Steincke* kan saaledes de straffuldbyrðende myndigheder i henhold til § 17 (*Steinckes* § 18) ændre afgørelsen af, hvor frihedsstraffen skal udstaa (særfængsel eller alm. fængsel). Endvidere overlager han interneringslovens bestemmelse om, at det er Justitsministeriet, der kan forandre eller opheve sikkerhedsforanstaltninger efter § 70 (*Steinckes* § 75). Løvrigt udvider han sidstnævnte paragrafs omraade ved at ændre betingelsen: at den paagældende skal være farlig for retssikkerheden, til, at det »af Hensyn til Retssikkerheden skønnes fornødent«. Den ændrede formulering, der muliggør, at man inddrager generende recidivister under paragraffens omraade, videreførtes i *Rytters* og *Zahles* forslag og blev vedtaget ved straffelovens § 70.

I en betænkning afgivet af folketingets udvalg 22. 3. 1929 indføjedes den nuværende § 70. 2. stykke om tilsynsværger. Man tilsigtede med denne bestemmelse med forbillede i interneringsloven i egnede tilfælde at give den internerede forbindelse med omverdenen gennem en tilsynsværge.

Ligeledes med forbillede i interneringsloven indføjedes til den endelige udformning af § 17 ordene »derunder sexuel abnormitet« som ifølge *Goll*¹⁾ »har udstrakt § 17's anvendelse langt udover de oprindelige rammer«. *Goll* fortsætter saaledes:

»Der har med disse Ord som Udgangspunkt udviklet sig en fast Praksis, der naar den abnorme Seksualitet fremtræder som Ilang

1) Sikkerhedsforanstaltninger efter strfl. 15/4 1930. Seks foredrag over borgerlig straffelov. Trykt som manuskript 1932.

eller indgroet Tilbøjelighed, ikke stiller synderlig store Krav til den Abnormitet, hvori den har sin Rod, men lader sig nøje med, at der foreligger en saadan seksuel Hyperæstesi eller saadanne degenerative Anlæg, at Gerningsmandens Tilstand kvalificerer ham til Henførelse under Psykopaternes omfattende Gruppe.

Interneringsloven omfatter jo foruden Sædelighedsforbrydere ogsaa Voldsmænd, Brandstiftere og andre almenfarlige Forbrydere, og det har været umiskendeligt — skønt det er forholdsvis faa saadanne forbrydere, der er dømt efter denne Lov — at den Udvidelse til at omfatte Psykopaterne, som § 17 i Interneringsloven var undergivet for Sædelighedsforbrydernes Vedkommende, ogsaa strækker sig til de andre nævnte Forbrydelseskategorier i den praktiske Retsudøvelse. Der er ingen Tvivl om, at § 17, efter at Straffeloven er traadt i Kraft, stadig vil blive fortolket paa denne Maade, og at Psykopatbegrebet dermed vil blive anerkendt som Abnormtilstand efter § 17 ogsaa for den tredje store Forbryderkategori, Berigelsesforbryderne, og dermed vinde Anerkendelse i dansk Strafferet paa alle Kriminalitetens Omraader, medens § 17 i sin oprindelige Skikkelse i det højeste kunde antages at medtage Toppen af dem, de mest udprægede Psykopater, der staar aller nærmest ved Sindssygdommens Tærskel.

Allerede nu virker disse betragtninger ud fra et psykiatrisk synspunkt ejendommelige. § 17's hovedindhold: »mangelfuld Udvikling, Svækkelse eller Forstyrrelse af Sjæls-evnerne« synes selv i betragtning af tilføjelsen »varigere Tilstand« i sig selv at være en meget rummelig afgrænsning. De forløbne aars praksis har i hvert fald vist, at man nu, hvad enten det saa skyldes tilføjelsen »herunder seksuel Abnormitet« eller ej, anvender den overfor alle de typer, der psykiatrisk kan falde ind under dette omraade. Der dømmes efter denne § saavel intelligens- som personlighedsdefekte personer, folk, der lider af følger efter hjærnebetændelse, hovedtraumer eller hjærnesvulster, epileptikere og neurotikere, d. v. s. de, der lider af psykiske forstyrrelser af den type, der optræder i tilslutning til konflikter, svære psykiske belastninger, pubertetsvanskeligheder og lign. Mod forventning er det derimod yderst faa alkoholister, men til gengæld kan man se patienter med syfilitisk sindssygdom (dementia paralytica) og senil demente dømt efter denne paragraf.

Efter vedtagelsen af straffeloven den 15. april 1930 nedsatte Justitsministeriet ved skrivelse af 18. juni 1930 et udvalg med den opgave at overveje indretningen dels af den i § 17. 2. stk. omhandlede anstalt til udstaaelse af frihedsstraf for personer dømt hertil efter § 17. 1. stk., dels af den i § 70 nævnte særlige forvaringsanstalt for personer overfor hvem straf i henhold til § 17 findes uanvendelig. Udvalget, der havde rigsadvokat *Goll* som formand, afgav sin betænkning i oktober 1931 (»Psykopatbetænkningen«).

Denne betænkning omtales i forbindelse med redegørelsen for de nuværende psykopatanstalter. Forinden skal »gangen« i §§ 17 jvfr. 70 kort skitseres.

Bestemmelserne hviler paa et blandet psykologisk-biologisk eller maaske klarere udtrykt paa et juridisk-psykologisk-biologisk kriterium, idet det afgørende er, hvorvidt den paagældende kan anses for egnet til paavirkning gennem straf eller ikke, hvilket skal afgøres af retten efter indhentet lægeerklæring og samtlige iøvrigt foreliggende omstændigheder. I bekræftende fald kan retten vælge mellem almindelig straf eller særstraf: mellem fængsel eller psykopatfængsel. Som tidligere nævnt blev der i Steinckes lovforslag indføjet en passus om, at de straffuldbyrðende myndigheder skulde kunne forandre den trufne afgørelse af, hvor frihedsstraffen skal udstaaes. Ved den endelige udformning af § 17 har fængselsnævnet dog faaet tillagt denne beføjelse, og ved H. D. i U. f. R. 1934 S. 1041 med note er det antaget, at fængselsnævnets kompetence omfatter baade ændring fra udstaaelse af straf i psykopatfængsel til almindeligt fængsel og omvendt. Skønnes det under straffens udstaaelse, at en fortsættelse af denne vil være unyttig eller vil medføre fare for alvorlig forværrelse af den dømtes tilstand, bliver sagen efter begæring fra Direktøren for Fængselsvæsenet paany at indbringe for den ret, som i sidste instans har paakendt sagen. Denne afgør efter indhentet lægeerklæring ved kendelse, om straffen skal fortsættes eller afbrydes. Erklærer

den sig for det sidste, kan retten bestemme, at sikkerhedsforanstaltninger efter § 70 skal træde i stedet for straf. Dersom retten allerede fra først af finder den paagældende uegnet til paavirkning af straf, giver § 17 ingen regel, men det fremgaar af § 70, at der i saa tilfælde kan træffes sikkerhedsforanstaltninger efter denne paragraf.

I Rigsadvokatens cirkulære af 7/12 1932, hvori der til vejledning for anklagemyndigheden opstilles retningslinier angaaende særbehandling af visse lovovertrædere i henhold til straffeloven 1930 udtales det bl. a., at spørgsmaal om anvendelse af særlige foranstaltninger overfor psykopatforbrydere som regel kun vil melde sig, »hvor enten forbrydelsens særlige beskaffenhed, forbryderens recidiv, hans reaktionsmaade overfor tidligere straffe eller andre specielle omstændigheder henleder opmærksomheden paa ham i en saadan grad, at det maa anses naturligt, at hans mentale tilstand underkastes observation.« Specielt med hensyn til psykopatfængsel indskærpes det, at denne straf som regel ikke bør anvendes overfor personer, der allerede tidligere har været underkastet saadan straf og herunder været anbragt 3 sammenhængende aar i psykopatfængsel. Det tør vist allerede nu siges, at domstolenes praksis med hensyn til recidiverende psykopatfængselsfanger frembyder et noget uklart billede. Tilbagefaldende fanger af denne kategori dømmes gang paa gang paany til psykopatfængsel eller endog til almindeligt fængsel. Man har set fanger, der afsonede psykopatfængsel for fjerde gang; det retteste vilde formentlig være, hvis man overhovedet skal operere med dette institut, jvfr. straks nedenfor, at lade idømmelse af psykopatfængsel betyde et »skud for boven« inden indsættelsen i forvaring.

Som det vil ses, har den nye straffelov ved saaledes at lade gerningsmandens individualitet være afgørende for repressionens art forladt det objektive repressionsprincip til fordel for et subjektivt. Forsaaavidt angaar varigheden af foranstaltningerne overfor »strafegnede« psykopater kommer

forbrydelsens beskaffenhed dog givet til at bestemme domstolens afgørelse, og som *Goll* med rette har gjort opmærksom paa¹⁾ er dette for den særlige psykopatstraf og dennes terapeutiske formaal unægtelig ret inkonsekvent.

I psykopatbetænkningen hedder det: »Det havde derfor formentlig været at foretrække, om Straffeloven for Psykopatfængslet havde foreskrevet nogenlunde tilsvarende Regler som for Ungdomsfængslet, nemlig givet en almindelig Regel om, at Særstraffen skulde anvendes paa saadanne Psykopater, der efter deres Forbrydelsers og deres psykiske Tilstands Art maatte antages at frembyde en vis Fare for Samfundet, men som dog maatte antages modtagelige for en særlig psykoterapeutisk Behandling i et Psykopatfængsel, og at saadanne Psykopater i saa Fald kunne dømmes til at tage Ophold i et saadant Fængsel i en vis, ikke ved Dommen fastsat Tid, der dog ikke kunde overskride et bestemt Maksimum (3—4 Aar).«

Der er ingen tvivl om, at udvalget har haft fuldstændig ret, og man kan kun beklage, at det ikke var muligt at forudse dette ved straffelovens vedtagelse.

Ved cirkulæret af 7/12 1932 forsøgte man til en vis grad at raade bod paa dette forhold ved at knytte anklagemyndighedens paastand om anvendelsen af psykopatfængsel til den forudsætning, at den in concreto forskyldte straf ikke kunde ventes at ville blive kortere end 1 aar (og normalt ikke overskride 3 aar). I et cirkulære af 15/9 1934 blev dette dog ændret saaledes, at der kun kræves et strafminimum paa 6 maaneder, og naar herfra skal trækkes det ofte meget betydelige antal dage i henhold til straffelovens § 86, bliver der unægtelig ikke levnet megen tid til individualiserende behandling. De korte straffe medfører tillige den væsentlige ulempe, at man afskæres fra at løslade en del psykopatfanger paa prøve under tilsyn, idet denne løsladelsesmaade ret beset er den eneste hensigtsmæssige for disse karak-

¹⁾ Straffelov og Kriminalbiologi. Udvalgte Skrifter S. 87.

terologiske vanskabninger, som *Helweg* træffende har kaldt psykopaterne.

Psykopatanstalterne i Herstedvester.

I betænkningen fra det ved Justitsministeriets Skrivelse af 18. juni 1930 nedsatte udvalg findes det grundlag, hvorpaa psykopatanstalterne i Herstedvester er opbygget.

Grænserne for udvalgets kompetence var angivet ved indholdet af straffelovens §§ 17 og 70. Placeringen af egentlig sindssyge og aandssvage sker ifølge § 16 og faldt derfor udenfor udvalgets omraade. Med hensyn til epileptikere forment man, at flertallet vilde falde under almindelig sindssygehospitalsbehandling, medens man med hensyn til drankere mente, at et ret stort antal af disse under hensyntagen til den til grund for drikkeriet liggende psykopati, vilde blive henvist til psykopatfængsel eller forvaringsanstalten for psykopater.

Paa grundlag af dr. George E. Schrøders psykiatriske undersøgelser af mandsfanger i de danske straffeanstalter I (1917) og II (1927), saavel som ud fra erfaringer indhentet paa den uden psykiatrisk bistand drevne »abnormafdeling« i Horsens og endelig ud fra erfaringerne fra den midlertidige forvaringsanstalt paa Sundholm og sikringsanstalten, Nykøbing Sj., planlagde udvalget et relativt større psykopatfængsel og en dertil knyttet mindre psykopatforvaringsafdeling. Den senere udvikling viste dog hurtigt, at det blev en større forvaringsanstalt med et lille psykopatfængsel som appendiks.

Psykopatfængslet.

Dr. Schrøders tal ledte til en skønsmæssig forventning om 91 aarlige indsættelser. Oplysninger fra fængselsinspektørerne førte dog til, at man mente, at man paa grundlag af en gennemsnitlig straffetid af $1\frac{1}{2}$ aar vilde kunne klare sig med 100 pladser og ikke ca. 137, som svarer til de 91 aarlige indsættelser. Man opstillede paa grundlag af det store

antal en plan med 3 afdelinger indrettet efter fangernes egenart, hvilken plan genfindes i den første anordning vedrørende psykopatfængslet af $\frac{2}{2}$ 1933 § 31. Man havde ogsaa forestilling om grupper med ens arbejdsbeskæftigelse som f. eks. haandværksgruppe, gartnergruppe, dyreopdrætningsgruppe, boglig gruppe m. v.

Hele dette system har det været umuligt at udvikle i praksis, idet der kun anbragtes yderst faa fanger i psykopatfængsel, saa faa, at der slet ikke har været tale om en egentlig gruppeinddeling, den ovennævnte § 31 er da ogsaa udgaaet af den nugældende anordning af $\frac{21}{10}$ 1935. Retslægeraadet anbefaler til psykopatfængsel først og fremmest personer, der kan forventes at frembyde suicidalrisiko eller særlig grove tilpasningsvanskeligheder, tilbøjelighed til større stemningssvingninger o. l. ¹⁾

Belægningen naaede sit maximum i 1935 med 37 fanger. Siden har den været jævnt faldende, de sidste 4 aar varierende mellem 9 og 20. I praksis har psykopatfængslet saaledes spillet en yderst underordnet rolle.

I tiden fra straffelovens ikrafttræden og indtil psykopatanstalterne blev taget i brug i april 1935, klarede man sig med en midlertidigt indrettet afdeling for psykopatfængselsfanger i statsfængslet i Vridsløselille. Enkeltheder vedrørende den nuværende beliggenhed og bygninger vil ikke blive omtalt særskilt, da der her kan henvises til det herom for forvaringsanstalten anførte.

Psykopatfængslet er drevet efter et ret stift fængselsreglement, der bygger paa klasseoprykning og et detailleret karaktersystem for opførsel, arbejdsydelse og skole. Nogen reel individualisering er der ikke mulighed for, og hovedvægten er lagt paa straffafsoningen. Der foretages dog stadig en vis grovere inddeling af fangerne efter arbejdsmæssige og opdragende hensyn, idet funktionærmødet, naar fangen har gennemgaaet observationsstadiet, placerer den paagæl-

¹⁾ Se hertil højesteretsdommen i U. f. R. 1944 s. 300. Den paagældende var ved Ø. L. dømt til anbringelse paa sindssygehospital.

dende i en arbejdsgruppe og en undervisningsgruppe. Da denne gruppering ikke har nogen større behandlingsmæssig betydning og i praksis iøvrigt foregaar ganske stereotyp, skal man herom nøjes med at henvise til klassereglementets § § 2 og 3, sidstnævnte bestemmelse vedrørende undervisningen saaledes som den er ændret ved Direktoratets skrivelse af 12/2 1941.

I modsætning til, hvad der var tanken i betænkningen, ledes administrationen i alle detaljer fra statsfængslet, uafhængigt af forvaringsanstaltens daglige liv. Overlægen deltagere i de funktionærmøder, der afholdes paa statsfængslet vedrørende disse fanger og bliver hørt om prøveløsladelses- og benaadningssager og i øvrigt ogsaa af og til om daglige forhold. Specielle foranstaltninger til begrænsning af selvmordsfare kan ikke tages under det gældende reglement og i de forhaandenværende bygninger.

Arbejdsmaessigt er psykopatfængselsfangerne i realiteten psykologisk set blevet daarlignere behandlet end statsfængselsfangerne. I lang tid har der kun været 2—3 fanger beskæftiget paa et fælles værksted (et af de værksteder, der egentlig er beregnet til fritidsarbejde). Arbejdet her har fortrinsvis bestaaet af grimevævning. De øvrige psykopatfængselsfanger har været beskæftiget med celledarbejde, der sjældent er i stand til at give fangerne arbejdsmaessig tilfredsstillelse. Mest har det været klemme-fabrikation og papirarbejde. I det sidste ca. 1 1/2 aar har man dog som ogsaa i de første aar haft et mindre jordhold paa arbejde indenfor muren. Dette har iøvrigt voldt en del vanskeligheder, idet reglementet paabyder adskillelse fra de forvarede, der har forskellige smaagoder, som psykopatfængselsfangerne ikke har adgang til, en adskillelse, som, naar de arbejder paa samme terræn, er ret illusorisk. Paa den anden side er psykopatanstaltens personale noget mere trænet i at imødegaa de stemningsbetonede reaktioner, der let optraeder i tilslutning til mindre eller større konflikter. Naar disse dog udbryder, var man indtil fornylig, som det nærmere

skal udvikles under omtalen af psykopatforvaringen, ret hjælpeløst stillet, idet hoveddisciplinærmidlet var at laase fangerne inde i deres egne celler uden mulighed for at have nogen kontrol med, hvad de der foretog sig. Det er nærmest forbavsende, hvor lidt der herved er sket, og hvor tit de automutilationer og forsøg paa selvmord, der har været, dog er forløbet uden varig skade. Blandt psykopatfængselsfangerne har der kun været eet dødsfald ved selvmord. Der er ingen tvivl om, at der for disse fanger saavel som for de forvarede i en række tilfælde i stedet for isolation bør anvendes en kortere tids mere sindssygehospitalsmæssig behandling paa vagtafdeling, og en saadan er nu ogsaa oprettet jfr. nedenfor. Hovedvanskeligheden i behandlingen af fangerne ligger dog i, at de har en bestemt løsladelsesdato at se hen til, og dette frister dem ikke til alt for stor ulejlighed med sig selv. Særlig i de første aar, da de havde værkstedsarbejde, var de meget vanskelige at disciplinere; de fløjtede, sang og raabte efter det forbipasserende personale. De senere aar har vi haft væsentlig færre konflikter af den art.

Til behandling af de disciplinære sager har man fornylig forsøgsvis etableret en slags kollegial »domstol«, der beklædes af reservelægen og fængselsfuldmægtigen, saaledes at saavel de lægelige som de fængselsmæssige synspunkter kan blive repræsenteret ved den afgørelse, der skal træffes. En saadan »domstol« har desuden den fordel, at fangen, naar han ser dette apparat sat i gang i anledning af en af ham begaaet forseelse, faar et vist indtryk af, at anstalten alvorligt forsøger at finde frem til den mest hensigtsmæssige afgørelse af sagen.

Fremtiden.

Da det formentlig vil volde vanskeligheder at løse problemet om den tidsbestemte psykopatstrafs inkonsekvens ved ændring af straffeloven, skal opmærksomheden henledes paa, at langt de fleste psykopatfængselsfanger i enhver hen-

seende er meget lig psykopatforvarede. De er ofte noget mindre straffede end flertallet af forvarede, men ogsaa blandt de psykopatforvarede findes tidligere ustraffede eller lidet straffede. Psykopatfangerne er gennemsnitlig yngre end de forvarede, men blandt disse findes ogsaa en række meget unge. Med hensyn til psykopatens massivitet er det ligeledes vanskeligt at paapege større systematiske forskelligheder.

Paa grundlag heraf synes det rimeligt at undersøge muligheden for i praksis at lade psykopatfængselsstraffen bortfalde og i stedet idømme dets klientel psykopatforvaring. Det synes som om udtrykket forvaring har virket forvirrende og i visse tilfælde afskrækker domstolene fra at anvende dette middel, selv hvor psykopatfængsel har været forsøgt, og man paa grundlag af indhøstede erfaringer ogsaa herfra maa anbefale forvaring. Det er øjensynlig kun faa, der erindrer, at udvalget i sin tid forudsaa en gennemsnitsforvaringstid af ca. 3 aar for psykopatforvarede. Om gennemsnitsforvaringstiden se iøvrigt nedenfor. Det skal dog anføres, at forvarede, der anbringes tidligt, efter faa straffe, har man fra et biologisk synspunkt ogsaa været tilbøjelig til at anbefale til prøveudskrivning paa et relativt tidligt tidspunkt. Dette vilde være tilfældet med det store flertal af dem, der nu idømmes psykopatfængsel, hvis de i stedet idømtes forvaring. Man har indtryk af, at en hovedgrund til, at dette saa sjældent sker paa et tidligt tidspunkt, er, at retten har været betænkelig ved overfor selv massivt psykopatiske personer med ret ringe kriminalitet at anvende psykopatforvaring, uanset det haabløse i at etablere en passende behandling i et fængsel. Hvis rettens eventuelle overvejelser i retning af betænkelighed ved længere varende internering f. eks. fandt udtryk i dommens præmisser, var det utvivlsomt let at etablere et tilfredsstillende samarbejde mellem anstaltsledelse og domsmyndighed. Da tilsynsværgeren har ret til at rejse sagen om prøveudskrivning een gang aarligt, vil retten let kunne faa adgang til at deltage i skønnet om interne-

ringens varighed. — Tømmer denne udvej ikke psykopatfængslet helt, vil man ved at tilpasse reglementet for det yderligere reducerede psykopatfængsel stærkt efter forvaringsanstaltens kunne anbringe de faa resterende psykopatfængselsfanger uden speciel adskillelse fra de forvarede, hvilket dog forudsætter en enhedsledelse af anstalten.

Psykopatfængslet er allerede nu saa lille, at man af pladsmæssige grunde i perioder maa lade forvarede og fængselsfanger bo paa samme afdeling, dør om dør, uanset at reglementet paabyder, at der ikke maa være forbindelse mellem de to grupper, at de ikke maa tale sammen etc.

En anden, men næppe særlig god mulighed for psykopatfængslets fremtid vilde være at udvide rammerne for anvendelse af psykopatfængslet saa stærkt, at man kunde gøre et virkeligt forsøg paa at føre tankerne om psykopatfængslet ud i livet. Dette kunde ske ved at anbringe flertallet af massivt psykopatiske kriminelle i psykopatfængsel, og naar der herefter kom recidiv, da anvende psykopatforvaring. Det vil sige, at man skulde gaa over til kun undtagelsesvis at anvende almindeligt statsfængsel overfor psykopater. Dette vilde medføre en betydelig udvidelse af psykopatfængslet. I en undersøgt gruppe statsfængselsfanger fra Vridsløselille (endnu ikke offentliggjort) fandtes 25 % at være udtalt psykopatiske, og forskellen mellem disse psykopater og en stor del af dem, der er i psykopatfængsel eller i psykopatforvaring, var ikke iøjnefaldende.

Som det fremgaar af ovenstaaende, nærer vi tvivl om, hvorvidt man i praksis kan opnaa tilfredsstillende resultat, naar der forud er angivet en fast tidsfrist, og der skal arbejdes efter et fængselsreglement, ogsaa selv om dette saa tilpasses mere efter de psykiatriske behov.

Naar bearbejdelsen af psykopatfængselsmaterialet er tilendebragt, skulde det blive muligt bedre at dokumentere ønskeligheden i en praktisk ophævelse af psykopatfængselsstraffen.

*Psykopatforvaringsanstalten.**Planen.*

Psykopatforvaringsanstalten skulde ifølge betænkningen efter dr. *Schrøders* tal være i stand til årligt at modtage 46 forvarede. Med en gennemsnitlig forvaringstid beregnet til 3 aar skønnede udvalget, at det vilde give et behov af 138 pladser. Man skønnede dog paa grundlag af andre oplysninger (fra straffeanstalterne), at 80 pladser vilde tilfredsstille behovet for en nærmere fremtid.

Med Hensyn til beliggenhed fremhævedes værdien af at være i umiddelbar nærhed af København, dels for at skaffe de forvarede egnede tilsynsværger, dels for at udgangstilledelserne kunde blive af virkelig værdi for de forvarede. Dette falder ganske i traad med dr. *Brünniches* erfaringer fra den midlertidige anstalt paa Sundholm¹⁾, hvor fordelene ved at være i København endda fremhæves. Da staten ejede et areal paa 20 ha. i nærheden af Vridsløselille straffeanstalt, og man ikke ønskede at bygge en selvstændig anstalt, valgtes tilknytning til denne institution.

Udvalget ønskede forvaringsanstalten delt i 3 afdelinger. En afdeling for rolige psykopater, en for urolige eller for saadanne, der er farlige for sig selv eller andre, begge indrettet med eneværelser, samt arbejdsrum i fornødent omfang, og endelig en afdeling for psykopater, der trænger til observation eller hospitalsmæssig behandling, indrettet med sengestuer, isolerede dag- og natstuer, nogle faa arbejdslokaler og enkelte fællesdagrum.

Betænkningens bygningsplan er i hovedtrækkene fulgt, idet dog en kummerlig isolationsafdeling i det nordøstlige hjørne, beregnet for indtil 10 forvarede, aldrig er blevet opført.

De nuværende psykopatanstalter toges i brug i april 1935. — I ringmurens sydside findes i portbygningen portnerloge, overbetjentkontor og kontorer for forsorgsaf-

¹⁾ Acta psychiatr. (1933. 8. 658).

delingen saavel som for anstaltens udadgaaende funktioner.

Inden for porten findes til venstre en bygning med 40 celler fordelt paa 4 afdelinger. Til højre er en tilsvarende bygning med 60 celler, ligeledes fordelt paa 4 afdelinger. Tværs over arealet, adskillende dette mod nordre halvdel, ligger en værkstedsbygning med gymnastiksal i midten. Her var oprindelig ogsaa skolelokaler, men disse er for længst inddraget til værkstedsbrug. Parallelt med denne bygning kommer sygeafdelingen med overlægens og reservelægens kontorer, laboratorium og operationsstue. Paa samme gang fandtes oprindelig 3 sikringsceller, beregnet til at modtage særlige urolige eller vanskelige forvarede. Da anvendelsen af disse celler er meget generende ikke alene for den forvarede, der anbringes i cellen, men ogsaa for anstaltens liv, og de derfor nu yderst sjældent benyttes, er den ene af disse for nylig inddraget til fremstillingsværelse. I den anden halvdel af sygeafdelingens stueetage er der nu sygeafdeling, modtageafdeling, og i dagligstuen er indrettet skolestue. Bygningens 1' sal har 6 3-sengsstuer foruden 6 enestuer og 2 isolationsceller med fastskruede senge og splintfrit glas samt beskyttet lyslegeme i loftet. Planen med dagarbejdsrum, særskilte dag- og natrum, har overhovedet ikke været i funktion. I den seneste tid har man delt afdelingen i 2 og indrettet en 6-sengs vagtstue i spisestuen. — Paa nordre halvdel af terrænet findes en bygning ligeledes med 4 afdelinger. — Til raadighed er der saaledes 12 afdelinger, sygeafdelingen og en modtageafdeling.

Med hensyn til indretningen adskiller de 2 afdelinger (à 10 celler), der benyttes som psykopatfængsel, sig ikke fra de øvrige. Paa grund af pladsmangel har man i den senere tid flere gange maattet anbringe forvarede sammen med psykopatfængselsfanger paa en af disse afdelinger.

Hver afdeling har et lekøkken, hvorfra maden, der kommer i spande fra statsfængslet, fordeles til de enkelte forvarede og fanger, hvor opvasken foregaar, og hvor de forvarede i meget begrænset udstrækning kan varme vand til

te og kaffe, koge æg eller mælk, men ikke tillave mad, saaledes som det i de første aar var tilladt.

De forvarede har i den udstrækning, de ønsker det, adgang til at spise i fællesskab ved smaa borde i opholdsstuen, men en hel del af dem foretrækker at tage deres mad med ind i cellen.

Til hver afdeling hører ogsaa et lille fritidsværksted, der dog et par steder er inddraget til almindeligt værksted.

I værkstedsbygningens vestside findes et ret veludstyret trykkeri og papirværksted, hvor der laves et stort antal af blandt andet postvæsenets og seruminstitutts tryksager og konvolutter. I østsiden findes et maskinsnedkeri og et mindre legetøjsværksted. — I en lille bygning, der er opført tæt ved porten, og som tidligere har været brugt til besøgslokale, er nu skrædderværksted.

Da værkstedspladsen er utilstrækkelig, og der paa værkstederne er en meget ringe mulighed for at holde en mere explosiv forvaret blot nogenlunde afsondret fra de andre, er et stort antal forvarede beskæftigede i deres celler. De forvarede har i praksis ikke været i stand til selv at skaffe sig arbejde, saaledes som det i en vis udstrækning var tilfældet paa Sundholm.

En mindre del af de forvarede, ca. 15, er beskæftiget ved handelsgartneri uden for muren; dette er velegnet til sommerarbejde, men af mindre værdi om vinteren, da der ikke findes drivhuse.

Personaleforhold.

Anstalterne har indtil 1938 været ledet af inspektøren for statsfængslet i Vridsløselille, støttet af en speciallæge. Udvalgets forslag om, at »Eneledelsen af Forvaringsanstalten (tilkom) den umiddelbart under Justitsministeriet staaende Overlæge« (s. 25) fulgtes saaledes ikke, og først efter store vanskeligheder blev der ved en kgl. anordning, der traadte i kraft den 18. december 1940 ansat en overlæge, der har ansvaret for behandlingen, medens inspektøren fortsat vedblev at være personalechef og under sig har sikker-

hedsforhold og økonomi. Desuden skal inspektøren og vice-inspektøren deltage i funktionærmøder.

Ogsaa denne ordning har fortsat ført til gnidninger og besværligheder, blandt andet fordi det ikke er muligt klart at skelne mellem det, der har behandlingsmæssig betydning, og det, der ikke har det. Tilsvarende vanskeligheder, der dog for anstalterne i praksis ikke har nogen som helst betydning, kunde maaske siges at ligge i, at behandlingsmæssige forhold henhører direkte under Justitsministeriet, medens almindelige anstaltsforhold, ansættelser m. v. henhører under Direktoratet for Fængselsvæsenet. Begge disse myndigheder har med største interesse deltaget i udviklingen af arbejdet i forvaringsanstalten.

Oprindelig var overlægen samtidig fængselslæge ved statsfængslet og havde som medhjælp en reservelæge uden speciel psykiatrisk uddannelse. Fra den 1. juni 1943 forandredes dette, saaledes at der ansattes en selvstændig fængselslæge, hvorefter der paa Psykopatanstalterne kunde ansættes en reservelæge med psykiatrisk uddannelse, hvilket var et stort fremskridt. Det er dog stadigt meget vanskeligt at naa til at faa udarbejdet tilstrækkeligt fyldige journaler, og med det stigende antal forvarede — i anstalt og paa prøve — er det alt for lidt. — Til det lægelige kontorarbejde bistaar 2 kontorister.

Det var en stor fordel, da der i juni 1943 ansattes en psykologisk uddannet lærer, der paa uundværlig maade har bistaet i udarbejdelsen af livshistorier — vita — for de forvarede. Indtil da havde der kun et par vintre været nogen skoleundervisning ved forvaringsanstalten. Man havde derimod i vid udstrækning særligt i de senere aar ladet de forvarede nyde godt af brevskoleundervisning. — Der arbejdes nu med en ny lærer ud fra erfaringer indhøstede paa ungdomslejrene med en arbejdsteknisk undervisning, der synes at byde paa store pædagogiske fordele.

Hovedprincippet i denne undervisning er at knytte den teoretiske skoleundervisning direkte til arbejdet, saaledes

at man ud fra et arbejdsholds daglige opgaver paa arbejdspladsen i skoletimerne lader dem gennemgaa selve arbejdet, deres redskaber, og hvorfor de er, som de er, gennemgaa jordlagene, som de støder paa ved jordarbejdet, beregne, hvor meget jord, der skal flyttes ved en udgravning, beregne akkordmuligheder og evt. derfra, hvis tiden er til det, gaa videre til naturhistoriske iagttagelser, litterære beskrivelser paa en saadan maade, at eleven faar lejlighed til at opdage, hvorledes han skal skaffe sig supplerende oplysninger om et eller andet, han ser, og maaske især lære ham at »se«.

Denne undervisning har vist sig at medføre, at skoleholdene stiger i antal og størrelse i løbet af en sæson, medens de i almindelighed er tilbøjelige til at aftage. — Hovedfordelen — set udfra et psykopatbehandlingsmæssigt synspunkt — er den opfordring til fornuftig udfyldning af fritiden, der hermed gives.

I ret vid udstrækning undervises ogsaa i dansk, dansk litteratur, i sprog, engelsk og tysk, i tegning baade frihaandstegning og fagtegning, ligesom en særlig lærer forestaar fritidsarbejdet.

Med hensyn til personalet iøvrigt skal nævnes, at der til at bistaa paa sygeafdelingen og i den almindelige psykoterapi er ansat en oversygeplejerske, der skal have uddannelse, der kvalificerer hende til en stilling som oversygeplejerske paa et sindssygehospital.

Værkstederne ledes af fagligt uddannet værkpersonale, 2 værk mestre af 2. grad, 6 værkbetjente og 3 reservebetjente. — Sikkerhedstjenesten forestaas af 1 overbetjent af 1. grad, 3 overbetjente af 2. grad, 9 inspektionsbetjente, 2 portnere, 4 sygebetjente, 44 fængselsbetjente og 27 reservebetjente. Til økonomien er knyttet 1 depotbetjent.

Til at lede forsorgen for prøveudskrevne forvarede er ansat en forsorgssekretær, der, efter at dette arbejde er vokset meget betydeligt, i aar har faaet hjælp af en kontorassistent og under sig desuden har 2 udgangsledsagere,

der i den tid, de ikke anvender til udgang med forvarede, bistaar forsorgssekretæren med tilsynsarbejdet.

Det rent kontormæssige varetages af en kontorfuldmægtig og 2 kontorister. — Arbejdsdriften ledes fra statsfængslet ved en kontorfuldmægtig. — Bogholderiet føres sammen med statsfængslets, idet de forvaredes regnskab dog føres paa anstaltens kontor.

Belægningen.

Forvaringsanstaltens belægning igennem aarene fremgaar af omstaaende tabel, hvor man yderligere har opført de tilsvarende tal fra Sundholm, saaledes at tabellen giver det samlede antal indsættelser i forvaring af denne type. Det fremgaar heraf, at indsættelserne i de seneste aar har været noget stigende, medens genindsættelsernes antal har forholdt sig relativt konstant. Mandtallet steg betydeligt i 1938, idet der var forholdsvis faa prøveudskrivninger og mange indsættelser, ialt 47, det hidtil højeste antal. Antallet af forvarede udskrevet paa prøve har været jævnt stigende i de senere aar, saaledes at det nu er 100.

Beregnet pr. 1. januar 1945 har den gennemsnitlige forvaringstid for 310 udskrevne paa prøve, døde eller overflyttede til anden anstalt, været 3 aar 34 dage. Dette er noget nær det af udvalget i sin tid beregnede. Gennemgaaende udskrives kastrerede sædelighedsforbrydere hurtigere, men de forholdsvis faa, der er meget længe om at bestemme sig til operation, forlænger dog den gennemsnitlige forvaringstid forbavsende meget. Beregnes forvaringstiden for 108 prøveudskrevne kastrater, hvoraf 43 er under tilsyn, bliver den 2 aar 93 dage, medens den for de 86, der har haft en forvaringstid under 3 aar, kun er 1 aar 144 dage. — De 154, der pr. 1. januar 1945 var i forvaringsanstalten, har en gennemsnitlig forvaringstid paa 2 aar 209 dage. Her maa man erindre, at der i 1944 er indsat ialt 53 forvarede.

Aar	1		2		3		4		5		6		7		8	
	Indsat i Anstalten	Samlet Antal Indsættelser	Død i Anstalten	Samlet Antal Dødsfald	Overført til anden Anstalt	Samlet Antal Overførsler	Losladt paa Prove	Samlet Antal Proveloslodte	Død efter Proveloslodelse	Samlet Antal Dødsfald efter Pr.	Endelig losladt efter Proveloslodelse	Samlet Antal endelig Losladte efter Proveloslodelse	Genindsat i Anstalten	Samlet Antal Genindsættelser	Slettet af Mandtallet	Samlet Antal Slettelser
1925	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1926	10	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1927	6	19	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1928	7	26	1	2	0	0	1	2	0	0	0	0	1	1	0	0
1929	5	31	0	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0
1930	6	37	0	2	1	1	1	3	0	0	0	0	0	1	0	0
1931	15	52	0	2	1	2	15	18	0	0	1	1	2	3	0	0
1932	15	67	1	3	1	3	9	27	0	0	1	2	2	5	0	0
1933	19	86	0	3	2	5	10	37	0	0	1	3	5	10	0	0
1934	22	108	0	3	1	6	7	44	0	0	1	4	2	12	0	0
1935	32	140	1	4	1	7	8	52	0	0	3	7	3	15	0	0
1936	21	161	0	4	0	7	9	61	0	0	3	10	2	17	0	0
1937	32	193	0	4	4	11	20	81	0	0	5	15	4	21	0	0
1938	47	240	0	4	2	13	19	100	1	1	10	25	8	29	0	0
1939	32	272	2	6	5	18	26	126	1	2	12	37	7	36	0	0
1940	26	298	1	7	5	23	23	149	1	3	19	56	9	45	0	0
1941	32	330	2	9	1	24	23	172	0	3	13	69	9	54	1	0
1942	36	366	1	10	2	26	27	199	0	3	8	77	6	60	0	0
1943	46	412	1	11	1	27	45	244	0	3	3	80	6	66	0	0
1944	53	465	1	12	1	28	24	268	2	5	4	84	14	80	1	0

9	10	11	12		13		14		15		16		Aar
Hensiddende ved Aarets Udgang	Paa Prøve ved Aarets Udgang	Tilsammen	Kastrationer	Samlet Antal Kastrationer	Sterilisationer	Samlet Antal Sterilisationer	Udgange	Samlet Antal Udgange	Undvigelses fra Anstalten	Samlet Antal Undvigelses fra Anst.	Undvigelses under Udgang	Samlet Antal Undvigelses u. Udg.	
3	0	3	0	0	0	0							1925
13	0	13	0	0	0	0							1926
17	1	18	0	0	0	0							1927
22	1	23	0	0	0	0							1928
27	1	28	0	0	0	0							1929
31	2	33	7	7	0	0	Disse Tal vedrører ikke Afdelingen i Sundholm men kun Anstalten i Herstedvester.						1930
30	14	44	3	10	0	0							1931
34	20	54	4	14	0	0							1932
41	24	65	5	19	0	0							1933
55	28	83	4	23	0	0							1934
77	30	107	3	26	0	0	143	143	0	0	0	0	1935
89	34	123	6	32	0	0	266	409	0	0	0	0	1936
97	45	142	5	37	0	0	338	747	1	1	3	3	1937
123	45	168	7	44	0	0	400	1147	1	2	2	5	1938
122	51	173	16	60	2	2	523	1670	1	3	1	6	1939
119	45	164	10	70	2	4	281	1951	1	4	2	8	1940
124	46	170	11	81	2	6	316	2267	3	7	1	9	1941
130	59	189	14	95	4	10	422	2689	2	9	1	10	1942
129	95	224	11	106	7	17	264	2953	0	9	2	12	1943
154	100	254	9	115	0	17	258	3211	4	13	0	12	1944

4	har	været	forvaret	i	over	10	aar
3	»	»	»	»	»	8	»
11	»	»	»	»	»	6	»
16	»	»	»	»	»	4	»

En detailleret analyse af belægningens karakter, specielt med hensyn til aldersfordeling, og psykopatens og kriminalitetens art vil senere blive offentliggjort.

Grupperingen.

Efter den nugældende kgl. anordnings § 3 skal de forvarede fordeles i 4 afdelinger.

I. En afdeling for fuldt arbejdsdygtige, den største og vigtigste. Denne hæmmes i sine muligheder i væsentlig grad af, at de fælles arbejdslokaler ikke er til stede i tilstrækkeligt omfang, saaledes at man af pladsmæssige grunde maa lade forvarede arbejde i deres egne celler — til skade for den i forvejen begrænsede paavirkningsmulighed.

II. En afdeling for forvarede, der kun er i besiddelse af nedsat arbejdsevne eller som skønnes uegnede til beskæftigelse i fælles arbejdslokaler. Denne afdeling findes i virkeligheden ikke, men savnes. De gamle og svagelige maa anbringes paa den almindelige sygeafdeling sammen med de mere vanskelige. Efter at denne afdeling er delt, er det nogenlunde taalelige forhold.

III. En afdeling, der bestaar af modtageafdeling og desuden skal behandle forvarede, der trænger til observation eller hospitalsmæssig behandling. Det har i praksis aldrig været de nyankomne en god introduktion i anstaltens liv, og der har derfor i de senere aar været en særlig modtageafdeling, men pladsforholdene har nødvendiggjort, at det nu igen er sammen med legemligt syge.

IV. En isolationsafdeling. Ogsaa denne mangler totalt, og man er derved i visse tilfælde meget vanskeligt stillet. Det er paa den anden side den afdeling, der vanskeligst lader sig etablere, uanset hvilken form, man vil give den. Det har

fra fængselsside været foreslaaet, at der indrettedes et par sikringsceller et sted. I behandlingsmæssig henseende synes dette at være en daarlig løsning, men det maa indrømmes, at der i forvaring kommer saa farlige folk, at man maa se bort fra de behandlingsmæssige krav af hensyn til sikkerheden for baade samfundet som helhed og for det tjenestegørende personale. For en anden gruppe er den egentlige »korporlige« farlighed for omgivelser ringere, og for disse kan der være grund til at erindre, at psykopater i almindelighed egner sig endnu mindre end andre mennesker til at overgives til ensomhedens navlebeskuelse med de idéelle betingelser for udvikling af had og hævnfølelser. Rent praktisk er en sikringscelle eller rettere et par utvivlsomt nødvendige til en ganske forbigaaende isolering i tilslutning til en explosion af en eller anden art, men opholdet her bør for den type patienter hyppigere dreje sig om timer end om dage. — Hertil kommer, at kravet om særlig nøje overvaagen er vanskeligt at forene med sikringscelleprincippet. — Erfaringerne fra sindssygehospitaller har forlængst vist, at vagtafdelinger er det eneste, der har kunnet yde tilfredsstillende kontrol med, hvad patienten foretager sig.

Den daglige fordeling af de forvarede paa de forhaanden-værende 12 afdelinger har fulgt andre linier end de, der fremgaar af anordningen.

Fra 1942 har man forsøgt at indføre et progressionssystem og ophæve begrebet egentlig straffeafdeling. Man kunde ikke fortsat have en afdeling, som formel straffeafdeling, naar man næsten daglig overfor de forvarede, undertiden ogsaa overfor personalet maatte fremhæve og understrege forskellen mellem straffeinstitutioner og den behandlingsmæssigt baserede forvaringsanstalt, en forskel som de forvarede iøvrigt stadig har vanskeligt ved at se med samme øjne som udenforstaaende. Ogsaa erfarne fængselsfolk som *Hartvig Nissen*¹⁾ betvivler muligheden af at skabe en for-

¹⁾ Nordisk Tidskrift for Strafferet 1938, 26. 90.

varing, der ikke virker som straf. I stedet for straffeafdeling tog man i overensstemmelse med tankerne i den oprindelige betænkning sygeafdelingen i brug til anbringelse af dem, der havde særligt vanskeligt ved at tilpasse sig den almindelige husorden, idet man paa denne afdeling havde ældre og mere erfarne betjente (sygebetjente), og som anført indrettede en 6-sengs vagtstue.

Det daglige liv i anstalten.

Naar den forvarede ankommer til anstalten anbringes han i en celle i modtageafdelingen, hvor han er isoleret i de første dage. Her undersøges han med hensyn til smittefare, (paratyfus og tyfus), og det var hensigten, at man ogsaa i denne tid skulde udarbejde journalen. I en række tilfælde følger akterne dog ikke med, men iøvrigt har man til stadighed været saa langt bagefter, at det alene af den grund ikke er lykkedes at gennemføre dette i de første maaneder. Man gennemfører imidlertid orienterende samtaler, og han underkastes forskellige tests (Psykoteknisk Instituts otistest og opsøgningskema), og han udfylder interesse- og færdighedsskema, giver en kort livsbeskrivelse og bliver gjort bekendt med anstaltens reglement. — Saa hurtigt som muligt søger man ogsaa at udfylde et arvelighedsskema, som derefter indsendes til kontrol paa Universitetets arvebiologiske Institut.

Efterhaanden som pladsforholdene paa afdelingerne tillader det, afgaar den forvarede, der har været længst paa modtageafdelingen til en afdeling i en af de gamle bygninger, og han kommer derefter, hvis pladsforholdene giver mulighed derfor, til værkstedsarbejde, eventuelt paa jordholdet indenfor ringmuren.

Hans købeevne er i den første tid meget begrænset, og det er derfor vanskeligt for ham at faa raad til at deltage i fritidsarbejde. Det er hidtil forlangt, at han selv skal købe materialer hertil. Ligeledes gaar der ogsaa nogen tid, inden han faar raad til at anskaffe sig radio (krystalappa-

rat), hvilket i almindelighed betragtes som en meget eftertragtellesværdig ting.

De forvarede har stadig adgang til at købe forskellige smaating, tobak, købmandsvarer, kager, og dette ordnes ligesom flertallet af de øvrige ønsker som brug af privat tøj om søndagen, tøjvask, reparationer, avis- og bladforhold, bytning af bøger fra statsfængslets bogsamling eller Centralbiblioteket i Gentofte m. v. gennem kontoret. Anmodninger herom fremsendes paa sedler, og ekspeditionen af saadanne anmodninger er i virkeligheden et meget stort arbejde; aarligt ekspederes ca. 9000 sedler.

Besøg er tilladt hver søndag for den nærmeste familie og for dem, det iøvrigt kan antages at have betydning for den forvarede at bevare forbindelsen med. Desværre er besøgsforholdene daarlige, saaledes at der kun er tid til $\frac{1}{2}$ times besøg til hver, og selv dette giver ofte ventetid for de besøgende.

Den samme gruppe mennesker kan den forvarede staa i brevveksling med. Brevene censureres, da man ikke ønsker anstaltens interne forhold, personalet, de medforvarede etc. drøftet i brevene, og heller ikke politik. I en del tilfælde, hvor brevets indhold er mere eller mindre uligevægtigt, lader man det dog passere censuren, evt. med en kommentar til modtageren, særlig naar denne er anstalten fordelagtigt bekendt.

Ifølge loven kan den forvarede faa beskikket en tilsynsværge, der skal sikre, at den forvarede ikke tilbageholdes unødigt i anstalten og derfor har ret til at rejse spørgsmaalet om udskrivning paa prøve og senere spørgsmaalet om endelig udskrivning. — Næsten alle de forvarede har tilsynsværger. — Tilsynsværgeren fører intet tilsyn med den forvarede i prøveudskrivningstiden og har ofte slet ingen forbindelse med ham udover den tid, den forvarede er i anstalten. Forbindelsen er i denne periode meget forskellig i de forskellige tilfælde. Nogen har meget omhyggelige og energiske tilsynsværger, der gør et stort arbejde i forsøg

paa at bistaa den forvarede. Andre tilsynsværger er det næsten ikke til at faa til at svare paa breve, blot en enkelt gang aarligt. — En hel del af de forvarede er ikke i stand til selv at anvise en privat bekendt eller et familie-medlem som egnet til hvervet som tilsynsværge, og i disse tilfælde beskikkes en tilsynsværge fra Fængselsselskaberne, der da i reglen har flere forvarede at føre tilsyn med. Trods den omhu, disse tilsynsværger udviser, er de forvarede ofte utilfredse, idet de sjældent kan faa disse erfarne folk til at rejse sagerne om prøveudskrivning saa tidligt, som de selv ønsker det. — Desuden er de forvarede meget ude efter at opnaa smaa personlige fordele af deres tilsynsværge, hyppige breve, en pakke til højtiderne etc. — Breve fra den forvarede til tilsynsværgeren censureres ikke, og i en del tilfælde har dette medført, at den forvarede forsøger at omgaa censuren ved at sende breve til andre, indlagt i tilsynsværgebrevet.

Hver morgen har den forvarede adgang til over for overbetjenten at redegøre for ønsker og fremkomme med, hvad han iøvrigt har paa hjerte. Med henblik paa arbejds-spørgsmaal gaar arbejdsdriftens fuldmægtig daglig rundt i anstalten, og en gang om ugen har de forvarede uindskrænket haft ret til at begære sig fremstillet for overlægen, hvilket en lille gruppe har benyttet sig meget flittigt af, dels fordi de har haft noget reelt paa hjerte, men i en vis udstrækning ogsaa for at pjække fra arbejdet, et forhold, der giver et ganske godt indtryk af de forvaredes psyke. Det blev dog efterhaanden for voldsomt, og man har i den seneste tid derfor afgjort alle mindre spørgsmaal under stuegang.

Hver morgen kan de forvarede, der føler sig syge, søge reservelægen i konsultationen eller under stuegang. Een gang om ugen har forsorgssekretæren fremstilling med henblik paa spørgsmaal om udgang, sygekasse- og fagfor-eningsforhold m. v. Een gang om ugen har kontorfuldmægtigen fremstilling med henblik paa økonomiske spørgs-

maal. Disse fremstillinger er ligeledes meget flittigt søgt af de forvarede.

Et meget betydeligt gode er udgangstilladelserne, som de forvarede sætter overordentlig stor pris paa. Udgangstilladelse blev tidligere givet, naar det skønnedes, at den forvarede havde vist flid og god opførsel i en passende tid, og forholdene iøvrigt talte derfor. Fra 1942 blev reglen ændret, saaledes at rent juridiske forhold som kriminalitetens art faar en fastlagt betydning. I almindelighed forlanges nu 1 aars god opførsel og flid. De, der har begaaet særligt farlige forbrydelser, skal for at opnaa udgangstilladelse have været 3 aar i forvaringen; hvorvidt det skal være 3 aars god opførsel, er ikke ganske klart. De, der genindsættes efter at have begaaet nye kriminelle handlinger skal have været 2 aar i anstalten for at opnaa dette gode. — Fortolkningen af disse stive regler har givet anledning til megen utilfredshed og uro blandt de forvarede. En bagatelagtig konflikt med et andet menneske kan let opstaa under saadanne forhold som her, og rapport om en saadan episode har gentagne gange hindret en forvaret i at opnaa udgangstilladelse. Kommer 2 forvarede op at skændes (ofte om et politisk spørgsmaal), og fører det til et kort slagsmaal, vil de i reglen blive idømt nogle dages isolation begge to. Den, der har sin udgangstilladelse, vil derefter fortsat kunne gaa paa udgang, den anden maa vente yderligere et aar for at opnaa dette gode.

Udgangen gaar i reglen til København. — Den varer 8 timer og sker under ledsagelse af en af anstaltens 2 faste udgangsledsagere. Denne maa ikke paa noget tidspunkt lade den forvarede ude af øje. Langt de fleste udgange forløber særdeles tilfredsstillende, og giver ogsaa anstalten et godt indblik i de forvaredes forhold til familien. Da det unægteligt er lettere at flygte under udgang, iført civilt tøj, er der selvfølgelig herunder foregaaet nogle mere eller mindre vellykkede flugtforsøg. Det drejer sig om ialt 12, der alle er bragt tilbage til anstalten undtagen een, der kort efter

dømtes til langvarig tugthusstraf i Tyskland. 13 er flygtet fra Anstalten og alle atter paagrebne. (Se iøvrigt tabellen).

I de sidste par aar har der været drevet en idrætsforening og et sangkor, der flere gange har optraadt for kammeraterne. — I idrætsforeningen driver man fælles morgengymnastik og har trænet til idrætsmærket; i 1943 opnaaede 4 forvarede idrætsmærket i bronze, og 2 fik det i guld, i 1944 henholds 8 og 2.

Siden man i 1943 ansatte en lærer, har der været en rivende udvikling i de forvaredes fornuftige anvendelse af fritiden. Dels har undervisningen (i elementære fag, matematik, sprog, samfundsforhold, sundhedslære og i den seneste tid arbejdsteknisk undervisning) været lagt med halvdelen i arbejdstiden, og halvdelen i fritiden. Dels har de forvarede paabegyndt en vis teatervirksomhed, og der har været opført 3 revyer samt skuespillet »Vejs Ende«.

Paa forslag fra en af de forvarede udgives der fra april 1944 et 4-sidigt blad, som de selv redigerer og skriver, og hvor de har ret fri adgang til at komme med kritik, hvorigennem de kan faa afløb for en del af den indestængte bitterhed, der plager dem i det daglige liv.

Der er dannet filatelist- skak- og bridgeklub under kontrol af læreren, men med eget styre. De forvarede afholder selv generalforsamling med læreren som dirigent og bestemmer her om optagelse eller exclusion af medlemmer, regler for turnering etc. Disse generalforsamlinger foregaar mønsterværdigt.

Behandlingen lægger først og sidst vægt paa at skabe en mere neutral atmosfære end den, der er de forvarede bekendt fra fængslerne, og i størst mulig udstrækning hos den enkelte forvarede opbygge en tillidsfølelse overfor ledelsen. Man anvender bl. a. derfor som regel den forvaredes navn i tiltale, ikke nummer. — Med *Alf. Petrén*¹⁾ er man ganske enig i, at det er lettere at komme ud af det

¹⁾ Acta psychiatrica 1933. 8. s. 524)

med de vanskeligere elementer, jo mere human behandlingen er.

Dette kræver en nøje indleven i den enkelte forvarede hele situation, og straks efter indlæggelsen er det derfor tanken, at man skal gaa i gang med udarbejdelsen af »vita«, en detailleret livshistorie. Tidligere tog man et uddrag af akterne og afskrev de vigtigste lægeerklæringer. Nu sammenbygger vi det hele med, hvad den forvarede selv oplyser her om sine forhold, idet vi stadig gør ham det klart, hvis der er væsentlige forskelle i hans fremstilling i forhold til akterne, Modstridende oplysninger i akterne bliver samtidig korrigerede, evt. begge noterede.

Udarbejdelsen af et saadant vita tager meget lang tid, men er en betingelse for det senere gnidningsløse arbejde med manden. Der bliver herved ogsaa lejlighed til at drøfte eventuel kastration eller sterilisationsspørgsmaal.

Den forvarede faar allerede ved udarbejdelsen af arvelighedsskemaet, der korrigeres af Universitets arvebiologiske Institut, besked, hvis han ikke kan forvente ægteskabstiladelse uden forudgaaende sterilisation.

Det store flertal af de forvarede, der egner sig til kastration, lykkes det at gøre klart, at de staar sig ved denne behandling. Er de overbevist om at være »uskyldige« i den forbrydelse, der er aarsag til anbringelsen, er det selvfølgelig vanskeligere. Det er dog sket, at en saadan forvaret efter en aarrække alligevel har besluttet sig til at lade sig operere.

De forvarede ønsker alle saa snart som muligt at faa et skøn om den formentlige tid, de skal være her, et spørgsmaal, man med stor forsigtighed maa gaa uden om. Benægter man ikke ikke positivt et af den forvarede stillet forslag, betragtes det regelmæssigt som et givet løfte.

Hvert halve aar udarbejdes for hver enkelt forvaret en bedømmelse, der forelægges paa funktionærmødet, der ogsaa drøfter prøveudskrivnings spørgsmaalet. — I funktionærmødet deltager de af anstaltens overordnede medarbejdere,

der har kontakt med de forvarede. Som anført er inspektøren og viceinspektøren fra Statsfængslet i Vridsløselille ogsaa medlemmer af mødet, men de deltager meget sjældent, og er jo ogsaa uden kendskab til de forvarede og uden føling med anstaltens daglige liv.

Valget af tidspunktet for udskrivning paa prøve af de forvarede er i virkeligheden det vanskeligste i psykopatforvaringen. — Der er her saa mange forskellige hensyn, der skal tages, til dels hensyn, som indbyrdes er modstridende.

Spørgsmaalet om udskrivning paa prøve skal rejses af overlægen, naar denne skønner, at forvarede ikke længere frembyder fare for retssikkerheden. Sagen kan ogsaa rejses af tilsynsværgeren, men ikke af den forvarede selv.

Spørgsmaalet drøftes paa funktionærmødet, der afgiver en udtalelse. Denne udtalelse refereres i overlægens erklæring. Inspektøren har pligt til at afgive en erklæring om sit syn paa prøveudskrivning, en erklæring som retterne praktisk talt anfører i sine præmisser. For at kunne udarbejde denne erklæring laaner inspektøren overlægens erklæring i koncept.

Igennem den forvaredes arbejde faar man indtryk af hans muligheder for at klare sig i en plads. — Da den forvaredes omgængelighed ikke altid er lige stor, er det af betydning, at hans arbejdspræstation mindst er paa højde med gennemsnittets. Er den ikke det, er risikoen for, at han mister en eventuelt erhvervet plads alt for stor. Andre forhold maa da tale mere afgørende for trods alt at forsøge prøveudskrivning.

Gennem undersøgelse af den forvaredes hele livshistorie danner man sig et indtryk af, om hans kriminalitet i overvejende grad er betinget af sjuskede og tilfældige leveforhold, daarligt milieu i det hele taget, og af kriminalitetens alvorlighed. Er denne betydelig, maa man for at kunne gennemføre en prøveudskrivning have en ret lang forvaringstid at henvise til.

Forvaredes villighed eller uvillighed til omplantning og hans afhængighed af familien er et andet punkt af betydning i overvejelserne.

Forud for prøveudskrivning søger man yderligere igennem forsorgskontoret at undersøge de forhaandenværende arbejdsmuligheder saa omhyggeligt som muligt.

I enkelte tilfælde, hvor man har haft indtryk af særlig gode anbringelsesmuligheder, har man paa et forholdsvis tidligt tidspunkt anbefalet prøveudskrivning, og i disse tilfælde endnu med held, for saa vidt de paagældende ikke er recidiveret.

I et enkelt tilfælde har man, trods en forholdsvis lang forvaringstid, paa grund af forvarede reaktioner i anstalten ikke ment at kunne anbefale prøveudskrivning, men den dommer, der havde sagen til behandling, anførte i sine præmisser bl. a., at retten mente selv at have lidt kendskab til forvarede mentalitet og gik imod indstillingen til trods for, at alle de hørte instanser fraraadede udskrivning paa prøve. Denne forvarede, en bedrager, er paany indsat i anstalten dømt for nye bedragerier, begaaet allerede i de første maaneder efter udskrivningen.

I den senere tid har de ydre forholds særlige karakter medført, at man har næret store betænkeligheder ved at anbefale prøveudskrivning.

Efter prøveudskrivningen føres der direkte fra forsorgskontoret tilsyn med den prøveudskrevne; man anvender praktisk talt ikke lokale tilsynsførende. — Denne form for tilsyn har overfor dette noget vanskelige klientel vist sig særdeles hensigtsmæssig. Det fordrer en hel del rejser, og under de nuværende trafikforhold er den utvivlsomt ikke fuldt tilfredsstillende, men hovedresultatet har dog været en forholdsvis ringe recidivprocent, ogsaa selvom man tager hensyn til, at et stort antal af de prøveudskrevne er kastrater.

Forsorgsarbejdet har været noget hæmmet af, at man endnu ikke selv har kunnet disponere over pengemidler, saaledes at man kunde støtte de prøveudskrevne økonomisk i vanskelige situationer, men til dette brug har maattet søge hjælp fra offentlige eller private institutioner, Fængselshjælpen, Frelsens Hær etc.

Kastraternes forhold fortjener en særlig omtale, idet der meget ofte hersker misforstaaelser om, hvornaar udskrivning i almindelighed kan gennemføres.

Den biologiske virkning af operationen indtræder, saa vidt man kan skønne, meget hurtigt; i løbet af faa uger er tilbøjeligheden til erection og sexuelle impulser i reglen svundet, og i løbet af et par maaneder indtræder de evt. vegetative nervøse udfaldssymptoner, hedeture, svedanfald og lign. som tegn paa, at hormonproduktionen er ophørt. — Man har hidtil været ret tilbageholdende med tidligt at rejse sag om prøveudskrivning og fremhæver altid over for den forvarede, at han kan ikke vente, dette vil ske før tidligst $\frac{1}{2}$ aar efter operationen, og at han saaledes maa regne med, at der vil gaa $\frac{3}{4}$ aar efter operationens gennemførelse, før han vil blive udskrevet paa prøve. I en række tilfælde vilde man utvivlsomt uden risiko kunne rejse spørgsmaalet om prøveudskrivning noget tidligere. Bl. a. for dog at bedre disse menneskers forhold, har man fornylig anskaffet en gaard, »Kastanienborg«, beliggende i en landsby i nærheden af København, og indrettet denne som aaben afdeling. Kort efter operationen overføres de nu hertil. Gaarden har man desværre maattet indrette med fællesstuer, men de langt friere forhold her med kraftigt legemligt jordarbejde har været de forvarede, der er anbragt her, en meget stor glæde. I knapt $\frac{1}{2}$ aar har denne gaard været belagt, dels — som nævnt — med kastrater, dels med andre forvarede, der har været igennem længere tid i forvaringsanstalten og der vist sig stabile og paalidelige. De meget frie forhold har ikke medført vanskeligheder.

Som afslutning kunde det være fristende at fremkomme med en detaljeret kritik af de nuværende forhold; man har dog ment, at dette bør udskydes, indtil beregningen af materialet foreligger. Der kan dog allerede nu siges, at der er visse ting, der har vist sig mindre hensigtsmæssige, saaledes

de delte administrationsforhold, anstaltens beliggenhed tæt op ad landets mest befærdede hovedlandevej, de svigtende muligheder, der er for fordeling af de forvarede i grupper, der er uafhængige af hinanden, den manglende sindssyge-hospitalsmæssige udrustning og maaske ikke mindst utilstrækkelig hjælp til gennemførelsen af dyberegaaende undersøgelser af de indsatte saavel biologisk som psykologisk, saaledes at der kan skabes mulighed for en mere sikker prognosestilling til gavn for baade samfundet som helhed og for den enkelte forvarede.

Förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff i Sverige.

Tillståndet i de svenska fängelserna — det måste vi erkänna — var ännu långt in på adertonhundratalet minst sagt bedrövligt. Fångförvaren i våra fästningar och slott voro icke mycket bättre än i de förkristna tidernas mörka och stinkande underjordiska hälor. Det berättas om vissa svenska fästen, att »där funnos fångar inrymda i mörka valv, hoppackade utan avseende på utrymmet, överhöljda oftast av trasor eller funna nakna. De smiddes understundom i järn, njöto ingen vård för deras själar, som tvärtom fördjupade sig i fördärv, under ett dagligt umgänge med varandra och under den vämjeligaste osedlighet». Carl Olof Brink skrev år 1848, att uti gemensamhetsfängelserna »fångarnas förbättring aldrig står att vänta, och om någon, som där varit innesluten, återvänder från brottets bana, så måste sådant anses som ett högst sällsynt undantag.» »Däri — tillägger han — instämma alla vid fängelserna anställda predikanter till Kungl. fängvårdsstyrelsen ingivna årsberättelser».

Det är mot bakgrunden av dessa iakttagelser, som man har att se cellsystemens införande i vårt land. Man hade omsider blivit upprörd över den råa penalism, det andliga och kroppsliga fördärv, den förvildning, som rådde bland de i gemenskap natt och dag förvarade fångarna, på många håll uppgående till hundraden. Man vände förhoppningsfullt blickarna till de i utlandet lovprisade isoleringssyste-

men — både natt och dag, för de på kortare tid dömda, och under första delen av fångenskapen för de övriga, som under resten av strafftiden skulle tillbringa nätterna i snärra sovceller, men om dagarna vistas i gemensamhet. Systemen blevo modesaker, som man blint såg upp till.

Avståndet till Amerika, där systemen först tagits i allmänt bruk, var långt. Man hade svårt att följa utvecklingen därstädes. Man såg till en början inte, hur den oerhört stränga isoleringen natt som dag, där den förekom, »nästan alltid — enligt en gammal överkonstapels berättelse — ledde till vansinne», och därför i Amerika småningom modifierades och mestadels övergavs. Men enrumssystemet, det s. k. Philadelphia systemet med isolering dygnet igenom, kanske år ut och år in, blev i ett halvt sekel här i vårt land den lysande ledstjärnan för fångvården. Någon har sagt, att med nyheterna från Amerika på det sociala området förhåller det sig oftast så som med himmelens stjärnor: »Det händer att de slocknat, innan deras ljus nått fram till oss».

Men vi böra undvika att tala illa om dessa system, om vi än må klandra överdrifterna. Vi skola uttala vår tacksamhet och vår beundran för våra fäders energi, då de bröto det gamla gemensamhetseländet, de fruktansvärda koncentrationslägren, som voro en frätanda skam för samhället. Vi böra ödmjukt böja oss inför våra närmast föregående generationer, som togo på sig kostnaderna för uppförandet av alla dessa cellfångelser, från norr till söder i vårt vidsträckta land. De ha tjänat i nära hundra år och lärt oss mera än vi måhända nu vilja erkänna — bland annat en viss kritisk eftertanke, som vi kanske emellanåt söka undertrycka, men som emot vår vilja pockar på att göra sig hörd.

Vi ha lärt oss att i fångskarorna uppsöka individerna. Vi eftersträva inte en kollektivbehandling utan vilja vinna var enskild människa. Med den större erfarenhet, vi nu äga, är det helt visst möjligt att i god riktning påverka

även dem som ingå i gemenskapen. Det är svårt, men det måste ske, ty vi ha kommit till insikten om att isoleringen i längden kan bryta ned och förstöra, kanske värre än dåligt kamratskap. Ty man syndar inte ostraffat mot naturen utöver en viss gräns.

Vi ha lärt oss under tidernas lopp och under skilda straffformer, att den viktigaste frågan ingalunda rör sig om smårum och salar och jordområden. Det främsta är människa mot människa, är fängvårdsanstaltens tjänstepersonal. På den kommer i grund och botten allting an. Skall straffet tillerkännas annan uppgift än att till en tid hindra en omhändertagen att göra ont, måste det vid sidan härav gå ut på att söka bibringa honom vilja och förmåga att som vanlig människa sköta sig väl både moraliskt och materiellt, utan ledband, utan biavsikter. Det är förvisso sant, att en inre omvandling från sämre till bättre endast kan åstadkommas av människan själv. Men denna omvandling kan och behöver underlättas genom påverkan av andra — av deras känslor, medkänsla, och välvilja — och av deras föredöme. Vilka försök som än göras för att vinna en mönstergill och ändamålsenlig fängvård, så blir ändå personalfrågan den väsentligaste. Hjärtat måste vara med.

Kunde för det penitentiära arbetet uppbringas en stab av besjälade, för sin uppgift entusiastiska och på samma gång praktiskt begåvade män och kvinnor — gärna bönder och bondmoror — ja då skulle man möjligen kunna tänka sig en framtid, när under dessas ledning hela fängvården finge gestalten av småkolonier ute på öriken i våra skärgårdar. Egna småkommuner med kyrko- och skollokaler, idrottsplatser m. m. Inga främlingar, inga möjliga rymningar. Men i ett samhälle av nutida struktur står nog ingen sådan tjänstemannastab att uppbringa. Man får försöka med komplicerade möjligheter.

I ett den 14. November 1944 avgivet betänkande har av den svenska strafflagsberedningen framlagts ett förslag i

humaniserande riktning till lag om verkställighet av straffarbete, fängelse, förvar och internering. Vi må här huvudsakligen fästa oss vid de båda formerna straffarbete och fängelse, lämnande även rannsakningsfångarnas och ungdomsfångarnas behandling å sido. Det är egentligen i fråga om de förstnämnda som några väsentliga förändringar nu äro tilltänkta.

Enligt förslaget bör fångvårdsanstalt vara så inrättad, att de intagna under sunda och hygieniska förhållanden kunna sysselsättas med lämpligt arbete samt erhålla tillfälle till idrott, gymnastik, studier samt annan lämplig fritidssysselsättning.

Vid fångvårdsanstalt skall finnas en anstaltsnämnd bestående av anstaltens styresman, minst två andra befattningshavare vid anstalten samt minst två av länsstyrelsen utsedda personer med insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet, rättshjälp eller liknande arbete. Dessutom skall för varje fångvårdsanstalt, som i huvudsak är avsedd för verkställighet av straffarbete eller fängelse, finnas en av Konungen förordnad domare eller annan lagfaren person att under regelbundna besök å anstalten följa de intagnas vård och behandling.

Vid de intagnas fördelning mellan anstalterna och vid behandlingen skall hänsyn tagas till deras ålder, hälsotillstånd, sinnesbeskaffenhet, karaktärsegenskaper, tidigare vandel, arbetsförmåga, anlag och utbildning.

Menlig påverkan de intagna emellan skall i görligaste mån förhindras. Män och kvinnor skola hållas åtskilda, om möjligt i skilda anstalter eller anstaltsavdelningar.

Därest men för intagens kroppsliga eller själsliga hälsa inträder eller uppenbarligen kan befaras genom bestämelse i lagen, skall i tillämpningen göras den jämkning som prövas nödig för avhjälpande eller förekommande av sådant men.

Dessa för de straffade gemensamma bestämmelserna inne-

bära i allmänhet en konsekvent utbyggnad å nuvarande verkställighetslag och böra i åtskilliga delar hälsas med glädje. Någon nyhet innebära de egentligen inte.

Frågade ställer man sig måhända inför behovet av den talrikhet, som gives åt nämnderna även vid de små anstalterna. Man undrar, om ej alla dessa medansvariga till föreståndaren skola verka enerverande å honom och småningom avtrubba hans arbetslust, kanske rent av frántaga honom ansvars känslan. För en ringa koloniföreståndare, som har vården av i medeltal kanske 15 å 20 fångar, förefaller helt säkert ortens domare eller framstående advokat som en potentat, mot vilken man inte vill göra någon avvikande mening gällande.

Tanken på en domare som besökande har varit uppe i det internationella fängvårdsarbetet i den formen, att den domare, som dömt över en viss fänge skulle få tillfälle att iakttaga den teoretiska domens verkningar vid dess omsättande i realiteten och, där han funne en lämpligare straffart ha bort väljas, hos domstolen göra framställning om ändring. Sådant vore klokt men ansågs allt för radikalt.

Vi gå vidare i förslagets text. Vi möta då en del speciella bestämmelser särskilt avsedda för straffarbete och fängelse. Vi finna att det hittills använda »cellstraffet» såsom sådant nästan fullständigt slopas. Cellerna bibehållas visserligen, men egentligen endast såsom sovrum. Föreskrift om denna deras uppgift meddelas emellertid ej. Däremot föreskrives uttryckligen, att fångarna skola arbeta gemensamt. Celler komma för bruk om dagen till användning vid vissa anstalter, men egentligen endast när det kräves för undersökningar vid straffets början och för ordningens upprätthållande och dyl. I sistnämnda fall skall föreståndaren underställa fängvårdsstyrelsen ärendet, om det gäller hållande i enrum under längre tid än en månad varje halvår.

Har någon dömts omedelbart till fängelse eller till straffarbete och understiger det ådömda straffet tre månader, skall straffet verkställas i ett särskilt slags anstalter, i förslaget benämnda *öppna anstalter*. Har någon eljest dömts till fängelse (även urbota) eller straffarbete, skall han börja undergå straffet i ett annat slags anstalt, som kallas *sluten anstalt*, men må, så snart det finnes lämpligt, överföras till öppen anstalt. Begär fänge för utförande av arbete eller på annat bärande skäl att få undergå straffet i slutna anstalt, må det icke förvägras honom.

Vilken är då skilnaden mellan öppen och slutna anstalt? Frånsatt möjligheten att i ovannämnda fall för undersökning vid straffets början och för ordningens skull hålla fången i slutna anstalt till arbete i cell, vilket ej tycks vara medgivet vid öppen anstalt, så synes skilnaden vara minimal. Dit kan knappast räknas att i den öppna anstalten skall fången arbeta »tillsammans med andra fångar» under det att i den slutna anstalten fången i regel arbetar »tillsammans med en eller flera andra fångar».

Törhända ha förslagsställarna i fråga om de öppna anstalterna haft för ögonen några tämligen små lantliga kolonier, men beträffande de slutna anstalterna låtit sina konservativa fängelseinstinkter forma en smula strängare bilder.

De öppna anstalterna beräknas kräva 210 platser för manliga fängelsefångar och mera godartade straffångar samt 230 platser för övriga manliga fångar, fördelade på 17 anstalter d. v. s. omkring 26 på var. De slutna anstalterna skulle kräva 550 platser för manliga fångar, förlagda i 13 anläggningar med i genomsnitt 42 i varje. För kvinnliga fångar av hithörande kategorier avses platser vid några smärre öppna kolonier, 40 platser, samt andra fångvårdsanstalter, 20 platser. En del av alla dessa anstalter vill man vinna genom ombyggnader av äldre fängelser.

Anordnandet måste emellertid — såsom ock av betänkandet framgår — kräva ganska avsevärda kostnader. En eller annan kan ej utan skäl förmoda att dessa kostnader

skulle givit rikare vinst, om man inskränkt sig till att med respekt för våra fäders verk använda de många penningarna till en omfattande modernisering av de nu befintliga fångvårdsanstalterna för att göra dem fullt lämpliga för en fullföljd av 1916 års straffverkställighetslag. Cellstraffets användning kunde ha gjorts än mera tänjbart eller helt avskrivits för annat än nötvändiga undantagsfall. Utrymmena kunde ha givits mera luft och ljus. Inredningen kunde ha gjorts mindre rå och kall. Man kunde ha lett in vatten och ordnat avloppsledningar i cellerna, ökat antalet toiletter och badrum, förbättrat den elektriska armaturen och fortsatt byggandet av arbets-salar och gemensamhetsrum. För trevnadens skull kunde man ha anskaffat »vacker vardagsvara« för matserveringen och tillverkat mera välsittande kläder. Hade man så lagt an på förvärvandet av ökade jordområden vid fängelser där sådana stått till buds — kanske rent av genom inköp av angränsande bebyggelse — förefaller det som om de mål, beredningen uppställt, ganska lätt kunnat ernås utan omfattande lagstiftningsåtgärder och dyrbara projekt.

Nog synas våra redan ägande fängelse- och häktesbyggnader mera tryggande mot rymningar och oroselement än den nya typ av fångvårdsanstalter, vartill ritningar finnas bilagda förslaget. För mycket vinklar och vrår. För stora fönster i förhållande till de små rummens kubik. Såsom en överkonstapel vid et fängelse utanför Paris uttryckte det: »Ett helvete om vintern; då göra de stora fönstren det för kallt. Ett helvete om sommarn; då göra de det för hett«. Inga galler ens i nedersta våningarne. Inga hägnader. Blott två arbets-salar, ganska små för så pass många fångar. Dessa tillhöra kanske åtskilliga yrken. Få äro jordbrukskunniga, ännu färre inlärda att sköta drivbänkar och trädgårdssängar eller att syssla i växthus. I de öppna anstalterna är strafftiden för flertalet fångar allt för kort för att fångarna skulle kunna lära något nytt av värde. Varmed skola de sysselsättas under de många vintermåna-

derna, när trädgårdstjappan ligger hårdfrusen? De få knappt plats i arbetssalarna.

Förslaget gör möjligt att låta intagen under strafftiden göra besök hos närstående vid sjukdomsfall och begravning så ock att i annat fall då med hänsyn till strafftidens längd, eller eljest skäl därtill äro, lämna anstalten för viss kort tid, allt så framt fara för missbruk ej anses föreligga. I regel får besökstiden inräknas i verkställighetstiden. Fångvårdsstyrelsen eller efter dess bemyndigande styresmannen äger meddela här avsedda tillstånd.

Denna rättighet synes vanskelig. Ty än kvarstår strafflagens hot om avsättning och ända upp till fyra års straffarbete, för den som släpper fånge med vilja lös, något som knappast är att befara. Men nog kan det inträffa att någon saknat tillräcklig grund för sin åsikt, att den utsläppte skall på bestämd tid återkomma till anstalten. Detta kan rubriceres som vårdslöshet och ådraga avsättning och straffarbete i 2 år, en nog så obehaglig eventualitet. Att under strafftiden visa sig hos de sina verkar ganska visst för en fånge uppslitande och för andra parten nedstämmande. Sammanträffar den notoriska fången med gamla vänner och kamrater, kan förvisso bland dem finnas en frestare med eller utan sprit. Rymningen ligger nära till hands, hur pålitlig än mannen visat sig under vistelsen vid anstalten. Är det klokt att utsätta honom för denna risk? Det må ihågkommas att om besöket är av tvingande art och ej allt för förestående, så finnas nådevägen att anlita.

En förmån av liknande slag kan av de nämnda myndigheterna ytterligare beviljas fången. När det med hänsyn till strafftidens längd eller annan särskild anledning finnes lämpligt och fara för missbruk icke anses föreligga, kan nämligen fånge medges att till förberedande av frigivningen utföra arbete hos arbetsgivare utom anstalten. Man har tänkt sig

t. ex. att när fakultativ villkorlig frigivning ifråga kommer, det kan vara lämpligt att pröva fången under sådan »frigång». Det blir sålunda dubbla prov före den slutliga frigivningen.

Nyheter mötas ej sällan av misstro. En sådan misstro är kanhända i detta fall oberättigad. Men det är ej lätt att på förhand veta, hur fria arbetare, med vilka frigångaren sammanföres och konkurrerar, skola mottaga honom. Möjligen och sannolikt reagera de inte alls mot att mottaga en »fånge» i sitt lag. Men möjligt är också, att han utsättes för stickande ord och blickar. Det kan vara svårt för en frigiven att arbeta i ostraffades krets, om han inte lyckas dölja sina antecedentia. Beträffande frigångaren lär det vara omöjligt att hemlighålla denna hans egenskap.

Det hände, att en benådad livstidsfånge, som i fängelset utbildats till skicklig yrkesman, antogs till sidokamrat åt gårdssnickaren i hans slöjdbod. En hel sommar gick uton att denne yttrade ett ord till kamraten. När hösten kom, lämnade den frigivne anställningen. »Jag härdar inte ut längre».

Ligger det inte i gårdssnickarens inställning en viss etisk renhets känsla inte ovanlig hos vårt folk? Denna känsla bör kanske motverkas. Men om frigången är det rätta medlet härför är svårt att säga. Allmänheten vill än så länge veta, att ett pågående straff drager en skiljelinie mellan förvitlig och oförlitlig.

Förslagets mening synes vara, att arbetsgivaren skall betala för det arbete, frigångaren presterar. Man vill gärna tro, at prestation och betalning rätt motsvara varandra. Men det inträffade för ett antal år sedan i Amerikas Förenade stater — i Sydstaterna visserligen — där detta frigångarsystem auktoriserats och stora fångskaror mot betalning utlämnats i enskilt arbete, att entreprenörerna å denna trafik ville göra sig största möjliga vinst och därför sökte

av fångarna utpressa mesta möjliga arbete. Det skapades ett nytt slaveri. Slavarna klagade bittert.

Det är ganska skönjbart, att förslaget tagit intryck av barnavårdslagarna och velat tillämpa dessas principer på brottslingarna: Fostran är målet, inte tuktan. Men det kan inte hjälpas, att formen måste vara en, då det blott är frågan om fostran, och en annan, då därmed trots allt måste förenas straff, d. v. s. tuktan. En klar skiljelinie måste dragas mellan barnavårdslagarnas och strafflagarnas verksamhetsfält. Behandlingen måste så att säga vara strävare på det senare fältet, innebära ett visst strafflidande utöver frihetsförlusten — ty denna är i de flesta fall vida långvarigare för den som omhändertagits enligt barnavårdslagarna.

Det har visat sig, att vid ungdomshemmen — skyddshemmen för äldre elever — icke sällan förekomma rymningar och att det kan vara ganska svårt till och med för polisen att uppspana de avvikna.

Måste man inte tänka sig, att något liknande skall inträffa vid de nya fångvårdsanstalterna, icke blott bland tillåtna och frigångare, utan också bland den övriga fångpersonalen? Förslaget synes bygga på erfarenheten från våra nuvarande friluftsfängelser och kolonier. Men skillnaden mellan förhållandena vid dessa och vid de nya anstalterna är allt för betydande. Till de förra ha veterligen endast försänts utvalda fångar, som under avsevärd tid disciplinerats och prövats, fångar som ha att i händelse av välförhållande motse villkorlig frigivning från en betydande del av straffet. Vid de nya anstalterna kan ingalunda alltid något liknande påräknas.

I det yttre kan just ingen skillnad förmärkas mellan de i förslaget skisserade fångkolonierna av mindre typ och ungdomshemmen. Det förefaller till och med som om fångarna i kolonierna skulle ernå större förmåner.

Förslaget föreskriver uttryckligen, »att tillfälle till tidningsläsning skall beredas fänge». För ändamålet skola tidningar finnas tillgängliga vid fängvårdsanstalterna. Genom ökad premieinkomst skall fänge få möjlighet att också hålla sig med *egna* tidningar, med tidskrifter och böcker. Man har tydligen ringaktat faran av att fänge sålunda kan få åt sig beredd en illegal underrättelsetjänst, få annonser instuckna om mötesplatser, om tillhandahållande av civila klädespersedlar m. m.

Vådan härav är måhända icke allt för stor. Det kan till och med hända, att fången med hjälp av de rätt rikliga premiemedlen skall kunna vid sin anstalt bereda sig så stor trevnad, att han gärna stannar kvar så länge han får. Han äger nämligen vid sidan av en normal god utspisning för nämnda medel inköpa frukt, socker, té, kaffe, karameller och — tobak, också röktobak, sistnämnda vara så vida inte eldfara eller svårighet i avseende å luftväxlingen föreligger. Fängvården bör vara human. Om dagrummet innanför matsalen gör tjänst som klubbрум, behöver inte därigenom ordningen störas. Men tillvarons behag ökas.

Intressant skulle vara, om det föreliggande förslaget kunde göras till föremål för någon tids försökstillämpning före ett definitivt antagande. Men skulle alla de lättnader i avstängdheten ha genomförts och alla de förmåner någon tid ha praktiserats, som förslaget pläderar för — ej blott de ovan omtalade — bleve törhända en återgång allt för svår. Direktören vid det stora Sing-Sing fängelset utanför New York berättade vid ett tillfälligt sammanträffande här i Europa, att han vid sitt övertagande av tjänsten haft det förskräckligt. »Min företrädare hade bl. a. infört teaterföreställning eller konsert för fångarna sex kvällar i veckan. Nu har jag lyckats nedbringa det till tre kvällar i veckan. Längre kan jag inte gå. Då blir det revolt. Nog går det an att släppa efter. Värre är det att strama till.» Och frun, som var med, suckade.

Viktor Almquist.

Ildspåsettelse og seksualitet.

Ved Kriminalsjef REIDAR SVEEN, Oslo.

I det danske tidsskrift for politivesen »Politiet« for 10. august 1944 finnes under titelen »En pyroman« inntatt en artikkel av kriminalbetjent A. Langberg Johansen, Nykøbing, Falster, hvor en 21 årig dansk gårdsarbeiders 5 ildspåsettelse i tidsrommet 18/7 til 31/10 1943 behandles. Denne unge mann som var en svakt begavet person (sinke), men hverken sinnsyk eller åndssvak tilsto tilslutt å ha påsatt 5 branner i 3 høystakker og 2 bondegårder like i nærheten av hverandre og nær det sted han bodde, hvorved tildels betydelig skade forvoldtes. Ved 3 av brannene erkjente han å ha vært påvirket av alkohol. Han forklarte også at han ble seksuelt opphisset ved sine ildspåsettelse, og rettslegerådet som avga erklæring i saken, uttalte at »han er hyperseksuell, men neppe tør betegnes som egentlig seksuell abnorm. Men det må dog ansees for overveiende sannsynlig at hans ildspåsettelse er utsprunget av en seksuell mekanisme. I nogle tilfelle har spirituspåvirkning antagelig medvirket til fremkomsten av trang til at søke avspenning gjennom ildspåsettelse«.

Spørsmålet om ildspåsettelse og seksualitet har beskjeftiget vitenskapsmennene i over 100 år. I den danske overlege Chr. Geills avhandling »Brannstiftelsesmotiver« i Nordisk Tidsskrift for Strafferett 1918 s. 101 ff., hvorfra de følgende opplysninger er hentet, refereres at Joseph Hänseler allerede i 1826 pekte på forholdet mellom ildspåsettelse og seksualitet. Den spesielle trang til lys og ild hos ildspå-

setteren skriver seg ifølge Häuseler fra en opphopning av venöst blod i partiet om øyenervene, særlig sterk under pubertetsutviklingen da det arterielle blod strømmes til kjønnsorganene. *Iwan Bloch* minner om den røde farves betydning i menneskets vita sexualis og hevder at ved siden av ødeleggelseslysten — en sadistisk drift — selve synet av eller forestillingen om ildens mørkerøde glød over en seksuelt pirrende virkning på brannstifteren. Det samme er tilfelle hos flagellanten når han ser eller forestiller seg å se de røde legemsdele etter piskningen, eller hos sadisten med hensyn til det flytende røde blod etter de beskadigelser han har tilføyet sitt offer.

Wulffen regner ifølge *Geill* alle brannstiftelser i pubertetsårene, d. v. s. fra 14 til 20 år etter *Geills* mening, for seksuelt betingede hva dog *Geill* ikke tror er riktig. Han finner det derimot utvivlsomt at en meget stor del av de i pubertetsalderen av sjelelig sunde begåtte brannstiftelser skyldes hjemvé (sorg) og ikke har noe med seksualiteten å gjøre. Men på den annen side, sier *Geill*, er han for sin del overbevist om at det seksuale motiv i virkeligheten er tilstede langt oftere enn man i alle fall hittil har trodd.

Geill anfører 3 interessante eksempler fra sin praksis, hvor det i det ene tilfelle må sies å ligge en egentlig psychopathia sexualis til grunn for tallrike ildspåsettelse i flere repriser gjennom flere år, mens de to andre tilfeller gjelder almindelige nevrastenikere hvorav den ene angav å ha en sterk om kun sjelden tilfredsstillet seksualdrift mens den annen ved tidligere utskeielser synes å være blitt seksuelt hyperæsthetisk. *Geill* fremhever, bygget på sine 3 eksempler fra sin praksis, brannstifterens lyst til å fremskaffe aktivitet i form av uro, bevegelse eller larm, eller også trangen til å ødelegge. Hos den ene av hans brannstiftere var det sadistiske moment i brannstiftelsen også uomtvistelig, og i sadismen er det vesentlige grunn-element like så meget følelsen av herskermakt som grusomhetstrangen, og derfor må man som et moment i brann-

stiftelsestrangen fremheve brannstifterens maktfølelse, den svakes følelse av at han er herre, noe som den danske riksadvokat *Goll* først har henledet oppmerksomheten på.

Den danske professor *H. Helweg* berører i sin bok: »Den rettslige psykiatri i kort omrids« (1939) s. 142—143 spørsmålet om seksualitetens forbinnelse med trangen til ildspåsettelse. Han fremholder at den seksuelt belingede brannstiftelsestendens forekommer omenn temmelig sjelden. Han sier herom: »Ved politiets afhøringer bliver brannstifteren gjerne indtrængende spurgt herom og det hænder da, at kløgtige personer her öiner en mulighed for at blive erklæret utilregnelige og derfor optager det seksuelle motiv for ved senere psykiatrisk observasjon at servere det. Denne feilkilde må man derfor have i erindring.« Han innrømmer imidlertid at det utvilsom finnes tilfeller hvor en seksualspenning har funnet utløsning ved en ildspåsettelse og synet av brannen, og hvor således ønsket om å påny å fremkalle denne utløsning medfører pyromane vaner.

I sin i 1943 trykte doktoravhandling »Mordbrännare«, »En kriminalpsykologisk studie på grundval av ett svenskt rettspsykiatrisk material« omtaler med. dr. *Bo Gerle* s. 112—113 5 tilfeller fra sin kasuistik på 260 kasus hvor forstyrrelser (störningar) i gjerningsmannens seksualliv kan ha spillet en viss rolle ved ildspåsettelsen. I disse kasus er intet opplyst om at ildspåsetteren har følt noen seksuell opphisselse eller spenning eller tilfredsstillelse ved ildspåsettelsen eller ved å se en brann og delta i sløkkingen. I flere av de tilfeller hvor ildspåsettelsen etter *Gerles* oppfatning har karakteren av en »urladdningsreaksjon« finner man som den antagelige årsak til gjerningsmannens »olustforstämning« forstyrrelser i hans seksualliv og i forbinnelse med ildspåsettelse i hensikt å skade andre har man eksempler på sjalusi og erotisk besvikelse hos ildspåsetteren. Omenn *Gerle* ikke er av den oppfatning at »seksuella störningar« spiller en dominerende rolle »vid alla til sin

genes oklara mordbrandsbrott så måste man dock med Geill (1918) anse at dylika störningar säkerligen kunna konstateras och deras betydelse utredas i betyddlig flera fall änn vad som nu skjer, om blott vederbörande undersökare är innställd på dessa problem.«

Jeg har gjennomgått alle de tilgjengelige domsakter og etterforskninger for de ildspåsettere som er dømt i Norge i tidsrommet 1925—1940. Tilsammen omfatter dette en kasuistikk på 233 personer hvorav forøvrig 21 personer er dømt for forsikringsbedrageri i forbindelse med brann. Bare 37 av disse, 32 menn og 5 kvinner, er mentalundersøkt og for størstedelens vedkommende er disse underkastet judisiell observasjon.

Det er ikke mange eksempler i dette materiale på at seksualiteten har spillet noen rolle ved ildspåsettelsen. Karakteristisk nok svarer en åndsvak ildspåsetter som tendte på et stort uthus i Aker 1937 da han av en psykiatrisk sakkyndig som hadde ham til mentalundersøkelse ble spurt om han hadde følt seg kjønnslig opphisset ved ildspåsettelsen: »Det har vært en annen og spurt om det samme, men jeg skjønner ikke hva dere mener.«

I et tilfelle angående en brann ved Mandal natt til 12/9 1938 hvor en restaurant brente ned ble restauratören som var födt 18/4 1916, altså bare 22 år gammel, satt under tiltale for ildspåsettelse, mens han bare ble dømt for uakt-som forvoldelse av ildebrann.

Han hadde kjøpt restauranten i 1936 for kr. 8.000.—, men utvidet den noe og forsikret den med innbo og varebeholdning for ca. kr. 5.000.—. Restauratören som var på motorsykkeltur med telt ble arrestert i Stavanger 14/9 1938 på et hotell hvor han hadde budt vertinnen kr. 50.— for å forklare at han hadde vært der på hotellet siden 10/9. I fengselet tilsto han allerede 15/9 1938 overfor en politibetjent forsettlig ildspåsettelse og gjentok sin tilståelse i forhørsretten dagen etter.

Han var dratt ut på tur 8/9 1938 og hadde telt med for å

kunne ligge ute og holde seg skjult. Han hadde kjørt til restauranten og kom dit om natten til den 12/9 og låste seg inn hovedinngangen. I restauranten tok han tre stoppede madrasser som han vetet med parafin og et kronlys som han satte ned i den ene madrassen. Etterat han hadde tent på lyset, reiste han videre ved 3tiden om natten.

Som motiv for ildspåsettelsen anga han at han trengte penger for å betale sine kreditorer for varer foruten avdrag på pantelånet, tilsammen 2—3,000.— kroner. I et par brev til politimesteren den 8. og 16. oktober 1938 fragikk han imidlertid sin tilståelse og sa at han våknet i restauranten ved at det brente i en vedkasse i kjøkkenet. Han forsøkte å slokke, men da det mislyktes, stakk han av med motorsykkelen. I fengslet oppførte han seg som rar og nektet å spise, hvorefter han ble innlagt på Psykiatrisk Klinikk til observasjon. Her forklarte han for legene at han var alene i huset da det begynte å brenne ved 4tiden om natten. Han har alltid hatt en viss lidenskap for ild og ville gjerne leke med ilden, og det gjorde han også den kvelden restauranten brente. Han hadde et stearinlys stående på en madrass som det var heldt parafin utover. Han lekte seg så med å kaste sukkerbiter mot lyset for å få det til å velte. Etterpå slukket han varmen. Han forklarte også at han følte seksuell tilfredsstillelse ved å drømme om brann, men å leke med ild var hans største fornøyelse. Han var en feminin natur og følte ingen tiltrekning overfor kvinner. Overfor de sakkyndige leger nektet han at brannen var påsatt idet han trodde ilden var sloknet i madrassen, men da han våknet om morgenen, brant det på det sted madrassen sto. Som barn hadde han også tent på forskjellige ting og i 13 års alderen tente han på farens vedskur under lek med et lys. (Akter herom foreligger). Han sier han led under sine pyromane tilbøyeligheter. Når han så på ild, virket det opphissende på ham, og julaften på Psykiatrisk Klinikk viste han forkjærlighet for levende lys, sier de sakkyndige. I drømme var det

særlig flammer som slikket seg oppover som virket opphissende på ham og ga utløsning for hans seksuelle trang. En åtteårig bror av ham led også av pyromane tendenser. De sakkyndige bemerket at faren var sinnsyk og at meget taler for at både siktede og hans bror lider av pyromane tilbøyeligheter.

»Hans varierende forklaringer i denne brannsak hvori han nu er implisert kan også i første instans synes å tale for at det er rent tilfeldige motiver som dikterer hans tilståelse eller benektelse, varierende med hva han i øyeblikket finner å være opportunt.«

De sakkyndige anser det som sannsynlig at siktede lider av pyromane tilbøyeligheter og at hans tilbøyelighet til å leke med ilden er driftsmessig betont og da er det sannsynlig at siktedes pyromane tilbøyeligheter har vært en vesentlig medvirkende faktor til brannen enten det foreligger bare uaktsomhet eller forsettlig ildspåsettelse. Forøvrig konstaterer de sakkyndige sjelelige anomalier i flere henseende:

1. Normal intelligens, men stor barnslighet og naivitet. Han anså det ikke for noe straffbart å tenne på en restaurant.

2. Svekket følelsesliv. Snart ville han gjerne dø, senere har han store planer om å bli kunstner og forfatter.

3. Moralsk innsikt svekket. Usannferdig fra barnsben av.

4. Seksuelt abnorm. Feminin. Onanist.

Han ble erklært ikke sinnsyk, men med mangelfuldt utviklede og varig svekkede sjelsevner.

I retten erkjente han seg bare skyldig i uaktsom ildspåsettelse. Dette om at han fikk seksuell utløsning ved å se ild, forklarte han først etter sterk pågang av professor *Vogt*, sier han i retten, og den annen sakkyndige kunne i retten ikke benekte at dette kunne være så. (Suggestion, kfr. også prof. Helwegs uttalelse foran).

Retten fant at tiltaltes første forklaring til politiet og forhørsretten har all rimelighet for seg og utvilsomt er den

mest sannsynlige, men er på den annen side ikke overbevist om at denne forklaring er riktig. De sakkyndiges uttalelser om hans abnorme pyromane og seksuelle tilbøyeligheter gjør at retten finner at det er en mulighet for at hans annen forklaring kan være riktig og dømmer ham derfor etter straffelovens § 352 II til 60 dagers fengsel og 5 års sikring, nedsatt til 3 år av Høyesterett. Han burde ha vært anbragt i en psykopatanstalt, sier de sakkyndige, men i Norge har vi for tiden ingen sådan anstalt.

Et annet tilfelle i mitt materiale angår en budeie f. $12/8$ 1904 som i lagmannsretten $25/6$ 1931 ble idømt 5 års sikring i anledning av en brann $19/12$ 1930 hvor låvebygningen, hovedbygningen og stabburet på en gård brente foruten en del løsøre og en besetning på 27 storfe, 2 griser og flere høns. Hun hadde kommet til gården som budeie 3 dager forut for brannen. Hun var også mistenkt for en liknende brann $2/5$ 1930 på en gård hvor uthusbygningen og hovedbygningen brente ned og avlingen også strøk med. Hit var hun også kommet som budeie bare et par uker før brannen. Hun ble også arrestert som mistenkt, men løslatt og saken henlagt. Hun var dessuten mistenkt for 2 andre branner på 2 forskjellige steder hvor hun var i tjeneste, henholdsvis i 1926 og 1929. Hun hadde vært ganske kort tid i tjenesten begge steder. Det var uthusbygningene og tildels besetningen som brente også på disse gårdene.

Forut for lagmannsrettsbehandlingen ble hun mentalundersøkt av 2 leger og under tvil erklært ikke sinnsyk, men med mangelfullt utviklede sjelsevner. Hennes intelligensalder ble satt til 7 $9/12$ år. 5 av hennes søsken var åndssvake og likeså moren. Faren hadde vært rar av seg og var død av hjerneslag og flere av morens slektninger hadde også vært unormale.

Det ble opplyst om henne at hun hadde sterke erotiske tilbøyeligheter og hadde i sin tid anmeldt 2 gutter for voldtekt mens det hele viste seg å være en frivillig handling fra hennes side. Hun var helt gal etter mannfolk, ble det

opplyst og viste dertil en påfallende mangel på bluferdighet. Hun hadde et toårs gammelt barn født utenfor ekteskap. De sakkyndige uttaler seg imidlertid ikke om hvorvidt hennes seksualitet kan stå i forbindelse med ildspåsettelsene, idet de ikke finner det bevist at hun har tent på. Lagmannsretten finner imidlertid bevis for at hun hadde påsatt brannen ¹⁹/₁₂ 1930 og for de andre branner var hun ikke satt under tiltale som ildspåsetter. Allikevel er det adskillig grunn til å anta at hun også har satt på de brannene, og noe motiv for hennes ildspåsettelse utover hennes åndelige svekkelse og hennes hyperseksualitet er det vanskelig å finne frem til. Hevn eller hjemvé er det således ikke spørsmål om.

Et tredje tilfelle må også omtales i denne forbindelse, da det belyser både spørsmålet om den såkaldte pyromani og seksualitet i forbindelse med ildspåsettelse. Det angår en barbersvenn f. ¹⁰/₉ 1898 som den ¹⁵/₇ 1939 ble pågrepet av politiet i Oslo etter at han var sett i ferd med å tenne på noen sekkefiller som var dyttet inn i en vindusåpning i et hus i Elvegaten i Oslo. Dagen etter tilsto han for politiet at han hadde gitt falsk brannalarm fra forskjellige telefonkiosker i Oslo 4—5 ganger i løpet av høsten 1938 for å ha fornøyelsen av å se brannvesenet og politiet rykke ut, likesom han også tilsto å ha foretatt ildspåsettelse på forskjellige steder i Oslo i det hele 8 ganger i tidsrommet ⁸/₂—¹⁵/₇ 1939. I et rettsmøte kort etter forklarte han at det var høsten 1938 at han første gang merket lyst til sensasjon ved utrykning av brannvesenet etter falsk brannalarm og først i begynnelsen av 1939 merket han trang til å tenne opp bål for å se brannvesenet i virksomhet. Han var nedtrykt over å ha hatt lite arbeide, og når han ga falsk brannalarm på sine turer i byen for å slippe å være hjemme hadde det bare sin grunn i ønsket om å få noe å se på og bringe litt avveksling i tankegangen. Men etter den siste falske brannalarmen ble han redd for å bli gjenkjent på stemmen og så begynte han med å tenne på.

Etter en erklæring fra den fungerende politilege ble han underkastet judisiell observasjon av 2 leger. Disse uttaler i sin erklæring at hans forstandsevner er nærmest normale, men han har ikke lett for å beherske seg, hvilket har brakt ham i konflikt med sine arbeidsgivere så han ikke ble lenge i sine poster. Han er rastløs og urolig og ble sjalu på sin kone og redd for at hun skulle gå fra ham da han ikke hadde noe arbeide og hun på sin side måtte arbeide for å forsørge familien. Hun fryktet for å få flere barn så hun måtte miste sitt arbeide, og unddro seg derfor meget ofte fra det ekteskapelige samliv. Hun rådet ham til under sin lediggang å gå lange turer hva han også gjorde, men han overdrev dette. For avvekslingens skyld og for å oppleve noe i all hverdagens gråhet begynte han på sine turer i byen å gi falsk brannalarm pr. telefon og senere å foreta ildspåsettelse.

Brannstiftelse kan være utslag av praktisk talt hvilken som helst sinnssykdom, sier de sakkyndige. Fortrinnsvis forekommer den ved imbecilitet for å komme ut av en stilling hvor vedkommende vantrives eller av hevn, ved paranoia, for å få en sak opp som det ellers ikke er mulig å få fremmet eller for å hevne en urett, ved epileptisk sinnslidelse på grunn av sinne eller i forvirring, ved hysteri av sensasjon, ved ungdomssløv-sinn og traumatisk sinnssykdom ofte uten erkjent motiv, men det kan ikke påvises at denne siktede frembyr noe tegn på disse sinnssykdommer etter de sakkyndiges oppfatning.

Det eldre begrep pyromani for sykelig trang til ildspåsettelse må stå i forbindelse med tvangstilstande hvis det skal ha noen berettigelse, men noen tvangshandling bærer hans ildspåsettelser ikke preg av. Selv sier han den skyldes øyeblikkets innskyttelse, skjönt han forklarer at han på sine turer i byen utsökte seg de gårder hvor han mente å kunne tenne på uten å volde fare for menneskeliv eller større verdier.

De sakkyndige må etter sine undersøkelser gå ut fra at hans brannstiftelser ikke har noe direkte sykelig grunnlag, hverken i form av sinnsykdom eller annen sinnslidelse. Noen berikelseshensikt forelå absolutt ikke, og ildspåsettelsene har ikke funnet sted under påvirkning av alkohol og de må derfor henregnes til dem som skyldes hunger etter en sensasjon for å lette et utålelig trykk, hvilket også stemmer helt med hans egen forklaring. Videre sier de sakkyndige tilslutt i sin erklæring:

»Det er ikke så helt sjelden at tilsynelatende uforståelige brannstiftelser kommer istand på denne måten. Man har i slike tilfeller også festet seg ved at brannstiftelsen finner sted i tider med oppdemmet kjønnsdrift, og det slår også til for siktedes vedkommende. At han går til aktiv brannstiftelse kan like frem henge sammen med den tiltakende oppdemning i løpet av det siste år slik som hustruen har forklart. Han benekter å ha hatt noen kjønnslig tilfredsstillelse av å se varmen.«

Han ble hverken erklært sinnsyk eller med mangelfuldt utviklede sjelsevner eller sjelelig svekket, og han ble idømt en fengselsstraff på 3 år.

I mitt materiale fra Norge som strekker seg over et tidsrom av 15 år har jeg ikke funnet flere pådømte ildspåsettelsessaker hvor seksualiteten kan antas å ha spillet noen rolle. I det ene tilfelle med budeien er det fra de psykiatriske sakkyndiges side ikke antydning noe om at hennes hyperseksualitet har spillet inn ved ildspåsettelsene, men jeg har allikevel tatt denne sak med da de sakkyndige ikke fant at det var bevis for noen brannstiftelse, mens lagmannsretten mente noe annet. Det første tilfelle er vel også noe tvilsomt, da brannstifteren neppe kan ansees for fuldt troverdig, mens det tredje tilfelle vel tør sies å være det interessanteste.

Undersøkelser både her og i Sverige synes å bekrefte professor *Helwegs* oppfatning av disse spørsmål, men de innebærer en oppfordring til kriminalpolitiet om å legge

mere arbeide på etterforskningen av brannstifternes motiver for sin handling og deres sinnstilstand i det hele både før og under ildspåsettelsen. Mentalundersøkelse av personer som siktes for ildspåsettelse bør i Norge i hvertfall foretas i langt større utstrekning enn hva hittil har vært tilfelle, selv om motivet som ildspåsetteren påberoper seg eller som synes å ligge til grunn for forbrytelsen bare er vinningshensikt.

Etterforskningen etter motivet for en ildspåsettelse vil imidlertid ikke sjelden føre til at intel fornuftig motiv kan finnes. Men av den grunn behøver ikke saken å henlegges. Isåfall har jo etterforskeren det spor å gå etter at det må finnes en mere eller mindre normal mann — sinnsyk eller ikke kan forsåvitt være likegyldig — som har foretatt ildspåsettelsen kanskje ut fra trangten til sensasjon eller en annen mere eller mindre klar seksuell motivering gjerne under påvirkning av alkohol. I et bygdesamfunn eller i et småbymiljø skulle det kunne gå an å få rede på slike »raringer« og i storbyen finnes det gjerne fler av dem, hvis forhold bør granskes grundig før det blir tale om å henlegge saken på grunn av bevisets stilling.

I flere tilfeller i min kasuistik fra Norge i årene 1925—40 hvor saken er blitt henlagt på et tidligt tidspunkt under etterforskningen bekrefter dens endelige opklaring gjerne gjennom en tilståelse riktigheten av det jeg netop har fremholdt.

Ett kvartsekel fångvård i Finland.

Straffets ändamål har ursprungligen enbart varit att avskräcka individen från att begå brott och sålunda skydda samhället. Verkställandet av straffet skulle framkalla rädsla och skräck, vilket skulle hindra den straffade från att framdeles förfalla till brott. Förverkligandet av denna allmänna princip ansågs vara så enkelt, att lagbestämmelser ej ansågos erforderliga. Genom regeringens brev och en del för straffanstalterna fastställda reglementen rättades visserligen uppkomna missförhållanden, men systemet som sådant lämnades orubbat. Efter uppehållet i lagstiftningen under förra hälften av 1800-talet, kunde man i fråga om straffsystemet övergå till ett nytt, förbättringssystemet, som motsvarade folkets förändrade rättsbegrepp. Vid 1863—64 års lantdag godkände ständerna de allmänna principer, på vilkas grund den nya allmänna strafflagen skulle bygga, och vilka skulle följas vid straffverkställigheten. År 1866 stadfästes sedermera en tillfällig lag om verkställighet av frihetsstraff.

Under samma årtionde påbörjades de omfattande ändrings- och nybyggnadsarbeten, vilka genomförandet av ett med »allmänna principerna» överensstämmande straffsystem påkallade. Under ett kvartsekel offrades på dessa arbeten åtminstone 10 miljoner mark i dåtida mynt. Då under dessa årtionden talrika nya bestämmelser angående den inre ordningen och skötseln av fängelserna utfärdades blevo straffanstalterna i huvudsak organiserade såsom förutsattes i lagen av den 19 december 1889 om verkställighet av straff, vilken trädde i kraft först år 1894.

Övervakandet av de allmänna fängelserna hade i reglementet för landshövdingarna av år 1687 överlämnats åt dessa. De första egentliga reglementena för fångvården utfärdades 1818 och 1824. Redan den kommitté, vilken på 1860-talet hade utarbetat de ovannämnda förslagen till »allmänna principer», hade föreslagit, att för fängelsernas administration och övervakande skulle upprättas ett särskilt centralt ämbetsverk, fångvårdsstyrelsen, vilket även skedde år 1881. Härefter följde reglementena för tukthusen av år 1886 och för länsfängelserna av år 1891. Vid sekelskiftet gjordes flere förslag till förnyelse av dessa reglementen, senast år 1911, men intet av dem förverkligades. Huvudorsaken härtill var de svåra politiska förhållandena under det första världskriget och dessförinnan. Sålunda förblevo de under åren 1880—90 stadfästa stadgandena gällande ännu under ett par årtionden av detta sekel. Först efter den ryska revolutionen och det finska frihetskriget år 1918 kunde ett reformarbete påbörjas även på fångvårdens område.

Då nu 25 år förflutit sedan dess, är det på sin plats att kasta en blick på straffverkställighetens och fångvårdens utveckling under det första kvartseket av vårt lands självständighet. För att giva en klar överblick bör denna historik, utan att fördjupa sig i detaljer, indelas i sakgrupper och ej framställas i kronologisk följd.

Genom 1889 års lag om verkställighet av straff infördes villkorlig frigivning av fångar hos oss. Förslag härom hade icke förverkligats i 1866 års lag, emedan det i lantdagen vunnit endast tvenne stånds godkännande. Förutsättningarna för en fånges försättande i villkorlig frihet enligt 1889 års lag voro bland annat, att domen innefattade minst 3 års frihetsstraff och att därav minst tre fjärdedelar utståtts, av livstidsstraff 12 år. Ärendena avgjordes av senatens justitiedepartement, efter år 1919 av Högsta domstolen. Genom en lag av år 1931 ändrades dessa stadganden såtillvida, att det minsta straffbelopp, som måste av-

tjänas vid tidsbestämda frihetsstraff (till livstid dömda kunna villkorligt frigivas endast genom benådning) är två tredjedelar och minst sex månader. Ärendena avgöras av justitieministeriet, efter 1936 av fängsvärdsverket. Om fånge ej blivit sålunda villkorligt frigiven efter prövning, bör han på fängelsedirektörens åtgärd obligatoriskt frigivas, då av straffet återstår att avtjäna en tolfedel. År 1931 utfärdades förordning om övervakning av villkorligt frigiven fånge. Av de under 1932 villkorligt frigivna ha under prövotiden 17 % ånyo hemfallit till brott. Efter detta år har antalet av dem, som ånyo begått brott, sjunkit så, att det år 1938, det sista fredsåret, var 10 % av de frigivna. På grund härav ansåg man sig kunna ytterligare lätta på bestämmelserna angående fångarnas villkorliga frigivande. Enligt en lag av år 1944 kan den, som första gången insatts i fängelse, ävensom den som ej begått brott under 5 års tid, räknat från den tidpunkt då han fullständigt utstätt det honom senast ådömda frihetsstraffet, försättas i villkorlig frihet, då hälften av straffet är sonad. Den obligatoriska villkorliga friheten, som ansetts av nöden för det sämre fängelsementets skull, följer då $\frac{5}{6}$ av straffet utståtts.

År 1944 ändrades lagen om verkställighet av straff även i flere andra viktiga hänseenden. Sålunda har justitieministeriet numera befogenhet ifall den dömda är svårt sjuk eller gravid, att förordna, att verkställigheten av straffet skall uppskjutas till dess den dömda tillfrisknat eller förlossningen och därpå följande rekonvalescens ägt rum. Ministeriet äger även bevilja fånge rätt att besöka en nära anhörig, som är svårt sjuk, eller att följa denne till graven. Av de disciplinära straffen avskaffade den nya lagen inspärlandet i mörk cell och prygelstraffet, vilkas användning i fängelserna emellertid från år till år minskats. I stället för dessa straffmedel stadgar lagen inspärning i enskild cell (straffcell) under begränsad tid, högst 20 dygn i gången, sammanlagt högst hälften av strafftiden och maximum 90 dygn. Denna tid räknas ej som strafftid. Även spar-

och flitpenningar kunna enligt den nya lagen förklaras förbrutna för en tid av högst 6 månader.

Enligt 1944 års lag är tvångsklassen, frihetsstraffets strängaste del, icke mera obligatorisk för alla, vilka dömts till tukthusstraff. I denna klass placeras endast fånge, som begått brott inom fem år efter det han fullständigt avtjänat det honom senast ådömda frihetsstraffet. Andra fångar börja genast avtjäna sitt straff i läroklassen. Av disciplinära skäl kan även en dylik fånge nedflyttas till tvångsklassen. Även fängelsefånge kan av samma orsak nedflyttas till en ny korrektingsavdelning.

Slutligen förpliktar 1944 års lag rannsrakningsfånge att arbeta, såvida han kommer att vara i fängelse över 7 dagar.

Dessa äro i korthet de viktigaste ändringar som under detta kvartsekel vidtagits i lagen om straffverkställighet och fängvården. En del av dem hava varit betingade av humanitära skäl, andra åter hävda allvaret i straffets verkställighet.

I författningarna rörande denna förvaltningsgren har gjorts en mängd ändringar. Redan år 1917 tillsattes en kommitté för att pröva erforderliga förbättringar inom fängvården. Kommitténs arbete slutfördes i slutet av år 1920. År 1925 tillkom den i huvudsak på kommitténs förslag baserade förordningen angående fängvårdsväsendet, vilken ersatte de tidigare nämnda fängelsereglementena av åren 1886 och 1891. Tidigare, år 1922, hade 1881 års förordning angående fängvårdsstyrelsen upphävts och denna självständiga centralstyrelse hänförts till justitieministeriet såsom avdelning för fängvårdsärenden i ministeriet. En ny förordning av år 1936 om fängvårdsväsendet, i vilken denna avdelning av ministeriet benämnes fängvårdsverket, förtydligar och fullständigar den tidigare förordningen av år 1925.

Fångforslingen på landsorten har sedan gammalt varit en skyldighet, som ålegat ägare av mantalssatt jord. På 1800-talet gjordes flere förslag om dess övertagande av staten. Lagberedningen uppgjorde år 1902 ett förslag i denna riktning. År 1925 utfärdades en lag och följande år en

förordning om fångforsling. År 1926 stadfästes även reglemente för fångförare. Fångforslingen åligger enligt detta reglemente länsfängelsernas förvaltning. Det finnes allt som allt 310 fångförare. Förordning angående fångars transport å järnväg har stadfästs år 1922.

Under förloppet av ifrågavarande tidsperiod förändrades fångvårdens centralförvaltning såtillvida, att det tillsattes tvenne fångvårdsinspektörer, den ena för ordningen och disciplinen i fängelserna samt fångarnas placering och den andra för fångarnas själavård och undervisning samt för vården av frigivna fångar. Även anställdes vid centralförvaltningen en ekonomieinspektör för att övervaka och leda fångvårdsväsendets ekonomi och arbetsrörelse samt en arkitekt för övervakandet av fängelsernas möbelindustri. Kontrollen över fängelsernas allt mera omfattande jordbruk och utarbeten överhuvud underställdes en speciell jordbruksinspektör. Vid centralförvaltningen tillsattes slutligen en överläkare för att övervaka hälso- och sjukvården i fängelserna. Sedan år 1935 tjänstgör vid fångvårdsverket en fängelsepsykiatriker, som har till uppgift att för klarläggande av brottslighetens orsaker samt för motarbetande av densamma undersöka sådana fångar, som avtjäna frihetsstraff och på denna grund göra nödiga förslag om straffens ändamålsenliga verkställande. År 1921 infördes vid fångvårdsverket ett centralfångregister över fångar, vilka avtjäna frihetsstraff och dit fängelserna sända handlingarna angående frigivna fångar.

I fängelseförvaltningen åter har enligt förordningen av år 1936 en del av arbetet med och ansvaret för fängelses ekonomi överförts till ekonomiechefen. Vidare ha stadgandena rörande tjänste- och befattningshavarnas arbete vid fängelserna förfullständigats och förtydligats. För erhållande av vaktchefs- och förmans- samt vaktbefattning erfordras av sökande enligt förordningen en specialkurs. Sådana kurser hava föranstaltats vid centralfängelserna i Helsingfors och Åbo samt delvis också vid andra fängelser.

I bestämmelserna rörande fångvården har speciellt beto-

nats fångarnas hållande i arbete. År 1925 meddelade fångvårdsverket speciella föreskrifter angående bedömandet av fångarnas uppförande (förnyade år 1944) och över deras rättigheter i de olika klasserna samt regler för fångarnas ordning och uppträdande. År 1928 utarbetades »fångregler» (förnyade år 1936), d. v. s. en sammanfattning av lagen och reglementen samt andra bestämmelser rörande fångars rättigheter och skyldigheter. År 1939 utfärdades förtydligande anvisningar om användandet av disciplinära straff i fängelserna.

På tal om vården av fångarna må nämnas, att år 1932 inrättades vid tvångsarbetsinrättningen i Ekenäs en särskild sjukhusavdelning för tuberkulösa fångar. Avdelningen måste på grund av kriget överföras till centralfängelset i Tavastehus. Vid sistnämnda fängelse har sedan år 1931 fungerat en barnavdelning, där de kvinnliga fångarnas små barn under två år vistas i en särskild sköterskas vård om dagarna, medan mödrarna äro i arbete å olika avdelningar.

Fångarnas arbeten ha under detta kvartsekel undergått en betydande utvidgning, såväl vad innearbeten som snickeri-skrädderi- skomakeri- metall- m. fl. arbeten beträffar, som i fråga om jordbruks- och andra utarbeten. Arbetena hava intensifierats på sådant sätt, att de i allmänhet skola utföras på ackord inom viss tid. För utfört arbete erhåller fången flitpenningar för det belopp, som överstiger värdet av förplägnings- och beklädnadsutgifterna, enligt en bestämd procent i de olika fångklasserna. För intensifiering av arbetet har till arbetssalarna anskaffats en mängd tidsbesparande maskiner. År 1920 funnos i fängelserna huvudsakligen endast skomakeri- och skrädderismaskiner, ca. 150 st. För närvarande finnes det över 1000 olika arbetsmaskiner. Ävenså ha fängelsernas arbetssalar utvidgats. Vid centralfängelserna i Helsingfors och Åbo hava speciella verkstadsbyggnader uppförts i vardera fallet omfattande ett utrymme av 11000 m³.

I detta sammanhang kan nämnas, att i Tavastehus centralfängelse sedan år 1932 hållits hemvårdskurser för kvinn-

liga fångar, vid vilka unga, speciellt utvalda fångar fått undervisning i matlagning, trädgårdsskötsel, barnavård och överhuvudtaget sådana arbeten och göromål, vilka förekomma i ett hem. De, vilka genomgått dessa kurser, hittills över 300 fångar, hava varit eftersökta såsom hembiträden i privata familjer o. s. v.

Redan 1912, då Ilmajoki och Sukeva fångkolonier grundades, började man använda fångar i nyröjnings- och överhuvud jordbruksarbeten, men denna arbetsform förblev under ett årtionde ganska anspråkslös och var snarare ett experiment. Först då fångantalet efter frihetskriget kännbart stigit, började man i större utsträckning överföra fångar från slutna fångelser till jordbruksarbeten. Detta arbetsområde har därefter år för år utvidgats. Sålunda är fångelsernas odlade areal, vilken för ett kvartsekel sedan omfattade endast några hektar, numera 4200 ha. År 1935 grundades fyra kärrfångelser, Kjulo, Huittinen, Karvia och Pelso reservfångelser, för att upprödja odlingsdugliga kärr för kolonisation. Det förstnämnde har likväl år 1942 överlämnats till försvarsmakten. I dessa kärrfångelser har hittills grävts 227 km avloppsdiken och 1200 km mindre diken, gräflats 2050 ha mark, byggts 104 st. småbrukarbostäder och 330 lantbruksbyggnader samt 131 km vägar o. s. v. Jämsides med jordbrukets utvidgning har även fångelsernas husdjursstam ökats. För tjugofem år sedan funnos i fångelserna endast några hästar, kor och svin. Nu finnas följande antal husdjur: 1072 nötkreatur, 410 hästar, 470 svin, och 500 får m. m.

Om andra utarbeten än jordbruksarbeten må nämnas, att såsom fångarbete byggdes under åren 1928—36 ungefär 30 km av Lahtis—Heinola bansträckan. Då detta arbete slutförts, förflyttades fångarna till Heinola kommun för att bygga Vierumäki sportinstitut. Samtidigt användes fångar på bansträckan Virdois—Haapamäki i banvallsarbeten. Åren 1935—37 byggdes med fångarbetskraft veterinärlaboratoriet i Helsingfors. Vidare hava fångarna under åren 1934—37 deltagit i ombyggnadsarbeten vid Saima kanal. Under krigs-

tiden har ett stort antal fångar använts i befästningsarbeten vid gränsen, varjämte fängkraft använts vid bygandet av tre kraftverk. Dessutom har ett stort antal fångar på olika håll i landet använts för upplagning av brännstovv och i skogsarbeten, hamnarbeten o. d. I vedhuggnings- och andra skogsarbeten har fångarnas antal tidtals stigit till 750 man per dag och antalet fångar i utarbeten har i allmänhet varit c. 6000 man.

På tal om fångarbeten bör ännu nämnas de mycket omfattande nybyggnadsarbeten, vilka under dessa år utförts vid olika fängelser. Två centralfängelser, vilka bedriva jordbruk, Konnunsuo och Sukeva, hava byggts samtidigt. Det förstnämnda blev ordinarie år 1935 och det senare år 1938. I dessa fängelser finnes ordinarie platser för 500 fångar. Odlingsarealen i varadera är i det närmaste 1000 ha. Det i Riihimäki för 400 fångar uppförda centralfängelset ställdes på ordinarie stat år 1938. Även detta fängelse har ett jordbruk, som omfattar c. 200 ha. Vid Kerava ungdomsfängelse, vars byggnader och marker år 1927 övertogs av fångvården, har utförts vidsträckta tillbyggnadsarbeten. Likaså har byggnadsarbetena på ett nytt kvinnofängelse i Tavastehus påbörjats, men under de senaste åren ha medel ej kunnat beviljas för arbetenas fortsättande, ehuru ett dylikt fängelse vore i hög grad av nöden, så att det gamla och för sitt ändamål olämpliga fängelset äntligen kunde upplåtas till museum. Så har även det påbörjade förflyttandet av Helsingfors länsfängelse till annan plats, till centralfängelsets område, av pekuniära skäl fått anstå tills vidare. Bland större förändringar i fråga om byggnaderna under denna tid må ännu nämnas, att i Åbo centralfängelsets huvudbyggnad de talrika, allt för stora gemensamhetsrummen uppdelats i mindre, varvid i samma byggnad även andra ändringsarbeten utförts. Under det förflutna kvartseket har allt som allt i runt tal 65 milj. mk nedlagts på nybyggnadsarbeten vid våra fängelser, vilka samtliga arbeten utförts av fångar.

I ledningen av fängelsernas byggnadsarbeten har sedan

år 1921 deltagit en i fångvårdsverket tjänstgörande arkitekt, vilken tidvis haft t. o. m. 2 medhjälpare, samt därtill en byggmästare och en maskinmästare.

På tal om fängelsebyggnaderna må slutligen nämnas, att år 1941 stadfästes brandskyddsreglemente för fängelserna.

Vad sedan utvecklingen av fängelsernas inkomst- och utgiftsstat beträffar, voro totalinkomsterna av arbetsrörelsen, således för inomhusarbetena, för ca. 25 år sedan 1,5—2 milj. mk. och år 1943 58,4 milj. mk. Jordbruksinkomsterna voro för ett kvartsekel sedan knappa 1 milj. mk. och år 1943 30,8 milj. mk. Fängelsernas totalutgifter år 1919 voro 59,3 milj. mk. och år 1943 167,3 milj. mk. Totalinkomsterna åter, då nybyggnads- och uppodlingsvärdet inberäknas, voro under dessa år 8, resp. 106 milj. mk. Inkomsterna täckte sålunda utgifterna år 1919 till 13 % och år 1943 till 63 %.

Vad fångtalet beträffar har under detta kvartsekel stora växlingar ägt rum. År 1917, således före frihetskriget, var fångarnas dagliga antal i medeltal 3300. Efter frihetskriget steg antalet till 6000. I huvudsak på grund av den stränga alkohollagstiftningen steg fångantalet fortsättningsvis, uppnående år 1934 ett dagligt antal av c. 9000. Därefter började en kraftig nedgång. År 1938 sjönk medeltalet redan under 6000, men har åter stigit under krigsåren, för att i slutet av 1944 på grund av omfattande benådningar märkbart nedgå.

Beroende på det ovan sagda har även personalen inom denna förvaltningsgren ökats. Därtill har även medverkat det, att vakternas arbetstid förkortats, först år 1927 till i medeltal 9 timmar och åren 1937—39 till 8 timmar per vardag. År 1919 uppgick personalens antal allt som allt till c. 1000. År 1943 hade antalet stigit till 1700.

Denna summariska översikt över fångvårdsarbetet under det första kvartseket efter vår självständighet, må härmed avslutas. Den torde ha givit en bild av de ansträngningar, som gjorts för att förbättra och utveckla förhållandena.

A. P. Arvelo.

Fængselsvæsen.

Om fångvården i Finland åren 1942—43.

På grund av kriget har en stor del av tjänstepersonalen varit inkallad i krigstjänst. Fångantalet har stått högt hela tiden, så att fängelsernas tjänstemän och vaktmanskaper har arbetat under högt tryck dryga arbetsdagar och så gott som utan den sedvanliga sommarledigheten. Endast halva tiden beviljades.

Fångantalet, som i början av år 1942 var 8.463 steg småningom vid årsskiftet till 9.025, nådde sin kulmen 10.460 i slutet av november 1943, men var vid årets slut 9.632.

Av dessa voro

häktade för brott.....	838
tukthusfångar	5104
till tvångsinrättning överförda recidivister ..	250
fängelsefångar	2256
bötesfångar	70
häktade för lösdriveri	46
till allmänt arbete ådömda	628
till ungdomsfängelse »	403
transportfångar	37

Summa 9632

Lagstiftningen angående fångvårdsväsendet ändrades i någon mån. Den ³¹/₇ 1942 gavs lag om hållande i tvångsarbete under krigstiden av vissa för egendomsbrott dömda personer. Lagens 1 § lyder: »Då skäl föreligger att befara, att person, som fyllt 18 år och som avtjänar honom för stöld, snatteri, inbrott, rån, utpressning eller döljande av tjuvgods eller för delaktighet i något sådant brott eller för försök till sådant brott ådömt tukthus- eller fängelsestraff, efter frigivandet fortsätter med brottslig verksamhet eller utgör en fara för den allmänna ordningen, kan ministeriet för inrikesärendena förordna, att han, från den tidpunkt, då han borde frigivas från straffanstalt, under den tid riket

eller en del därav är förklarat i krigstillstånd, tills vidare och tills ministeriet för inrikesärendena annorlunda förordnar, skall hållas i sådant tvångsarbete, varom stadgas i lagen den 17 januari 1936 om lösdrivare». En sådan brottsling kan för viss tid eller tillsvidare försättas i frihet på prov, vilken kan avbrytas för såvitt ministeriet för inrikesärendena prövar skäl därtill föreligga.

I augusti 1942 skärptes strafflagen om landsförräderi.

Om fängelseförvaltning förordnades den 18/12 1942 bl. a., att i centralfängelse skall hållas sådana fångar, vilka undergå tukthusstraff, i länsfängelse a) personer, vilka undergå antingen ovillkorligt eller såsom förvandlingsstraff ådömt fängelsestraff, b) personer, vilka på grund av brott, lösdriveri eller tiggeri undergå ransakning, samt c) personer, vilka häktats av annan orsak. I tvångsinrättning hållas farliga överfallsförbrytare, i tvångsarbetsinrättning personer, som ålagts tvångsarbete och i ungdomsfängelse unga förbrytare, om vilka förordnats, att de skola där intagas. I reservfängelser, vilka med avseende å förvaltningen äro antingen självständiga eller underlyda huvudfängelse, hållas personer som avses under ovannämnda punkterna b) och c) samt även andra häktade personer under transport.

Sinnessjukhuset för fångar är avsett för behandling och vård av fångar, vilka drabbas av sinnessjukdom, medan de undergå dem ådömt frihetsstraff. Där utrymme medgiver kan i sjukhuset, förutom fångar, vilka beträffande sitt sinnestillstånd skola undergå rättsmedicinsk undersökning, intagas för att tillsvidare vårdas för brott åtalade, vilka såsom otillräkneliga ej kunnat ådömas straff och för vilka icke kan beredas plats i allmänna vårdanstalter. Ett sådant sinnessjukhus för fångar ha vi i Åbo, med plats för 100 fångar.

I huvudfängelse lydande fångkolonier hållas huvudfängelsets fångar företrädesvis i utarbete.

Fångar, som icke förordnats till intagning i ungdomsfängelse, uppdelas i följande grupper:

- 1) unga fångar, vilka vid ankomsten till fängelset fyllt 15 men icke 21 år;
- 2) äldre fångar, vilka under de fem senaste åren icke undergått fängelsestraff jämte påföljd av förlust av medborgerligt förtroende eller tukthusstraff och icke heller för lösdriveri ålagts tvångsarbete; samt
- 3) alla övriga fångar.

Till ungdomsfängelse dömes unga personer av en speciell domstol, kallad fängelsedomstol, som består av chefen för fångvårdsväsendet samt tre andra av republikens president för fem år i sänder förordnade ledamöter, av vilka en bör vara förfaren i domarvärv och en läkare med erfarenhet i sinnessjukvård.

Beloppet av böter, som försonats av de i fängelserna intagna fångar, utgjorde år 1942 681.729:— och år 1943 1.379.860:—. Antalet fångar, som med frihetsstraff försonat böter, har utgjort:

	Män	Kvinnor	Summa
år 1939	7.104	197	7.301
» 1940	1.187	74	1.261
» 1941	1.971	193	2.164
» 1942	1.506	390	1.896
» 1943	1.303	364	1.667

På våren 1942 inrättades ett självständigt, provisoriskt reservfängelse, benämnt reservfängelset i Karelska näset.

Kjulo reservfängelse, som grundades år 1935, överlämnades 1942 till försvarsmakten.

Fängelsepsykiaterns huvuduppgift har fortsättningsvis varit att undersöka alla manliga tukthusfångar, vilka ej fyllt 21 år och vilka i detta syfte förpassats till Helsingfors centralfängelse efter det deras dom vunnit laga kraft. På grund av undersökningen hava de enligt socialprognosen bästa, överflyttats till Kervo ungdomsfängelse, medan de övriga ha antingen förpassats till gossavdelningen i samband med Sukeva centralfängelse. I Helsingfors centralfängelse ha förblivit de unga tukthusfångar, vilka antingen på grund av andlig defekt, som svåra återfallsförbrytare eller kroppsligt sjuka varit i behov av särskild övervakning och tillsyn.

Under året 1942 hade Helsingfors centralfängelse sålunda fått mottaga inalles 327 unga tukthusfångar, av vilka 162 överflyttades till Kervo ungdomsfängelse, 101 till Sukeva centralfängelse och 49 förblevo i Helsingfors centralfängelse.

Om man jämför dessa siffror med årets 1941 så har antalet gått nedåt, från 344 till 327, men denna nedgång är endast synbarlig och beror därav, att under år 1942 blott en del av militära brott ådömda unga förbrytare kommit till Helsingfors centralfängelse.

Särskilt stor har stigningen i tukthusfångarnas antal varit bland 15—17 åringar. Förutom denna stigning kan man konstatera även kvalitativ skiljaktighet i jämnförelse med fredsåren. Då under fredstiden flertalet av tukthusfångarna kommo från fränskilda familjer och från mycket dåliga kamratkretsar, så äro de under 1942 inkomna unga tukthusfångar, vilka vuxit upp i sådana förhållanden, i anseelig grad i minoritet. Det ser ut, som om de goda förvärvsmöjligheterna, vilka lockat ynglingarna bort från hemorten och hemlivet till nya, främmande förhållanden, skulle utgöra huvudfaktorn i ungdomsbrottslighetens stigning. Dessutom är det uppenbart, att krigstiden har hämtat med sig tygellöshet och förändring i livsvanorna, som uttrycker sig i synnerhet i alkoholmissbruk, vilket inverkat menligt på ungdomens moral.

Under år 1942 har fängelsepsykiatern ytterligare undersökt 15 andra tukthusfångar, om vilka han utfärdat kortare eller vidsträktare motiverade utlåtanden i 8 fall.

Lagen om unga förbrytare, som gavs den $31/5$ 1940 trädde i kraft den 1 januari 1943. Enligt denna ålägges allmän domstol och fängelsedomstol att vid handläggning av ärende angående ung förbrytare söka förvärva sig noggrann kännedom ej mindre om det begångna brottet och motiven därför än även om den unga förbrytares person, hans tidigare levnadsöden och de förhållanden, i vilka han levat. I förordningen den $18/12$ 1942 angående denna lags verkställighet finnas noggrannare bestämmelser om huru förvärvandet av denna kännedom bör tillgå. En s. k. »förundersökning», som hittills använts i frivilligt arbete i samband med den villkorliga domen, har nu tagits i lagen. I de flesta fall har vårdnämnden att draga försorg om förundersökningen för allmänna åklagaren, men om på orten finnes särskild barnskyddsnämnd eller en av Fängelseföreningen upprättad Ungdomsövervakningsbyrå, ankomma dessa uppgifter på denna.

Om person, vilken såsom 15—20 åring begått brott av rätten erhållit villkorlig dom, skall han under prøvotiden, som är 2—5 år, vara föremål för övervakning. Anordnandet av övervakningen ankommer på fängvårdsverket vid justitieministeriet, som såsom hjälp härvid använder sig av vårdnämnderna och Ungdomsövervakningsbyrån.

Under året 1943 har justitieministeriet förordnat övervakare i 707 fall, varav 65,6 % beträffande ynglingar och

34,4 % beträffande unga kvinnor. De flesta personer, vilka sålunda efter erhållen villkorlig dom ställts under övervakning, hava varit 17-åringar, 25,2 %, 16 år fyllda 23,9 %, 15-åriga 18,5 %, 18-åriga 12,5 %, 19-åriga 10,4 % och 20-åriga 9,5 %. Ungdomsövervakningen har omhändertagit övervakningen i 303 fall (42,9 %) och enskild övervakare har förordnats i 404 fall (57,1 %).

Genom lagen den 22 december 1942 utvidgades temporärt republikens president tillkommande benådningsrätt och 29 januari 1943 gavs förordning om, att alla fångar, vilka före den 15 januari hade börjat avtjäna frihetsstraff på 6 månader eller på kortare tid, eller till fängelsestraff förvandlad bötesstraff, skola frigivas och att övriga fångar, vilka ådömts till högst 1 års frihetsstraff och vilka börjat avtjäna straffet före den 15 december 1942, försattes genast i villkorlig frihet. Denna benådning tillämpades dock inte, om fänge dömts för brott, som äventyra befolkningsskyddet eller befolkningens utkomst, ej heller fänge, som enligt vissa förordningar angående egendomsförbrytare skall efter frigivningen hållas i tvångsarbete eller som dömts för militära förbrytelser. Lagen är gällande intill utgången av år 1945.

Om reservfängelsernas (Karvia, Kjulo, Hvittis och Pelso) kolonisationsarbeten må nämnas, att under åren 1942—1943 har uppförts 8 bostäder för småbrukare och 71 andra lantbruksbyggnader, såsom uthusbyggnader, foderlador, torkningsrum för trävirke, stall, brunn, badstugor, potatiskällare m. m. För nyodlingar grävdes 15,9 km avlopp- samt 122,6 km nack- och tegdiken, upphackades 188,57 ha ny jord och anlades 7,1 km ny väg. Bränntorv har upptagits 18,576 m³. Reservfängelsernas odlingsareal uppgick till 1352,11 ha.

För personalens skolning anordnades på hösten 1943 för fängknektarna en 3 1/2 månads kurs vid Åbo centralfängelse. Såsom läroämnen voro fängvårds-, samhälls- och hälsolära samt pedagogik, finska, räkning, gymnastik och praktisk utbildning i fängvårdsarbeten. Såsom villkor, att få deltaga i dessa kurser har alltid varit god hälsa, 23—30 års ålder, folkskolekurs, avtjänad värneplikt och minst 6 månaders praktik i fängknekts göromål. Undantagsvis intogos nu även något äldre elever i knektskolan, och alla, sammanlagt 18 elever, avlade härvid godkänd slutexamen. Såsom lärare vid sagda knektskola fungerade vid fängvården anställda tjänstemän.

Lauri Plathan.

Litteratur.

Birger Wedberg: Karl XII på Justitietronen. Rätts-historisk—biografisk studie. Stockholm (P. A. Norstedt & Söners förlag) 1944.

Den Forhaandsinteresse, hvormed man tager fat paa en ny Bog af den fremragende Retshistoriker, Justitierådet Birger Wedberg, retfærdiggøres fuldt ud af det nu foreliggende Arbejde. Dette omhandler det Tidsrum fra December 1697 til April 1700 α : indtil Kong Karl XII, endnu ikke fyldt 18 Aar, forlod Residensen for at føre sine berømte Krige, hvor Kongen i en Alder af mellem 15 og 18 Aar som øverste Dommer plejede Retten med Bistand af de kgl. Raader. I dette Tidsrum afholdtes der 157 Sessioner i Retssager, undertiden meget tæt paa hinanden, saaledes blev der i Tiden fra $20/10$ 1698 til $23/12$ s. A. holdt Møde paa samtlige Hverdage med Undtagelse af ialt 3 Dage, og Møderne varede i Reglen fra Kl. 8 Frm. til Kl. 12 Middag, undertiden længere. Har det været anstrængende for den unge Konge, har Byrden ikke været ringere for de kongelige Raader — 18, hvoraf fra 2 indtil 10 deltog i hver Session — og navnlig for de juridisk uddannede Protokolsekretærer, der har optegnet Raadets Forhandlinger i Formen af et kortfattet Referat af Kongens og hvert enkelt Medlems Udtalelser, saaledes at Protokollerne viser hele den stedfundne Diskussion og Afgørelsen, som Kongen traf efter dennes Afslutning. Det er paa Studiet af disse Protokoller, Bogen er bygget, og den Bedømmelse af Karl XII som øverste Dommer, Forf. giver, underbygges ved, at en Række Protokollater gengives in extenso i Bogens forskellige Afsnit. Billedet bliver derfor i ualmindelig Grad levende. Man beundrer ogsaa de kgl. Raaders juridiske Indsigt og Kendskab til Livsforholdene og ikke mindst deres Evne

til at informere og vejlede den unge Konge i disse ofte vanskelige Sager. Meget smukt og malende udtaler Forf. Bogens Formaål i disse Ord: »Bilden av Kung Karl den unge hjälte, stående i ensamt majestät, med det bara huvudet, den enkla soldatrocken, ryttaerstövlarna och huggvärjan, bör icke få alldeles undanskymma den minst lika verklighetstrogheten av konungen vid än yngre år, där han i allongeperuk, broderad sammelsrock, strumpar och lågskor sitter omgiven av rikets excellenser och skipar rätt bland sina undersåtar.«

I Raadet paadømte Kongen som øverste Dommer dels de alvorligste Straffesager, dels de civile Sager fra Hovretterne, hvori der var givet Tilladelse til Revision, hvorhos forskellige Sager indkom gennem Suppliker. Sagerne forelagdes i Raadet af Revisionsssekretærer.

Blandt de Egenskaber, Kongen lagde for Dagen under denne Gerning, fremhæver Forf. hans Skarpsindighed, hans Selvstændighed — saaledes fandt han uden Vejledning af Raaderne selv paa et beneficium competentiae ved kun at tillade en Handelsmand, der havde faaet Forskrivning paa hele Skyldnerens Pension i 4 Aar, at hæve Halvdelen af Pensionen — og hans omhyggelige Krav paa lovligt Bevis; dette sidste skal ikke forstaas, som om han følte sig bunden til en legal Bevisteori, tværtimod: overfor en Udtalelse fra en af Raaderne om, at det var svært at fælde i en Tyvssag, naar der ikke forelaa Paagribelse in flagranti eller Tilstaaelse, hævdede Kongen, at er der klare Beviser, bør der dømmes, trods Nægtelse, »ty tjuvar bekänna intet gärna sanningen«. Interessant er ogsaa Kongens principielle Indstilling til Tortur, naar han udtaler, at den Tyv, der har tilstaaet, men af Forhærdelse ikke vil bekende, hvor han har gjort af Kosterne, kan undergives Tortur, men overfor den, der nægter Gerningen, er det meget risikabelt og uvist at søge Sandheden frem ved Pinsler. Fremdeles viser Protokollaterne og Afgørelserne Karl XII's Iver for Lighed for Loven uden Persons og Stands Anseelse, han værger Undermand mod Overmands Overgreb og vil ikke lade Adelskab bevirke en Særstilling i Retsager. Hovedrettesnoren for ham er Guds Lov, nærmest Indbegrebet af Straffebudene i Mose Lov, jævnlig oplæses i Raadsmøderne Steder af Bibelen, og han udtaler, at selv kongelige Bestemmelser er som Menneskeværk ikke stærke nok til, ved at fastsætte lavere Straf, at gøre Synder mindre,

end de udtrykkelig er anset for i Guds Lov; derfor bør dobbelt Hor koste Livet, selv om baade Forordninger og Praksis tidligere har anset denne Forbrydelse med en lavere arbitrær Straf som Følge af formildende Omstændigheder. I det hele var Kongen streng overfor Sædelighedsforbrydelser og Bigami. I en Fosterfordrivningssag viser den ganske unge Konge den helt moderne Anskuelse, at alle medici nu statuerer, at der er Liv i Fosteret straks efter Konceptionen, medens det fra Raadets Side var hævdet, dels at dette blot var anima vegetativa, dels at Hjertet var det første, som fik Liv, og det skete først 20 Uger efter Konceptionen. Kongens Blik for Straffetrukselens Betydning fik Udtryk i en Sag om militær Rømning, hvor man i Reglen formildede den foreskrevne Dødsstraf til Spidsrodsstraf; da en af Raadsherrerne foreslog, at Domstolene som Følge af denne Praksis skulde kunne fastsætte den sidstnævnte Straf i Stedet for Dødsstraf og straks lade den eksekvere for ikke at spille Tiden med at indhente en Benaadningsresolution, svarede Kongen, at om de paagældende forud vidste, at de slap med Spidsrod, blev de ikke i fornøden Grad afskrækket fra at desertere; derfor skal der vedblivende dømmes efter Krigsartikelsbrevet og Sagen derefter refereres til Kongen til mulig Formildelse. Kongen vaagede nøje over sin judicielle Højhedsret, og hvis Domstolene tillod sig at straffe arbitrært under formildende Omstændigheder, fik de Brev med en alvorlig Advarsel herimod og Paalæg om at følge Loven stricte, saa tilkom det Kongen, naar Sagen refereredes i Raadet, eventuelt at »leuterera«. Betinget Benaadning saaledes, at den forskyldte Straf stod aaben for Gentagelsestilfælde, forekom i Kongens Resolutioner.

Revision maatte af Hovretterne kun tilstedes i civile Sager, og skete det, at saadan bevilgedes i en Straffesag, blev dette skarpt paatalt, lige saa vel som andre Fejl fra Domstolene blev paatalt ved Brev. Et interessant Forslag til Kontrol med Underrettens Domme fremkom i Raadet, nemlig at en dertil kvalificeret Person skulde ansættes til at revidere alle til Svea Hovrätt indkomne Dombøger, hvorved Underretsdommerne vilde blive tilskyndet til større Aarvaagenhed og Agtpaagivenhed, naar de maatte vente, at deres Domme saaledes blev kontrolleret. Tanken ses dog ikke at være bleven realiseret.

De store og vanskelige Revisionssager angaaende Gæld,

Ejendom, Panterettigheder, Handelssager m. m. er nok faldet den unge Konge besværlige, en stor Handelssag optog hele 3 Dage; i slige Sager udviste Raadsherrerne stor Retskundskab og bevægede sig hjemmevant i romerrettlige Begreber og Termini; Kongen var ofte ivrig for at faa saadanne Retstrætter forligt og sendte — undertiden flere Gange under Sagens Forløb — Sekretæren ud til de udenfor Raadssalen ventende Parter for at høre, om de ikke kunde indgaa Forlig, men selv stillede han ikke tilstedeværende Parter Forslag i saa Henseende. I nogle Sager fra Domstole i det svenske Pommern ivrede Kongen mod den tyske Skik at indhente Responsa i Retssager fra forskellige juridiske Fakulteter, idet han ytrede, at det ene Fakultet fælder, det andet frifinder, og hvorfor skal Retterne spørge Akademierne, de sidder jo selv som Dommere og bør forstaa Loven og alle forefaldende casus.

Af et Afsnit om Rettergangsdisciplinen kan nævnes, at Parter, der havde faaet Bevilling til Revision af en civil Sag, men i Raadet fandtes at være temere litigantes, blev anset med høje Bøder, fra 100 til 500 dr. smt., og en Part, der havde faaet bevilget gratis Revision, maatte endog gaa 8 Dage i Fængsel for Misbrug af Beneficiet. Rettergangsfuldmægtigene blev i saadanne Tilfælde ogsaa straffet, i Reglen med Fængsel paa Børnehuset i 14 Dage, i Gentagelsestilfælde den dobbelte Tid, men ikke med Bøde, da en saadans Beløb nok tilsidst vilde komme paa Regningen til Klienten.

Endelig kan fra Kapitlet de lege ferenda nævnes, at en af Raadsherrerne ved Drøftelsen af en Bødestrafs Størrelse var inde paa den Tanke, som ligger til Grund for Dagbødesystemet, idet han fandt, at Straffen burde proportioneres efter hver enkelts Formue med en fast Bundsats for de fattige.

Wedbergs Bog fremtræder i smukt Udstyr og bringer forrest en Gengivelse af Ehrenstrahls Maleri af Karl XII fra 1696 samt yderligere Billeder af en Del af de mest fremtrædende Medlemmer af Kongens Raad.

De foranstaaende spredte Uddrag af Bogens Righoldighed skulde gerne give alle nordiske Læsere Lyst til at studere den og derved høste ikke blot Belæring, men ogsaa Fornøjelse ved at følge de omhyggelig protokollerede Diskussioner i Raadets Møder og de Slutninger, som Forf. i sin sædvanlige og klare Skriveform drager af disse Forhandlinger.

O. Haack.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1942—1943. Malmö
(A.-B. Allhems förlag) 1944.

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 62. Bd., 4. Hft.
Sveriges officiella statistik: Fångvården år 1943. Av kungl. fång-
vårdsstyrelsen. Stockholm 1944.

Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. X, Hft. 5.

Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire.
Vol. XI, livr. 2.

Svensk Juristtidning, Årg. 30, Hft. 1—2.

Behovet for en Psykopatanstalt i Norge

Av sekretær i Fengselsstyret, cand. jur. Øyvind Hardeng.

»Straffen vilde ikke være et vanskelig problem, men kun et regnestykke, hvis det utelukkende fantes normalt og sunt driftsliv«.

(Hans von Hentig i »Straffen«).

Samfundet har tallrike individer som ikke kan bli målt med samme målestokk som andre folk. Det er en hærskare av abnorme personer som vanligvis blir inndelt i to store hovedgrupper: de åndssvake og psykopatene. Ikke så få abnorme må ansees både som åndssvake og som psykopater. Når psykopatens særegenhet er forbundet med den åndssvakes forstandssvekkelse eller intelligensdefekt, betyr vedkommende forståelig nok en særlig fare for samfundet. Ved åndssvakhet er intelligensdefekten det vesentlige symptom, mens en partiel forstyrrelse av følelses- og viljelivet er det mest karakteristiske ved psykopati.

Det er ikke så helt lett å gi en kort, men likevel uttømmende definisjon av begrepet psykopati, og det er uenighet om hvordan begrepet skal defineres på den mest hensiktsmessige måte. »Psykopati er et samlebegrep«, sier direktør *Rian*, »for en rekke sinnslidelser som fortrinsvis karakteriseres ved et abnormt reagerende følelses- og driftsliv samt ofte et forskruet karakterliv, mens intelligensen synes usvekket«. Professor *Langfeldt* sier at »psykopati defineres i alminnelighet som en konstitusjonel lidelse med forstyrrelse fortrinsvis på følelses- og viljeslivets område«. (Rettspsykiatri

side 132). Den tyske psykiatriker *K. Schneider* oppstiller definisjonen: »Sådanne abnorme personligheter som lider av sin abnormitet, eller under hvis abnormitet samfundet lider«. (*Psychopathische Persönlichkeiten* side 3 flg.). Dr. *Friedrich von Rohden* uttrykker begrepet: »Psykopati er innbegrepet av en stor gruppe av egenskaper og tilstande som ligger i det vide område mellom åndelig sundhet og sykdom, og som er å oppfatte som medfødte psykiske degenerasjonstegn«. (*Einführung in die kriminalbiologische Methodenlehre* side 146). De psykopatiske personligheter kalles av professor *H. Helweg* »karakterologiske vanskapninger«. (Helweg: Den rettslige psykiatri). Selvfølgelig kan man ikke regne enhver karakterologisk eiendommelighet som et psykopatisk trekk. Det vilde medføre at bare psykiske »dusinmennesker« kunde regnes som normale. Noen hver kan være forskjellige, særegne, men en psykopat er en abnorm fra gjennomsnittet forskjellig person. Det er først når den normale variasjonsbredde er tydelig overskredet, at en kan tale om en psykopatisk personlighet. Psykopati er en karakterens abnormitet, en forskjellighet, i en slik grad at særegenheten er en plage for vedkommende eller så at den forstyrrer samfundet. I samsvare hermed sies det at det er to former for psykopati. For det første de som lider selv under sin sykdom. De treffes i nerveklinikker, sinnssykehus og alminnelige sykehus. Den annen gruppe er de som plager samfundet. Disse blir asosiale og fyller fengsler og arbeidshus.

Selvom psykopatens etisk-moralske holdning er defekt, kan forstanden likevel være uberørt eller endog høyt utviklet. Karakteristisk for psykopater er deres sterke følelsesmessige reaksjon på mindre konflikter og bagateller, og deres store vansker med å beherske sitt driftsliv. Det er et tydelig misforhold til stede mellom deres reaksjon og den ytre årsak. Dessuten preges alle psykopater av en indre utilfredshet — en slags disharmoni — som lett bringer dem i konflikt med miljøet. Denne manglende indre likevekt, sammen med en voldsom egocentrisitet og et ubehers-

sket følelsesliv, utløser uoverveiede og impulsive handlinger og driftsforbrytelser. Den manglende sosiale tilpasningsevne gjør at psykopaten lettere enn den normale glir ut og blir mer eller mindre asosial. Selvfølgelig blir ikke alle psykopater forbrytere, men deres psykiske eiendommeligheter fører til en intim forbindelse mellom psykopati og kriminalitet, og deres manglende sosiale tilpasningsevne forårsaker lett konflikter av forskjellig art, også forbrytelser. Man har forsøkt å inndelegge psykopatene i forskjellige typer eller grupper etter et eller annet dominerende karaktertrekk i gruppen. Blant de kriminelle møter man alle disse psykopattyper. Det alminnelige kjennetegn på den typiske kriminelle er at hans følelsesliv er sykt, og at hans moralske hemninger er svekkede.

Nyere undersøkelser har vist at de former for psykopati som er ledsaget av følelsesavstumpethet, kan føre til særlig farlige former for kriminalitet. Likeledes kan hårdnakket recidivisme (tilbakefall) ledes tilbake til den form for psykopati som gir seg utslag i viljessvakhet. Det er sagt at innsikt i læren om psykopatien er nøkkel til forståelsen av forbryterne, og spesielt vedkommende vaneforbryterne. (forbrytere for hvem straffen ikke synes å ha forbedrende virkning). Årsakene til psykopati kan som regel føres tilbake til konstitusjonelt arvelig betingede anlegg som kommer til syne på et forholdsvis tidlig stadium i individets liv, men undertiden kan den oppstå som følge av sykdom eller skader f. eks. hjernebeskadigelse eller hjernebetendelse, de såkaldte post-traumatiske psykopatier.

Det hersker en viss uenighet om hvor stor prosent av forbryterne er psykopater. Italieneren *Tullio* fant ved en undersøkelse i 1929 blant 8.000 fanger i Rom at nesten 55% viste grove psykopatiske trekk. Professor *Exner* mener at psykopatiske trekk (sinnssyke, neuropatiske eller psykopatiske symptomer, temperamentsdefekter) forekommer over dobbelt så ofte hos forbrytere som hos andre. Forholdet er omtrent 42 til 20. (*Exner: Kriminalbiologi*). *Friedrich von*

Rohden anslår antallet psykopater blant straffeanstaltene klientel til minst 30% (*Einführung in die kriminalbiologische Methodenlehre* side 144).

Naturlig nok avspeiler undersøkelsene det store skille mellom psykopati hos leilighetsforbrytere og hos vaneforbrytere. Ikke alle vaneforbrytere er psykopater, og det finnes også mange psykopater blant leilighetsforbryterne. Enkelte oppgaver viser en psykopatprosent av 14,5—18% hos førstegangsforbryterne mot fra 40 til 99% hos vaneforbryterne. Således mener *Olof Kinberg* at praktisk talt alle vaneforbrytere er abnorme og defekte. Ved en undersøkelse den østerrikske professor *Michel* foretok av 302 vaneforbrytere, fant han at 83% viste større eller mindre psykopatiske trekk. (*Kinberg: Aktuelle kriminalitetsproblemer i psykologisk belysning* side 167 flg.). Et annet bilde gir en undersøkelse av mag. art. *Karl O. Christiansen* av 91 kronisk kriminelle i Statsfengslet i Vridsløselille, Danmark. (*Forbryderen og hans milieu. Nordisk Tidsskrift for Strafferet* 1943 side 41). Han fant at hos 57—62,6% av de undersøkte kunde det ikke erkjennes noen psykopati. Disse variasjoner i oppgavene er neppe uttrykk for tilsvarende forskjeller i de undersøkte forbrytergruppers mentalitet. Det må heller antas at det er vanskelighetene ved psykopatbegrepets avgrensning som gjør seg gjeldende.

Fremmede lands lover bruker betegnelsen »forminsket tilregnelighet«. Dette uttrykk forekom også i strl. § 39 tidligere, men ved straffelovens revisjon i 1929 gik det ut av norsk straffelovgivning som istedet taler om sikring av personer »med mangelfullt utviklete eller varig svekkede sjelsevner«. (strl. § 39). En stor prosent av disse sikringsfolk er nettopp de kriminelle psykopater som har varig svekkede sjelsevner. Imidlertid ble strl. § 39 satt i verk uten at der på forhånd var tenkt på eller sørget for noen anstalt til disse sikringsfanger, hvorav en meget stor del var temmelig vanskelige psykopater. Om gjennomføringen av § 39 uttalte ekspedisjonssjef *Kyhn Gløersen* i et foredrag: » — — at det vel neppe er noe annet land hvor så vidt-

gående bestemmelser er gjennomført med 4 ukers varsel og praktisk talt uten at der ofres en øre på gjennomførelsen. Stillingen er da også bedrøvelig. — — — Det blir da fortrinsvis Opstad tvangsarbeidshus som må holde for. Men at disse personer som dømmes etter § 39, og som alle er psykisk defekte og hvis hele brøde består deri at de lider av en sykkelig seksualitet, ikke passer blant løsgjengerne og drukkenboltene på Opstad, sier seg selv«. (Foredrag i Den Norske Sagførerforening, Oslo krets. N. T. f. Str. ret 1933 side 56—57). Framleis er stillingen den samme, og det er blitt med kravene om et passende anbringelsessted for disse ulykkelige. Derved oppstår forhold og tilstande som et kultursamfund ikke kan være tjent med.

Konsekvensen av de manglende anstalter her i landet har vært at psykiatrikerne forståelig nok har forsøkt å tøye de forskjellige begreper lengst mulig. Riktignok uttaler professor *Langfeldt* seg advarende mot denne praksis: »Forøvrig bør de sakkyndige etter min mening være varsomme med å tillempe sine konklusjoner etter hva der måtte ansees for å være mest formålstjenlig for den strafferettslige behandling av siktede. — Når man har med et sterkt sjelelig svekket individ å gjøre, kan det selvfølgelig være fristende i visse tilfeller å tillempe konklusjonen derhen at vedkommende er sinnssyk, fordi man mener at han trenger kurbehandling i lukket anstalt. Denne fristelse er så stor hos oss fordi vi mangler anstalter til behandling av disse ikke sinnssyke psykopater. Men dette vilde være en direkte fare for den rettspsykiatriske vitenskap, og det eneste rette er selvsagt at spørsmålet om anskaffelse av passende kur- og forvaringsanstalter for de personer som sikres etter § 39 bringes til en snarlig løsning«. (Psykiatri og rettspsykiatri for jurister side 32 flg.).

Når psykopatene er skildret så vidt utførlig, er det for å klarlegge at disse folks mentalitet gjør at de ikke hører hjemme hverken i fengsler, arbeidshus eller vanlige sykehus, men krever egen anstalt. De fleste psykopater hører hjemme i en anstalt som bør være en mellomting mellom sinnssykeasyl og arbeidshus. Norsk fengselsvesen i dag har

ikke noe passende sted å anbringe disse folk, men alles interesser tilsier at slike personer anbringes der hvor de hører hjemme. Forståelig nok finner hverken fengsler, arbeidshus eller sinnssykehus det riktig å behandle disse folk, og behandlingen er så lite lønnsom fordi disse ikke er skikket eller rustet til å motta sådant belegg.

Det er ikke så få psykopater i våre arbeidshus og fengsler. Således meddelte direktør Conrad Falsen til Fengselsstyret i juli 1944 att han anslo tallet på psykopater ved Opstad tvangsarbeidshus pr. 1. januar 1944 til 59 mann d. v. s. ca. 17% av det samlede belegg. Det er nok så at en del av de kriminelle psykopater kan behandles i straffeanstaltene. Enkelte av dem kan med relativt enkle midler underordnes fengselsdisiplinen og finner seg forholdsvis vel til rette. Behandlingen av disse vanskeliggjør ikke den normale drift i nevneverdig utstrekning. Andre derimot — i første rekke de uttalte psykopater — trenger særbehandling i så stor grad at de aldri vil falle helt til ro i en straffeanstalt. Noen få av dem eller en eneste vanskelig psykopat kan bli en utholdelig byrde og virke ødeleggende på disiplinen. De mener seg urettferdig behandlet og reagerer ikke sjelden med vredesutbrudd, eller forsøker å trumfe sin vilje igjennom ved sultestreik, spiker- og glass-spising, selvbeskadigelse eller selvmordsforsøk og -trusler. Direktør *Hartvig Nissen* har påvist at i Botsfengslet ble 53% av de abnorme fanger ilagt disiplinærrefselse mot bare 15% av de normale. I et fengsel må de ikke minst av hensyn til de andre fanger refses på en eller en annen måte. Dog må det undertiden ved refselser tas noe hensyn til deres mentalitet, og dette kan virke uheldig på disiplinen idet medfangene ikke alltid er klar over at psykopatenes særegenhet stiller dem i en annen stilling.

Disse psykopater betyr forståelig nok en svær påkjenning for funksjonærene. For det daglige slit med disse særpregede individer har de fleste tjenestemenn ikke de nødvendige forutsetninger for eller utdanning til å behandle, selvom de etterhånden opparbeider en viss evne til å la dem på

den rette måten. De abnormes stilling gjør at det blir en uløselig oppgave for fengslets folk å behandle dem slik at straffen fullbyrdes og at de om mulig forbedres. Disse vansker er forutsatt i landsfengselsreglementets kap. 17 § 1: »Lider en fange under mangelfullt utvikling av sjelsevnene, eller svekkelse eller sykelig forstyrrelse av disse, tas dette i særlig betraktning«. Selv om reglementet foreskriver individuell fangebehandling, vil aldri et fengsel makte å gi dem en hensiktsmessig behandling. I fellesarbeide virker de ofte oppviglende med sin utfordrende opptreden og lager bråk på forskjellig vis. Blir de så isoleret på selle, tåler de dårlig isolasjonen og kan reagere med voldsomme utbrudd. Ryktene om deres opptreden vil sive ut blant det øvrige belegg og endog skaffe dem en slags helteglorie i enkelte mindreverdige medfangers øyne.

Selv om den psykopatiske tilstand er varig, kan den nok bedres noe ved hensiktsmessig behandling. Dette kan dog ikke skje i et fengsel eller arbeidshus, men tvertom virker innesperringen og fengselsreglementet ofte som en rød klut på dem. Arbeidshus og fengsler er ikke bygget med det for øye å ta seg av de alvorligste tilfeller av kriminelle psykopater og har heller ikke det nødvendige utstyr til å ta imot dem. Sikring av psykopater i fengselsmessige anstalter virker ikke sjeldent direkte skadelig på deres mentalitet. Man erfarer stadig at de etter løslatelsen forholdsvis snart faller tilbake og at de i løpet av noen år kan bli fullstendig sosialt avsporet.

Hvis de mer uttalte psykopater er blitt mottatt i et sykehus som sinnssyke, går det forståelig nok ofte ikke så lang tid før vedkommende skrives ut igjen som »ikke sinnssyk«, hva de heller ikke er, utenom kortere perioder. Ved utskrivningen er deres psykopati dog uforandret eller forverret, — bare unntaksvis bedret. Det er neppe noe mere formålstjenlig å behandle psykopatene på sinnssykeasyll og således bruke asylene til formål som beint fram er i strid med sinnssykelovens bestemmelser.

Fra kriminologisk synspunkt kan det rettes de sterkeste

innvendinger mot den uheldige praksis at man av rene opportunitetshensyn anvender fengsler, arbeidshus og asyl til sådanne anbringelser og dermed vanskeliggjøres disse anstalters naturlige oppgaver. I det store og hele er det i dag enighet om at psykopatene først i en psykopatanstalt, som gang eller gang er blitt krevet fra sakkyndig hold, vil kunne faa en hensiktsmessig behandling.

Fengselsstyret mottar til stadighet besværingar fra fengselsvesenets folk om de vanskeligheter behandlingen av psykopater volder i anstalten, og samtidig gjøres det merk-sam på det skrikende behov for en psykopatanstalt. Norges evne til å vedta utmerkede lover uten å ta konsekvensen herav ved å bygge de nødvendige anstalter, har vakt lite smigrende oppmerksomhet, endog i utlandet. Man må inn-rømme at kritikken av norske forhold stort sett er beret-tiget når man ser hen til at vi på straffelovgivningens om-råde har fulgt godt med i utviklingen og har tidsmessige lover, men ikke anstalter så at lovenes ånd kan settes i verk. Vi mangler således framleis arbeidsskolen for unge lovbrytere, forvaringsanstalt, sikringsanstalt og psykopatan-stalt. Det bør nevnes at både Sverige og Danmark har fått egne psykopatanstalter for lengere tid siden, henholdsvis i 1928 og 1935.

Det må understrekes at anlegget av en psykopatanstalt ikke er nødvendig først og fremst av hensyn til psykopa-tene selv, men av hensyn til samfundets beskyttelse. Den mest effektive beskyttelse av samfundet består ikke i å holde disse assosiale individer internert i decennier, eller la dem gå i stadig runddans mellom fengsler, arbeidshus og sinnssykehus, som alle forsøker å bli kvitt dem hurtigst mulig. Problemet er å kunne gi dem den mest hensikts-messige behandling så at de så vidt mulig resosialisert kan vende tilbake til samfundet som brukbare medlemmer av fellesskapet. Derved beskyttes samfundet, og i det lange løp vil de beløp som legges ut i første omgang til dette øye-med, spares opp ved minsket kriminalitet og øket retts-sikkerhet.

Fængselsvæsen.

Meddelelser om dansk Fængselsvæsen 1944.

Ved kst. Kontorchef i Direktoratet
for Fængselsvæsenet AXEL HYE-KNUDSEN.

Beretningen om dansk Fængselsvæsen i 1944 bliver Beretningen om det sidste fulde Aar under Besættelsen. Den tyske Besættelse har ogsaa for Fængselsvæsenet været af indgribende Natur, men det er ikke Hensigten i denne Beretning at give nærmere Meddelelse om den Indflydelse, Besættelsen har haft paa dansk Fængselsvæsen.

Fængselsvæsenet havde inden Besættelsen i 1940 i Statsfængslerne, Særanstalterne, Københavns Fængsler og Arresthusene Plads til ialt ca. 3.800 Personer. Under Besættelsen er der, som der allerede tidligere er gjort Rede for, ved Opførelse af Barakker og Inddragelse til Belægning af Lokaler, der hidtil havde været anvendt til andre Formaal, og ved Etablering af nye Fængselsafdelinger og Lejre skaffet Plads til yderligere 2.350 Personer, men heraf har man maattet afgive til Besættelsesmagten ialt ca. 1.800 Pladser, nemlig ca. 500 Pladser i Københavns Fængsler, ca. 300 Pladser i Arresthusene, hele Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme og Statens Lejr i Horserød. Tilbage til Disposition for de danske Myndigheder var der herefter ialt ca. 4.300 Pladser, men da der i Anstalterne var indsat over 5.000 Personer, vil man forstaa, at Fængslerne har været overfyldt.

Den 1. Maj 1944 tog Fængselsvæsenet i Brug en midlertidig Fængselsafdeling, der var indrettet i Højskolebygningen i Faarevejle, som Fængselsvæsenet havde lejet. Fængselsafdelingen er benyttet fortrinsvis til Anbringelse af Fængselsfanger, som ikke befrygtes at ville have en daarlig Indflydelse paa deres Medfanger, og iøvrigt skønnes egnet til Anbringelse under friere Forhold, og det blev i Almindelighed krævet for Anbringelse i Afdelingen, at Fangen var fyldt 25 Aar, og at han ikke tidligere havde afsonet Straf i Statsfængsel. Afdelingen var ikke særlig fængelsmæssig sikret, og det var derfor nødvendigt at udvælge Fangerne til Afdelingen, saaledes at man anbragte Fanger der, om hvem man ventede, at de ikke vilde undvige.

Fangerne i Fængselsafdelingen i Faarevejle behandles efter den almindelige Fængselsanordning, dog har Justitsministeriet i Medfør af Anordningens § 40 bestemt, at Straffen fuldbyrdes i Fællesskab saavel om Dagen som om Natten, og at samtlige Fanger, der har gennemgaaet første Stadium (Begyndelsesstadiet), der for disse Fanger fastsættes til 2 Mdr., med Hensyn til Klasseoprykning behandles efter de for Overgangs- og Slutningsstadiet gældende Regler. Disse Særbestemmelser er motiveret ved Afdelingens Indretning, der nødvendiggør Fangernes Behandling i Fællesskab, og naar Fangernes skal behandles i Fællesskab, er det nødvendigt, at de behandles efter ensartede Regler, saaledes at der ikke bliver Plads for det almindelige Klassesystem.

Til Afhjælpning af Pladsmanglen i Psykopatanstalterne har Justitsministeriet erhvervet en Ejendom »Kastanienborg« ved Avedøre. Ejendommen, der bestaar af en Hovedbygning og 3 Længer, er indrettet til Husning af en 15—20 Forvarede. Afdelingen er indrettet som en aaben Afdeling, og den er tænkt anvendt til mere ufarlige Psykopatforvarede, navnlig Personer, der er underkastet Kastration, og som derfor maa antages at være ufarlige, men som ikke kan løslades, forinden de har været observeret et Stykke Tid efter Operationens Foretagelse.

Af Hensyn til Sammenligningen med Belægningsstallene fra de tidligere Aar gives nedenstaaende Oversigt med Hensyn til Pladsforhold og Belægningsforhold i Anstalterne og Arresthusene ved Udløbet af 1944.

Mænd:	Plads til:	Fangebelæg:	
		31/12-43.	31/12-44.
1. Fængselsfanger:			
a. Statsfængslet i Horsens	336 ¹⁾	542	505 ²⁾
b. Statsfængslet i Vridsløselille . . .	377	659	734 ³⁾

¹⁾ Som det fremgaar af Skemaet, huses der i Statsfængslet i Horsens baade Fængselsfanger, Arbejdshusfanger og Sikkerhedsforvaringsfanger. Arbejdshus- og Sikkerhedsforvaringsafdelingerne udvides efter Behov i Forhold til Tilgangen.

²⁾ Heraf var der anbragt 69 Fængselsfanger i Annekset i Amstrup, 68 i Fængselsafdelingen i Nr. Snede, 19 i det i Arresthuset i Bjerre indrettede Anneks og 54 i et Anneks, der er indrettet i en Afdeling af Tvangsarbejdsanstalten i Horsens, og 85 Fængselsfanger var anbragt paa fælles Sovesal.

³⁾ I Statsfængslet i Vridsløselille har det været nødvendigt at belægge 226 Celler med 2 Fanger, og 125 Fanger er anbragt om Natten paa fælles Sovesal.

Mænd:	Plads til:	Fangebelæg:	
		³¹ / ₁₂ -43.	³¹ / ₁₂ -44.
c. Statsfængslet i Nyborg	436	702	622 ¹⁾
d. Fængselsafdelingen i Faarevejle	150	0	123
2. Ungdomsfængselsfanger:			
a. Modtagelsesafdelingen i Nyborg	20 ²⁾	58	54 ³⁾
b. Søbysøgaard	92	125	124
3. Psykopatfængselsfanger:			
Psykopatfængslet i Herstedvester	30	19	16
4. Arbejdshusfanger:			
a. Afdelingen i Statsfængslet i Horsens	se ovf. under 1 a	72	98
b. Arbejdshuset i Sdr. Omme	227 ⁴⁾	82	71
c. Afdelingen i Renbæk		100	92
d. Afdelingen paa Kjærshoved- gaard		30	64
e. Afdelingen paa Sundholm		68	0
5. Sikkerhedsforvaringsfanger:			
Afdelingen i Statsfængslet i Hor- sens	se ovf. under 1 a	60	67
6. Psykopatforvarede:			
Forvaringsanstalten i Hersted- vester	135 ⁵⁾	129	141
Afdelingen paa Kastanienborg		0	14
7. Personer anbragte i Statens Hel- bredelsesanstalt for Drankere:			
Anstalten paa Kærshovedgaard	45 ⁶⁾	0	3
Anstalten i Nordby paa Fanø	14	22	21

¹⁾ I Statsfængslet i Nyborg er 99 Enkeltceller belagt med 2 Fanger i hver Celle, og 1 Enkeltcelle er belagt med 3 Fanger. 168 Fanger er anbragt paa fælles Sovesal.

²⁾ Herudover har der midlertidig været afgivet yderligere Celler i Statsfængslet til Ungdomsfængslet, saaledes at næsten hele Nordre Fløj i Statsfængslet anvendes til Ungdomsfængselsfanger.

³⁾ Heraf 8 i Isolationsafdelingen. Af de resterende 46 Fanger har 8 nyindsatte og 7 genindsatte Fanger hensiddet over 2 Maaneder i Afdelingen paa Grund af Pladsmangel paa Søbysøgaard.

⁴⁾ Størstedelen af Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme har været beslaglagt af den tyske Værnemagt, og Fængselsvæsenet har kun haft Raadighed over Landbrugsbygningerne og den tidligere Helbredelsesanstalt for Drankere, hvor der har været anbragt et Antal Arbejdshusfanger.

⁵⁾ Heraf 100 i to Forvaringsafdelinger paa henholdsvis 40 og 60 Pladser. 10 i den i Psykopatfængslet indrettede midlertidige Afdeling og 25 Pladser paa Sygeafdelingen. Endvidere er der i den tidligere Sikkerhedsafdeling indrettet en Modtagelsesafdeling med 6 Pladser og paa Sygeafdelingen en Vagtafdeling med 4 Pladser.

⁶⁾ Denne Afdeling benyttes dog for Tiden hovedsagelig til Anbringelse af Arbejdshusfanger, jfr. ovf. under 4 d.

Kvinder:

	Plads til:	Fangebelæg.
		^{31/12-43.} ^{31/12-44.}
Alle anbragt i Kvindefængslet under Vestre Fængsel (Afdelingen paa Sundholm)	68	
1. Fængselsfanger (5 Mdr. og derover)		60
2. Ungdomsfængselsfanger		0
3. Psykopatfængselsfanger		1
4. Arbejdshusfanger		1
5. Sikkerhedsforvaringsfanger		0
6. Psykopatforvarede		5

Det samlede Antal Fangedage i Statsfængslerne omfattende Mænd i Statsfængslerne i Horsens, Vridsløselille og Nyborg, Ungdomsfængslet, Psykopatfængslet og Statens Arbejdshus var 845801, hvilket svarer til et gennemsnitligt dagligt Belæg paa 2311. Til Sammenligning kan oplyses, at det gennemsnitlige daglige Fangebelæg i de nævnte Anstalter i 1939 var 1276, i 1940 var det 1269 og i 1943 var det 2154.

Ved Udgangen af Aaret 1944 var der 75 Arresthuse i Brug med Plads til 1430 Fanger, heraf 1036 i Enecelle. Københavns Fængsler med Politigaardens Fængsel raader normalt over Plads til 520 Fanger, deraf 502 i Enecelle, men herudover er der i Aarets Løb opført en Barak med Plads til 60 Fanger i Enecelle, og det tidligere Kvindefængsel paa Nytorv med Plads til 63 Fanger, heraf 33 i Enecelle, er genaabnet som Varetægtsfængsel. Endelig er der i en midlertidig Fængselsafdeling paa Sundholm skaffet Plads til ca. 100 Fanger. Arresthusene i Aarhus og Kong Hansgade i Aalborg samt en betydelig Del af Københavns Fængsler og af flere andre Arresthuse har imidlertid været beslaglagt af Gestapo og den tyske Værnemagt.

Den 31. December 1944 hensad der i Arresthusene ialt 1585 Fanger, hvoraf 1529 Mænd og 56 Kvinder. Da det tilsvarende Fangetal pr. 31. December 1940 var 548, pr. 31. December 1941 917 og pr. 31. December 1943 1363, vil man se, at den Stigning i Fangetallet, der allerede begyndte at gøre sig kraftigt gældende i 1940, er fortsat i Løbet af de sidste Aar. Af de 1585 Fanger hensad 817, heraf 28 Kvinder, i Varetægt, 18, heraf 1 Kvinde, afsonede Hæftestraf, 413 Personer, heraf 21 Kvinder, afsonede Fængselsstraf, 2 Personer afsonede Hæfte som Forvand-

lingsstraf for Bøde, 12 afsonede Underholdsbidrag, 318 afventede Pladsledighed i Statsfængslerne, 4 Mænd var anbragt i Detention, og 1 Mand hensat til Foranstaltning efter Fremmedlovens § 14.

Det samlede Antal Fangedage i Arresthusene androg 643.566. Det tilsvarende Antal for 1940 var 202.568, for 1941 363.942, for 1942 498.818 og for 1943 631.759. Det gennemsnitlige daglige Belæg har i 1944 været 1.763 mod 553 i 1940, 997 i 1941, 1.366 i 1942 og 1.730 i 1943.

I Københavns Fængsler, herunder Afdelingen paa Sundholm, hensat der den 31. December 1944 555 Mænd og 119 Kvinder. I Varetægt hensat 466 Mænd og 46 Kvinder. 86 Mænd og 65 Kvinder afsonede Straf af Fængsel og 3 Mænd og 1 Kvinde afsonede Straf af Hæfte, heraf 1 som Bødeforvandlingsstraf.

I Ungdomsfængslet er der i Aarets Løb indsat 73 efter Dom, og 20 er genindsat paa Grund af Overtrædelse af Vilkaar for Prøveløsladelse. Fra Ungdomsfængslet er der løsladt 100 Fanger. Af de 100 Løsladelser var de 93 paa Prøve, medens 7 Ungdomsfængselsfanger er blevet løsladt efter at have tilbragt 4 Aar i Ungdomsfængslet. Alle der blev løsladt paa Prøve, blev ved Løsladelsen undergivet Tilsyn ved Ungdomsfængslets Foranstaltning.

I Arbejdshuset er der i 1944 indsat 46 efter Dom, og 15 er genindsat efter Fængselsnævnets Resolution. 74 Fanger er blevet løsladt, heraf 26 efter at have tilbragt 5 Aar i Arbejdshuset. Een Arbejdshusfange er blevet løsladt efter 1 Aar. Efter 2 Aar er løsladt 6, efter 3 Aar 25 og efter 4 Aar 16.

I Sikkerhedsforvaringsanstalten er der i Løbet af 1944 indsat 9 Personer i Henhold til Dom og 3 er blevet genindsat efter Fængselsnævnets Resolution. 5 Sikkerhedsforvaringsfanger er blevet løsladt paa Prøve, heraf 1 efter 2 Aars Hensiddens efter Genindsættelse, 1 efter 6 Aars Hensiddens og 3 efter 8 Aars Hensiddens.

I Psykopatfængslet er der indsat 15 efter Dom og 1 efter Overtrædelse af Benaadningsvilkaarene. Fra Psykopatfængslet er der i Aarets Løb løsladt 19 Fanger. 4 er løsladt ved Straffetidens Udløb, 13 er blevet løsladt paa Prøve i Henhold til Straffelovens § 38 og 2 Psykopatfængselsfanger er blevet benaadet.

I Psykopatforvaringsanstalten er der i Løbet af 1944 indsat 39 efter Dom, og 14 er blevet genanbragt paa Grund

af Overtrædelse af Løsladelsesvilkaarene. 24 forvarede er blevet løsladt paa Prove, 1 er blevet overført til Sikringsanstalten i Nykøbing Sjælland, og 1 er afgaaet ved Døden.

I Statens Helbredelsesanstalt for Drankere i Nordby paa Fanø er der i Aarets Løb indsat 16, hvoraf de 12 er blevet overflyttet fra anden Anstalt. Fra Anstalten er der udskrevet 15 Personer, og 2 er blevet overført til anden Anstalt.

Til Statens Helbredelsesanstalt for Drankere paa Kærshovedgaard er overført 9 Personer fra anden Anstalt, og heraf er 6 senere paany overført til anden Anstalt.

I Løbet af 1944 har 38 Arbejdshusfanger foretaget Undvigelse fra Statens Arbejdshus' forskellige Afdelinger, og 2 Fanger har gjort Forsøg herpaa. Af de 38 Undvigelser fandt 13 Sted fra Afdelingen paa Kærshovedgaard, 11 fra Anstalten i Sdr. Omme, 10 fra Afdelingen i Renbæk og 4 fra den nu nedlagte Afdeling paa Sundholm i København.

Fra Ungdomsfængslet er der undveget 18 Fanger, heraf 1 fra Hospital. 2 Fanger har forsøgt Undvigelse, og 1 Fange er udeblevet efter Orlov.

Fra Fængselsafdelingen i Faarevejle er der undveget 1 Fange, og fra Statsfængslet i Nyborg er der undveget 1 Fange fra et Fangehold, der deltog i Høstarbejde paa Godset Holckenhavn.

Fra Psykopatanstalterne i Herstedvester er der undveget 4 forvarede, og 2 har forsøgt Undvigelse.

Fra Statsfængslet i Horsens er der undveget 15 Fanger, og 1 Fange har forsøgt Undvigelse. Af Undvigelserne fandt 3 Sted fra Fængselsafdelingen i Nørre Snede, 3 fra Annekset i Tvangsarbejdsanstalten i Horsens, 4 fra Sikkerhedsforvaringsanstalten, og endelig undveg 2 Fanger under Høstarbejde paa en Gaard i Nærheden af Horsens, og 1 Fange undveg under Transport.

Fra Statsfængslet i Vridsløselille er der undveget 3 Fanger, hvoraf de 2 var indlagt paa Hospital, og 5 Fanger har forsøgt Undvigelse, heraf 1 under Transport.

Endelig kan nævnes, at der den 20. September 1944 — Dagen efter det tyske Overfald paa det danske Politi — som Følge af den herved fremkaldte Uro og Strejke opstod Panik blandt Fangerne i den paa Sundholm indrettede Mandsafdeling, og at det herved lykkedes 29 Fanger at undvige. At denne Undvigelse lykkedes, maa tilskrives den Omstændighed, at Afdelingen, der var indrettet ganske midlertidigt og kun anvendtes til Husning af ret ufarlige Fan-

ger, paa Grund af dens midlertidige Karakter ikke var forsynet med særlige Sikkerhedsforanstaltninger.

Af Undvigelser af en noget usædvanlig Karakter kan nævnes følgende:

Under Besættelsen er der ved kgl. Anordning af 30. Marts 1943, som nu er ophævet, givet Særregler angaaende Behandling af visse Fanger, nemlig Fanger der ved tysk Krigsret var anset med Tugthusstraf, som skulde udstaaes her i Landet. De danske Myndigheder havde gennem længere Tid protesteret mod, at Sager mod danske Statsborgere for Sabotagehandlinger og lign. blev paadømt ved tysk Krigsret, men da disse Protester ikke blev taget til Følge fra tysk Side, fik man de tyske Myndigheder til at gaa med til, at ogsaa Tugthusstraf idømt ved tysk Krigsret kunde udstaaes her i Landet. Man fik herunder Tilsagn fra de tyske Myndigheder om, at de Personer, der var overført til Tyskland til Afsoning af Tugthusstraf, vilde kunne tilbageføres, naar der ved Ændring af de danske Straffuldbyrdelsesregler var tilvejebragt Mulighed for en Skærpelse af de paagældendes Behandling i Overensstemmelse med den idømte Straf, og i den kgl. Anordning blev der derefter truffet Bestemmelse om Fuldbyrddelse af Fængselsstraf overfor disse domfældte, saaledes at de fik en mindre Arbejdsducor, og at de paagældende Fanger ikke i samme Omfang som andre Fanger fik Adgang til Undervisning, ligesom der skete Fravigelse i de almindelige Regler med Hensyn til Fangernes Oprykning gennem Stadier og Klasser. Denne særlige Tugthusafdeling blev saa indrettet i Statsfængslet i Horsens. Fangerne fik en Arbejdstid paa mindst 10 Timer, og Brevskrivningsreglerne var strengere end for almindelige Fanger. I denne Afdeling blev der efterhaanden anbragt 15 Personer. Alle disse Fanger blev imidlertid befriet den 30. December 1944, medens Fangerne var paa Gaardtur. Befrielsen blev foretaget ved Hjælp udefra af 12—15 bevæbnede Frihedskæmpere.

Iøvrigt har der i de danske Fængsler hensiddet et Antal politiske Fanger til Afsoning af Fængselsstraf idømt dels ved tysk Krigsret, dels af de danske Domstole. En Del af dem er blevet befriet, efter at de for en eller anden Sygdom er blevet indlagt paa Hospital, men en større Befrielse fandt Sted fra Statsfængslet i Vridsløselille om Eftermiddagen den 21. September 1944, da 18 politiske Fanger blev befriet af en af Fængslets Reservebetjente. Efter disse

Undvigelser fandtes der kun ganske enkelte politiske Fanger i Statsfængslerne i Horsens og Vridsløselille, og de politiske Fanger, der fandtes i Statsfængslet i Nyborg blev befriet den 11. Februar 1945. 20 Fanger blev befriet ved en Aktion, som blev ledet af Fængslets Viceinspektør, som forsvandt sammen med Fangerne.

Ved Justitsministeriets Cirkulæreskrivelse af 9. Juni 1944 er der gennemført et nyt Kostreglement for Fængslerne, Statens Arbejdshus og Ungdomsfængslet paa Søbysøgaard. Fængselsvæsenet havde anmodet Statens praktisk-sundhedsmæssige Undersøgelser om at foretage en Undersøgelse af Kostforholdene i Fængslerne, idet der fra Fængselslægerne var fremkommet Indberetning om, at en Del af Fangerne til Stadighed klagede over Sultfølelser, ligesom man maatte formode, at Kosten paa Grund af Rationering og Vareknaphed var undergaaet visse Forandringer. Undersøgelsen viste, at Næringsværdien i Fængselskosten paa Grund af Rationering og Mangel paa visse Fødemidler var reduceret saa meget, at en Forøgelse af Kostens Kalorieindhold var paakrævet. Afhjælpning af Manglerne ved Kosten er gennemført ved en Forøgelse af Kartoffelportionen samt ved Indførelse af Sødsmælk som Drikkemælk i alle Fængslerne.

I 1944 har man ved Fængslerne paabegyndt Vaccination for Difteritis af Fangerne, og man har hidtil under Krigen lykkeligt undgaaet enhver Form for Epidemier i Fængslerne.

Da de vanskelige Forsyningsforhold under Krigen ogsaa har bevirket, at den almindelige Beklædningsstandard er gaaet betydelig ned, har Fængselsvæsenet gennemført en Ordning, saaledes at Fangerne i Statsfængslerne og Særanstalterne har faaet Adgang til at faa deres private Tøj repareret og rensat, medens de sidder i Anstalten, saaledes at Smaareparationer og Pletrensning foretages for Anstaltens Regning, medens egentlige Omsyninger og større Reparationer skal ske for Fangens egen Regning. Der er ligeledes skabt Mulighed for Reparation af Fodtøj, og Fangerens private Linned bliver straks ved Indsættelsen vasket og gjort i Stand ved Anstaltens Foranstaltning og for dennes Regning, saaledes at det ligger parat til Løsladelsen.

Den store Mangel paa Arbejdskraft ved Landbruget i Sommeren og Efteraaret 1944 bevirkede, at der til forskellige Statsfængsler og Fængselsafdelinger blev rettet Hen-

vendelse om Anvendelse af Fanger til Udførelse af Hostarbejde og Roeoptagning og lign. for private Arbejdsgivere. Fanger fra Statsfængslerne i Horsens, Vridsløselille og Nyborg og fra Afdelingerne i Renbæk og Faarevejle samt fra Ungdomsfængslet har haft Arbejdshold ude til disse Arbejder. De private Arbejdsgivere har betalt den paa Stedet gældende tarifmæssige Løn for Arbejdsmandsarbejde, og Fangerne har faaet en noget forhøjet Ducor for disse Arbejder. Arbejdet har været udmærket baade for Fængselsvæsenet og for de private Arbejdsgivere og ud fra et samfundsmæssigt Synspunkt, idet man har faaet udført Arbejde, som man ellers ikke kunde have faaet udført, og Fangerne har været glade for Arbejdet, som dels har givet dem en bedre Indtægt, og dels givet dem en udmærket Arbejds træning. Ved disse Arbejder har der været anbragt et saadant Antal Fanger, at det samlede Antal Fangedage har andraget 11.158.

Politiets Opløsning den 19. September 1944 medførte, at Politimestrene, der tillige er Arrestinspektører, traadte ud af Funktion, og de Beføjelser, der i de for Fangerne Behandling nærmere fastsatte Forskrifter tidligere var tillagt Arrestinspektørerne, blev derfor indtil videre paalagt Arrestforvarerne. Arrestforvarerne overtog endvidere en Del af de Funktioner, der tidligere havde været udført af Politiet med Hensyn til domfældtes Hensættelse til Afsoning af Straf. De øvrige Funktioner indenfor Straffuldbyrdelsen, som hidtil havde været udført af Politiet, blev varetaget af Statsadvokaterne, som i disse Sager korresponderede direkte med Arrestforvarerne.

Endelig skal det nævnes, at der har været udarbejdet Evakueringsplaner for samtlige Statsfængsler og Arresthuse, Planer, der lykkeligvis ikke blev Brug for, idet Evakueringen ikke kunde gennemføres til egnede Lokalteter uden omfattende Løsladelser, overfor hvilke man maatte nære de største Betænkeligheder, naar man tog i Betragtning, at Fangerne skulde løslades til et Land uden egentlig Politi.

Den ved Poliets Opløsning ændrede Situation har yderligere bevirket, at Justitsministeriet og Fængselsnævnet har maattet udvise stor Tilbageholdenhed med Hensyn til Prøveløsladelser, saaledes at man har undgaaet Løsladelser af Personer, som man ikke havde fuld Tillid til kunde klare sig paa ærlig Vis, uagtet man paa Grund af den store Overbelægning var stærkt interesseret i at faa Fangetallet bragt ned.

Litteratur.

De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1942—43. Malmö (A.-B. Allhems förlag) 1944.

Denne Aarbog omfatter en Toaarsperiode, hvor den ekstraordinære Verdenssituation har indskrænket Antallet af Aarsmøder. Norge har intet Møde afholdt, Danmark kun et, medens ikke blot Sverige, men ogsaa — alle Vanskeligheder tiltrods — Finland har holdt Møder i begge Aar. Bogen, der ogsaa denne Gang er fremkommet uden Udgift for Kriminalistforeningerne, idet Direktør *Einar Hansen* i Malmø atter har bekostet Udgivelsen, indledes med et smukt Portræt af den svenske Kriminalistforenings Formand gennem mange Aar Professor *Nils Stjernberg*, og den slutter med en Oversættelse til engelsk af Professor *Ragnar Bergendals* Mindeartikel om Stjernberg kort efter dennes Død i September 1943.

Aarbogens Tekst indledes med en af Svenska Kriminalistforeningens Formand, Ophavsmanden til Tanken om disse fællesnordiske Aarbøger og den drivende Kraft ved Tankens Realisation, Hovrättspresident *Karl Schlyter* paa engelsk affattet introduction, hvori Hovedindholdet af Forhandlingerne paa Møderne i 1942 og 1943 gengives. Derefter følger Referat af disse Forhandlinger in extenso, og endelig bringes der to originale Afhandlinger, nemlig af Direktør *Hartvig Nissen*: »Noen ord om fangebehandling«, og af Docent, dr. *Veli Verkko*: »Brottskalender, material avsett att belysa tiden för brottets begående.«

Paa det finske Aarsmøde i Maj 1942 holdt Professor *Brynolf Honkasalo* Foredrag om »Abortfrågan betraktad särskilt ur befolkningspolitisk synpunkt.« Under Fremhævelse af Faren for en Sænkning af Befolkningstallet gennem en uhemmet Adgang til Fosterfordrivelse og af den moderne Opfattelse, hvorefter Forebyggelse af Aborter

bedre end ved efterfølgende Straf sikres ved præventive Forholdsregler som Vejledning, Hjælp og Forsorg i forskellige Former for den gravide Kvinde, redegjordes der for, paa hvilke Indikationer Fremkaldelse af Abort er tilladt i de nordiske Lande. Den rent medicinske Indikation, som altid har været godkendt i alt Fald indenfor Nødrettens Grænser, er for Tiden den eneste i Finland anerkendte. En etisk eller humanitær Indikation (ved Graviditet som Følge af Blodskam eller Kønshedsforbrydelse i videre Forstand) fandt Taleren i og for sig berettiget, men det frembød Vanskeligheder at skabe bevismæssige Garantier mod Misbrug og retlig forsvarlig Begrænsning. Eugenisk (arvesundhedsmæssig) Indikation var ubetænkelig under Forudsætning af samtidig Foretagelse af Sterilisation. Men her vilde Taleren i alt Fald for Tiden standse og saaledes ikke godkende en saakaldt social eller medicinsk-social Indikation, der tager Sigte paa den økonomiske og alment-sociale Forringelse af Moderens og Barnets Kaar eller den Helbredsforringelse (udenfor Nødrettens Grænser), som en Gennemførelse af Svangerskabet vil medføre. At godkende ogsaa en saadan social Indikation vilde være et Eksperiment, der bl. a. vilde udsætte den faatallige Befolkning i Finland for en følelig Tilbagegang i Tilvækst. Af de nordiske Lande har Sverige og Island i en vis Udstrækning legaliseret Abortfremkaldelse paa social Indikation.

Den efterfølgende Diskussion drejede sig hovedsagelig om Godkendelsen af social og medicinsk-social Indikation, hvorom Meningerne var delte.

Den svenske Kriminalistforenings Møde i November s. A. behandlede straffverksställigheten. Chefen for Sveriges fängvård Överdirektör *Hardy Göransson* holdt sig i sit Indledningsforedrag væsentlig til Problemer vedrørende Frihedsstrafs Fuldbgyrdelse. En human Straffuldbgyrdelse maa bunde i Respekt for den menneskelige Værdi i ethvert Individ, overfor Recidivister og Vaneforbrydere maa — trods smaa Forhaabninger — Forbedringstanken opretholdes. De korte Frihedsstraffe dominerer endnu i Straffesystemet og i Fængslerne, af samtlige i Sverige i 1940 indkomne Fanger havde 41,5 % Straffetider under 2 Maaneder, 82,5 % under 6 Maaneder; de kortvarige Straffe giver ikke Adgang til en virkelig Udvikling af Fangeren, en individualiserende Behandling volder store praktiske Vanskeligheder, og Straf-

fen virker da nærmest kun som en kraftig Advarsel. Spørgsmaalet Celle eller Fællesskab løses nu ved modificerede Systemer, i Sverige er Hovedreglen den, at 6 Maaneder, for unge Forbrydere 3 Maaneder, udstaas i strengt Enrum, derefter kan Fangen overgaa til modificeret Cellestraf eller til Fællesskab i Arbejde, men ikke i Fritid, og efter 3 Aars Forløb, for unge 1 Aar, til helt Fællesskab. For Fanger med lang Straffetid tilstræbes en Differentiering ved Fordeleling paa forskellige Anstalter efter Karakter, Asocialitet og Strafmodtagelighed. — Efter det foreliggende Forslag til Ændringer i Straffuldbyrdelsesloven skal under særlige Omstændigheder Arbejdsfællesskab kunne indtræde hurtigere end fornævnt. Endvidere foreslaas en Udvidelse af Kolonisystemet, hvorefter Fanger i Arbejdsfællesskab kan anbringes ved Friluftsarbejde eller Haandværk i aabne eller halvt aabne Anstalter, samt af det allerede ved enkelte Anstalter indførte Frigangssystem, saaledes at en Fange paa Helfællesskab kan arbejde om Dagen hos en privat Arbejdsgiver. For Straffefanger foreslaas lovfæstet en vis Adgang til at anskaffe eller modtage Litteratur og andet (Korrespondancekursus o. l.) til Udnyttelse i Fritiden med deres Fremtid for Øje. Reglerne for Modtagelse af Besøg ønskes gjort læmpeligere.

Efter dette Foredrag som efter de andre Aarsmødres Foredrag foregik der livlige Diskussioner, fra hvilke der af Pladshensyn her kun kan ske en kort Omtale af nogle af Deltagernes Indlæg. Sekretær *Torgny Lindberg* fremhævede Betydningen af, at Fangen bliver arbejdsvant, hvorfor der bør lægges større Vægt end hidtil paa Omfanget af hans Arbejdspræstationer. Sekretær i Sveriges Fängvårdsmannaförbund Overkonstabel *Bror Larsson* udtrykte bl. a. Ønsket om en Udvidelse af Adgangen til at opnaa betinget Løsladelse til at omfatte de allerfleste Straffefanger. Aktuarie *Torsten Eriksson* skitserede et Forslag til Løsning af Individualbehandlingen af Korttidsfanger: I Stedet for straks at indsættes til Afsoning forbliver de i Frihed, medens deres Akter og indhentede supplerende Oplysninger gennemgaas for at faa et Skøn over deres individuelle Anlæg og større eller mindre Asocialitet, og paa Grundlag heraf anbringes de saa enten i lukket eller aaben Anstalt, Jordbrugskoloni, Skovhugstgruppe o. l. Det Tomrum, som nu bestaar mellem betinget Dom og Fængsel bag laasede Døre, vilde herved udfyldes paa en baade human og betryggende

Maade. Professsor *Ivar Agge* pegede paa, at en virkelig Forsorg for den løsladte Fange kræver en Sindsændring hos hans Medborgere for paany at give ham Arbejde og Plads i Samfundet; derfor bør man ikke helt slippe Tanken om, at Straffen rummer en Soning af Skylden og ikke blot tilsigter en Behandling.

Emnet paa den danske Kriminalistforenings Aarsmøde i April 1943 var samfundsmæssige Forholdsregler overfor Sinker, Personer af medfødt aandeligt Lavmaal, men dog ikke saa lavt, at de kan betegnes som aandssvage og omfattes af de for saadanne gældende Bestemmelser. Overlæge, Dr. *Johs. Nørvig* omtalte de Evnebrist, der bevirker Sinkernes Vanskeligheder ved og daarlige Udbytte af Skoleundervisningen og deres senere primitive Placering i Livet. Naar man plejer at lade Sinkegruppen omfatte Individer med en Intelligenskvotient ($\varnothing$: Intelligensalder divideret med Levealder) mellem 75 og 90, kan disse tilnærmelsesvisse Tal næppe alene danne Kriterium for Strafpaa virkelighed. Sinkerne kan nok klare sig i Livet, hvis der ikke tillige er Brist i Følelser- og Viljeslivet, men er dette Tilfældet, opstaar Vanskelighederne, idet Sinker, der afspores i en ung Alder, ofte afvises af Aandssvagevæsenet paa Grund af for høj Kvotient og paa den anden Side er for svagt begavede til at opfylde Ungdomsfængslets Forudsætninger. Tallet af Sinker anslaaes til fra 2 til 5 % af Befolkningen. En Undersøgelse af Retslægeraadets Materiale af Sinker for Aarene 1933—42, bestaaende af 272 Tilfælde, viser, at kun faa af dem havde forset sig før det 18. Aar, men at $\frac{1}{3}$ af dem var blevet kriminelle før det 21. Aar, medens den almindelige Kriminalstatistik her kun viser $\frac{1}{6}$. Blandt deres Forbrydelser dominerer vel Ejendomsindgreb, men ca. $\frac{1}{3}$ havde begaaet Sædelighedsforbrydelser mod den almindelige Kriminalstatistik $\frac{1}{10}$. For dem, der ikke var 21 Aar, var Recidivet saa højt som 80 %. Kun 20 af hele Materialet var betegnet som helt uegnede til Straf. For den største Gruppe af unge kriminelle Sinker har vi i Øjeblikket ingen adækvat Behandling til Raadighed og maa da nøjes med almindelig Straf, der i visse Tilfælde kan virke som Milieuskade. For at raade Bod herpaa kan der være Tale om en videre Udbygning af den Sinkeforsorg, der nu ydes dem som Børn i Skoler og Hjem, eller at indrette en Sinkeafdeling i Ungdomsfængslet, eller gøre begge Dele.

Som anden Indleder skildrede Overinspektør for Børneforsorgen *Oluf J. Skjerbæk* den Hjælp, der for Tiden kan ydes Sinker: Særklasser (Hjælpeklasser) i Skolen, hvor dog Skolepligten ikke kan forlænges udover den almindelige Aldersgrænse, Vejledning til Forældrene angaaende Barnets Fremtidsbeskæftigelse og Adgang til særlige Fortsættelseskursus. For Børn, der af Forsorgen fjærnes fra Forældre-hjemmet, findes en Række Sinke- og Fredshjem, hvor Undervisningen kan udstrækkes til en senere Alder. Efter Skolegangen er det af største Betydning at finde det rigtige, for Sinkerne passende Arbejde; der kan som Regel ikke regnes med, at de kan gennemgaa en faglig Læreuddannelse, de vil finde sig bedst tilrette ved Landbrug og Havebrug. Der ønskes en mere intensiv Anvendelse af Hjælpeklasser med Forlængelse af Skolepligtsalderen og et stærkere Efterværn med effektivt Tilsyn og Vejledning i de første Aar og Udstrækkelser af Forsorgen til det 21. Aar, endvidere en Sondring mellem Hjem for Sinker med udpræget Karakterdefekt, halvaabne Hjem, hvorfra der ikke saa let kan rømmes, og andre Sinkehjem. Samfundet har ikke Raad til at kaste Vrag paa de svagtbegavedes Bidrag til den hele Samfundshusholdning.

Kommunelærer *Holger Rasmussen* fremhævede det oftest mangelfulde Haandelag hos Sinkerne og den deraf flydende Trang til en virkelig Oplæringsanstalt for at holde de ellers chanceløse Sinker fra at søge Udkomme ved Forbrydelser. Överdirektör *Hardy Göransson* omtalte Forholdene i Sverige og pegede paa den store Betydning for Bekæmpelsen af Sinkernes Kriminalitet, som vil følge af Lovforslaget om Frafald af Tiltale for Lovbrud begaaet før det 18. Aar, imod at der etableres Tilsyn, og navnlig af den nye Lov om betinget Domfældelse, rummede den nye Form, at den tiltalte kan kendes skyldig, men uden Fastsættelse af Straf, og derefter, hvis han i Prøvetiden forser sig paany, dømmes til Tvangsopdragelse eller til Ungdomsfængsel; dette sidste er muligt, fordi der nu er opført nye Ungdomsfængsler, beregnet for Personer med lettere psykiske Defekter. Der er endvidere Planer om et Arbejdsfængsel, hvor bl. a. Personer i ældre Aldersklasser med saadanne Defekter kan anbringes paa relativt ubestemt Tid. Professor *Stephan Hurwitz* omtalte, hvor langt den gældende danske Straffelov og særlig dens §§ 17 og 70 strækker til overfor Sinker. Professor *Ragnar Bergendal* udtalte, at det maa gøres muligt i det

produktive Liv at udnytte ogsaa Sinkens mindre værdifulde Arbejde, men uden at han da kan gøre Krav paa samme Løn og Levestandard, som den fuldgode Arbejder nyder. Diskussionens Resultat var Enighed om, at der bør skabes en Sinkeforsorg efter Aandssvageforsorgens Mønster, men mindre fasttømret og indgribende end denne, og at en Udbygning af betinget Dom og af Ungdomsfængsel efter det svenske Mønster vil være velegnede Midler overfor Sinkernes Kriminalitet.

Kriminalistforeningen i Finland og Finska Juristföreningen behandlede paa et Fællesmøde i April 1943 »den nya lagstiftningen om unga förbrytare.« Indlederen Justitierådsmannen *Heikki Tauleri* omtalte den stærke Stigning i Ungdomskriminaliteten siden Krigsudbrudet i 1939, Antallet af 15—17-aarige, som indtoges i Strafanstalterne, var i de 4 Krigsaar næsten seksdoblet. Nu er fra $\frac{1}{1}$ 1943 den nye Lov om unge Forbrydere af $\frac{31}{5}$ 1940 traadt i Kraft, omfattende Personer, der ved Forbrydelsens Begaaelse var fyldt 15, men ikke 21 Aar. Herefter kan Anklagemyndigheden frafalde Tiltale og Domstolene undlade Domfældelse efter en rejst Tiltale for Forbrydelser, begaaede før det fyldte 18. Aar, naar nærmere angivne Betingelser med Hensyn til Personen og Straffens Størrelse foreligger; i saa Fald skal der ske Anmeldelse til vårdsnämnd, hvem det saa paahviler efter Behov at tage sig af den unge. Sker der derimod Domfældelse, kan denne trods tidligere Straf af alvorligere Art gøres betinget, og den unge Forbryder skal da normalt holdes under Tilsyn i Prøveliden. En egentlig Opdragelse finder Sted, hvis den unge er dømt til Frihedsstraf mellem 6 Maaneder og 4 Aar, og det derefter bestemmes, at han skal hensættes i Ungdomsfængsel, hvilket forudsætter Trang til og Modtagelighed for saadan Behandling, samt at han ikke nu er fyldt 23 Aar. Afgørelsen træffes ikke, som i Danmark og Sverige, straks af den Domstol, der dømmer ham til Straf, men af den særlige Fængselsdomstol med Fængselsvæsenets Chef som Formand, idet Sagen, naar den domfældte er indsat til Afsoning af den idømte Straf, hurtigst mulig skal sendes til Fængselsdomstolen sammen med Resultatet af Fængselspsykiaterens Undersøgelse af den paagældende, og paa Basis af alle foreliggende Oplysninger afgør da nævnte Domstol, om den resterende Straffetid skal udstaa i Ungdomsfængsel. I be-

kræftende Fald skal, for at Opdragelsesformaalet kan ske Fyldest, den idømte Straffetid anses forlænget med henholdsvis 2 og 1 Aar for Tugthus- og for Fængselsfanger. Naar mindst 1 Aar af den forlængede Straffetid og mindst $\frac{1}{3}$ af denne er udstaaet, kan der ske betinget Løsladelse mod Tilsyn, undtagelsesvis kan definitiv Løsladelse før Tiden ske, naar den idømte Straffetid er omme. Psykopater og intellektuelt defekte bør kunne henvises til Ungdomsfængsel under Forudsætning af, at Anstalterne indrettes rigtig.

Som anden Indleder gennemgik fattigvårdsöverinspektör *Paavo Mustala* de Foranstaltninger, som den nye Lovgivning giver Tilsynsmyndighederne Anledning til, ved Behandlingen af Personer under 15 Aar, ved Undersøgelser, ved Tilsyn med de betinget dømte og ved Behandlingen i Ungdomsfængslet. Efter Loven om Børnebeskyttelse kommer de ikke 15-aariges Forseelser ikke for Retten, men vårdsnämnd eller barnskyddsnämnd tager sig af de paa-gældende ved Foranstaltninger af mere eller mindre indgribende Art, lige fra Advarsel til egentligt Tilsyn og om fornødent Overtagelse af hele Forældremagten. Undersøgelserne tilsigter at skaffe Anklagemyndighed, almindelige Domstole og Fængselsdomstolen alle ønskelige Oplysninger til Sagen mod den unge Lovovertræder; der er hertil autoriseret en Spørgbog med en Hjælpeformular, som den sigtede selv skal udfylde for saaledes ogsaa at bidrage med Oplysninger. I større Stæder er ansat lønnede Ungdomsovervaagere, som skal føre Tilsyn med betinget dømte og de fra Ungdomsfængsel betinget løsladte; baade lønnede og ulønnede Medarbejdere maa tages i Anvendelse ved Tilsynet.

Sekretær *Torgny Lindberg* fremhævede den Fordel ved det finske System med Omvejen over en forud idømt Straf til Fængselsdomstolen, at alle de unge Forbrydere blev psykiatrisk undersøgt efter Dommen. Professor *Ivar Agge* udtalte, at naar Tilsynet med de betinget dømte gøres virkelig effektivt, kan Omraadet for betinget Dom udvides til grovere Forbrydelser end, hvad generalpræventive Hensyn ellers tilsiger; det svenske Lovforslag om Frafald af Tiltale mod 15—18-aarige sætter ingen Grænse med Hensyn til Grovheden. Vicefængselsinspektör *Aage Hansen* gav Oplysninger om det danske Ungdomsfængsel, der allerede havde været i Funktion i 10 Aar til Optagelse af Personer

mellem 15 og 21 Aar. 31% havde senere gjort sig skyldige til ny Fængselsstraf, 13% havde haft Smaasager, Resten havde klaret sig. Man haaber i Danmark ved Oprettelse af nye Ungdomsfængsler at kunne udskille de psykisk belastede fra de normale. Hovrättspresident *Schlyter* omtalte udførligere Forskellighederne mellem svensk og finsk Ungdomsfængsel og Udsondringen af unge Psykopater til særlige Anstalter. I Sverige er Aldersgrænserne for Anbringelse i Ungdomsfængsel 18 til 21 Aar, og naar man som i Finland og Danmark sætter Lavgrænsen allerede ved 15 Aar, synes der ogsaa at burde ske en Udsondring af de helt unge fra de ældre Fanger. Det synes bedre straks at dømme til Ungdomsfængsel ved almindelig Domstol fremfor at fikseret et Straffemaal, som derefter af en anden Myndighed, Fængselsdomstolen, omsættes til en langvarigere Forvaring, hvad de dømte nok vil have vanskeligt ved at forlige sig med.

Det sidste Aarsmøde var det svenske i November 1943. Som Indledning gav President *Schlyter* en Oversigt over det betydelige Reformarbejde paa Strafferettens og Straff fuldbyrdelsens Omraade, som var forberedt og delvis gennemført i Sverige i det senest forløbne Aar. Saaledes kunde nu fra 1/1 1944 den nye Lov om betinget Domfældelse træde i Kraft, efter at Organisationen af skyddskonsulenter var gennemført, og friere Former for Fangebehandling kunde tages i Brug, bl. a. ved Anbringelse til produktivt Arbejde i aabne Kolonier.

Mødets Forhandlingsemne, brottsmålsjuristens utbildning, indlededes derefter af Hovrättsassessor *Kurt Holmgren*. Spørgsmaalet er særlig aktuelt for dem, der som Dommere og Forsvarsadvokater skal fungere i Straffesager. Det Overblik over Kriminalpolitik og Retspsykiatri, der ydes i Studietiden, slaar ikke til for den praktiske Gerning, idet der senere kommer meget nyt frem, hvortil der ikke foreligger overskuelige Fremstillinger og Kommentarer. Men derhos kræver Valget mellem Straf og andre sikrende Forholdsregler langt videregaaende Kundskaber i Kriminologi, herunder Kriminalpsykologi, Penologi med skydds-Systemet, Sammenhæng mellem Arve- og Milieuforhold, Socialkundskab samt i nogen Grad Kriminalteknik (Skrifteksptertise), Retsmedicin, Vidne- og Forhørspsykologi, Blodtypelære og teknisk Motorkundskab. Det lader sig næppe gøre at presse

dette Stof ind i en fremtidig Universitetsplan, og at henvise til Selvstudium paa egen Haand slaar heller ikke til, Litteratur mangler, og det vil ikke kunne overkommes af dem, der allerede er i Funktion ved Retterne. Vejen maa være en organiseret Efteruddannelse gennem Kursus, som det vil være praktisk nødvendigt at følge for dem, der vil være Dommere i Straffesager, og som bør følge dem paa et tidligt Stadium af den praktiske Uddannelse efter Eksamen, medens Advokaterne selv kan vælge Tidspunktet. Saadant Kursus kunde etableres hvert andet Aar af 3—4 Ugers Varighed, med Forelæsninger, Demonstrationer og Studiebesøg, uden afsluttende Eksamen, men med seminarie-mæssigt Præg. Ogsaa Kendskab til Straffuldbyrdelsens og andre Forholdsreglers System maa indgaa i Planen, herunder ogsaa Besøg paa Anstalterne.

Under Diskussionen blev der fra dansk, finsk og norsk Side udtalt Tilslutning til Tanken om en Efteruddannelse i Kursusform og oplyst, hvad der i Øjeblikket ydes udover den rent juridiske Undervisning. Professorerne *P. O. Ekelöf* og *Ragnar Bergendal* var inde paa Muligheden af at yde de paakrævede Kundskaber som Led i Universitetsundervisningen, eventuelt mod at slaa noget af paa Fordringerne til ren Lovkundskab eller ved en Deling af Studieordningen med Henblik paa dem, der vil søge Beskæftigelse ved Straffesager, og de andre juridiske studerende. De øvrige svenske Talere var derimod i Princippet enige med Indlederen om en Uddannelse i Kursusform efter Eksamen og paa et Tidspunkt, da den praktiske Uddannelse er i Gang. Men om Formen for og Varigheden af en saadan Efteruddannelse udtaltes der afvigende Meninger. Professor *Olof Kinberg* gjorde saaledes gældende, at det først og fremmest kommer an paa, at Strafferetsplejens Organer har Menneskekundskab og ser deres Opgave fra det rette Synspunkt, nemlig som en Slags Læger for et Klientel, der paa en eller anden Maade er socialt sygt, og hvor man derfor skal udfinde den for hvert enkelt Tilfælde passende Behandlingsform. Hertil kræves teoretisk Kendskab til genetisk Psykologi for at forstaa, hvorledes Forbrydelsen kommer i Stand, til Retspsykologi for at faa Opmærksomheden vakt for egne Fejlkilder ved Bedømmelsen, til Forhørsteknik, Vidnepsykologi og Psykopatologi m. v. Men i Praksis kan dette ikke opnaas ved et Kursus paa nogle faa Uger, der maa ske en klinisk Uddannelse

med Tjenestegøring ved de forskellige Institutioner, hvor saadanne Mennesker, som Praktikanten senere skal arbejde med, undersøges og holdes forvarede, og et Tidsrum af ca. 6 Maaneder vil udkræves for en forsvarlig Efteruddannelse. Diskussionen afsluttedes af Justitieministeren, statsrådet *Thorvald Bergquist*, der ikke troede det gør ligt allerede paa Studiets første Stadier at specialisere Strafferetsjurister, hvis Gruppe jo ikke vilde være særlig stor, og saaledes dele Universitetsundervisningen i to Slags; ej heller kunde man vistnok vinde Plads for de omhandlede Kundskaber ved at knappe af paa Eksamenskravene til andet Lærestof, allerede paa Grund af Lovgivningens stadig voksende Omfang. Maaske vilde den af Indlederen foreslaaede Kursusvej være den rette, maaske burde Efteruddannelsen ske gennem Tilvejebringelse af Lærebøger, som man kunde have Udbytte af uden at være Fagmand, og Adgang til at følge Arbejdet paa disse Omraader i Praksis. Muligvis kunde begge Veje kombineres.

O. Haack.

Retslægeraadets Aarsberetning for 1942.

Af Retslægeraadets Beretning for Aaret 1942 fremgaar, at Raadet i Løbet af dette Aar har behandlet ialt 2294 Sager. Efter gentagen Henvendelse har fornyet Behandling af de nævnte Sager været foretaget i 366 Tilfælde.

Sagerne fordeler sig nærmere saaledes:

Tilregneligheds- og Farlighedssager.....	914
Sager om Tilbageholdelse paa Sindssygehospital.....	77
Sager om Kastration og Sterilisation	199
Paternitetssager	674
Sager angaaende Spirituspaavirkning	198
Andre Sager	232

I Sammenligning med det foregaaende Aar er det samlede Sagsantal steget med ca. 10%. Stigningen falder især paa Sterilisationssager og Paternitetssager. Førstnævnte Gruppe viser saaledes alene en Stigning paa over 50%. Paternitetssagernes Antal er blevet jævnt forøget fra Aar til Aar siden 1939, da Antallet udgjorde 376. Paa den anden Side er Antallet af Sager angaaende Spirituspaavirkning i

stadig Tilbagegang gennem Krigsaarene; i 1939 androg deres Antal alene 645.

Stofmængden er i den foreliggende Aargang noget mindre, end den plejer at være — 254 Sider; men der bringes som sædvanligt gennem Referater af et betydeligt Antal udvalgte Sager et interessant og værdifuldt Materiale til almindelig Kundskab.

Af Drabssager findes refereret tre, som paa Grund af de meget omhyggelige og udførlige Observationserklæringer frembyder særlig Interesse for Kriminalister. Den ene Sag — Nr. 1223 (Side 61 ff.) angaar en 22-aarig ustraffet og hidtil velanset Mejerist, der fik en ung Pige, som han havde besvangret, til at møde sig en Sommernat i en afsides liggende Skov, for at de kunde tale nærmere om deres Forhold; under Samtalen kom de i Skænderi, hvorpaa han myrdede hende ved at slaa hende 19 Gange med en tyk Træstaver og gravede Liget ned paa et øde Sted i Skoven. Det viste sig, at Drabsmanden havde Paternitetssager løbende med 4 forskellige Piger, som han havde besvangret, og denne Situation havde bragt ham, der var et noget hidsigt Gemyt, til Desparation. Retslægeraadet tiltræder den observerende Kredslæges Erklæring, hvorefter Drabsmanden hverken kunde antages at være sindssyg eller aandssvag, men maatte anses for en noget tung og indesluttet Natur med Tilbojelighed til eksplosive Vredesudbrud. Hans Drabshandling maatte opfattes som et saadant eksplosivt Udbrud, fremkaldt ved en indestængt Affekt. Ved Dommen ansaas Drabsmanden for egnet til Paavirkning gennem Straf og idømtes Straf af Fængsel i 16 Aar.

Sag Nr. 1640 (Side 76 ff.) omhandler en 36-aarig Mand, som i 1928 var idømt Straf af Tugthusarbejde i 16 Aar for under en Krybskyttejagt at have dræbt en Skovløber, og som nu — efter at være benaadet efter Udstaaelse af 10 Aar af Straffetiden — var tiltalt for Roymord. Den paagældende Mand var stærkt arveligt belastet. Faderen var en meget drikfældig, slet og brutal Person; af Morderens 15 Søsken var 3 Søstre Epileptikere, 2 andre Søstre sindssyge og 2 Brødre straffede for Tyveri. Selv var han i sin Ungdom meget lovende: en dygtig Arbejder og en flink Soldat. Kort efter Soldatertiden begyndte han imidlertid at skeje ud, han begik et Par Tyverier, hvorunder han bl. a. stjal en Bøsse, som han benyttede til ulovlig Jagt, og hvormed han uden Betænkning skød Skovløberen, der overraskede ham. Efter Benaad-

ningen begik han paany Tyveri og blev efter udstaaet Straf herfor løsladt i November 1941. Han tog Plads som Landarbejder og klarede sig godt, men blev derpaa forlovet og gift med en ung Kvinde efter at have indbildt hende og hendes Familie, at han var Ejer af en stor kontant Formue. Ægteparret lejede i August 1942 en dyr Lejlighed og købte Indbo til et meget betydeligt Beløb. For at skaffe sig Midler til Dækning af den herved opstaaede Gæld satte han sig i Forbindelse med en Slagtermester i en nærliggende By, som han under Foregivende af at have nogle Kreaturer til Salg lokkede ud i et afsides Engdrag, hvor han straks dræbte Slagteren med Slag af en Granraffe og tilegnede sig dennes Tegnebog og Portemonæ, hvori der fandtes betydelige Pengebeløb. Morderen benyttede straks de røvede Penge til Betaling af Husvært, Møbelhandler, Flytteemand og andre Kreditorer, og da alle — undtagen Hustruen — vidste, at han intet ejede, afslørede han sig herved hurtigt som den rige Slagters Morder. Han, der var ganske upaavirket af det passerede, søgte først at nægte, men overfor de fældende Beviser gav han op og forklarede roligt og følelsesløst om sin Handling. Retslægeraadet erklærede, at den paagældende ikke var sindssyg eller aandsvag, men en arveligt belastet Person med udpræget psykopatiske Karakterbrist i Form af moralske Defekter og en udtalt Følelseskulde; han kunde vel ikke principielt anses for uegnet til Paavirkning gennem Straf, men hans karakteristiske Følelseskulde vilde, naar særlige Omstændigheder indtræffer og tilskynder ham til Forbrydelse, medføre, at han paa fri Fod antagelig altid vilde være udsat for at følge farlige Impulser.

Ved Højesterets Dom fastsattes Straffen til Fængsel paa Livstid.

Den tredie Drabssag, der skal nævnes (Nr. 81, Side 155 ff.), angaar en 18-aarig Gaardskarl, som ved Kværkning havde dræbt sin Husbonds 3-aarige Søn. Efter sin Forklaring havde han, hvis Kønssdrift havde normal Retning, men som paa Grund af Generthed ikke af egen Drift turde indlade sig med Kvinder, nogle Gange misbrugt den lille Dreng for at skaffe Afløb for sin seksuelle Trang. Barnet, der hidtil ikke havde vist Uvilje ved Behandlingen, gav sig imidlertid ved deres sidste Samvær til at græde og skriges op, og af Frygt for Afsløring greb Karlen i sin Forvirring Barnet om Halsen og klemte til for at faa det til at tie stille, men Grebet var saa kraftigt, at Barnet faldt død om. Retslægeraadets

Udtalelse gik ud paa, at Sigtede ikke var sindssyg og ikke frembød udtalte psykopatiske Træk, ligesom han ikke kunde antages at være seksuelt abnorm. Under Hensyn til hans almindelige sjælelige Habitus og Udvikling samt til Intelligensmaalingen — Kvotient 75 — fandtes han at maatte henregnes til de i lettere Grad aandssvage. Raadet maatte anse ham for uegnet til Paavirkning gennem Straf og ansaa det i Betragtning af Sigtedes unge Alder for sandsynligt, at en længere Straf vilde virke stærkt socialt afsporende paa ham, hvorfor det tilraadedes, at han inddroges under Aandsvageforsorg; saafremt hans Farlighed i seksuel Henseende ikke med Aarene svandt, vilde i Løbet af nogle Aar Spørgsmaalet om Kastration som en Forberedelse til en Tilbagevenden til det frie Liv kunne tages op.

Ved Nævningetingets Dom ansaas Tiltalte imidlertid for egnet til Paavirkning gennem Straf og idømtes Straf af Fængsel i 16 Aar.

Af Sager angaaende Kastration og Sterilisation har Raadet som foran nævnt i Løbet af 1942 behandlet ialt 199, hvoraf 63 angik Mænd (Kastration: 36, Vasectomi: 27) og 136 angik Kvinder (udelukkende Salpingectomy — ingen Sager om Kastration). Indenfor denne Gruppe skal kun nævnes et enkelt aparte Tilfælde (Sag Nr. 2042, Side 104), som angaar et Andragende om Tilladelse til Sterilisation fra en 35-aarig Mand. Som Begrundelse anføres alene, at Andrageren, der synes meget filosofisk indstillet, er kommet til den bestemte Anskuelse, at Livet er en Ulykke og bør saa vidt muligt bringes til Ophør; han har tidligere levet i Askese, men er blevet klar over, at han derved har forøget sine Vanskeligheder og sin Livslede; efter at han har indledet et normalt kønsligt Forhold, har dog nu til Gengæld Tanken om Mulighed for Afkom voldt ham stadige Kvaler. Andragendet er ledsaget af en Erklæring fra en kendt Psykiatriker, der udtaler, at han efter indgaaende Samtaler med Andrageren ikke kan finde et eneste patologisk Symptom, og hans Tankegang angaaende Børneavl maa anses for fundamenteret i hans Normalpsykologi og er Udtryk for hans individuelle Maade at betragte Livet paa. Retslægeraadet udtaler, at selv om Andragerens Ønske maa siges at udspringe af en forstaaelig og rationel Tankegang, ses de i Loven som Forudsætning for Sterilisation anførte Omstændigheder ikke paa noget Punkt at være tilstede.

I en Skrivelse til Justitsministeriet (Sag Nr. 418, Side

230—232) har Retslægeraadet udtalt, at Raadet har konstateret, at Embedslægerne i deres Mentalerklæringer til Brug i Straffesager anvender uensartede Betegnelser for Aandssvaghedens forskellige Grader, hvilket kan fremkalde Tvivl saavel ved Raadets Bedømmelser som hos Retsmyndighederne, hvorfor det henstilles, at følgende Gradering benyttes:

Intelligenskvotient	0—30:	Idioti (Aandssvaghed i højere Grad),
»	30—55:	Imbecillitas (Aandssvaghed i middel Grad),
»	55—75:	Debilitas mentis (Aandssvaghed i lettere Grad),
»	75—90:	Inferioritas intellectualis (Sinke).

Raadet gør opmærksom paa, at Begrebet Aandssvaghed kun omfatter Personer af de tre forstnævnte Kategorier, medens Sinkerne udgør en selvstændig Gruppe mellem de aandssvage og de fuldt normale, hvorved dog fremhæves, at ligesom der findes Overgange mellem Sinkerne og de fuldt normale, er Grænsen mellem de aandssvage i lettere Grad og Sinkerne ikke skarp, og den angivne Grænsekquotient 75 er derfor kun vejledende ved Diagnosen. Endvidere bemærkes, at det i Straffelovens § 16 anvendte Begreb »aandssvag i højere Grad« ikke falder sammen med den foran nævnte kliniske Betegnelse, men efter sædvanlig Praksis omfatter baade Idioti og Imbecillitet, saaledes at det i retslige Erklæringer vil være heldigst, om den kliniske Diagnose gives ikke med de foran nævnte danske Betegnelser, men med de medicinsk-tekniske Udtryk (Idiot, Imbecil o. s. v.), og at Udtrykket »aandssvag i højere Grad« alene anvendes i Straffelovens Forstand som omfattende alle Personer, der har en Intelligenskvotient under 55.

Rigsadvokaten, der blev hørt angaaende Retslægeraadets fornævnte Forslag, erklærede sig enig i, at der søgtes gennemført ensartede Betegnelser for de forskellige Grader af Intelligensdefekt, men tilføjede, at han endvidere maatte anse det for hensigtsmæssigt, at Angivelsen af en sigtet Persons Intelligensdefekt saavidt muligt altid ledsagedes af Angivelse af den paagældendes Intelligenskvotient, saaledes at Enighed opnaaedes om Anvendelsen af et bestemt System, hvorefter Kvotienten maales.

Foranlediget af Rigsadvokatens Bemærkninger udtaler

Retslægeraadet efter paany at have haft Sagen forelagt, at Intelligensmaalingen er en i mange Henseender omdebat- teret Maalemetode, hvis Værdi som Led i den kliniske Un- dersøgelse vel ikke bør underkendes, men som dog ingen- lunde giver saa paalidelige og eentydige Resultater, at en retslig Afgørelse kan baseres alene paa Intelligenskvotienten. Intelligensmaalingen er kun een af de ved den lægelige Undersøgelse anvendte Metoder, og det fundne Resultats Værdi kan alene vurderes af den paagældende Undersøger og de lægelige Sagkyndige, idet Resultatet som alle andre lægelige Undersøgelsesresultater maa bedømmes i Relation til det iøvrigt forefundne in casu navnlig til Undersøgtets psykiske Totalhabitus. Det kan derfor ikke tilraades, at Angi- velse af den undersøgtes Intelligenskvotient paalægges Un- dersøgerne, og Fastlæggelsen af et bestemt System til Maa- ling af Kvotienten lader sig ikke gennemføre alene af den Grund, at dette vil føre til en meget uheldig Overvurdering af og deraf følgende Misbrug af Metoden.

Et stadigt uløst og stadigt tilbagevendende Spørgsmaal (se f. Eks. den i nærværende Tidsskrift Aargang 1943 Side 286—288 omtalte Sag) er Behandlingen af farlige og vold- somme Epileptikere. Indenrigsministeriet, under hvilket Statens Sindssygehospitalet sorterer, har i Erkendelse af det utilfredsstillende i den bestaaende Tilstand taget Spørgs- maalet op til Undersøgelse med Henblik paa Oprettelse af en Særafdeling for disse Personer, der dog heldigvis ikke udgør noget stort Antal, for Statshospitalernes Vedkom- mende saaledes kun 23 Mænd og 4 Kvinder. Retslægeraadet har tidligere (som omtalt i nærværende Tidsskrift Aargang 1940 Side 285) udtalt sig til Fordel for Oprettelsen af en særlig Afdeling for psykopatisk prægede Epileptikere, her- under ogsaa kriminelle, og Raadet udtalte da tillige, at det maatte findes naturligt, at Afdelingen knyttedes til Epilep- tikerhospitalet »Filadelfia«. I en Erklæring (Sag Nr. 1169, Side 244 ff.) har Raadet nu udtalt, at Spørgsmaalet har været Genstand for fornyet Overvejelse, tildels i Forbindelse med andre Problemer af lignende Natur, hvorved nye Syns- punkter er fremkomne, og Raadet vil herefter være tilboje- ligt til at mene, at Oprettelsen af en særlig Afdeling for kriminelle Epileptikere, enten ved »Filadelfia« eller ved et Sindssygehospital, ikke er den bedste Løsning af det fore- liggende Problem. Det maa forekomme Raadet rigtigere, at Spørgsmaalet om Anbringelsen af de kriminelle Epilep-

likere løses i Forbindelse med Anbringelsen af de øvrige abnorme, men ikke egentlig sindssyge Personer, der paa Grund af Kriminalitet tages i Forvaring. Herved er nærmest tænkt paa Psykopater, seksuelt abnorme, muligvis ogsaa visse Kategorier af Alkoholister og deslige; en Del af disse Personer er nu anbragt i Psykopatforvaringsanstalten, hvis Organisation imidlertid hidtil ikke har tilladt en hensigtsmæssig Milieubehandling af dem; andre er anbragt paa Sindssygehospital, hvor de ofte er til ikke ringe Ulempe. En videre Udbygning af Psykopatforvaringsanstalten vilde gøre det muligt dels at samle alle de derhen hørende Personer, dels at øge Mulighederne for planmæssig Milieubehandling; i saa Tilfælde vilde ogsaa de kriminelle, psykopatisk prægede Epileptikere naturligt finde deres Plads her. Det formentlig ringe Antal ikke-kriminelle, men vanskelige, voldsomme og farlige Epileptikere, der herefter vil blive tilbage, vil antagelig uden Vanskelighed kunne anbringes paa Sindssygehospital eller paa »Filadelfia«, navnlig hvis den sidstnævnte Anstalt udbygges med en almindelig Vagtafdeling. Til Slut bemærker Raadet, at det er betænkt paa at optage disse Tanker til nærmere Overvejelse og muligvis foranledige mere indgaaende udarbejdede Forslag derom fremsætte; man maa derfor finde det tilraadeligt, at Spørgsmaalet om Oprettelsen af mindre Specialafdelinger for særlige Kategorier af abnorme kriminelle opsættes indtil videre.

I Sag Nr. 910 (Side 232—244) gives en indgaaende og interessant Redegørelse for Virkningen og Farligheden af en Række Medikamenter; navnlig omtales Stofferne Eukodal og Mecodrin (Amfetaminsulfat) indgaaende. Her skal blot nævnes, at Anvendelsen af det sidstnævnte Medikament synes at frembyde større Betænkelighed, end det formentlig i Almindelighed antages af Læger og Lægfolk.

Sluttelig skal omtales Sag Nr. 2273 (Side 191—192), der angaar en Kiropraktors Behandling af en Patient med kronisk Hovedpine. Behandlingen bestod i en Rotation af Hovedet for at strække Halsmusklerne; Patienten sad med Ryggen til Kiropraktoren, som tog hans Hoved bagfra med begge Hænder og foretog Drejningen langsomt med et lille Ryk til sidst. Retslægeraadet udtaler, at Patienten maa antages at være lidende af Hovedpine som Følge af Hjernerystelse; selv om Behandlingen er udført paa en ret lempelig Maade, kan der ikke bortses fra Muligheden af, at en indtruffen Forværrelse af Patientens Tilstand er en

Følge af Behandlingen, ved hvilken der ikke kunde forventes nogen Bedring. Raadet vil formene, at en Person udstyret med almindelig sund Fornuft og et Minimum af anatomiske Kundskaber paa Forhaand maatte kunne skønne, at den omhandlede Behandling i bedste Fald vilde være unyttig, men i hvilken Grad man kan være berettiget til at vente et saadant sundt Omdømme af en Kiropraktor, der er uddannet i en paa grove Vildfarelser beroende og helt igennem fornuftstridig Lære, ser Raadet sig ikke i Stand til at udtale sig om.

Erik Westerkjær.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Bulletin de la Commission internationale pénale
et pénitentiaire. Vol. XI, livr. 2.

En kortfattet Artikel omhandler Straffereglerne for mindreaarige i Tyskland i Henhold til Forordningen af ⁶/₁₁ 1943. Dette Emne er behandlet i nærværende Tidsskrift 1943 p. 140 f. f., hvortil henvises, og hvor der er gjort rede for de særlige Straffeformer og Disciplinærstraffe som Week-end-Arrest m. m. Overdirektor *Arvelo* skriver om Straffuldbyrdelsen i Finland i Henhold til Lov af ¹⁹/₅ 1944, ogsaa herom kan i det store og hele henvises til *Granfelts* Artikel i nærværende Tidsskrift 1944 p. 151 f. f.. De tidligere omtalte Kursus for Ledere og højere Funktionærer ved Straffeanstalter i Schweiz er fortsat i September 1944 ved Universitetet i Lausanne. Emnerne var den første Dag »Forseelser, begaaet i Fængsler«, hvorom *Fr. Clerc* holdt et Foredrag, der gengives in extenso i Heftet, og den følgende Dag »Direktiver med Hensyn til den pædagogiske Indflydelse, der skal øves overfor Fanger« samt »Introduktion i Kriminalantropologi, -biologi og -sociologi«. Om det første af disse to Emner holdt *H. Zulliger* et Foredrag, hvori han til Brug for denne særlige Tilhørerkreds opstillede en Sndring mellem 3 Hovedtyper af Fanger, nemlig dem, hvor Milieumangler og særlig svigtende Familieopdragelse dominerer, de af forskellig Grunde asociale, hvoraf kun en Del er uimodtagelige for Opdragelse, og endelig de antisociale, de bevidst onde. Om det sidste Emne talte *W. Boven*. Disse to Foredrag er særdeles læseværdige for alle Kriminalister, omend de kun er gengivet i Uddrag i Heftet. *O. Wettstein* skriver om Behandlingen af »délinquants incorrigibles« i Schweiz og drøfter Begreberne Vaneforbryder, professionel Forbryder og uforbederlig Forbryder. Den isolerede Forbrydelse kan betragtes som et Tilfælde af akut

Sygdom, medens Vaneforbrydelsen maa opfattes som en kronisk Sygdom, hvis Behandling bestaar i en Internering, hvor der dog er Plads for social Terapi, idet der ved Tilvænning til Arbejde kan opnaas en Forbedring af Fangen. For Psykopater, der efter Forfatterens Mening udgør 20% af Interneringsanstaltens Beleg, maa der indrettes en speciel Anstalt, da Sindssygehospitalerne vægrer sig ved at modtage dem, og de uheldige Erfaringer viser, at de hverken bør placeres i Fængsler eller i Interneringsanstalter. En interessant lille Afhandling af *F. Bircher-Rey* behandler Hovedprincipperne for Ernæringen i Anstalterne. Ernæringsforholdene har som Følge af Rationeringen under Krigstiden, navnlig Indskrænkningen i Brødrationer, voldt store Vanskeligheder i nogle Anstalter, medens det er gaaet glat i andre, nemlig dem, som allerede forud havde anlagt Besisningen paa Mængder af Grønsager og Frugt. Forf. har set udmærkede Sundhedsresultater de Steder, hvor man hver Dag og helst 2 Gange hver Dag har serveret friske Frugter og raa Salat, Indskrænkningen af Fedtstoffer og af Kød — dette sidste kun givet 2 Gange om Ugen + Pølse 1 Gang om Maaneden — har ikke haft forringende Indflydelse paa Sundhedstilstanden. En saadan vel afballanceret Kost giver en normal Fordøjelse, der undgaas Forstoppelse, som ellers er almindelig blandt de anstaltsforvarede, og som i sin haardnakkede Form ofte fremkalder Irritabilitet, Hovedpine, daarligt Humør og derved uheldig Indflydelse paa Disciplinen; de indre Kirtler fungerer bedre, Personen bliver mere ligevægtig, mere dygtig og villig til at arbejde, Blodcirkulationen er bedre til Gavn for Kræfter og Hjerterfunktion. At Forf. ogsaa lægger stor Vægt paa rationel Tandplejes Betydning for Fangernes Ernæringsstilstand, behøver blot at nævnes.

O. Haack.

Mindre Meddelelser.

Rettelse.

I Kriminalsjef *Reidar Sveens* Artikel: Ildspåsettelse og seksualitet i forrige Hefte er der indløbet en Fejl, idet »kr. 5.000« p. 132 Linje 8 f. n. rettelig skal være »Kr. 21.000«.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

Reidar Sveen: Dømte ildspåsettere i Norge i Tiden 1925—40. Udgitt for Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift.

Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. 1945, Hft. 1.

Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet i Danmark 1944. Udg. af Direktoratet for Fængselsvæsenet. Kbhvn. 1945.

Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. 1944—45.

Svensk Juristtidning. Årg. 29, Hft. 8, Årg. 30, Hft. 1—4.

Första lagutskottets utlåtande Nr. 36 (ang. dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 5. kap. strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Första lagutskottets utlåtande Nr. 37 (ang. Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sinnessjuklagen den 19. September 1929).

Rettsoppgjøret med landssvikere og krigsforbrytere i Norge.

Av professor dr. jur. JOHS. ANDENÆS.

I.

En krig, og enda med en langvarig okkupasjon, er alltid en moralsk belastningsprøve for et folk. Mange går herdet ut av prøven, evner og egenskaper som de selv kanskje ikke var klar over kommer for dagen. Andre tåler ikke belastningen. Det kan være holdningsløse eller moralske individer som griper den sjanse de ekstraordinære forhold byr til å skaffe seg vinning eller makt. Men blandt dem som svikter er det også mange som under andre forhold ville ha fortsatt en hederlig borgerlig eksistens og gått i graven med uplettet navn. Den brist i karakter eller vurderingsevne, som under andre omstendigheter ville forblitt skjult, blir under denne særlige belastningsprøve skjebnesvanger.

Tallet på denne siste gruppe blir nødvendigvis større enn ellers i et land som Norge, som ikke av egen erfaring visste hva krig var og hvor en i den største del av landet fikk en direkte overgang fra fredsforhold til fremmed okkupasjon uten den mellomfase av regulær krigstilstand som kunne ha banket de elementære begreper om nasjonal opptreden inn også i uklare hoder og svake viljer.

Grunnlaget for det strafferettslige oppgjør som nå forestår er først og fremst de alminnelige bestemmelser om forræderi og angrep på statsforfatningen i straffeloven og den militære straffelov. Med hensyn til straffene er de gamle bestemmelser imidlertid i stor utstrekning supplert ved

provisoriske anordninger utstedt av Regjeringen i London. Viktigst blant disse er to anordninger av 3. oktober 1941 og 22. januar 1942, som i adskillig utstrekning gir anledning til å anvende dødsstraff, og en anordning av 15. desember 1944 (*landssvikanordningen*) som gir anledning til en mildere og mer differensiert behandling av de mindre graverende tilfelle av landssvik enn straffeloven gir rom for.

Disse anordninger går langt utenfor det vanlige område for Kongens provisoriske anordningsmyndighet etter grunnlovens § 17. Anordningsmyndigheten er normalt begrenset til saker om »Handel, Told, Næringsveie og Politi«, og en provisorisk anordning må ikke stride mot en lov gitt av Stortinget. Rettsgrunnlaget for de provisoriske anordninger på straffelovgivningens område må derfor søkes annetsteds, i prinsippene for den konstitusjonelle nødrett, sammen med den fullmakt som Stortinget — riktignok uten noen formell votering — i møte på Elverum den 9. april 1940 ga Regjeringen til, inntil Stortinget kunne sammenkalles på ny, å vareta rikets interesser og treffe de avgjørelser som måtte anses for påkrevd av hensyn til landets sikkerhet og framtid.

Rettsoppgjøret er forutsatt foretatt i stor bredde. Det er ikke bare de mer fremtredende quislinger og samarbeidsmenn som skal stå til ansvar, men ethvert medlem av Quislings parti, Nasjonal Samling, og enhver som har gjort seg skyldig i utilbørlig ervervsvirksomhet for fienden. Det blir derfor et meget stort antall personer det er tale om. Tallet på N. S. medlemmer er anslått til 35—40 tusen. Tar en hensyn til at det har vært en viss sirkulasjon med inn- og utmeldelser av partiet, er det ikke usannsynlig at det endelige tall blir atskillig høyere. Dertil kommer så et stort antall »frontkjempere«, angivere og økonomiske profitører. Etter meddelelser i pressen er det når dette skrives foretatt 16—17 tusen arrestasjoner. Prinsippet har vært at menige partimedlemmer ikke skulle arresteres medmindre særlige grunner tilsa det.

Det kan naturligvis være delte meninger både om hvor bredt oppgjøret bør legges an og de linjer som forøvrig bør følges. Fra et rasjonelt synspunkt er det sentrale spørsmål alltid om det en oppnår ved straffoppgjøret står i forhold til det som det koster. Betydningen for fremtiden av reaksjonen mot okkupasjonstidens foreteelser er det imidlertid vanskelig å gjøre seg opp selv et tilnærmet skjønn over. Det går derfor lett slik at styrken av ens affektive innstilling blir avgjørende for ens vurdering av hva praktiske formålsbetraktninger krever. Sikkert er det, at sterke folkepsykologiske krefter presser på ikke bare for et raskt, men også for et særdeles skarpt oppgjør. Det er 5 års tilbaketrengt forbitrelse og avmaktskjensle som nå krever utløsning. Vilklårene ligger ikke godt til rette for en kjølig forstandsmessig diskusjon om mål og midler. Når jeg i det følgende skal gi en oversikt over de viktigste av de bestemmelser det vil bli tale om, skal jeg derfor også avholde meg fra en kritisk vurdering av den foreliggende lovgivning.

II.

De bestemmelser i straffeloven som vil stå i forgrunnen under oppgjøret, er §§ 86 og 98.

§ 86 retter seg mot »den som rettsstridig bærer våpen mot Norge, eller som under en krig hvori Norge deltar, eller med sådan krig for øye yder fienden bistand i råd eller dåd eller svekker Norges eller noen med Norge forbunden stats stridsevne«.

Det alternativ som rekker lengst er det som taler om *bistand til fienden i råd eller dåd*. Straffetruselen er ikke begrenset til den militære bistand i snevrere forstand; også en økonomisk eller propagandamessig bistand rammes. Under en okkupasjon rekker straffebudet etter sin ordlyd overordentlig vidt. Skal et ordnet samfunnsliv kunne fortsette, er et visst samarbeid med okkupasjonsmakten ikke til å unngå. Haagerkonvensjonen om landkrigens lover og

sedvaner forutsetter at den faktiske lovgivnings- og forvaltningsmyndighet går over til okkupasjonsmakten og at befolkningen bøyer seg for dette (art. 43), og den forutsetter at okkupasjonsmakten innenfor visse grenser kan avkreve borgerne ytelser og tjenester til dekning av besettelseshærens behov (art. 52). Skal en her nå fram til en rimelig begrensning av området for straffansvaret, kan en neppe nøye seg med de vanlige regler om omstendigheter som utelukker straffansvar, først og fremst reglene om nødtilstand (strl. § 47). En blir nødt til å henvise til en *utilbørighetsnorm*. Bare den bistand til fienden som etter oppfatningen til enhver tid kan karakteriseres som utilbørlig — nærmere bestemt: så utilbørlig at der er grunn til å motvirke den med straff — faller innenfor området for straffebudet. Landssvikanordningen har slått ned på utilbørighetskriteriet når det gjelder ervervsvirksomhet for fienden; etter mitt skjønn må det anvendes også på andre områder, f. eks. overfor det samvirke som innenfor de forskjellige grener av administrasjonen har funnet sted med okkupasjonsmakten.

De viktigste av de grupper som rammes av § 86 er følgende:

1. De såkalte »frontkjempere«, medlemmene av de forskjellige vepnede forband som har deltatt i krigen på tysk side.

2. N. S.- medlemmer.

At de ledende innenfor N. S., og dermed partiet som organisasjon, har ydet fienden bistand — ved sin propaganda til fordel for Tyskland og mot de lovlige norske myndigheter og Norges allierte, ved oppfordringen til militærtjeneste på tysk side og gjennom mobilisering av landets økonomiske resurser til fordel for den tyske krigsinnsats — er utenfor tvil. Og den rådende oppfatning er at også de enkelte medlemmer allerede ved å stå tilsluttet partiet har ytet et bidrag til partiets virksomhet for tyske interesser som må bringe dem inn under straffebudet. Landssvikanord-

ningen forutsetter i § 4 at dette også gjelder om medlemmer fra tiden før 8. april 1940 som ikke har meldt seg ut så snart de ble klar over partiets forræderske virksomhet, selv om de ikke på noen måte har støttet partiet aktivt. Domstolene vil her få å ta standpunkt til om den rene passivitet, unnlatelsen av å melde seg ut, kan betraktes som en »bistand» i straffelovens forstand.

3. Angiverne.

Det er allerede klarlagt at både det tyske sikkerhetspoliti og det norske statspoliti har hatt et vidt forgrenet nett av fast ansatte agenter som i stor utstrekning har opptrådt som gode nordmenn og forsøkt å arbeide seg inn i de illegale organisasjoner, tildels med atskillig hell. Men også de mer leilighetsvise angivere, som av politiske eller personlige grunner har angitt landsmenn til okkupasjonsmakten eller dens hjelpere, vil i alminnelighet måtte betraktes som de som har ydet fienden bistand. Forutsetningen er da at angiveren iallfall selv har trodd at det forelå et visst grunnlag for anmeldelsen. En rent grunnløs anmeldelse, f. eks. som en personlig hevnakt, kan ikke straffes som bistand til fienden, men etter straffelovens bestemmelser om falsk anklage (kap. 16).

4. *Profitørene*, d. v. s. de ervervsdrivende som på utilbørlig vis har stillet seg til disposisjon for fienden. Å trekke en rimelig grense her er kanskje det vanskeligste problem en står overfor. Avgjørelsen i det konkrete tilfelle blir i høy grad skjønnsmessig, og meningene om hvor streken bør settes kan naturligvis variere ganske sterkt. Dersom forfølgningen blir drevet ut over et visst punkt, vil den ganske sikkert utløse sterke motkrefter.

Bestemmelsen rammer ikke bare de selvstendige næringsdrivende, men også de menige arbeidere når deres forhold kan karakteriseres som utilbørlig, f. eks. hvis de har forlatt sitt arbeid innenfor jordbruk eller skogbruk til fordel for det bedre lønnede arbeid på de tyske anlegg. Men landssvikanordningens § 5 bestemmer at retten kan sette

straffen ned eller la den falle helt bort overfor den som kun har deltatt som arbeider eller som underordnet funksjonær ved utføring av ervervsvirksomhet for fienden. En kan vel gå ut fra at tiltale overfor denne personkrets bare vil bli reist i særdeles graverende tilfelle.

Den annen hovedbestemmelse under oppgjøret er strl. § 98 som retter seg mot »den, som søker å bevirke eller å medvirke til, at rikets statsforfatning ved ulovlige midler forandres«. Likesom § 86 må denne bestemmelse antas å komme til anvendelse overfor alle medlemmer av N. S. Mens § 86 rammer den side av partiets virksomhet at det gav fienden støtte i kampen, rammer § 98 den annen side av virksomheten, utnyttelsen av okkupasjonstilstanden til å forsøke på å omforme statsforfatningen i strid med folkets ønske. Paragrafen rammer også personer som uten å være medlemmer av partiet har stillet seg til disposisjon for dets nyordningsplaner. Derimot rammer den ikke frontkjempere og profitører, som ikke har vært medlemmer av N. S.

Maksimalstraffen er etter § 86 fengsel på livstid, etter § 98 hefte i 20 år. Men etter den provisoriske anordning av 3. oktober 1941 om tillegg til straffeloven kan dødsstraff idømmes i alle tilfelle hvor der etter strl. kap. 8 eller 9 kan anvendes fengsel på livstid, altså for alle overtredelser av § 86. Dødsstraff kan dog ikke idømmes overfor personer som ved den straffbare handlings foretagelse ikke var fylt 18 år. Anordningen innfører også den endring i straffesystemet at tvangsarbeid kan idømmes i stedet for fengsel eller hefte. Hensikten har vært å gi anledning til en udnyttelse av arbeidskraften i friere former enn den tradisjonelle fengselsstraff. Nærmere planer for dette tvangsarbeid er enda ikke utarbeidet, men der er nedsatt en komité til å arbeide med saken. Etter en annen provisorisk anordning av 3. september 1943 kan bøtestraff, uten noen begrensning oppad, alltid idømmes i tillegg til dødsstraff,

frihetsstraff eller fradømmelse av offentlig tjeneste som hovedstraff. Ingen av disse anordninger legger seg tilbakevirkning. Det gjør derimot landssvikanordningen av 15. desember 1944 § 51, som bestemmer at der ved siden av straffene etter strl. kap. 8 og 9 eller etter krigsartiklene i den militære straffelov, kan idømmes bøter, rettighetstap eller oppholdsforbud etter reglene i anordningen. Motivene til anordningen forutsetter at disse tilleggsstraffer uten hinder av forbudet i grl. § 97 mot tilbakevirkende lover, kan idømmes også for eldre handlinger, når bare ikke den samlede straff blir strengere enn den tidligere maksimumsstraff. Det gjenstår å se om domstolene vil godta denne grunnlovsfortolkning, som bryter nokså radikalt med tidligere lære.

Den normale *minimumsstraff* er etter § 86 hefte eller fengsel i 3 år, etter § 98 hefte i 5 år. Men her kommer § 58 inn, som sier at »hvor flere har samvirket til et straffbart øyemed, kan straffen nedsettes under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart for deres vedkommende, hvis medvirken vesentlig har vært foranlediget ved deres avhengige stilling til noen annen av de skyldige eller har vært av ringe betydning i forhold til andres«. Især dette siste alternativ har i denne forbindelse stor betydning. For de menige medlemmer av N. S., hvis forbrytelse bare består i deres støtte til partiet, gjelder det utvilsomt at deres medvirkning har vært »av ringe betydning« i forhold til ledernes. Teoretisk sett blir strafferammen for dem fra 3 kroners bot inntil dødsstraff.

Foruten §§ 86 og 98 er det også visse andre bestemmelser i straffelovens kap. 8 og 9 som kan få betydning. Således § 83 om »den, som rettsstridig søker å bevirke eller å medvirke til at Norge eller noen del av riket bringes under fremmed herredømme eller innlemmes i annen stat«. Bestemmelsen kan anvendes mot dem som støttet fienden på et tidspunkt da krigen i Norge pågikk og riket således ikke i sin helhet var kommet under fremmed herre-

dømme. Videre kan det i enkelte tilfelle bli bruk for §§ 94 og 104, som setter straff for visse forberedende handlinger.

III.

En annen gruppe straffebud som det vil bli anvendelse for, er krigsartiklerne i den militære straffelov av 22. mai 1902. Den militære straffelov retter seg som regel bare mot personer som er knyttet til den vepnede makt som befal eller menige. Men etter § 9 nr. 5 jfr. § 3 får en rekke av bestemmelsene i lovens tredje del, de såkalte *krigsartikler*, anvendelse også på sivilpersoner når overtredelsen har funnet sted i *krigstid* og på *krigsskueplassen*. Krigstid i lovens forstand har det vært fra fiendtlighetene begyndte natten til 9. april 1940 og inntil den fremtidige fredsslutning. De tyske krigsretter under okkupasjonen regnet hele Norge for krigsskueplas. I vår militære straffelov har begrepet en snevrere betydning; det tar sikte på det område der direkte militære operasjoner pågår, uten at det er mulig å fiksere begrepet helt nøyaktig. I denne forbindelse kan det nevnes, at prinsippet i straffelovens § 12, siste ledd om at handlingen betraktes som foretatt også der virkningen er inntrådt eller tilsiktet fremkalt, etter mil. strl. § 1 får anvendelse også her.

De handlinger som rammes av krigsartiklene er dels handlinger som ikke går inn under straffelovens bestemmelser, slik som utvist feighet fra befal eller menige (mil. strl. § 87—89); dels er det handlinger som også går inn under straffeloven. Er en bistand ydet fienden i krigstid og på krigsskueplassen, er det saaledes mil. strl. § 81 som kommer til anvendelse, ikke den borgerlige straffelovs § 86.

Krigsartiklene gir anvisning på strengere straffer enn straffeloven, således gir den i flere tilfelle anledning til å gå opp til dødsstraff. Men straffeskjerpelsene har mistet det meste af sin betydning etter at den før nevnte anordning av 3. oktober 1941 har innført dødsstraffen også for overtredelse av forræderibestemmelsene i den borgerlige straffelov.

Krigsartiklene vil ha sin største praktiske betydning for forræderi og feighet under felttoget i Norge i 1940. Etter en provisorisk anordning av 26. februar 1943 er deres anvendelsesområde imidlertid blitt utvidet slik at f. eks. enhver forsettlig bistandshandling overfor fienden som er foretatt etter at anordningen ble gitt, går inn under mil. strl. § 81, selv om den ikke har funnet sted på krigsskueplassen. Anordningen trekker derfor inn under den militære straffelov en mengde forhold uten noe som helst militært tilsnit, f. eks. medlemskap i N. S. eller utilbørlig ervervsvirksomhet for fienden som har fortsatt etter 26. februar 1943. For straffutmålingen vil denne kvalifikasjon sikkert være uten enhver betydning.

Den militære straffelov fastsetter i § 14: »Dødsstraff kan kun anvendes i krigstid, dog ikke etter krigens opphør og ikke på personer under 18 år. Idømt dødsstraff, som ikke er fullbyrdet før etter krigens opphør, overgår til fengsel på livstid«. En provisorisk anordning av 3. oktober 1941 bestemmer at dødsstraff kan idømmes og fullbyrdes etter krigens opphør uten hinder av mil. strl. § 14.

IV.

Det store flertall av de mindre landssvikere vil imidlertid ikke få sin sak pådømt etter straffeloven eller den militære straffelov, men etter *landssvikanordningen* — provisorisk anordning av 15. desember 1944 om tillegg til straffelovgivningen om forræderi, som dens offisielle navn lyder. Anordningen er blitt til på grunnlag av et utkast fra en komité nedsatt av Hjemmefrontledelsen, som ble sendt over til London og gjennomgått av Justisdepartementet der, og i alt vesentlig lagt til grunn for den nå foreliggende provisoriske anordning. Begrunnelsen for anordningen var at bestemmelsene om forræderi i den borgerlige og den militære straffelov er så strenge, at det hverken ville være rettferdig eller praktisk gjørlig å anvende dem overfor alle overtredelser som har tildradd seg i løpet

av alle de år okkupasjonen har vart. Det heter i motivene, som er skrevet under okkupasjonen, at »under en så langvarig okkupasjon som den Norge nå er gjenstand for, vil det være mange som har overtrådt bestemmelsene, men ikke så grovt at det ville være forsvarlig å straffe så hårdt. Dette gjelder således for den store masse av N. S.-medlemmer og også for de fleste andre som i denne tid har forbrutt seg mot bestemmelser i den borgerlige straffelovs kapitel 8 og 9, men på mindre graverende måte. I slike tilfeller vil det være uholdbart å opprettholde de fastsatte lavmål for frihetsstraff. Rettferdshensyn tilsier at det for slike mindre grove forbrytelser åpnes adgang til å idømme vesentlig mildere straffer enn straffeloven gir anvisning på.»

Disse uttalelser bygger på forutsetningen om henholdsvis 3 og 5 års frihetsstraff som minimum ved overtredelse av strl. §§ 86 og 98. Motivforfatterne var ikke oppmerksom på adgangen til straffnedsettelse etter strl. § 58. På bakgrunn av § 58 er naturligvis behovet for slike særlige straffebestemmelser som landssvikanordningen bringer, mye mindre. Det har likevel sine fordeler, både prosessuelt og materielt, at det ikke bare ved straffutmålingen, men også med hensyn til den juridiske karakteristik, framtrer en klar forskjell mellom de grove forræderihandlinger og de mer unnskyldelige tilfelle.

Etter § 1 i landssvikanordningen skal straffebestemmelsene i anordningen anvendes »når det på grunn av tiltaltes forhold og sakens beskaffenhet finnes forsvarlig og almene hensyn ikke tilsier at handlingen pådømmes etter strengere bestemmelser i den borgerlige straffelovs kap. 8 eller 9 eller i den militære straffelovs krigsartikler«. Avgjørelsen er lagt til *retten*, som ikke er bundet av de nedlagte påstander. Men en kan vel gå ut fra at påtalemyndighetens innstilling som regel vil bli fulgt. En kan gaa ut fra at alle politiske størrelser, praktisk talt alle frontkjempere og de fleste angivere vil få sin sak pådømt etter straffe-

loven. Det store antall menige N. S.-medlemmer og de fleste profitører vil derimot bli tiltalt på grunnlag av landssvik-anordningen.

Anordningen tillegger seg tilbakevirkende kraft; det avgjørende tidspunkt er 8. april 1940. Begrunnelsen er, at anordningen er mildere enn de bestemmelser som gjaldt på handlingstiden, altså i virkeligheten en slags amnestilov, hvor det ikke blir sporgsmaal om grl. § 97. Stort sett er det også riktig, men ikke fullt ut. En kan ikke generelt si, at straffebestemmelsene i anordningen er mildere enn i straffeloven, jfr. det som før er sagt om strl. § 58. Det blir dommerens sak i hvert enkelt tilfelle å påse at den tiltalte ikke blir skadelidende ved en grunnlovstridig tilbakevirkning.

Selve området for anordningen er angitt i § 2, gjennom en oppregning i 4 punkter. Nr. 1 taler om medlemskap i N. S. eller annen landsforrædersk organisasjon etter 8. april 1940; å ha søkt om eller samtykket i å bli medlem er likestillet med faktisk medlemskap. Nr. 2 taler om støtte til slik organisasjon som nevnt i nr. 1, nr. 3 om utføring av eller deltagelse i ervervsvirksomhet for fienden på slik måte eller under slike omstendigheter at forholdet må anses utilbørlig. Nr. 4 taler generelt om »den som etter 8. april 1940 har foretatt noen handling som, uten å gå inn under bestemmelsene under nr. 1—3, rammes av noen bestemmelse i straffelovens kap. 8 eller 9 eller i krigsartiklene i den militære straffelov«. Bestemmelsen virker som en sikkerhetsventil, som gir adgang til en mildere bedømmelse ogsaa av andre overtrædelser enn de typetilfelle som er regnet op i nr. 1—3.

Størst selvstendig betydning har bestemmelsen i nr. 3, som prøver å gi visse direktiver for rettsanvendelsen. Det heter her: »Som utilbørlig bør forholdet i alminnelighet anses bl. a. dersom den ervervsdrivende selv har innledet forbindelsen med fienden eller arbeidet i nær forståelse med ham eller har søkt å påskynde eller utvide virksom-

heten uten å være tvunget til det eller har søkt fiendtlig hjelp for å hindre eller vanskeliggjøre kontroll eller rettsforfølgning eller har skaffet seg andre utilbørlig pris eller fortjeneste eller andre utilbørlige fordeler*. Oppregningen er ikke ment som uttømmende, men bare som en eksemplifikasjon. Og det er naturligvis mange andre momenter som må tas i betraktning enn de som anordningen nevner, således tidspunktet for virksomheten og dennes art og omfang. Mest graverende ligger forholdet an for alle de nye firmaer som mange steder skjøt opp som paddehatter, ofte uten at innehaverne hadde noen som helst erfaring eller innsikt i bransjen, og utelukkende med det formål for øye å utnytte den krigskonjunktur tyskerne skapte.

Motivene til anordningen går ut fra at den trekker opp snevrere grenser for den straffbare ervervsvirksomhet enn straffeloven. Det er neppe riktig. De siste alternativer i § 2 nr. 3 synes tvert om å betegne en utvidelse i forhold til straffelovens forræderibestemmelser. Dersom ikke selve bistandsytelsen kan karakteriseres som utilbørlig — den er f. eks. framtvinget —, kan det således neppe bringe forholdet inn under strl. § 86 at den ervervsdrivende har benyttet anledningen til å skaffe seg utilbørlig fortjeneste. Det kan være en overtredelse av prislovgivningen, men ikke av forræderilovgivningen. For en ervervsvirksomhet som i tid ligger forut for anordningen, er dens avgrensning av det straffbare derfor ikke ubetinget bindende.

Det viktigste nye som landssvikanordningen bringer, er imidlertid straffesystemet. Etter § 3 straffes overtredelser av anordningen med fengsel eller tvangsarbeid inntil 3 år, bøter, tap av almen tillit eller begrenset rettighetstap, eller med flere av disse straffer samtidig. Dessuten kan forbud mot å oppholde seg i bestemte områder fastsettes som tilleggsstraff.

Bøtestraffen avviker i sin utforming atskillig fra det vi er vant til. Det er satt en forholdsvis høy minimumsstraff, nemlig kr. 1.000 (§ 6). Inndriving kan skje ved ut-

panting eller ved trekk i lønn; av en samlet årsinntekt inntil 3.000 kroner skal den skyldige dog minst beholde to tredjedeler. Der blir ikke fastsatt noen subsidier fengselsstraff, men kan boten ikke fås inndrevet, kan påtalemyndigheten når den skyldige er arbeidsfør sette ham i offentlig arbeid eller tvangsarbeid inntil boten er opptjent, dog ikke for lengre tid enn ett år. På grunn av den høye minimumsstraff går motivene ut fra at det som regel ikke vil lykkes skyldneren å tjene opp boten i løpet av denne tid. En bot som går ut over den skyldiges betalingsevne — noe som vil forekomme meget ofte fordi bøter i stor utstrekning er obligatorisk — vil altså faktisk være ensbetydende med et års frihetsstraff for den som er arbeidsfør; for den som ikke er arbeidsfør har en derimot bare adgangen til inndrivning ved utpanting.

Tap av almen tillit (tillitstap) er en ny straff som ble innført ved den nå opphevede provisoriske anordning av 22. januar 1942 og videre utbygget ved landssvikanordningens § 11, som i 9 punkter regner opp hva det innebærer. Nr. 1—4 omhandler de mer offentligrettslige rettigheter: Tap av stemmerett, tap av retten til å gjøre tjeneste i rikets krigsmakt, tap av offentlig tjeneste som den skyldige innehar og tap av adgangen til å oppnå slik tjeneste. Offentlig tjeneste omfatter i denne sammenheng alt arbeid for stat, kommune eller offentlige innretninger uten hensyn til om den ansatte eller vanlig språkbruk er offentlig tjenestemann eller ikke. De følgende nr. går løs på ervervsadgangen: Tap av rett til å inneha stilling eller drive erverk som er betinget av offentlig autorisasjon eller godkjenning (f. eks. retten til å drive selvstendig virksomhet som kjøpmann eller håndverker på grunnlag av handels- eller håndverksbrev), videre tap av rett til å drive annen selvstendig ervervsvirksomhet av slik art som blir bestemt i dommen, tap av ledende stilling eller lønt eller ulønt tillitsverv i selskaper, stiftelser, eller sammenslutninger (f. eks. som styremedlem, disponent eller revisor), og av

rett til å oppnå slik stilling eller verv. Nr. 9 betegner en utvidelse i forhold til anordningen 1942; det omtaler tap av retten til å eie eller erverve fast eiendom, registreringspliktig skip, aksjer og andre andeler i norske ervervsdrivende selskaper eller sammenslutninger. Grunnen til denne utvidelse er især å søke i opinionen mot at N. S. bøndene skulle få bli sittende på sine gårder. Den skyldige mister ikke selve eiendomsretten; gjenstandene må realiseres (jfr. § 35), men utbyttet tilfaller eieren. Som regel vil det imidlertid gå med til dekning av det økonomiske ansvar han blir ilagt i form av bøter, inndragning og erstatning.

Tillitstapet medfører, som en vil se, utelukkelse av enhver mulighet for å utøve økonomisk innflytelse. For den som driver selvstendig næring eller som eier en gård eller et hus eller en flekk jord, er det en overmåte hård straff, ofte hårdere enn en nokså lang frihetsstraff. For den som søker sitt levebrød som løsarbeider og som aldri har tenkt å bli noe annet, spiller tapet derimot svært liten praktisk rolle. Etter anordningen av 1942 var tillitstapet obligatorisk for alle N. S. medlemmer. Nå derimot er det fakultativt for de menige medlemmer som ikke har deltatt aktivt i partiets virksomhet. Tillitstap kan idømmes for bestandig eller for et bestemt antall år, dog minst 10 år.

I de tilfelle hvor tillitstap ikke er obligatorisk, kan det i stedet bli spørsmål om *begrenset rettighetstap*. Tapet kan her gå ut på fradømmelse av en eller flere av de rettigheter som er nevnt i § 11. Fradømmelse skal skje for 10 år av de rettigheter som er nevnt i § 11, nr. 1—4, og ellers for det antall år som dommeren bestemmer, dog for minst 5 år. Også reglene om dette begrensede rettighetstap går adskilleg lengre enn reglene om rettighetstap i straffelovens §§ 29 og 30. Tap av retten til å drive næring eller yrke er etter straffeloven som regel begrenset til tilfelle hvor den skyldige ved den straffbare handling har vist seg uverdigg til den tillit stillingen krever, eller hvor han har krenket plikter som påhvile ham i kraft av stillingen og der fore-

ligger fare for gjentakelse. Og dersom retten ikke blir frakjent for bestandig, er tapet begrenset til høyst 5 år, naturligvis med tanke på de vanskeligheter det vil by på å gjenoppta yrket etter en årrekke.

Om *oppholdsforbud* bestemmer § 13 at retten uten hensyn til hovedstraffens størrelse som tilleggsstraff kan forby domfelte å oppholde seg eller innfinne sig i bestemte områder, når slikt forbud anses nødvendig for å forebygge samfunnsmessig uro eller fare for person eller eiendom eller for å hindre forsøk på omgåelser av dom på rettighetstap eller når andre særlige hensyn tilsier det.

§ 3, 2. ledd fastsetter ganske utførlige direktiver for straffutmålingen, som binder dommerne sterkere enn vi ellers er vant til i nyere tid. Etter motivene har reglene til formål å sikre en mest mulig rettferdig straffanvendelse og begrense tallet av anker over straffutmålingen. Den som hatt overordnet stilling i N. S. eller dermed likestillet organisasjon, eller på annen måte har tatt aktiv del i den straffbare virksomhet som er drevet gjennom organisasjonen, skal idømmes så vel fengsel eller tvangsarbeid, som bøter og tillitstap. Det samme gjelder ved alle grovere overtredelser av anordningen forøvrig. Medlemmer av N. S. eller likestillet organisasjon skal alltid fradømmes de rettigheter som nevnt i § 11, nr. 1—4, altså stemmerett, offentlig tjeneste, m. v. Som regel skal dessuten bøter ilegges. Bare under særdeles formildende omstendigheter kan straffen fastsettes til bøter alene eller rettighetstap alene.

§ 5 gir regler om visse tilfelle hvor straffen kan nedsettes eller helt falle bort. Det gjelder for det første når handlingen er foretatt under tvang. Den tvang anordningen her tar sikte på, er ikke tvang av så voldsom karakter, at den medfører en straffriende nødtilstand etter strl. § 47. Reglene har sin betydning for tvang av mindre voldsom art, som etter strl. § 56 nok kan begrunne nedsettelse av straffen, men ikke strafffrihet. For det annet kan straffen falle bort når handlingen er forøvet før det fylte 18. år. Motivene

beskriver veltalende hvordan N. S. har tatt særlig sikte på å fange inn barn og ungdom. »Det er organisert særlig »guttehird« og »jente-hird« og »Unghird«, der medlemmenes sinn blir forgiftet med N. S.-fraser og inneksersert i å følge organisasjonens paroler lenge før de har evne til å forstå hva det hele i virkeligheten går ut på«. Samme adgang til straffefritagelse gjelder for N. S.-medlem som bare har vært medlem av partiet i kortere tid, når han ikke har tatt aktiv del i organisasjonens straffbare virksomhet og han senere har innlagt seg fortjenester ved handling til gagn for landet. Det har f. eks. vist seg at en rekke politfolk som i 1940, under den forvirring som da hersket, lot seg presse inn i partiet, senere har innlagt seg store fortjenester i det illegale arbeid. Selv om ikke betingelsene etter § 5 er fullt ut oppfylt, kan påtalemyndigheten benytte seg av sin alminnelige rett etter strl. § 85, 2. ledd, til å unnlate påtale »når det antas at intet offentlig hensyn krever, at den straffbare handling påtales«. Det er før nevnt at for den som har deltatt i ervervsvirksomhet for fienden som arbeider eller underordnet funksjonær, kan straffen falle bort uten at ytterligere vilkår kreves.

V.

Under straffoppgjøret vil det naturligvis også i atskillig utstrekning bli spørsmål om andre straffebud enn bestemmelsene om forræderi og anslag mot statsforfatningen. Et av de mest framtreddende trekk ved den nye tid i Norge var således en utbredt korrupsjon fra øverst til nederst, og en kan gå ut fra at påtalemyndigheten vil legge arbeid på å få disse forhold klarlagt for å vise hvordan slagordet »fellesnytt foran egennytt« ble praktisert. Utroskap, tyveri, underslag, heleri og misbruk av offentlig myndighet er de forbrytelseskategorier det her oftest vil være tale om. Angiverne vil, dersom de subjektive betingelser foreligger, være ansvarlige ikke bare for bistand til fienden, men også for de onder som offeret er blitt påført (mis-

handling, frihetstap, døden). De nordmenn som har gjort tjeneste i det norske statspoliti eller det tyske sikkerhetspoliti, vil være ansvarlige for de ulovlige frihetsberøvelser de har medvirket til; alvorligere er det at de i atskillig utstrekning har gjort seg skyldig i opprørende mishandling av de arresterte, som rammes av bestemmelsene om legems-krenkelser og drap i strl. kap. 22. En provisorisk anordning av 22. januar 1942 griper her inn og bestemmer at »for forbrytelser foretatt sålenge Norge er i krig kan dødsstraff idømmes når det for handlingene kan idømmes fengsel på livstid etter noen bestemmelse i den alminnelige borgerlige straffelovs kapitel 19 angående forbrytelser mot sedeligheten, kapitel 21 angående forbrytelser mot den personlige frihet og kapitel 22 angående forbrytelser mot liv, legeme og helbred«. For landssvikernes vedkommende har ikke dette så stor betydning ved siden av adgangen til dødsstraff for bistand til fienden. Men for straffutmålingen vil det naturligvis ha overordentlig stor betydning at bistanden til fienden er ytet nettopp ved mishandling av egne landsmenn for å presse ut av dem opplysninger om norsk patriotisk virksomhet.

VI.

En ville imidlertid få et ufullstendig bilde av rettsopp-gjøret hvis en ikke tok hensyn til de sanksjoner som ikke har karakter av straff.

1. Etter strl. § 36 kan det ved en straffbar handling vunne utbytte eller et beløp, svarende til det antagelige utbytte av samme, *inndras* hos den skyldige eller hos den, på hvis vegne han har handlet. Bestemmelsen har særlig betydning for profitørene, men også for N. S.-medlemmer og andre, som ved utnyttelse av den korrupsjon som hersket, har skaffet seg selv eller andre økonomisk vinning. Ved provisorisk anordning av 3. september 1943 er regelen utvidet til å gjelde »enhver inntekt, formuesfordel eller vinning som må antas foranlediget ved handlingen eller

det ved denne tilkjennegitte forbryterske sinnelag«. Hvor en person på grunn av medlemskap i N. S. eller sin unasjonale holdning forøvrig har oppnådd offentlig stilling eller fordelaktige kontrakter med Staten, men uten at hans innmeldelse i partiet er skjedd med tanke på disse fordeler, vil det som regel ikke være naturlig å si at utbyttet er vunnet ved den straffbare handling; her griper tillegget inn. Landssvikanordningen har i kap. 2 utførlige regler om inndragning, som går enda et godt stykke lenger. Det er der gjort klart at inndragning kan skje selv om de subjektive vilkår for straff ikke er til stede (§ 22). Om fastsettelsen av inndragningsbeløpet er gitt regler som i atskillig utstrekning gir anledning til å inndra mer enn nettoutbyttet av virksomheten. Også straffelovens inndragningsregel må forøvrig være slik å forstå at det bare er de lovlige omkostninger som kan trekkes fra bruttoinntekten; da der i de bransjer som fortrinnsvis har arbeidet for tyskerne i stor utstrekning er betalt ulovlige lønninger og materialpriser, vil dette føre til at inndragningsbeløpene blir så høye at de angjeldende firmaer i stor utstrekning må forutsettes å bli insolvente. Landssvikanordningen nøyer seg imidlertid ikke med å foreta inndragning hos den skyldige og den på hvis vegne, han har handlet, men gir i stor utstrekning anledning til å forfølge den ulovlige vinning også på tredjemanns hånd.

Inndragningsbestemmelsene i landssvikanordningen gir seg på samme måte som straffebestemmelsene tilbakevirkende kraft. I praksis vil det sikkert melde seg atskillige tvilsomme spørsmål om forholdet til grl. § 97.

2. Landssvikanordningens § 25 fastsetter at alle som etter 8. april 1940 på straffbar måte har vært medlemmer av N. S. eller tilsluttet organisasjon, er solidarisk ansvarlige »for skade som organisasjonen har voldt ved medvirkning til rettsstridig styre av landet eller ved andre rettsstridige handlinger«. Om omfanget av ansvaret heter det i motivene til anordningen at organisasjonen og dermed også medlemmene bl. a. må hefte for:

- »1. Velferdstap og oppreisning for de tusener av personer som rettsstridig er fengslet og delvis mishandlet av N. S. myndigheter.
2. Skade som N. S. myndigheter har påført enkeltmenn, selskaper, stiftelser eller sammenslutninger ved ulovlig inndragning eller beslagleggelse av deres midler eller ved rettsstridig regulering av deres ervervsmessige virksomhet eller deres eiendom.
3. N. S. myndigheters ulovlige bruk af offentlige og kommunale midler.«

Foreløpige beregninger viser at bare ansvaret overfor staten løper opp i flere hundre millioner kroner. Det er åpenbart at de ansvarlige ikke vil være i stand til å dekke dette enorme ansvar. Samtidig gir anordningen regler om en skarpere innføring enn av vanlige krav. I sine faktiske virkninger kan det solidariske erstatningsansvar altså likestilles med en konfiskasjon av all N. S. eiendom.

Motivene forutsetter at ansvaret stemmer med alminnelige rettsgrunnsetninger, ut fra det prinsipp at alle som har samvirket ved en skadevoldende handling er solidarisk ansvarlige for skaden. Fra annet hold blir det imidlertid hevdet at vanlige erstatningsregler ikke fører så langt, og at bestemmelsen derfor må underkjennes som grunnlovstridig, iallfall i den utstrekning den tar sikte på medlemmer som var gått ut av partiet på det tidspunkt da anordningen ble gitt. For å få spørsmålet avgjort, vil et "test case" så snart som gjorlig bli brakt inn for Høyesterett.

Til å opptre på vegne av de skadelidende er det opprettet et Erstatningsdirektorat, som både skal sørge for å få ansvaret fastslått og for å få pengene inn. Det som forfølgningen innbringer, skal gå inn i en stor »erstatningspool« som senere vil bli fordelt på de skadelidende etter nærmere regler som Stortinget skal gi.

Til sikring av bøte-, inndragnings- og erstatningsansvaret gir anordningen adgang til å foreta beslag eller å sette vedkommendes formue under forvaltning. Dette er allerede

skjedd i atskillig utstrekning, likesom der er kunngjort et alminnelig disposisjonsforbud for N. S. medlemmer.

3. Et viktig ledd i rettsoppgjøret er opprenskningen i *den offentlige tjeneste*. En provisorisk anordning av 26. februar 1943 om gjenoppretning av lovlige forhold i den offentlige tjeneste i Norge bestemmer, at offentlig tjenestemann som er tilsatt før okkupasjonen, kan avskjediges ved dom «når han ved sitt forhold til okkupasjonsmyndighetene eller deres hjelpere har vist seg uverdig til sin stilling, selv om forholdet ikke finnes å gi grunn til straff». For tjenestemenn som er tilsatt under okkupasjonen er regelen at de bare kan fortsette i stillingen, dersom de blir godkjendt av den lovlige ansettelsesmyndighet. Avskjedigelse ved dom er her ikke nødvendig. Synspunktet er at okkupasjonstidens nyansettelser generelt er uforbindende for våre lovlige myndigheter, selv om det ikke lar seg påvise i det enkelte tilfelle at det er tatt usaklige hensyn eller at tjenestemannen har vist dårlig nasjonal holdning.

I påvente av den senere rettsforfølging ble det allerede i de første dager etter frigjøringen foretatt suspensjon av alle N. S. medlemmer og av alle som en måtte regne vil bli fradømt eller avskjediget fra sin stilling.

VII.

Å straffe de *tyske krigsforbrytere* ble allerede tidlig proklamert som et av de alliertes viktigste krigsmål, og et omfattende forberedende arbeid, som også Norge har deltatt i, har vært utført under krigen. Motivene til den provisoriske anordning av 4. mai 1945 om straff for utenlandske krigsforbrytere opplyser at det til da fra norsk side var inngitt vel 300 anklageskrift mot tyske krigsforbrytere hvis handlinger er begått i Norge eller mot norske borgere. De norske anklager omfattet bl. a. Reichskommissar Terboven og hans nærmeste medarbeidere, generalene Falkenhorst, Rendulic og Rediess, samt alle medlemmer av det tyske politi i Norge om hvem man vet at de har gjort seg

skyldig i tortur eller andre overgrep eller må anses ansvarlig for slikt. Av de her nevnte har Terboven og Rediess, sjefen for det tyske politi i Norge, foregrepet dommen ved sammen å begå selvmord. Medtatt på listen over krigsforbrytere er også alle som har stått for planleggingen og iverksettingen av ødeleggelsene i Finnmark og alle høyere offiserer i de tyske styrker der høsten 1944. Forutsetningen er at alle disse krigsforbrytere skal dømmes av norske domstoler på grunnlag av norsk rett.

Den foran nevnte anordning bestemmer først i § 1 at »handlingar som etter sin art går inn under norske straffebestemmelser, straffes etter norsk lov når de i strid med krigens lover og sedvaner er begått av fiendtlige borgere eller andre utlendinger som har stått i fiendens tjeneste eller har hørt under ham, og handlingen er forøvet i Norge«. Selv om handlingen er begått i utlandet kan den straffes etter norsk lov når den er begått mot nordmenn eller norske interesser, f. eks. mot norske fanger i Tyskland. Det samme gjelder, dog bare etter bestemmelse av Kongen i hvert enkelt tilfelle, når handlingen retter seg mot allierte rettsgoder eller rettsgoder som etter bestemmelse av Kongen skal anses likestilt dermed. Ved rettsgoder som likestilles med allierte, har man bl. a. tenkt på danske borgere og formuesinteresser.

Med henvisningen til krigens lover og sedvaner skiller anordningen de legitime krigshandlinger ut fra området for det straffbare. Denne begrensning måtte en utvilsomt ha antatt også uten lovhjemmel. Okkupasjonsmakten har etter folkeretten rett til å beskytte seg mot angrep på sine interesser, f. eks. mot at der innenfor det okkuperte område bygges opp underjordiske militærorganisasjoner rettet mot den. Rettsforfølgning og straffullbyrdelse mot patriotenes underjordiske virksomhet må derfor i prinsippet godkjennes som legitime krigshandlinger. Forutsetningen er at fremgangsmåten ikke strider mot folkerettens regler eller prinsipper, noe som naturligvis i enkelttilfelle kan gi anledning til atskillig tvil.

Det viktigste ved krigsforbryteranordningen er de sterke straffskjerpelser den innfører. Straff av fengsel og hefte kan forhøyes inntil det dobbelte når det gjelder forbrytelser som går inn under anordningen. I stedet for fengsel eller hefte kan tvangsarbeid alltid anvendes. Dessuten er adgangen til å idømme livsvarig frihetsstraff eller dødsstraff utvidet overordentlig sterkt. Dødsstraff kan således idømmes uten hensyn til forbrytelsens art overalt hvor det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter. Videre overalt hvor det foreligger gjentagne overtredelser av straffelovens kap. 21 (forbrytelser mot den personlige frihet), kap. 22 (forbrytelser mot liv, legeme eller helbred) og kap. 25 (utpresning og ran). Forsøk straffes på samme måte som fullbyrdet overtredelse. Medvirkning er alltid straffbar.

På et punkt gir anordningen en legalfortolkning for å fastslå rekkevidden av de norske straffbestemmelser det er tale om. § 2 bestemmer at formuesinndragning, ulovlige rekvisisjoner eller kontribusjoner, ulovlig pålegg av pengestraff og ethvert annet ulovlig erverv av økonomisk fordel under anvendelse av makt eller trusel herom, skal anses som ran (strl. § 267, jfr. § 268 nr. 3). Det heter herom i motivene at de former den økonomiske utbytning av Norge har tatt, delvis ligger så langt utenfor vanlige strafferettslige begreper at det er vanskelig eller umulig å henføre forholdet under bestemte paragrafer i den militære eller den borgerlige straffelov. En fant derfor at det var behov for en særskilt bestemmelse som kunne oppfange all den tyske utplyndring av Norge som har vært satt gjennom ved makt eller trusel herom.

Anordningens § 5 bestemmer: »Nødstilstand og overordnets befaling kan ikke påberopes som straff-frihetsgrunn ved forbrytelse som nevnt i denne anordnings § 1. Men retten kan ta forholdet i betraktning til nedsettelse av straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart. Under særdeles formildende omstendigheter kan straff helt bortfalle«. I begrunnelsen for denne

ordning, som står i skarp motstrid til vanlige strafferettsprinsipper, heter det bl. a.: »Det må aldri kunne bli rettmessig at en tysk soldat eller politimann har mishandlet norske sivile, herjet, brent og lagt øde for å berge seg selv unna straff eller disiplinærtiltak. Noe annet er det at det undertiden kan foreligge tungtveiende grunner for straffnedssettelse, kanskje fullstendig straff-frihet«.

Krigsforbryteranordningen ble til i de aller siste dager for kapitulasjonen. Forutsetningen har naturligvis vært at den skal anvendes på alle krigsforbrytelser som er begått under okkupasjonen. Til begrunnelse heter det i motivene: »Folkeretten fastslår at overtredelser av krigens lover og sedvaner er forbrytelser og straffbare. Det består med andre ord en folkerettslig straffesanksjon som trer i virksomhet i og med krigstilstanden. Som følge herav kan det ikke bli spørsmål om straff med tilbakevirkende kraft, uansett om de nasjonale straffebestemmelser som måtte bli brakt i anvendelse overfor krigsforbryterne, er utferdiget etter at forbrytelsen var forøvet«. Det vil bli meget interessant å se om domstolene godtar denne argumentasjon.

VIII.

Om *rettergangen* i landssvik- og krigsforbrytersaker har vi bestemmelser i en provisorisk anordning av 16. februar 1945. Anordningen er ingen fullstendig prosesslov; med de unntak som anordningen medfører, er det de vanlige rettergangsregler som gjelder. Unntakene går alle i retning av å forenkle og påskynde behandlingen, noe som en har betraktet som uomgjengelig nødvendig dersom det skulle være mulig å få avvirket det store antall saker på noenlunde rimelig tid. Anordningen gjelder ikke bare selve straffekravet, men også de sivile krav som følger av den straffbare handling, eller som reises med hjemmel i landssvikanordningen eller tjenestemannsanordningen. Dette gjelder både når det sivile krav fremmes i forbindelse med straffekravet og når det reises særskilt. Anordningen

har unngått å opprette særdomstoler. Men blant de ordinære dommere i herreds- og byrettene og lagmannsrettene blir det oppnevnt et visst antall med den oppgave å ta seg av disse sakene; en har regnet med at de dommere som på denne måte får landssvik- og krigsforbrytersakene som spesielt virkefelt, vil få en særlig kyndighet og rutine som vil ha mye å si for en samtidig rask og betryggende avvikling av rettsoppgjøret. En tilsvarende spesialisering har funnet sted innenfor påtalemyndigheten.

De mer betydelige saker blir i første instans behandlet av lagmannsretten. Mens denne i vanlige straffesaker er delt i *lagretten* som består av 10 legmenn og som avgjør skyldspørsmålet, og *retten*, de tre faglærte dommere som avgjør straffutmålingen, består den etter anordningen av 3 dommere og 4 domsmenn som sammen avgjør både skyldspørsmålet og straffespørsmål. Når en har fraveket jurysystemet i disse saker, skyldes det bl. a. hensynet til å gi legdommerne innflytelse på straffutmålingen. Det er blitt anført at skyldspørsmålet i de aller fleste tilfelle vil være opplagt; det er straffutmålingen som blir det springende punkt. Og i et spørsmål som i den grad opptar interessen i alle lag, har en funnet det riktig at folket selv får være med å ta ansvaret for avgjørelsen. Dessuten har domsmannssystemet praktiske fordeler framfor juryordningen med dens deling av domstolen i rett og lagrett; især har en fryktet at spørsmålstillingen til lagretten i mange av disse saker kunne skape praktiske vanskeligheter. — Til fellende avgjørelse i skyldspørsmålet kreves minst 5 av de 7 stemmer. Det samme gjelder vedtak om å anvende dødsstraff. Andre avgjørelser treffer retten med alminnelig flertall. — Dommen kan påankes til Høyesterett på grunn av feil ved saksbehandlingen, rettsanvendelsen eller straffutmålingen, dog bare med visse begrensninger som er fastsatt i anordningens § 27, jfr. § 26.

De mindre saker behandles i første instans av herredsretten på landet, byretten i byene. Rettene sammensettes ved hovedforhandlingen av dommeren med to domsmenn.

I saker hvor forelegg er utferdiget tilkalles domsmenn dog bare, når retten av hensyn til sakens art finner det påkrevd. I tilståelsessaker kan dom alltid avsis av *forhørsretten*, det vil si uten domsmenn og uten oppnevning av forsvarer. Underrettens dom kan begjæres innbrakt for lagmannsretten til fornyet behandling når skyldspørsmålet menes uriktig avgjort; samtykke til slik fornyet behandling skal imidlertid bare gis når det er sannsynlig at skyldspørsmålet er uriktig avgjort eller særlige grunner ellers tilsier det. Anke til Høyesterett over saksbehandling, lov-anvendelse eller straffutmåling kan skje med de begrensninger som anordningen fastsetter i § 26.

En særegenhet ved anordningen er den vide adgang til å avgjøre saken ved *vedtagelse av forelegg*. I vanlige saker kan dette bare skje i forseelsessaker og i saker om forbrytelser hvor strafferammen ikke går over fengsel i ett år. Etter rettergangsanordningen kan forelegg utferdiges overalt hvor det antas å burde anvendes straff av bøter, inndragning, tillitstap, begrenset rettighetstap, oppholdsforbud eller flere av de nevnte straffer, det vil si overalt hvor påtalemyndigheten ikke vil nedlegge påstand på frihetsstraff. Håpet har vært at en for flertallet av menige N. S.-medlemmer og mindre profitører skulle få saken avgjort ved vedtagelsen av forelegg, uten at domstolsbehandling ble nødvendig. Tiden vil vise om håpet vil gå i oppfyllelse. — Hvor forelegg har vært utferdiget, men ikke er blitt vedtatt, gir strpl. § 377 anvisning på en enklere rettergangsmåte enn den vanlige, en regel som også gjelder for landssviksakene. Bl. a. er det i foreleggssakene ikke nødvendig å tilkalle forsvarer med mindre retten finner grunn til det etter sakens beskaffenhet. Ellers har tiltalte alltid krav på forsvarer under hovedforhandlingen.

Om fengsling, ransakning og beslag har anordningen i kap. 3 en del særregler. Den viktigste avvikelse fra straffeprosesslovens regler er at fristen for å fremstille en pågrepet for retten er forlenget fra de normale 24 timer til 14 dager.

I praktisk betydning er dog denne bestemmelse kommet helt i skyggen av reglene i den provisoriske anordning av 26. februar 1943 om polititjenesten i Norge under krig. Her er det bestemt at den som mistenkes for landssvik eller for visse andre lovovertridelser, kan pågripes av politiet og holdes i fengslig forvaring i opptil 30 dager eller med samtykke av Justisdepartementet opptil 60 dager, uten at straffeprosesslovens regler kommer til anvendelse. Justisdepartementet kan senere forlenge fristen ytterligere. Det overveiende antall arrestasjoner som fant sted i den første tid etter frigjøringen, skjedde med hjemmel i denne politianordning. Når det heter at fengslingen skjer »uten at straffeprosesslovens regler kommer til anvendelse«, er dette i praksis blitt oppfattet slik at den arresterte ikke er å betrakte som siktet og derfor ikke har en siktets vanlige rett til på egen bekostning å få beskikket offentlig forsvarer. Om den arresterte eller hans pårørende søker assistanse hos en sakfører, kan denne ikke kreve oppnevning som offentlig forsvarer med derav følgende rett til ukontrollert besøk i fengslet. Først i det øyeblikk den arresterte blir fremstilt i retten til avsigelse av fengslingskjennelse, får han stilling som siktet med derav følgende rettigheter. Fra forsvarerhold er denne ordning blitt møtt med livlige protester.

Efter at ovenstående fremstilling er skrevet, har Stortinget fått forelagt de provisoriske anordninger om innføring av dødsstraff til vedtagelse i lovs form. Bare noen få representanter stemte imot, men det ble fra flere hold presisert at det ikke heri lå noen godkjennelse av dødsstraffen i vår ordinære straffelovgivning. Anordningene forøvrig vil ikke bli behandlet av inneværende Storting.

3. 7. 1945.

Norsk straffelovgivning under okkupasjonen 1940—1945.

Av *Harlvig Nissen*, fhv. direktør for Botsfengslet.

Den følgende framstilling gjelder ikke rettergangen mot og behandlingen av politiske fanger, heller ikke militærlovgivningen eller lovgivningen om prisbestemmelser, svarthandel m. v. Det er endringer i den »ordinære« norske strafferett og straffeprocess og i norsk fengselsvesen som skal bli skildret.

I Führer-forordningen om utøving av regjeringsmyndigheten i Norge av 24. april 1940 bestemte *Hitler* at »Reichskommissar kan gjennom forordninger skape ny rett«.

Med hjemmel i denne bestemmelse ga Reichskommissar *Terboven* den 28. september 1940 en forordning om de konstituerte statsråder — de var 25. september innsatt fra neste dag —, der det bl. a. heter at »den konstituerte statsråd kan innenfor rammen av sitt virksomhetsområde gjennom forordning skape ny rett«.

Det varte ikke lenge før vi fikk føle, at en fremmed ånd ville sette sitt preg på vårt rettsliv. Det nye styre gjorde brudd etter brudd på de rettsprinsipper som grunnloven hadde knesatt, og som den almene rettsoppfatning etter hvert hadde gitt uttrykk i vår lovgivning, preget som den er av liberale, demokratiske og humane tanker.

I kraft av forordningen av 24. april 1940 ga Reichskommissar *Terboven* den 25. oktober 1940 en forordning om opprettelse av en norsk særdomstol med den oppgave

å behandle straffesaker som var straffbare etter 1) Reichskommissars forordning av 25. september 1940, som forbød alle politiske partier med unntak av Nasjonal Samling, og 2) Reichskommissars forordning av 7. oktober 1940, som forbød enhver propaganda til gunst for det norske kongehus. Med hjemmel i denne forordning ga kst. statsråd *Sverre Riisnæs* den 8. november 1940 en forordning om Folkedomstolen og ga 21. desember nærmere bestemmelser om den. Retten skulle bestå av en lagmann og to lagdommere. Når det var spørsmål om saker som var forbrytelser etter den alminnelige borgerlige straffelov, skulle retten settes også med to lekdommere. Disse skulle tas ut ved loddtrekking av et utvalg av de personer som kunne være lagrettemenn i lagmannsretten. Men legg merke til det at dette utvalg skulle settes opp av — Justisdepartementet! Forordningene av 8. november og 21. desember 1940 ble avløst av en helt ny lov om Folkedomstolen av 5. mars 1942. Det er ikke grunn til her å gå nærmere inn på denne lov.

Den 15. november 1940 ga kst. statsråd *Riisnæs* en forordning om utsettelse inntil videre av valgene av forliksmenn, lagrettemenn, rettsvitner og skjønnsmenn. Etter denne forordning kunne den konstituerle statsråd for Justisdepartementet bl. a. treffe bestemmelse om at noen som sto i utvalg av lagrettemenn, domsmenn m. v. skulle slettes av fortegnelsen, og nevne opp nye i stedet. Han kunne også nevne opp nye medlemmer av utvalgene i tillegg til dem som sto der før. Sammensettingen av rettene ble med andre ord gjort avhengig av departementet. Dette var jo et opplagt brudd på grunnlovens maktfordelingsprinsipp, som bl. a. krever at domstolene skal være uavhengige av administrasjonen. Dette forsøk på å undergrave domstolenes uavhengighet ledet til at Høyesterett i brev til Justisdepartementet av 19. november 1940 hevdet klart og bestemt at det var av grunnleggende betydning for rettssikkerheten å opprettholde

domstolenes uavhengighet. Skulle forordningen bli gjennomført, ville det få skjebnesvangre følger for rettslivet. Som øverste representant for den dømmende makt i riket måtte Høyesterett, skrev den i brevet, henstille at departementets forordning ikke ble gjennomført. Høyesterett sendte en avskrift av brevet til Reichskommissar *Terboven*. Denne skrev 3. desember til Høyesterett et brev der han uttalte at Høyesterett ikke kunne ta stilling til spørsmålet om gyldigheten av de rettsforskrifter som ble utferdiget av Reichskommissar eller av de kst. statsråder, da det utelukkende tilkom Reichskommissar å avgjøre hvilke forholdsregler var tjenlige til fremme av den offentlige orden og det offentlige liv i Norge. Høyesterett sendte så den 12. desember et brev til kst. statsråd *Riisnæs*, der den holdt fram at domstolene etter norsk konstitusjonell rett har plikt til å prøve gyldigheten av lover og administrative forordninger. Høyesteretts medlemmer kunne, skrev de, ikke følge det syn på domstolenes myndighet som Reichskommissars brev ga uttrykk for, uten å handle i strid med sine plikter som dommere i Høyesterett. De fant derfor ikke å kunne fortsette i sine embeder. De forutsatte nærmere konferanse med Justisdepartementet om tidspunktet for sin fratreden. Da det ikke kom noe svar på dette brev, skrev Høyesteretts medlemmer den 18. desember til Justisdepartementet at de ville fratre sine embeder lørdag den 21. desember 1940, siste arbeidsdag for rettsferien. Og det gjorde de.

Vi ser at det var kst. statsråd *Sverre Riisnæs'* forordning av 15. november 1940 om utsettelse av valgene av forliksmenn, lagrettemenn, m. v., som ga støtet til at Høyesteretts medlemmer la ned sine embeder, et skritt av den største rekkevidde for det norske folks stilling overfor tyskerne og Quislingsstyret, en handling som klarnet almenhetens rettsbegreper og fikk avgjørende betydning for grunnleggelsen av hjemmefrontens strålende innsats.

I samsvar med forordningen av 15. november 1940 om utsettelse av de nevnte valg ga kst. statsråd *Riisnæs* den

4. juni 1941 en forordning som bl. a. bestemte at lagrettemenn og domsmenn skulle oppnevnes av ordføreren i møte med formennene. Ved oppnevningen var ordføreren ikke bundet av det kommunale manntall. Justisdepartementet eller den det bemyndiget kunne kreve saken lagt fram for departementet til endelig avgjøring.

Etter straffeprosessloven var et vitne ikke pliktig til å forklare seg for politiet. Det var bare i retten at en hadde plikt til å forklare seg. Ved kst. statsråd *Riisnæs'* forordning av 13. desember 1940 ble dette endret. Fremtidig var en pliktig til å forklare seg også for politiet.

Politidepartementet, kst. statsråd *Jonas Lie*, ga 6. oktober 1941 en midlertidig forordning om anvendelse av sikkringsforføyninger overfor personer som mistenktes for overtredelse af Reichskommissars forordninger af 25. septbr. 1940 § 4 (om opprettholdelse av oppløste politiske organisasjoner) og av 7. oktober 1940 § 2 (om propaganda til fordel for det norske kongehus). *Jonas Lie* bestemte her at under krigstilstanden kan Politidepartementet eller den det bemyndiger i sikringsøyemed treffe de i straffelovens § 39, punkt 1, litra a til f nevnte forføyninger overfor personer som med skjellig grunn mistenkes for overtredelse av de to ovennevnte bestemmelser, gitt av Reichskommissar. Og det ble samtidig bestemt at beslutning om å anvende sikringsforføyninger etter denne forordning ikke kunne bringes inn for domstolene. Forordningen ble ved Quislings og *Riisnæs'* lov av 24. oktober 1942 utvidet til å gjelde også personer som med skjellig grunn mistenktes for å ha fremmet eller å fremme folke- eller statsfiendtlige bestrevelser.

Det ligger i disse forordninger flere hårreisende brudd på anstendig og rettferdig rettergang. Straffelovens § 39, punkt 1, a—f fastsetter de sikringsmidler som kan brukes overfor forbrytere som etter rettspsykiatrisk undersøkelse er erklært å ha mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner, altså overfor mentalt defekte mennesker. Sik-

ringsmidlene går fra meget lempelige som avholdsplikt og tilsyn av et vernelag til meget strenge som innsettelse på tvangsarbeid og enndog i fengslig forvaring. Selvfølgelig skjer disse alvorlige inngrep etter undersøkelser i rettslige former og dommerne må ha funnet tiltaltes straffeskyld bevist. Nå kunne politiministeren eller etter hans bemyndigelse en underordnet tjenestemann sette et menneske i fengslig forvaring uten rettslige undersøkinger og uten dom, ja, enndog uten bevis for skyld, idet den blotte mistanke var nok! Hvilken vid mark for personlige forfølgelser ble ikke åpnet på denne måte! Hvilken utrygghet måtte vi ikke alle føle under slik »rettstilstand«, som ble ennå utryggere, da Jonas Lie delegerte sin myndighet til statspolitistjefen — vi minnes med forbitrelse slike menn som Marthinsen og Rogstad! Det ble dog gjort en begrensning: Statspolitistjefen kunne beslutte fengslig forvaring »kun« for et tidsrom av inntil 6 måneder. »Ønsker han« — så står det — å holde en person i fengslig forvaring utover denne frist, måtte Politidepartementet gi sitt samtykke til dette.

Ved loven om rettergangsmåten i straffesaker av 1. juli 1887, juryloven som den oftest blir kalt, ble organisasjonen av våre underordnede straffedomstoler bygget på to forskjellige prinsipper, som dog begge forutsatte lekmenns deltaking i saksbehandlingen. Visse saker, der det mest gjaldt mindre grove forbrytelser, ble brakt in for by- og herredsrettene eller meddomsrettene, som de het dengang. Retten var her satt sammen av en juridisk dommer og to lekdommere. Alle tre avgjorde i fellesskap både skyldspørsmålet og straffutmålingen. Større saker ble brakt inn for lagmannsrettene. Avgjøringen i saken var her delt på to strengt atskilte deler: Lagretten (juryen) bestod av lekmen og hadde utelukkende å avgjøre spørsmålet skyldig eller ikke skyldig. Den annen del, retten, bestod av juridiske dommere, en lagmann og to bisittere eller lagdommere som de kaldes nå. Retten var — med visse unntak — bundet av lagrettens kjennelse i skyldspørsmålet. Var tiltalte erklært skyldig, var det rettens sak å måle ut straffen.

Allerede dengang var det mange — bl. a. professor *Bernhard Gelz* — som ønsket lagmannsrettene organisert som »store meddomsretter«, således at både fagdommere og lekdommere var med å ta standpunkt såvel til skyldspørsmålet som til straffutmålingen. Spørsmålet om overgang fra jurysystemet til store meddomsretter har også senere vært oppe til diskusjon og det lenge før nasjonal-socialismen dukket opp.

Selve systemet lagmannsretter uten jury var således ikke ukjent og hadde sikkert mange tilhengere også utenfor N.S., da kst. statsråd *Riisnæs* ved forordning av 3. september 1941 gjorde lagmannsrettene i straffesaker om til »store meddomsretter«. Retten skulle bestå av lagmannen, to juridiske meddommere og fire domsmenn (lekmenn). De rettsstridige bestemmelser om uttaking av domsmenn, som er nevnt foran, gjaldt også domsmennene ved de nye lagmannsretter. En midlertidig lov av 2. september 1943 om endringer i rettergangslovgivningen satte antallet af lekdommere ned til to. Samtidig ble gjort den meget vesentlige endring i herreds- og byrettene (de gamle meddomsretter) at domsmenn i straffesaker bare skulle tilkalles når retten på grunn av sakens særlige art fant det påkrevd. Også etter den gamle ordning kunne dom bli avsagt uten domsmenn, nemlig i forhørsretten, når skyldspørsmålet var på det rene ved siktedes tilståelse og han samtykket i dom i forhørsrett. Nå skulle det da i alle tilfelle kunne avsies dom uten meddommere, et bestemt brudd på prinsippet om lekdommeres deltaking i straffesaker.

Inntil loven om løsgjengeri, betleri og drukkenskap av 31. mai 1900 (løsgjengerloven) ble satt i kraft, hadde politiet myndighet til å sette løsgjengere og drukkenbolter inn på tvangsarbeid for et visst antall måneder. Ved den store strafferettsreform omkring århundreskiftet fant en — med rette — at denne ordning sto i fullstendig strid med det rettsprinsipp at ingen måtte fengsles eller på annen måte tas i forvaring uten avgjøring i rettslige former. Denne tankegang fikk sitt uttrykk i løsgjengerloven av 1900.

Quislings og *Riisnæs'* lov av 5. mars 1942 om løsgjengeri, betling og misbruk av berusingsmidler m. v. vendte i stort omfang tilbake til den ordning som våre lovgivere hadde funnet forkastelig 40 år tidligere. Når noen var dømt til straff for løsgjengeri, kunne påtalemyndigheten beslutte at straffen ikke skulle fullbyrdes, og i stedet beslutte å anvende visse forføyninger, hvorav den strengeste var innsettelse i tvangsarbeidshus. Dette svarte i sine hovedtrekk til ordningen etter loven av 1900. Men det som vi skal merke oss er at påtalemyndigheten fikk adgang til også uten domfellelse å beslutte anvendt de samme forføyninger, således også å sette folk inn på tvangsarbeid og det like til 3 år. Dette får være nok til å vise ånden i den nye lov.

Ved lov av 3. september 1942 om endringer i straffeloven av 1902 ble straffene for grovt tyveri og ran skjerpet betydelig. Det viktigste var bestemmelsen om at har den som dømmes for grovt tyveri, tidligere vært straffet for sånt tyveri eller for ran, er straffen fengsel i minst 3 år. Straffeloven av 1902 hadde her ikke noen særskilt minimumsstraff. Dette hang sammen med at loven hadde i stort omfang avskaffet særlige minimumsstraffer for å gi domstolene frie hender til innenfor vide strafferammer å sette den straff som de fant formålstjenlig etter en allsidig bedømmelse av de individuelle forhold i det enkelte tilfelle. Nå ble det da satt en minstestraft på 3 år selv om mannen hadde vært straffet for grovt tyveri bare en enkelt gang og for mange år siden.

Den 3. september 1942 ble gitt også en lov om midlertidig tillegg til straffelovgivningen under den nå pågående krig. Loven skjerpet under visse forutsetninger betydelig straffene for en rekke forbrytelser. Den innførte også pånytt dødsstraff, idet denne straff nå skulle kunne anvendes i de tilfelle der straffeloven tillot fengsel på livstid. Loven ble noe endret ved lover av 8. juli 1943 og 29. juni 1944.

Lov om visse rådgjerder mot forbrytere av 25. mars 1943 åpnet ytterligere adgang til vilkårlige inngrep i den personlige frihet. For det første kunne politimesteren stille under politioppsyn en person som minst tre ganger var idømt fengselsstraff for forbrytelser, hvorav den siste var begått for ikke mer enn fem år siden. Den som ikke hadde begått forbrytelser i nesten fem år, kunne altså like fullt settes under politioppsyn etter politimesterens godtykke. Den som var stillet under politioppsyn, kunne politimesteren gi forskjellige pålegg, bl. a. pålegg som førte med seg sterke inngrep i hans bevegelsesfrihet. Den som grovt eller minst to ganger forsettlig eller — legg merke til det — uaktsomt overtrådte et pålegg som var gitt etter denne lov, eller som i oppsynstiden forsettlig eller uaktsomt begikk en straffbar handling, kunne Politidepartementet beslutte holdt i forebyggende forvaring. Videre kunne Politidepartementet beslutte den som minst tre ganger var idømt fengselsstraff i 6 måneder eller mer for forbrytelser, holdt i forebyggende forvaring, når den siste forbrytelse var begått for ikke mer enn fem år siden. Alt dette ga jo høve til megen vilkårlighet. Men det var ikke nok med dette. Loven ga nemlig Politidepartementet hjemmel til å ta en person i forebyggende forvaring selv om de ovennevnte vilkår ikke var tilstede når det etter Politidepartementets skjønn — altså fremdeles uten rettsbehandling — fantes sannsynlig at vedkommende ville begå nye straffbare handlinger og forvaringen ansås pakrevd til beskyttelse av den offentlige sikkerhet.

Denne skildring vil ha gitt et lite inntrykk av hva slags »rettstilstander« vi levet under i Norge i de fem okkupasjonsårene. Tilstanden ble etterhånden verre og verre, til slutt den rene rettløshet. Det var ikke lenger noen garanti for personlig sikkerhet. Ingen kunne føle sig trygg.

Vi har nå gått gjennom det viktigste av det som gjelder vårt emne innenfor strafferett og straffeprosess under Quis-

lingstyret. Det står tilbake å se på de bestemmelser som gjelder fengselsvesenet. Justisdepartementet grep i det hele lite inn i bestemmelsene om fengslene og behandlingen av fangene. Det er bare et par lover av betydning her.

I august 1941 ble det bestemt at Botsfengslet skulle sende fangetropper ut til arbeid på gårder og gartnerier i Oslo omland for å hjelpe til med mataukingen. Ved kst. statsråd *Riisnæs'* forordning av 25. august 1941 ble satt en straff av minst 6 måneder inntil 3 år for rømning fra slikt arbeid, — hvilket forresten ikke hindret at ganske mange fanger likefullt rømte under jordarbeidet, uten rasjoneringskort og uten legitimasjonsbevis.

Fengselslovens § 25 bestemte at hvis det fantes ønskelig på grunn av en fanges helbred eller sinnstilstand eller av andre særlige grunner, kunne han etter vedtak av Fengselsstyret føres over til tvangsarbeidshus eller kuranstalt eller anbringes i arbeid for det offentlige for den gjenstående del av straffetiden. Ved lov av 14. september 1944 ble strøket ordene »for det offentlige«. Det ville da si at fangen kunne settes i arbeid hos private og hos tyskerne. Jeg går ut fra at grunnen til at denne endring ble gjort, var denne: Et stort antall fanger fra Botsfengslet og fra Oslo kretsfengsels landsfengselsavdeling var sommeren 1944 sendt til en fangeleir på et avsides sted i Nordland. Av forskjellige grunner var det hele arrangement mislykket. Fangene ble så overlevert til tyskerne i Bodø for å arbeide for dem. Det var hjemmel for slik ordning som lovendringen skulle gi.

Samtidig med at Quislingstyret utferdiget de lovbestemmelser som er nevnt i det foregående, ga Kongen og den lovlige norske regjering i London forskjellige lovbestemmelser med hjemmel dels i grunnlovens § 17, som gir Kongen rett til å utstede provisoriske anordninger om »handel, toll, næringsveier og politi«, dels i en konstitusjonell nødrett.

Blant anordningene var det flere som gjaldt både den borgerlige og den militære straffelov. Jeg skal her gjøre rede for de viktigste endringer i og tillegg til den alminnelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902.

Dødsstraff var avskaffet ved straffeloven av 1902, som ble satt i kraft 1. januar 1905. Provisorisk anordning av 3. oktober 1941 tok dødsstraffen opp igjen. Den bestemte nemlig at i de tilfelle hvor der for forbrytelser mot straffelovens kapitel 8 (landsforrederi) og kapitel 9 (høyforrederi) kan idømmes fengsel inntil på livstid, kan dødsstraff idømmes, dog ikke overfor personer som ved den straffbare handlings foretagelse ikke var fylt 18 år. Anordningen innførte samtidig en ny frihedsstraff. Den bestemte nemlig at hvor det etter kapitlene 8 og 9 i straffeloven kan idømmes fengsel eller hefte, kan tvangsarbeid idømmes innenfor de for fengsel eller hefte fastsatte grenser. Vi hadde hittil hatt tvangsarbeid som en administrativ forføyning (hjemlet i dom) overfor løsgjengere og drukkenbolter. Når tvangsarbeid nå ble tatt opp som straff på linje med fengsel var grunnen utvilsomt den at tvangsarbeid kan fullbyrdes under enklere former enn fengselsstraff. Det stiller ikke de krav til fangenes innbyrdes avsondring, som fengselsstraffen forutsetter, og kan følgelig nøye seg med enklere bygningsformer, bl. a. felles soverom istedetfor celler. Og fullbyrdelsen av tvangsarbeid stiller mindre krav til det forskjelligartede opdragelsesapparat som fullbyrdelsen av de lengre fengselsstraffer bør ha til sin rådighet.

En prov. anordning av 22. januar 1942 utvidet bruken av dødsstraff. Den bestemte nemlig at for forbrytelser foretatt så lenge Norge er i krig kan dødsstraff idømmes når det for handlingene kan idømmes fengsel inntil på livstid etter noen bestemmelse i den borgerlige straffelovs kapitel 19 angående forbrytelse mot sedeligheten, kapitel 21 angående forbrytelse mod den personlige frihet og kapitel 22 angående forbrytelse mod liv, legeme og helbred.

Straffelovens § 27 handler om bøtestraffen. Den fastsatte for forbrytelser bøter fra 3 kroner inntil 10.000 kroner og for forseelser fra 1 krone til 5.000 kroner. Disse maksimumsbeløp ble opphevet ved prov. anordning av 3. september 1943, således at det nå ikke er noen grense oppad for botens størrelse. I § 27 het det videre: »Der bør tas særlig hensyn til den dømtes formuesforhold, og hva han eller sine livsforhold antas å kunne utrede«. Disse ord ble nå endret til følgende: »Det bør tas hensyn til det straffbare forhold, den dømtes formuesforhold og den ved handlingen forvoldte økonomiske skade«. Samtidig ble det bestemt at »bøtestraff skal alltid kunne idømmes i tillegg til dødsstraff, frihetsstraff eller fradømmelse av offentlig tjeneste som hovedstraff«.

En provisorisk anordning av 22. januar 1942 satte straff for den som opprettholder medlemskab i, søker om eller samtykker i å bli medlem av N. S., nazistisk hird eller annen organisasjon som yter fienden bistand, eller som medvirker hertil. Som straff ble sat tap av almen tillit for bestandig eller for et bestemt antall år. Som tilleggsstraff kunne anvendes bøter inntill en million kroner.

Dette gjaldt til anordningen ble avløst av provisorisk anordning av 15. desember 1944 om tillegg til straffelovgivningen om forræderi. Det er denne anordning som går under navn av Landssvikanordningen, en lov som har fått meget stort virkefelt under det veldige rettsoppgjør med våre hjemlige nazister, som har holdt på fra Norge ble befridd den 8. mai 1945.

Om bestemmelsene i denne viktige anordning viser jeg til professor dr. jur. *Johs. Andenæs'* artikkel i dette hefte av Nordisk Tidsskrift for Strafferet: »Rettsoppgjøret med landssvikere og krigsforbrytere i Norge«, avsnitt IV.

Landssvikanordningen av 15. desember 1944 hadde forskjellige lovbud som sto i strid med det prinsipp — som forlengst var knesatt i norsk strafferet, — at domstolene skulle ha stor frihet i straffutmålingen for å kunne ta så

vidt mulig allsidig omsyn til de individuelle faktorer som en rettferdig dom krever.

Med dette for øye tok Justisdepartementet i sommer opp forslag om flere endringer i landssvikanordningen. Det ble vedtatt ved provisorisk anordning av 3. august 1945.

Lød dommen på fengsel eller tvangsarbeid, var dommerne etter anordningens § 3 forpliktet til også å fastsette bøter (minst kr. 1000,00) og enten tillitstap eller begrenset rettighetstap. Ved dom på fengsel eller tvangsarbeid i minst 6 måneder skulle det alltid også ilegges tillitstap. Den som hadde hatt overordnet stilling i N. S. eller organisasjon knyttet til den eller på annen måte hadde tatt aktiv del i den straffbare virksomhet som var drevet gjennom organisasjonen, skulle idømmes såvel fengsel eller tvangsarbeid som bøter og tillitstap. Alle disse direktiver faldt bort ved anordningen av 3. august, slik at domstolene nå står helt fritt i straffutmålingen. Etter landssvikanordningens § 5 kunne retten sette straffen ned under det fastsatte lavmål eller la straffen falle helt bort overfor den som bare en kortere tid hadde vært medlem av N. S. m. v., når han ikke hadde tatt aktiv del i dens straffbare virksomhet og han senere hadde innlagt seg fortjenester ved handling til gagn for landet. Nå ble strøket ordene »en kortere tid«. Dette bygget på følgende tankegang: Man hadde eksempler på at det hadde vært folk som hadde vært medlem av N. S. fra før krigen, og folk som kom inn i N. S. i den første forvirrede tid og senere ble stående, men ikke hatt noen som helst befatning med partiets aktive virksomhet og på den annen side hadde gjort seg fortjent ved å delta i den illegale bevegelse og opprettholde sitt medlemskap nettopp for å kunne delta i denne illegale virksomhet. Det var ønskelig å komme disse »papirmedlemmene« til hjelp i en videre utstrekning enn Landssvikanordningen bestemte. Ved å sløyfe de tre ordene kunne en handling som ellers gikk inn under Landssvikanordningen, være straffri over-

for dem som ikke hadde deltatt aktivt i den straffbare virksomhet og under krigen hadde innlagt seg fortjenester ved handlinger til gagn for fedrelandet. Påtalemyndigheten kunne altså i slike tilfelle unnlate påtale, og hvis det reistes påtale, kunne retten, hvis den fant det på sin plass, unnlate å anvende straff.

Videre er opphevet bestemmelsen om at boten skal være minst kr. 1000,00, således at påtalemyndigheten og domstolene nå står fritt med omsyn til botens størrelse etter hvert enkelt tilfelles særlige beskaffenhet. Det blir da den alminnelige bestemmelse om bøter i straffelovens § 27 som blir gjeldende også i disse saker.

Endelig er det foretatt en fjerde endring i reglene om straffutmålingen, nemlig i § 12 om det begrensede rettighetstap. Etter den skulle de rettighetstap som er nevnt i § 11, nr. 5—9 idømmes for minst 5 år. Dette minimum ble strøket ved anordningen av 3. august 1945, således at domstolene og påtalemyndigheten nå kan bestemme disse rettighetstap for en kortere tid enn 5 år. Grunnen til denne endring er opplyst å være den at det ved en del av disse rettigheter (retten til å praktisere som tannlege, lege, advokat o. s. v.), vil det å bli idømt rettighetstap i 5 år som oftest være det samme som at vedkommende blir nødt til å skaffe seg annen beskjeftigelse for alltid. Hvis en derimot innskrenker rettighetstapet til en kortere tid, vil vedkommende kunne gjenoppta sitt arbeid etter at fristen er utløpet og derved kunne nyttiggjøre seg en langvarig spesialutdannelse og erfaring som er av stor betydning. Domstolene og påtalemyndigheten får altså nå frie hender til å kunne bedømme hvert enkelt tilfelle.

Anordningen har ved siden av straffebestemmelsene også bestemmelser om inndragning og erstatning m. v.

Dens § 25 la et solidarisk erstatningsansvar på dem som etter 8. april 1940 på straffbar måte hadde vært medlemmer av N. S. eller organisasjoner knyttet til den, idet den bl. a. bestemte at de svarer en for alle og alle for en

for skade som organisasjonen har voldt ved medvirkning til rettsstridig styre av landet eller ved andre rettsstridige handlinger. Ansvar et kunne for det enkelte medlem begrenses etter rettens skjønn, dog ikke til lavere beløp enn det medlemmet etter sine økonomiske forhold og sine ervervs-muligheter antokes å kunne utrede.

Mot disse bestemmelser har det bl. a. vært pekt på de store sosiale følger som ville bli resultatet av at en befolkning på ca. 40.000 — foruten familiene og pårørende — ble redusert til selve forsorgsnivået. Justisdepartementet mente at det måtte være rimelig å foreta noen begrensning i dette ansvar og også her stille domstolene i en friere stilling, så de fikk anledning til å vurdere den enkelte etter enhvers særlige beskaffenhet. Det er derfor nå føyet til at ansvaret gjelder for det tap eller den skade som er voldt etterat vedkommende ble medlem, for alt tidligere kan han ikke gjøres ansvarlig. Videre er bestemmelsen om rettens adgang til å begrense ansvaret gjort mer elastisk. Den lyder: »Erstatningsansvaret for det enkelte medlem fastsettes under hensyn til det forbryterske forhold, den utviste skyld, den skyldiges økonomiske stilling samt omstendighetene for øvrig. Når det finnes rimelig, kan ansvaret helt bortfalle.« Som følge av disse endringer ble sløffet ordene »en for alle og alle for en«, fordi dette ikke var et ganske adekvat uttrykk. »Den som har betalt i forhold til det beløp han er gjort ansvarlig for, er«, heter det i en redegjøring fra Justisministeren, »dermed fri for videre ansvar. Prinsippet er imidlertid det samme, og for så vidt er det solidariske ansvar fremdeles gjeldende. Det blir hermed innført en mer smidig og elastisk ordning. Domstolene og påtalemyndigheten får større bevegelsesfrihet. Ved den nye formulering har man understreket tilknytningen til den alminnelige erstatningsrett. I virkeligheten er bestemmelsen nå utformet i stor utstrekning overensstemmende med erstatningsansvaret i den alminnelige straffelovs ikrafttredelseslov.

Etter anordningens § 32 kunne retten bestemme at der-

som den skyldige ikke hadde tilstrekkelige midler til å dekke inndragnings- eller erstatningsansvar, kunne dekning søkes hos ektefellen (dog ikke dersom ektefellen ikke hadde levet sammen med domfelte etter at han (hun) fikk kjennskap til det straffbare forhold). Dette ville som oftest si at dekning ville blive søkt hos hustruen i særeiet eller i den del av fellesformuen som hun hadde rådighet over. Justisdepartementet fant dette å være en betenkelig avvikelse fra den ellers gjeldende rett. Heretter gjelder det ikke noen utvitet adgang til å søke erstatning i ektefellens særeie.

Videre har Justisdepartementet etterkommet en henstilling fra Norske Kvinners Nasjonalråd om å ta hensyn til de hustruer som har vist en nasjonal holdning til tross for at de var gift med N.S.-menn. Tanken har fått uttrykk i følgende bestemmelse: »Dersom ektefellen under krigen har innlått en fast nasjonal holdning og har gitt uttrykk for dette i ord og handling, kan inndragnings- og erstatningsansvaret mot den som har overtrådt § 2 i Landssvikanordningen, begrenses således at ektefellen helt eller delvis får beholde sin halvdel av fellesboet uansett om det er den skyldige ektefelle som har rådighet over midlene«.

Justisministeren holdt fram i sin redegjøring at alle disse nye bestemmelser som er gitt ved den provisoriske anordning av 3. august 1945, er et ledd i bestrebelsene for å få den rettferdigst mulige behandling av landssvikerne og for å treffe den ordning som er den mest hensiktsmessige i hvert enkelt tilfelle. Man ville kunne få en rekke av de mindre saker opp- og avgjort ved forelegg uten å behøve å gå til domstolene. »For dem som har gjort seg skyldig i alvorlige forhold, betyr ikke disse endringer noen lempelser. Det tilsier også rettferdigheten at de får en streng straff. Men når man nærmer seg grensen mellom svik og svikt, da må man ha anledning til å lempe, så man ikke slår til den annen side.«

Ved provisorisk anordning av 16. februar 1945 ble gitt detaljerte regler om rettergang i landssviksaker. Jeg tar her opp bare en enkelt av dens mange bestemmelser.

Etter befrielsen den 8. mai 1945 ble den gamle juryordning påny gjort gjeldende i lagmannsrettene ved behandlingen av de »ordinære» straffesaker. Men anordningen av 16. februar 1945 byttet juryordningen ut med »store meddomsretter» ved behandlingen av landssviksakene, — 3 yrkesdommere og 4 lekdommere. Grunnen til dette skritt var, er det opplyst, »for det første at behandlingen etter domsmannssystemet er enklere og raskere, og at denne ordning i disse sakene gir lekmannelementet en sterkere innflytelse enn det ville ha etter jurysystemet. En har nemlig resonert som så at i disse saker vil skyldspørsmålet som regel være så temmelig opplagt, det vil være straffutmålingen som er sakens kjerne. — Og en har ment at det i disse saker var riktig, at folket selv gjennom de valgte domsmenn var med på å treffe avgjørelsen og ta ansvaret, bl. a. i det viktige spørsmål om dødsstraff. — —«

Spørsmålet om å sette »store meddomsretter» i stedet for lagmannsretter etter jurysystemet, hadde vært oppe i Norge også før den siste krigen. Justisdepartementet hadde bedt sorenskriver *Erik Solem* om å overveie forskjellige forenklinger i rettsvesenet. I erklæring av 30/11 1922 hevdet han bl. a. at jurybehandlingen burde erstattes av domstoler med 3 embedsdommere og 4 eller 5 lekdommere. — *Den norske dommerforening* tok spørsmålet opp i sitt møte 10/9 1923. Høyesterettsassessor *H. H. Breien* holdt foredrag om »kravet om reform av lagmannsretten», som han anbefalte satt sammen av 3 rettsdommere og av 6 eller 4 lekdommere. Med 39 mot 5 stemmer uttalte møtet seg til fordel for lagmannsretter etter meddomsrettssystemet. *Breien*s foredrag er latt inn i dette tidsskrift 1924. I de følgende år hadde tidsskriftet innlegg i saken fra lagmann *Fridtjov Hegge*, sorenskriver *P. N. Arentz* og lagmann *Rolfsen*.

Retsopgøret med Landsforrædere og Krigsforbrydere i Danmark.

Af kst. Byretsdommer P. M. SACHS.

Da Danmarks Territorium den 9. April 1940 blev militært besat af Tyskland, uden at det kom til Krigserklæringer fra nogen af Siderne, laa det i Sagens Natur, at det kun var forholdsvis faa og svage Midler, den danske Befolkning kunde sætte ind imod den dermed indledede langvarige og for hele Nationens Eksistens udadtil og indadtil skæbnesvangre Neutralitetskrænkelse. Saa meget des mere betydningsfuldt maatte det forekomme, at enhver gjorde det lidt, som gøres kunde, og navnlig undlod det meget, som under de givne Forhold var til Skade. Men som bekendt var der ogsaa i Danmark en Del — procentvis lille, men absolut set ikke ubetydelig — som i saa Henseende ikke var paa Linie med den øvrige Befolkning: støttede Tyskerne i deres Propaganda for national-socialistisk »Verdensanskuelse« og Sejrsvished, tilsluttede sig deres Krigsmagt eller hjalp i Krigsproduktionen, bistod dem i deres politisk og ideologisk motiverede Forfølgelser af danske Undersaatter og endelig optraadte som lydige Redskaber i deres Politiaktioner, Tortur, Deportationer, Ødelæggelser og direkte Drab, da den aktive Modstand begyndte at sætte ind.

Eftertiden vil næppe undre sig over, at der i Befolkningen fremvoksede en stærk Forbitrelse mod disse Tyskernes Hjælpere, og at der i denne Forbitrelse ikke var

Plads til større Nuancer, eftersom de skyldiges Bevæggrunde var politisk Overbevisning, Idealisme, Ønske om personlig eller økonomisk Vinding, Æventyrlyst eller blot primitiv Trang til at løbe med i den Retning, Udviklingen tilsyneladende bar. Det maa herved erindres, at Forbitrelsen havde god Grobund i den Omstændighed, at tysk Mentalitet og specielt tysk Ideologi og Styreform siden Nazismens Magtovertagelse allerede længe før Besættelsen havde været den overvejende Del af den danske Befolkning stærkt imod, og at Forbitrelsen mod Tyskernes Hjælpere fandt yderligere Næring, efterhaanden som den Overbevisning kom til Klarhed, at alle demokratiske Kræfter Verden over maatte forenes i Modstanden mod de fælles Fjender. At det herved havde stor psykologisk Betydning, at det tyske Nederlag efterhaanden betragtedes som sikkert, siger sig selv. Resultatet var et med stigende Styrke formuleret, men naturligvis foreløbig nødtvungent hemmeligholdt Krav om, at der, saa snart Okkupationen var forbi og Landet atter var frit, skulde gøres op med alle »Landsforræderne« — først og fremmest gennem Straf.

Der er jo i den danske Befolkning — som i ethvert Kultursamfund — en dybt rodfæstet Indstilling gaaende ud paa, at grove Krænkelser af den enkeltes Interesser skal ledsages af et Onde — en fysisk og sjælelig Lidelse — for den, der forvolder Krænkelsen, og ikke mindst naar Talen er om Krænkelser af de Interesser, der bunder i Opretholdelsen af Samfundet som national Enhed og Retsstat. Forræderi er formentlig en af de oprindeligste og mest udprægede Forbrydelser i ethvert Samfund.

Næppe nogen kompetent Instans vil tage Ansvar for at skuffe dette Krav om Straf, formentlig først og fremmest, fordi det med Rette antages, at en saadan Skuffelse vil forringe Graden af Vished for Straffens Indtræden i Fremtiden og dermed den Motivdannelse i nyttig Retning, som ellers kan opnaas paa alle Individier med et vist Minimum af aandelig Udvikling og Normalitet. Straf maa altsaa an-

vendes, selv om dens Indflydelse paa den straffede selv er højst problematisk, ofte isoleret set føles inhuman, og med Sikkerhed reducerer baade Delinkventens og hans Families Muligheder for en nyttig Levevis i Fremtiden.

Straf for dem, der havde handlet landsskadeligt og landsforæderisk under Besættelsen, var saaledes en simpel Nødvendighed, hvis man ikke vilde udsætte sig for at svække Motiverne til ønskelig Handlemaade i Fremtiden baade paa dette og — hvad navnlig havde praktisk Vægt — andre Omraader. Og det maatte i denne Forbindelse være underordnet, om man tilskrev det størst Betydning ved denne Motivdannelse, at den virkede direkte, eller om den snarere virkede paa den indirekte Maade, at Straffen understreger, at en Handlemaade som Delinkventens er »forkastelig« og »nedværdigende«, saaledes at den og andre lignende Handlemaader fremtidig kommer til at modvirkes ogsaa af andre Motiver hos Individerne end blot dette at undgaa fysisk Lidelse. Allerede heri laa, at det ogsaa m. H. t. Straffens Størrelse var nødvendigt at tage stort Hensyn til, hvad den almindelige Opfattelse krævede.

Endvidere maatte det sikkert tillægges Betydning, at Kravet om Straf ikke mindst paa det her omhandlede Omraade optræder med en saa følelsesbestemt Styrke, at en Skuffelse af Kravet i sig selv vil være en sjælelig Lidelse for særdeles mange. I Sammenhæng hermed stod det, at det kunde befrygtes, at Eftergivenhed vilde føre til private Lynch- og Hævnaktioner til stor Skade for en ordnet og værdig Udvikling i Fremtiden og til stor Fare for Ofre for Fejltagelser og personlig Uvilje.

Stod det altsaa fast, at et straffemæssigt Opgør var paa krævet, var der paa den anden Side Enighed om, at det maatte ske i Henhold til skreven Lov. I den sidste Del af Okkupationen havde Modstandsbevægelsen vel paa egen Haand foretaget Likvidationer af Angivere, som var farlige for Bevægelsens fortsatte Virksomhed, men det var kun betragtet som en ved Omstændighederne hjemlet Nødværge,

der iøvrigt ikke forblev uden Kritik hverken da eller siden. Endvidere skete den væsentligste Del af de Arrestationer, der fandt Sted umiddelbart efter Besættelsens Ophør, af Modstandsstyrkerne. Men ogsaa dette var en af Forholdene fremtvunget, og iøvrigt paa enkelte Undtagelser nær tilfredsstillende forløbende Foranstaltning. Efter at Landet atter var frit, og de lovlige Statsorganer kunde fungere uhæmmet, stod det som en Selvfølge, at det var disse Organer, der skulde virke, og at de skulde virke i Henhold til en paa forfatningsmæssig Maade tilblevet Straffelov. Som Følge af, at Straffen er en saa indgribende og for den enkelte ofte saa skelsættende Foranstaltning (hvad blandt andet har givet sig Udslag i, at Straffens Formaal og Funktion i særlig Grad har tiltrukket sig Opmærksomheden i den juridiske og filosofiske Literatur), er der gennem de senere Aarhundreder fremvokset en Erkendelse af, at vigtige Samfundshensyn kræver, at Straf kun sker i Henhold til eller ud fra en snæver Analogi fra en Lov, der formulerer Grænsen mellem det straffri og det strafbare. Straffeloven er blevet Forbrydernes »magna charta«.

Betragtningen fører som bekendt videre endnu, nemlig til Kravet om, at Lovens Formulering af det strafbare skal ske paa Forhaand baade i Henseende til det strafbares Omraade og til Størrelsen af Straffen. Saa vidt muligt skal ingen uforvarende kunne komme i Konflikt — eller i større Konflikt end ventet — med de straffende Myndigheders Retshaandhævelse. Det modsatte vilde normalt medføre en væsentlig Følelse af Usikkerhed i Samfundet.

Her stod man imidlertid overfor et Dilemma: Lovgivningsmagten havde naturligvis under Besættelsen været afskaaret fra at beskæftige sig med Opgøret med Landsforræderne — afhængig som den i den første Tid i egentligste Forstand var af Hensynet til det en Gang indledede Forhold til Besættelsesmagten, og siden 29. August 1943 havde den paa den anden Side været helt sat ud af Spillet. Den gældende Straffelov af 15. April 1930 kunde kun i

begrænset Omfang afgive et adækvat Grundlag for Paa-dømmelsen af de mange og tildels uforudsete og uforud-seelige Former for landsskadelig og landsforræderisk Virk-somhed, der var forekommet. Straffelovens § 101, Stk. 2, foreskriver ganske vist generelt, at med Straf af Fængsel fra 2 til 12 Aar straffes den, »som under Krig eller tru-ende Udsigt dertil yder Fjenden Bistand ved Raad eller Daad eller svækker den danske Stats eller den Forbunds-fælles Kampdygtighed«. Selv om det kunde hævdes, at Besættelsestiden — i hvert Fald Tiden siden den militære Undtagelsestilstands Indførelse den 29. August 1943 — i Forhold til Tyskland var en Tilstand, der i det mindste maatte karakteriseres som »truende Udsigt til Krig« (en formel Krigserklæring kom jo heller ikke da fra nogen af Siderne) var denne Straffebestemmelse dels for vag og dels næppe i Strafferamme fyldestgørende. Det samme gjaldt om de andre Bestemmelser i Straffeloven, som der kunde være Tale om at bringe i Anvendelse, f. Eks. Straffelovens § 99, Stk. 2, der med Fængsel indtil 8 Aar straffer den, der træder i Forbindelse med en fremmed Stats Regering for at formaa den fremmede Stat til (paa anden Maade end ved Krig, hvilket straffes med Fængsel fra 2 Aar indtil Livstid, § 99, Stk. 1) at krænke den danske Stats Bestemmelsesfrihed, endvidere Straffelovens § 106, hvor-efter med Fængsel indtil 8 Aar straffes den, som medvirker til Neutralitetskrænkelser mod den danske Stat fra en fremmed Magts Side, og Straffelovens § 261, jfr. Straffe-lovens § 23 (Medvirken til Frihedsberøvelse, herunder til at bringe nogen i Fangenskab eller anden Afhængighed i fremmed Land, hvilket kan straffes med Fængsel indtil 12 Aar).

Fyldestgørende var ej heller militær Straffelov Nr. 114 af 7. Maj 1937, der vel »i Krigstid« omfatter enhver, der foretager en Række landsskadelige og landsforræderiske Handlinger og formentlig ogsaa, jfr. § 34, »under truende Udsigt til Krig« hjemler streng Straf for enhver, der i den

Hensigt at gavne Fjenden eller skade den danske Krigsmagt gør sig skyldig i forskellige nærmere opregnede Handlinger, der svækker den militære Modstandsevne. Men ogsaa denne Lov savnede Forskrifter om en Række af de vigtigste Former for Landsforræderi under Besættelsen, og heller ikke dens Strafferammer betragtedes som adækvate. Livsstraf (Dødsstraf) er vel hjemlet, men en Livsstraf, der ikke er fuldbyrdet ved Krigstilstandens Ophør omsættes til Fængsel paa Livstid (§ 24, Stk. 2).

Dertil kom, at den nærmere Afgrænsning mellem det strafbare og det straffri, som de retshaandhavende Myndigheder maatte tage Stilling til, ingenlunde var ligetil. Ikke alene maatte det være et Spørgsmaal, hvorvidt f. Eks. almindeligt Lønarbejde for Tyskerne skulde straffes, eller det blotte Medlemsskab af danske nationalsocialistiske eller dermed beslægtede Partier. Det samme gjaldt Propaganda, navnlig hvis den ikke var gaaet ud over, hvad der for Besættelsen var anset for hjemlet ved en demokratisk Stats politiske Ytringsfrihed. Men yderligere var Forholdet jo det, at den danske Regering fra Besættelsens Begyndelse selv havde valgt det Standpunkt at gaa ind i et vist ikke blot tilsyneladende — omend formentlig i det store og hele nødtvungent — Samarbejde med Besættelsesmagten, saaledes at adskilligt af det, som efter Besættelsens Ophør krævedes straffet som landsskadeligt og landsforræderisk, var sket efter en mere eller mindre konkret Anvisning fra eller dog Billigelse af den danske Regering selv eller kompetente danske Statsmyndigheder. Det kunde derfor nok være nødvendigt, at den ansvarlige Lovgivningsmagt efter at være genindsat i sin tidligere Magtstilling fik Lejlighed til at præcisere, hvad det var for Handlinger, som nu skulde belægges med Straf og ikke blot var mere eller mindre moralsk forkastelige.

Endelig kunde det hævdes, at den gældende Lovgivning af to yderligere Grunde ikke var formaalstjenlig. For det første maatte som nævnt Hovedvægten lægges paa selve

Retshaandhævelsen, den direkte og indirekte Imødekommelse af den almindelige Opfattelses Krav om Straf. Heraf fulgte, at det Onde, som skulde tilføjes de skyldige, maatte have en særlig klar Karakter af et saadant, selv om dets Tilføjelser maatte ske paa Bekostning af almindelig Humanitet eller specialpræventivt mere hensigtsmæssige Foranstaltninger. Medens paa den ene Side Livsstraf (Dødsstraf) nu paaahy ansaas paakrævet, uagtet den som bekendt var afskaffet ved Straffeloven af 15. April 1930 og da ikke havde været praktiseret i næsten 40 Aar, ansaas nyere kriminalpolitiske Foranstaltninger, saasom Psykopatlængsel (Straffelovens § 17, Stk. 2) Arbejdshus (Straffelovens §§ 62—65) og Sikkerhedsforvaring (Straffelovens §§ 66 og 67) for mindre paa sin Plads, hvilket iøvrigt allerede kunde forventes at følge af, at kun et mindre Antal af de Personer, der skulde straffes som Landsforrædere, horte til det sædvanlige Forbryderklientel (at en Del gjorde det, var man paa den anden Side ikke i Tvivl om).

For det andet var der ved de Forbrydelser, der her var Tale om, Behov for at lade Straffen ledsage af en længerevarende Udsondring fra den øvrige Befolkning. Man mente, at de skyldiges Optræden under Besættelsen havde vist, at de var uegnede til paa normal Maade at deltage i Landets Styrelse og indtage nogen Stilling eller udøve nogen Beskæftigelse, der krævede almen Tillid.

Alternativet var altsaa en Straffelov med tilbagevirkende Kraft. Man maatte følgelig give Afkald paa den af vigtige samfundsmæssige Grunde iøvrigt krævede Forhaandsadvarsel, som Loven normalt skulde give, og tage Konsekvenserne i Form af en Forringelse af Følelsen af Sikkerhed mod fremtidige uforberedte Indgreb fra Retsmaskineriets Side. Men ingen Bestemmelse i den danske Grundlov hindrer Udstedelsen af en Straffelov med tilbagevirkende Kraft. Betænkelighederne var derhos hverken formelt eller reelt store: De Forhold, der skulde kriminaliseres, var som nævnt i vidt Omfang dækket af tidligere gennemførte

Lovbestemmelser, saaledes at den nye Lovgivning mere fik Karakteren af en Præcisering og Uddybning af, hvad der allerede paa Gerningstidspunktet var strafbart efter Lov eller dennes Analogi. Endvidere kunde kun et meget ringe Faatal med Føje skyde sig ind under Uvidenhed om, at det, de havde foretaget sig, var noget af Folkets langt overvejende Flertal skarpt fordømt, og de maatte derfor have følt sig forberedt paa en eller anden Reaktion, saa snart Lejlighed var givet. Der maatte ogsaa have hersket fuld Klarhed over, at Lovgivningsmagten havde været afskaaret fra at virke paa dette Omraade, og at de rets- haandhævende Myndigheder havde været ude af Stand til at skride ind overfor det, som utvivlsomt ellers var blevet forfulgt med største Energi som værende strafbart allerede efter gældende Lov. Værre kunde det muligt siges at være, at særdeles mange oprindelig havde regnet med, at Ty- skerne ikke vilde tabe, og at der derfor aldrig vilde komme noget Opgør. Ligeledes maatte det erkendes, at der var Tilfælde, hvor den skyldige havde handlet udfra en ube- stridelig Overbevisning om at gøre det rigtige, netop i Re- lation til Danmarks Interesser. Det var uundgaeligt, at der maatte straffes i mange Tilfælde, hvor Strafbarheden ikke var forudset, end ikke af Befolkningens store Flertal paa Gerningstidspunktet, og at der navnlig maatte straffes langt haardere, end de fleste da havde anset for muligt.

Dette var imidlertid en Følge af, at Hovedsynspunktet maatte fastholdes: Hensynet til Retshaandhævelsen, Gen- oprettelsen af Respekten for Lov og Orden og Visheden om, at strafværdige Handlinger vilde blive straffet. I hvert Fald var man i toneangivende Kredse, saavel indenfor som udenfor Modstandsbevægelsen, paa det rene med, at en Straffelov med tilbagevirkende Kraft var en af de første Opgaver, der maatte løses, saasnart Befrielsen var sket. Et allerede før Befrielsen udarbejdet Forslag ændredes under forskellig fagjuridisk — omend ikke enhver til Raadighed staaende — Bistand, og Resultatet blev Lov

Nr. 259 af 1/6 1945 om Tillæg til Borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed, der ledsagedes af Lov Nr. 260 af samme Dato om Tillæg til Lov om Rettens Pleje.

Straffelovstillægget angaar Handlinger af landsforræderisk og anden landsskadelig Karakter, naar de er foretaget i Tiden fra og med den 9. April 1940, altsaa Datoen for Besættelsen, og indtil et Aar efter Lovens Ikrafttræden. Denne sidste Termin er ifølge Motiverne begrundet med, at der bør være Mulighed for at ramme Terrorhandling o. l., som begaas, indtil fuldstændig Ro og Orden er tilvejebragt. Den tilbagevirkende Kraft af Loven har man altsaa anset det for betænkeligt at udstrække længere tilbage i Tiden end til den 9. April 1940, men det forudsættes i Procestillæggets § 1, Stk. 2, at der kan være Tale om Sager, hvor nogen sigtes for forud for Besættelsen at have begunstiget dennes Iværksættelse eller for den nævnte Dato at have medvirket til Besættelsens Gennemførelse, inden der af kompetent dansk Myndighed blev givet Ordre til Modstandens Ophør, Forhold, der er strafbare efter §§ 98 og 99 i Straffelov af 15. April 1930.

Straffelovstillægget er ejendommeligt derved, at det principielt kun anerkender een Strafferamme, nemlig Fængsel fra 4 Aar og indtil paa Livstid, i enkelte Tilfælde tillige indbefattende Livsstraf (Dødsstraf), dette sidste dog kun m. H. t. Personer, som ved den strafbares Handling Foretagelse var fyldt 18 Aar. Under formildende Omstændigheder kan Straffen nedsættes indtil Fængsel i 1 Aar. Paa den anden Side kan Straffen ikke sættes lavere end det dobbelte af den i borgerlig Straffelov for vedkommende Handling foreskrevne mindste Straf. I et enkelt Tilfælde er Minimumsstraffen Fængsel i 10 Aar (politimæssig Tjeneste ved Virksomhed i Hipokorpsset, Sommerkorpsset eller anden lignende Organisation i Tiden efter 19. September 1944, jfr. ndfr. Kun enkelte Undtagelser er gjort fra dette usmidige og for Domstolene lidet vejledende System,

nemlig foruden ved den generelle Bestemmelse i § 1, Stk. 2 om Handlinger foretaget i Henhold til Lov eller Ordre eller dansk Myndigheds Anvisning, jfr. ndfr., ved Bestemmelsen i § 10, Stk. 1, hvor der for den, der har hvervet eller har ladet sig hverve til tysk Krigstjeneste, kan finde Strafnedsættelse Sted, hvor særlige Hensyn gør sig gældende. Straffen kan da gaa ned til Fængsel i 30 Dage, jfr. § 3, Stk. 3. Det samme maa vel nok gælde, hvis de i Borgerlig Straffelovs § 84, Stk. 1 nævnte Nedsættelsesgrunde, bortset fra Retsvildfarelse, foreligger, jfr. § 1, Stk. 3 og § 3 sidste Stk. modsætningsvis.

I Straffelovstillæggets § 3, Stk. 1, er det udtrykkeligt udtalt, at Arbejdshus, Sikkerhedsforvaring eller Psykopatfængsel ikke kan idømmes. Betingede Straffedomme finder ikke Anvendelse. Ungdomsfængsel kan kun bringes til Anvendelse, f. s. v. Gerningsmanden ved den strafbare Gernings Foretagelse ikke var fyldt 18 Aar, § 3, Stk. 4. Dette er en Afvigelse fra Borgerlig Straffelovs § 41, hvorefter Ungdomsfængsel kan idømmes, naar Gerningsmanden var mellem 15 og 21 Aar.

Den, der findes skyldig i noget efter Loven strafbart Forhold, skal ifølge Straffelovstillæggets § 6 kendes »uærdig til almen Tillid«. Endvidere kan hans Formue helt eller delvis konfiskeres (§ 4). Tab af almen Tillid medfører Fortabelse af Stemmeret og Valgbarhed i offentlige Anliggender og Adgang til at opnaa offentlig Tjeneste og Hverv, Ret til at virke som Læge, som Sagfører eller i anden Virksomhed, der kræver en offentlig Autorisation, Ret til at virke som Præst eller til at udøve Undervisningsvirksomhed, Ret til at deltage i Ledelsen af eller være økonomisk interesseret i Teatervirksomhed o. l. samt Ret til selvstændigt at optræde i Erhvervslivet. Endvidere bortfalder Retten til at gøre Militærtjeneste, men der kan dog foreskrives Arbejdspligt til Afløsning heraf, og Fortabelsen af almen Tillid fritager ikke den paagældende fra at udøve borgerlige Ombud, som ikke hviler paa noget Tillids-

forhold. Endelig bortfalder Retten til Pension, Understøttelse eller anden Ydelse af det Offentlige, hvis Opnaaelse eller Ydelse i Lovgivningen er betinget af, af vedkommende ikke er fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling.

Fradømmelsen af almen Tillid sker for bestandig, dog under særlig formildende Omstændigheder for et ved Dommen bestemt Tidspunkt, ikke under 5 Aar. Æresoprejsning skal imidlertid kunne gives, men kun ved Lov, og kun naar særlige Omstændigheder i det enkelte Tilfælde taler herfor. Det kan formentlig forventes, at ogsaa andre Foranstaltninger vil blive paakrævede for at resocialisere den betydelige Gruppe Personer, der vil blive deklasseret saa kraftigt, som ved Loven foreskrevet. Paa den anden Side er der ikke Hjemmel til at frakende almen Tillid, hvor der ikke samtidig idømmes Straf; Tillidsfrakendelsen kan ikke træde i Stedet for Straf i Tilfælde, hvor den paagældendes Forhold ikke er saa graverende, at Straf er paakrævet, men hvor dog en Deklassering er ønskelig. Ej heller er der Hjemmel for begrænset Frakendelse af Tillid.

Den Vanskelighed, der som ovenfor nævnt forelaa ved Kriminaliseringen af de enkelte Former for landsforræderisk eller anden landsskadelig Virksomhed beroende paa, at mange Handlinger var sket efter Ordre eller Anvisning fra eller dog Billigelse af den danske Regering selv eller kompetente danske Statsmyndigheder, har man ved Straffelovstilkæggets § 1, Stk. 2, søgt at løse paa den Maade, at det bestemmes, at de Handlinger, der er foretaget forinden den 29. August 1943, er straffri, saafremt Gerningsmanden handlede i Henhold til Lov eller Ordre eller Anvisning givet af lovlig dansk Myndighed, indenfor dennes Myndighedsomraade, idet det overlades til Domstolene nærmere at fortolke, hvad der ligger i disse ikke ganske præcise Udtryk. Er Handlingen foretaget paa eller efter nævnte Dato, kan under den nævnte Forudsætning Tiltale undlades eller Straffen nedsættes eller under særlige formildende Omstændigheder bortfalde.

De enkelte ved Straffelovstillægget kriminaliserede Handlinger er følgende:

Efter § 13 straffes med Fængsel den, der er traadt i Forbindelse med Besættelsesmagten eller nogen dermed samarbejdende Organisation eller Person for at formaa de tyske Myndigheder til Indskriden overfor den danske Regering eller andre danske Myndigheder, eller som er traadt i Forhandling med Besættelsesmagten om Interesser, hvis Varetagelse henhørte under de danske Myndigheder. Denne Bestemmelse retter sig altsaa mod de egentlige landsforræderiske Anslag mod den danske Stats Selvstændighed og Sikkerhed og maa naturligvis sammenholdes med de tildels mere strenge Bestemmelser i Borgerlig Straffelovs §§ 98 og 99 samt § 111. Skulde saadanne Tilfælde foreligge, vil Livsstraf (Dødsstraf) kunde anvendes, jfr. Straffelovstillæggets § 8, Stk. 2, Nr. 1.

Hyppigere vil de Tilfælde have foreligget, at der ved Henvendelse til tysk Myndighed eller dermed samarbejdende Personer eller Organisationer er søgt opnaaet økonomisk eller anden Fordel opstaaet gennem tysk Indgriben overfor danske Statsborgere, her i Landet bosatte Personer eller Personer eller Organisationer, der paa de forenede Nationers Vegne drev Virksomhed i Danmark. Disse Tilfælde straffes efter Straffelovstillæggets § 14 med Fængsel.

Heller ikke ualmindeligt vil de Tilfælde være, at en Handling, der er strafbar efter Borgerlig Straffelovs Kapitler 14—29, altsaa Forbrydelser mod den offentlige Myndighed, mod den offentlige Orden og Fred, i offentlig Tjeneste eller Hverv samt de øvrige almindelige borgerlige Forbrydelser, bl. a. Drab og Røveri, er foretaget af Personer, der ved Handlingens Foretagelse var iført tysk Uniform eller paa anden Maade legitimeret som tilhørende Besættelsesmagten eller dermed samarbejdende Organisationer. Hvis nogen har foretaget saadan Handling, eller hvis han iøvrigt paa »groft anstødelig Vis« har udnyttet de af Besættelsen fremkaldte særlige Forhold, straffes han ifølge Straffelovstillæggets § 9 med Fængsel.

Den grove Udnyttelse af den Situation, Landet var bragt i som Følge af Besættelsen, er altsaa det fælles Kendetegn for disse i det foregaaende omhandlede ved Straffelovstillægget kriminaliserede Forhold, og Straffen indtræder hvad enten Gerningsmanden faktisk har bistaaet eller har tilsigtet at bistaa Tyskerne eller ikke, ja principielt selv om han vil paaberaabe sig derved at have modarbejdet Tyskernes Interesser.

Det som Straffelovstillægget først og fremmest praktisk tager Sigte paa, er dog naturligvis de mange forskellige Former for Bistand til Tyskerne under Besættelsen. Normalt vil saadan Bistand have haft økonomisk eller anden personlig Fordel for Gerningsmanden eller hans Familie som Motiv, men tænkes kan det, at de dybere Bevæggrunde har været politisk Overbevisning, Idealisme, Æventyrlyst eller Medløben.

Den generelle Bestemmelse findes i Straffelovstillæggets § 16, Stk. 1, ifølge hvilken der er Straf af Fængsel for den, der har ydet Besættelsesmagten eller de med denne samarbejdende Organisationer eller Personer Bistand ved Raad eller Daad saavel som den, der har modarbejdet de forenede Nationers Krigsanstrengelser eller paa »utilbørlig Vis« har modarbejdet den danske Modstandsbevægelse eller dens Organer. En Undtagelse gøres dog, naar den paagældende Bistand har været almindeligt civilt Lonarbejde (hvad der nærmere ligger heri, er henskudt til Domstolenes Fortolkning, og Motiverne giver ingen Vejledning), normal Forretningsvirksomhed eller anden normal Erhvervsvirksomhed. Betingelsen for at straffe er, naar Talen er om Bistand til Besættelsesmagten m. v., at Handlingen er sket »for at fremme tyske Interesser eller for at skaffe sig økonomisk Vinding eller anden Fordel«. Har Handlingen haft andet Formaal (hvad dog normalt vil have Formodningen stærkt imod sig), gaar den fri. Er Talen om Modarbejdelse af de forenede Nationers Krigsanstrengelser eller den danske Modstandsbevægelse og dennes Or-

ganer, er Betingelsen, at det skal være sket for at fremme tyske Interesser.

Hvad der kan straffes efter denne vidtrækkende og ikke særlig præcist formulerede Bestemmelse er ikke let kort at angive, men det er klart, at Bestemmelsen tilsigter at ramme enhver grovere Form for landsskadelig Virksomhed, som direkte eller indirekte har været af Betydning for Tyskerne under Besættelsen. Motiverne fremhæver, at Bestemmelsen efter Omstændighederne vil kunne anvendes paa Personer, som i Ly af den ensidige Ytringsfrihed, der bestod under Besættelsen, gennem Presse, Radio eller paa anden Maade har drevet tysk Propaganda. Dette fremgaar iøvrigt indirekte af den særlige Bestemmelse, der noget inkonsekvent er hæftet paa Hovedbestemmelsen, nemlig § 16, Stk. 2, hvorefter med Fængsel straffes den, der har ydet væsentlig økonomisk Støtte til Presseorganer eller Organisationer, der paa utilbørlig Maade har samarbejdet med eller støttet Besættelsesmagten.

Det var naturligvis særlig det økonomiske Motiv, der var den store Drivfjeder ved Mængder af landsskadelige Handlinger foretaget under Besættelsen. Medens man som nævnt baade af praktiske og af andre Grunde er vejet tilbage for generelt at kriminalisere almindeligt civilt Lønarbejde, normal Forretningsvirksomhed eller anden normal Erhvervsvirksomhed, hvorved der var ydet Besættelsesmagten Bistand med økonomisk Vinding eller anden Fordeel for Øje, har man dog fundet det paakrævet i Straffelovstillæggets § 15 specielt at fremdrage visse særlig odiose Former for Bistand til Værnemagten af denne Art, nemlig det, som i den folkelige Sprogbrug saa træffende har opnaaet Betegnelsen »Værnemageri«. § 15 bestemmer nærmere, at der er Straf af Fængsel for den, der ved Paaberaabelse af Medlemskab af tysk Organisation eller af egen nationale eller politiske Indstilling, ved særligt anstødeligt Initiativ eller paa »lignende utilbørlig Maade« har samarbejdet med Besættelsesmagten som Indkøber, Leverandør eller Entre-

prenør eller medvirket som Mellemmand ved Antagelse af danske Arbejdere i Tyskland eller af Tyskland besatte Lande uden at have det paagældende Arbejde i Entreprise. Bestemmelsen er i flere Henseender uklar (ikke mindst gælder dette Udtrykket »lignende utilbørlig Maade«, idet »utilbørlig« alene formentlig havde været et mere adækvat Udtryk for Bestemmelsens Hensigt), men en nærmere Fortolkning har nu væsentligst kun akademisk Interesse, idet det efter Lovens Vedtagelse hurtigt blev klart, at Bestemmelsen allerede paa Grund af det paa dette Omraade særlig grelt virkende Strafminimum krævede et Supplement, som fastsatte mere passende Straf for de mange mindre odiose, men dog strafværdige Former for Værnemageri, som var forekommet under Besættelsen. Efter lange Forhandlinger foreligger nu Lov Nr. 406 af 28. August 1945 om Tillæg til Straffelovstillægget angaaende Forræderi og og anden landsskadelig Virksomhed. Heri fastsættes Straf af Fængsel indtil 4 Aar for den, som paa utilbørlig Maade har samarbejdet med Besættelsesmagten i erhvervsmæssig Henseende, uden at Forholdet dog findes at burde henføres under Straffelovstillægget. Ved Afgørelsen af, om i og i hvilken Grad Forholdet maa anses for utilbørligt, fremhæver Lovens § 4, at det bl. a. skal tages i Betragtning, hvor aktiv vedkommende har været, om Virksomheden er omlagt i tysk Interesse m. v.

En Bistand til Tyskerne af særlig Betydning var naturligvis den, der ydedes af dem, som ligefrem meldte sig til Tjeneste i den tyske Krigsmagt i dennes forskellige Former. Herom bestemmer Straffelovstillæggets § 10, at den, der har hvervet eller har ladet sig hverve til tysk Krigstjeneste, straffes med Fængsel. Bestemmelsen angaar naturligvis direkte dem, der har meldt sig til det paa tysk Initiativ til Indsats paa Østfronten oprettede »Frikorps Danmark«, saavel som dem, der har ladet sig hverve til Vaaben-SS (herunder de særlige Korps, SS-Regiment »Nordland«, SS-Division »Viking«, »SS Ersatzkommando Dänemark«

og andre med lignende Betegnelser udstyrede), som Marine-soldater, Flaksoldater, Flyvere o. s. v. Men Bestemmelsen er — i Erkendelse af det vide Omfang, som den tyske Krigsmagt fik, efterhaanden som den totale Krig udviklede sig — ogsaa tænkt anvendt paa — og i Praksis fortolket som omfattende — Personer, der har tilsluttet sig Organisation Todt og andre lignende militært bestemte Afdelinger, har taget Ansættelse som Marinevæglere, Sabotagevagter og Brandmænd paa Flyvepladser, ved Lazaretter og i Krigsproduktionen o. s. v. Man var dog fra mere besindig Side klar over, at Straf i visse af disse Tilfælde ikke med Rimelighed kunde anvendes eller ikke anvendes med samme Strengthed, som ved andre landsforræderiske Handlinger. »Frikorps Danmark« var i sin Tid oprettet med den danske Regerings naturligvis nødtvungne Billigelse, og Medlemmer af det tyske Mindretal i Sønderjylland havde været udsat for en særlig (dog muligt velkommen) Pression fra tysk Side for at faa dem til at melde sig til Værnemagten. Mange havde meldt sig af Idealisme eller paa Grund af ung Alder og Umodenhed og havde gennem Lidelser og Lemlæstelse allerede maatte betale dyrt for deres Fejl. Derfor indsattes som nævnt en Undtagelsesbestemmelse, hvorefter der, naar særlige Hensyn gør sig gældende, kan finde Strafnedsættelse Sted, og Tiltale kan undlades under ganske særlige Omstændigheder. Ifølge Justitsministeriets Vejledning til Anklagemyndigheden (Skr. af 11. Aug. 1945) er det dog indtil videre normalt kun m. H. t. Personer under 18 Aar, som før 29. Aug. 1943 har meldt sig til Frikorps Danmark, at Tiltale kan undlades i disse særlige Tilfælde.

Ifølge Straffelovstillæggets § 10, Stk. 2, straffes med Fængsel endvidere den, der har gjort Tjeneste i et Korps, som virkede i Tilknytning til Besættelsesmagten mod den danske Stats lovlige Organer eller dens Borgere. Der tænkes her navnlig paa det saakaldte »Schalburgkorps« og det af Kaptajn Sommer oprettede »Vagtkorps«. Paa tilsvarende

Maade straffes efter samme Bestemmelse den, som iøvrigt her i Landet i tysk Tjeneste har udøvet Virksomhed af politimæssig Karakter. For den, som efter den 19. September 1944 (da det danske Politi blev ophævet og en stor Del Politifolk arresteret, deporteret og interneret, medens Resten maatte »gaa under Jorden«) har udøvet politimæssig Virksomhed ved Tjeneste i »Hipokorpsen« (det under tysk Ledelse og Navn oprettede »Hjælpepoliti«, der navnlig traadte i Funktion i Besættelsens sidste Halvaar), »Sommerkorpset« eller anden lignende Organisation (muligvis indenfor selve det tyske Politi, et Spørgsmaal, der dog ikke endnu er fuldt afklaret i Praxis) er Straffen Livsstraf (Dødsstraf) eller Fængsel ikke under 10 Aar. Motiveringen for denne strenge Bestemmelse er den, at disse Korps i særlig Grad var Redskaber for Tyskernes mest ondartede Terror overfor den danske Befolkning og Modstandsbevægelsen, og at adskillige af deres Medlemmer vitterligt anvendte Tortur og anden umenneskelig Fremfærd overfor dem, de fik i deres Vold, som med Rette eller med Urette sigtede for Handlinger imod Besættelsesmagtens Interesser. Det fremhæves i Lovens Motiver, at man under Hensyn til Begivenhederne i Besættelsens sidste Tid har anset det for nødvendigt at aabne Mulighed for Anvendelse af Livsstraf for det blotte Medlemsskab af Korpsen, uanset om det i det enkelte Tilfælde maatte kunne godtgøres, at de sigtede har gjort sig skyldige i bestemte Terrorhandling.

Sammenhængende med denne sidste Bestemmelse er Bestemmelsen i § 8, hvorefter der kan anvendes Livsstraf (Dødsstraf), naar nogen for at fremme tyske Interesser eller med lignende landsskadeligt Formaal for Øje har begaaet Manddrab, har foretaget Brandstiftelse eller Sprængstofattentat, hvorved nogen har mistet Livet eller er blevet udsat for overhængende Livsfare, samt naar visse grovere Legemskrænkelser er begaaet for at fremtvinge Forklaringer eller Tilstaaelser (derimod mærkeligt nok ikke, hvis tilsvarende Overtrædelse af Straffeloven af § 261 Stk. 2 foreligger).

En for den danske Befolkning, og specielt Modstandsbevægelsen særlig farlig Form for Bistand til Tyskerne var den, der bestod i Angivelser eller andre Underretninger, som kunde bevirke, at nogen kom i Tyskernes eller deres Haandlangeres Vold. Derfor fremhæver Straffelovstillægget i en særlig Bestemmelse (§ 12), at der er Straf af Fængsel for den, som ved »Angiveri eller paa anden Maade har medvirket til, at nogen er blevet anholdt eller udsat for Anholdelse af tysk Myndighed eller nogen dermed samarbejdende Organisation eller Enkeltperson eller er blevet fængslet eller straffet i Henhold til de midlertidige danske Undtagelsesbestemmelser, der er givet i tysk Interesse«. Livsstraf kan anvendes, naar Handlingen har medført, at nogen har mistet Livet, har lidt alvorlig Skade paa Legeme eller Helbred eller er blevet ført ud af Landet eller berøvet Friheden i længere Tid, saavel som naar saadan Følge har været tilsigtet.

Det ligger i Straffelovstillæggets Karakter, at det kun finder Anvendelse paa Personer, af hvem man paa Grund af deres danske Statsborgerret eller øvrige Tilknytning til Danmark, kunde forde at de undlod at krænke Danmarks Interesser under Besættelsen. Loven finder derfor ikke Anvendelse paa fremmede Statsborgere, heller ikke tyske Statsborgere, medmindre Talen er om tidligere danske Statsborgere, som efter den 9. April 1940 har erhvervet tysk Statsborgerret. Bestemmelser tilsigtende et Opgør med tyske Krigsforbrydere er ikke gennemført i Danmark.

Paa den anden Side stiller Loven principielt alle danske Statsborgere og Undersaatter lige i deres Forpligtelser overfor Danmark. En i Lovforslaget indeholdt udtrykkelig Strafnedsættelsesbestemmelse for tysk Krigstjeneste af danske Statsborgere tilhørende det tyske Mindretal i Sønderjylland udgik ved Lovens Behandling paa Rigsdagen.

Kun for Tjenestemænd o. lign., med deres særlige Pligter overfor Staten, medens de paa den anden Side ofte af Forholdene var tvunget til Samarbejde, har man givet en særlig

Bestemmelse. Ifølge § 11 straffes med Fængsel den Tjenestemand, som har ydet Besættelsesmagten en ikke uvæsentlig Hjælp, udover hvad der fulgte af ufravigelig Instruks for det paagældende Embede. Yderligere kan der iflg. Lov Nr. 322 af 17. Juli 1945 om Oprettelse af en ekstraordinær Tjenestemandsdømmstol rejses Disciplinærsag (bl. a. til Afskedigelse og Tab af Pensionsret) mod en Tjenestemand i Staten, Folkeskolen, Folkekirken eller en Kommune, som under Besættelsen har været nazistisk Partimedlem, har udvist uværdig national Optræden eller har bistaaet og omgaaedes Tyskerne i unødigt Omfang. Endelig er der administrativt tilvejebragt en tilsvarende Ordning til Undersøgelse mod ikke-tjenestemandsansat Personale i Staten samt Personalet ved offentligt koncessionerede Foretagender.

Det forudsættes i Straffelovstillægget, at de idømte Fængselsstraffe skal afsones i særlige Strafanstalter. Sædvanlig Prøveløsladelse kan ikke finde Sted (§ 3, Stk. 4). Denne Bestemmelse i Forbindelse med Bestemmelsen § 7, hvorefter Strafansvar eller andre Retsfølger i Henhold til Loven ikke forældes, understreger, hvilken Vægt der er lagt paa en særlig skarp og af nyere humaniserende Tendenser upaavirket Kurs overfor dem, hvis Forhold rammes af Loven.

Ifølge det i Forbindelse med Straffelovstillægget givne Procestillæg skal Forræderisager altid i 1. Instans behandles af Underretsdommere, der særligt dertil er beskikket af Justitsministeren. Sagerne behandles paa sædvanlig Maade under Medvirken af Doms mænd, hvis ikke klar Tilstaaelse i mindre vigtige Sager gør det naturligt at lade Sagen paadømme af Enkeltdommeren alene. Fængsling skal ske, saasnart der er skellig Grund til at antage, at en Person er strafskyldig efter Straffelovstillægget, altsaa selv om Fængsling efter Retsplejelovens sædvanlige Regler er upaakrævet, en Bestemmelse det undertiden har været vanskeligt for Dommerne at forene med deres Retfærdighedssans. Anke fra Tiltaltes Side kan normalt kun ske,

naar Livsstraf eller Fængsel i 10 Aar eller derover er idømt. Ellers kræves Tilladelse af et særligt Ankenævn. Ankesker til Landsretten, og Justitsministeren beskikker ogsaa her et Antal af dennes Dommere til at behandle og paa-dømme Sagerne. Anke til Højesteret sker efter sædvanlige Regler, d. v. s. kun efter Justitsministeriets dertil meddelte Tilladelse, der formentlig kun vil blive givet rent undtagelsesvis.

Efter Befrielsen internerede Modstandsbevægelsen ialt ca. 21.600 Personer som sigtedes for landsforræderisk Virksomhed. Heraf løslod Bevægelsen selv ca. 12000, medens Resten succesivt er blevet overgivet til Politiet. Mod en væsentlig Del af disse er Tiltale frafaldet, medens Undersøgelsen med Hensyn til andre ikke er tilendebragt. Tiltale er rejst i et stort Antal Sager, og medens dette skrives (Begyndelsen af September 1945), er der af Underretterne afsagt ialt ca. 800 Domme. Udskrifter af samtlige Domme er velvilligst af Rigsadvokaturen stillet til nærværende Meddelers Disposition. I faa Træk at gengive det Billede, som denne allerede betydelige Domspraksis frembyder, er ikke let. At Praksis skulde være helt homogen, er ikke at vente, allerede fordi Doms mænd har medvirket i langt de fleste Sager, og Afgørelserne er i vidt Omfang tydeligt præget af Lovens rigoristiske Strafferammer. Langt den overvejende Del af de afsagte Domme udmaaler Straffen til Lovens normale Minimum: Fængsel i 4 Aar. Kun i relativt faa er Straffen derover. Der er afsagt 2 Dødsdomme. Omvendt er der i et betydeligt Antal Tilfælde fastsat lavere Straf under Henvisning til formildende Omstændigheder. I mange Domme skinner det igennem, at 4 Aars Fængsel kun er idømt, fordi det er Lovens Minimum, og at man ikke har anset det for loyalt at paaberaabe sig formildende Omstændigheder. Adskillige Underretsdomme, som Anklagemyndigheden fandt for milde, er appelleret til Landsretten. Medens dette skrives, har Østre Landsret afsagt Dom i enkelte Appelsager, der derved formentlig er blevet afgjort

til Anklagemyndighedens Tilfredshed, medens Vestre Landsret endnu ikke har afsagt Domme. Ingen Sag er endnu blevet appelleret til Højesteret.

De fleste Domme vedrører Overtrædelse af Straffelovs-tillæggets § 10, Stk. 1 (tysk Krigstjeneste). De ca. 40 Domme, der er afsagt over Frikorpsfolk, har i de fleste Tilfælde udmaalt Straffen til 4 Aars Fængsel; en enkelt Tiltalt, der havde optraadt provokerende under Orlov, fik 6 Aars Fængsel, medens omvendt mange fik mildere Straffe under Henvisning til ung Alder, udvist Idealisme, gennemført eller dog forsøgt Desertation, Tjenestens Kortvarighed, Mulighed for Tvang eller Svig ved Indmeldelsen o. l., ligesom enkelte Domme fremlægger den af Regeringen formelt udviste Holdning ved Korpsets Oprettelse (efter Østre Landsrets Opfattelse er Frifindelse under Henvisning til dette sidste derimod ikke overensstemmende med Loven). Noget lignende Holdning er indtaget overfor de ca. 70 Personer, der er dømt for Medlemskab af Vaaben SS og de ca. 40, der har ladet sig indrullere i andre lignende militære Afdelinger, dog at der naturligvis ikke her var Tale om Regeringens Anvisning som nogen Formildelsesgrund. Enkelte har faaet højere Straf. Det samme gælder om de ca. 100 Marinevægtene, der har faaet Dom, dog at lavere Straffe end Fængsel i 4 Aar her er sjældnere (i enkelte Tilfælde er det som formildende anført, at Tjenesten ophørte før 29. August 1943 eller at paagældende paa Grund af Invaliditet havde særlig forringet Erhvervsevne, hvorimod det ofte paaberaabte: daarlige økonomiske Forhold som Motiv til at melde sig, i Almindelighed ikke er blevet akcepteret); og i adskillige Tilfælde, navnlig i Domme, afsagt i Nordjylland, hvor man specielt i Frederikshavn havde særlige Erfaringer vedrørende de talrige Marinevægtene, har Straffene været 5—6 Aar.

Vagtmænd paa Flyvepladser, af hvilke ca. 50 har faaet Dom, har faaet varierende Straffe af Fængsel fra 1—4 Aar og det samme gælder de ca. 70 Vagtmænd ved tyske For-

lægninger o. l., hvis Sager er paadømt. Her har dog navnlig adskillige Vagtmænd ved militære Kaserne i Aalborg faaet Fængsel i 5 Aar.

Af de ca. 100 Personer, der er dømt for at have været tilsluttet Organisation Todt i dennes vidtforgrene Afdelinger her og i andre Lande, har de fleste faaet Fængsel imellem 1—4 Aar, alt efter den mere eller mindre krigsmæssige Karakter af deres Beskæftigelse. Brandmænd paa tyske Flyvepladser mod hvilke ca. 25 Sager er afgjort, har for det meste faaet Fængsel i 2 Aar, men enkelte har faaet mindre og nogle faa adskilligt mere. Endelig kan nævnes, at der er afsagt en enkelt Dom over en dansk Hverver til Vaaben SS, en naiv Nazist, der slap med Fængsel i 2 Aar, skønt han havde hvervet 3 Personer.

Medlemskab af det berygtede Schalburgkorps har i de 10 Tilfælde, der har foreligget, indbragt de skyldige Fængselsstraffe af op til 8 Aar (enkelte langt mildere). I ca. 20 Domme over Medlemmer af Sommerkorpset er der givet Straffe af Fængsel fra 2—6 Aar. Virksomhed i det tyske Politi (ca. 15 Domme) har indbragt de skyldige Fængselsstraffe mellem 5—10 Aar, forudsat at der ikke var Tale om Virksomhed som Tolk eller lign. af mindre udpræget politimæssig Karakter. Bevæbnede Vagter ved Shellhuset (12 Domme) har faaet Fængselsstraffe mellem 3—8 Aar.

Over Medlemmer af Hipokorpset foreligger hidtil kun ganske faa Domme. Et Par giver Lovens Minimumsstraf: Fængsel i 10 Aar, men een Tiltalt, der tillige havde virket som Angiver, er dømt til Døden. En Person, der havde deltaget i Aktionerne mod det danske Politi den 19. September 1944, hvilket han bagefter havde pralet med, fik Fængsel i 16 Aar.

For Overtrædelse af Straffelovstillæggets § 15 har en enkelt Person, der havde optraadt som Hverver af Tysklandsarbejdere og i Radioforedrag rost Forholdene i Tyskland, faaet Fængsel i 6 Aar.

For Overtrædelse af Straffelovstillæggets § 16 er afsagt

ca. 30 Domme. Enkelte Sabotagevagter ved Virksomheder, der producerede krigsvigtige Ting for Tyskerne, har faaet Fængsel i 1—2 Aar. Forskellige Personer, der har været ansat i den tyske Brevcensur, som Tolke o. l. har faaet Fængsel fra 1—4 Aar, medens en Telefonaflytter fik Fængsel i 4 Aar, og en Person, der til Statsradiofonien havde indsendt et Foredrag, hvori han bl. a. kritiserede Christmas Møllers Virksomhed i London, fik Fængsel i 1 Aar.

Over Angivere (»Stikkere«) er der afsagt ca. 25 Domme. Straffene varierer stærkt efter den nærmere Beskaffenhed af Forbrydelsen. En Kvinde, der i Fornærmelse over at være kaldt »Feltmadras«, paa Stedet havde beklaget sig til et Par af sine tyske Venner, slap med Fængsel i 1 Aar, medens en Person, der i et af Modstandsbevægelsen opsnappet Brev til Dagmarhus usandfærdigt af personlige Grunde havde anmeldt en anden for illegal Virksomhed, fik Fængsel i 10 Aar. En 22-aarig Kvinde, der havde bevirket, at en mandlig Bekendt blev anholdt af Hipo, af hvem han — tildels i hendes Nærværelse — blev umenneskeligt tortureret, fik Fængsel i 16 Aar. En sølle Fyr, der havde »stukket« 8 Bekendte, af hvilke en blev skudt paa Gaden, blev dømt til Døden.

Endelig er en Mand og Kvinde idømt Fængsel i henholdsvis 4 Maaneder (iøvrigt uden Citat af Strl.s § 84) og 1 Aar i Medfør af Straffelovstillæggets § 8, sammenholdt med Borgerlig Straffelovs § 125, for at have tilladt en efter Befrielsen eftersøgt Hipomand at bo hos sig m. v. Citat af Straffelovstillæggets § 9, jfr. Borgerlig Straffelovs § 288 i en Byretsdom over en Marinevægter, dømt for Deltagelse i et Bankrøveri, udgik ved Landsrettens Dom.

I alle de her omtalte Tilfælde er — som af Loven krævet — Frakendelse af almen Tillid sket, ofte for bestandig, men dog hyppigere for et begrænset Tidsrum — dette sidste iøvrigt i Reglen uden at særlig formildende Omstændigheder ses paaberaabt.

Fra forskellig Side er der rettet Kritik mod Dommerne

i Anledning af disse Afgørelser, som er blevet anset for i mange Tilfælde at have været for milde, en Kritik som undertiden har nærmet sig en Pression. Det er da heller ikke udelukket, at adskillige af dem, der har medvirket ved Straffelovstillæggets Forberedelse og Gennemførelse, har tænkt sig betydelig større Strengthed, og i det hele har Tiden siden Befrielsen givet nok af Beviser paa, hvormange det er, hos hvem Oplevelserne under Besættelsen har udfældet en ud over det almindelige gaaende Forbitrelse mod Landsforræderne.

Domstolene er naturligvis i den Forstand bundet af Lovens Ord og Hensigt, at de ikke, hvor der i saa Henseende mangler Plads for Tvivl, kan sættes deres Mening over Lovgivningsmagtens. Endvidere ligger det som ovenfor nævnt i hele Lovens Formaal, at der i et vist Omfang maa tages Hensyn til den almindelige Opfattelse ved dens Anvendelse, selvom denne Opfattelse maaske har skiftet siden den til Paadømmelse foreliggende Handlings Begaaelse, er ensidig og udifferentieret, og i det Hele har naaet en følelsesbetonet Styrke, der er lidet gunstig for roligt Omdømme.

Paa den anden Side vil næppe mange bestride Værdien af, at der i Opgøret med Landsforræderne og Krigsforbryderne kommer et Element af behersket Overvejelse, som kan kølne den Følelsernes Hede, som Kampen og dens store Ofre har fremkaldt. Domstolene kan og skal efter deres Plads i Samfundets retslige Organisation være Stedet for en saadan behersket Overvejelse. Straffen har tilstrækkeligt af uheldige Sidevirkninger til ikke at gøre det i høj Grad ønskeligt, at der indenfor Lovens Rammer dæmmes op for Overdrivelser, og den midlertidige Misstemning, som Dommerne i den Anledning maatte møde, vil i Eftertiden vige Pladsen for en Anerkendelse af, at dansk Rets Tradition blev hævdet ogsaa paa dette Omraade.

Fængselsvæsen.

Sveriges fångvård år 1943.

Av t. f. förste byråsekreterare Einar Ruda.

Fångantalet har fortsatt att stiga även under år 1943, varför anstaltorganisationen måst utvidgas.

Avtal har träffats mellan fångvårdsstyrelsen och Stockholms stad om rätt för fångvårdsstyrelsen att för straffverkställighet disponera 90 platser i Stockholms stads rannsakningsfängelse. — Platsantalet vid fångkolonien å Singeshult har ökats till följd av ombyggnad.

På egendomen Lannaskede i Jönköpings län har anordnats en ny anstalt för till ungdomsfängelse dömda kvinnor. Anstalten drives av Svenska Diakonissällskapet på villkor som angivas i en överenskommelse mellan fångvårdsstyrelsen och sällskapet. Anstalten har 36 platser.

Den för kvinnor avsedda ungdomsanstalten å Sjölidén har under år 1943 fått ändrad karaktär, i det att där numera intagas endast gravida unga kvinnor.

Vid centralfängelset i Mariestad har anordnats en ny koloni, sedan fångvårdsstyrelsen erhållit bemyndigande att arrendera det till fängelsets ägor gränsande kyrkhemmanet Leverstad. Kolonien har åtta platser.

Till rannsakningshäktet i Kalmar, som inrymmer en avdelning för i förvar tagna utlänningar har anslutits en koloni, Ödevata, med 22 platser.

De intagna.

Antalet platser vid statens fångvårdsanstalter har genom de ovannämnda åtgärderna stigit till omkring 3.060. Antalet intagna den 31 december 1943 uppgick till 3.268.

Hela antalet i statens fängvårdsanstalter nyintagna personer under femårsperioden 1939—1943 och medelbeläggningen under dessa år framgår av följande tablå:

År	Antal nyintagna	Medelbeläggning vid statens anstalter
1939	5.404	1.723
1940	6.548	1.852
1941	6.990	2.111
1942	8.737	2.596
1943	8.578	3.091

Under åren 1940—1942 märkes en fortskridande ökning såväl av antalet nyintagna som av medelbeläggningen å anstalterna; stegringen beror uppenbarligen på de rådande krisförhållandena. Nedgången i antalet nyintagna under år 1943 faller helt på de nyintagna, som ådömts militärt disciplinstraff, vilka år 1942 utgjorde 1.465 men år 1943 endast 465. En jämförelse mellan antalet nyintagna under sistnämnda båda år, bortsett från personer, ådömda militärt disciplinstraff, utvisar en ökning av antalet nyintagna under år 1943 med 842 eller 11,6 %.

Antalet häktade för lösdriveri har ytterligare nedgått och är det lägsta som förekommit under åren 1900—1943, nämligen 117.

Antalet undersökningsfall har ytterligare ökat. Antalet avgivna utlåtanden rörande häktades sinnesbeskaffenhet utgjorde i förhållande till antalet häktade 22,3 % — det hittills högsta procenttalet.

Sedan år 1939 har antalet nykomna straffångar ökat från 1.107 — det lägsta sedan år 1900 — till 2.810 eller med 153,8 %. Antalet livstidsångar vid årets slut utgjorde 13.

Antalet fängelseångar har ytterligare stegrats sedan föregående år, nämligen till 2508.

Bötesångarnas antal har däremot fortfarit att sjunka. Från att ha registrerats till 4.728 år 1938 utgjorde antalet år 1943 allenast 321.

Tillämpningen av lagen om ungdomsfängelse har ytterligare något ökat, från 317 år 1942 till 321 år 1943.

På kvinnorna faller en ökning av 7, på männen en minskning av 3.

Vård och behandling inom anstalterna.

Jämväl under förevarande redogörelseår har anstaltsbehandlingen i viss mån fått en särprägel till följd av det stegrade antalet intagna med därav följande överbeläggning å anstalterna. Under sista delen av redogörelseåret har den strävan efter en fängbehandling i friare former, som under de senaste åren kännetecknat den svenska fångvården, såvitt angår straffångar och fängelsefångar, fått uttryck i lagen den 30 juni 1943 om ändrad lydelse av 2, 3, 5 och 6 §§ verkställighetslagen, som trätt i kraft den 1 juli 1943. Med stöd av den nya lagstiftningen har fångvårdsstyrelsen den 30 juni 1943 utfärdat ett cirkulär (nr 5) med vissa ändringar och föreskrifter. De vidtagna ändringarna, som delvis innebära ett fastställande av redan tillämpad praxis, innebära i huvudsak följande.

1. Enligt de tidigare bestämmelserna kunde en strafffånge eller fängelsefånge — utom av hälsoskäl — sedan han avtjänat sex månader, yngre fånge tre månader, av strafftiden tillerkännas vissa förmåner, nämligen dels att ha celledörren öppen under arbetstid och att inom straffanstalten uträtta ärenden som sammanhånga med hans arbete, dels att arbeta gemensamt med andra fångar; sistnämnda förmån, s. k. arbetsgemensamhet, har utgjort ett av de viktigaste medel för minskande av fångarnas isolering och har möjliggjort sysselsättning och yrkesutbildning av dem i verkstäder. Då uttagning till arbetsgemensamhet utgör en förutsättning för att fången skall kunna placeras i arbete utom anstalten, t. ex. jordbruksarbete, eller placeras å fångkoloni eller förläggning, t. ex. för skogsarbete, har sådan placering i regel ej kunnat äga rum förrän efter nämnda tidrymder. Det har nu stadgats, att fångvårdsstyrelsen eller, efter dess bemyndigande, styresmannen må bevilja fången dessa förmåner vid tidigare tidpunkt, om särskilda skäl föranleda därtill. Genom denna lagändring ha alltså vidsträckta möjligheter öppnats att, oberoende av strafftidens längd, placera fångar å kolonier och öppna förläggningar. Genom ovannämnda cirkulär har fångvårdsstyrelsen bemyndigat styresmännen vid samtliga anstalter att medgiva fångar av nämnda slag att ha celledörren öppen under arbetstid och att inom anstalten uträtta ärenden som sammanhånga med deras arbete ävensom att utföra arbeten gemensamt med en eller två andra fångar. Styresmännen vid centralfängelserna ha därjämte bemyndigats att, under för-

utsättning att fånge avtjänat tre månader av straffet, medgiva honom att utföra arbet gemensamt med flera än två andra fångar. I övriga fall skall styrelsens medgivande inhämtas, innan fånge, som avtjänat kortare tid av straffet än sex resp. tre månader, tillåtes att arbeta tillsammans med andra fångar. Samtliga styresmän ha bemyndigats att låta fånge, som uttagits till arbetsgemensamhet, utföra utearbeten i anknytning till anstalten. Styresmännen vid anstalter, till vilka fångkolonier äro anslutna, äga förflytta sådan fånge till koloni.

De vidgade möjligheterna till placering av fångar i öppen vård har redan avsatt vissa spår i straffverkställigheten. De ha sålunda medfört att ett ökat antal fångar kunnat sysselsättas i jordbruksarbete på kolonier eller andra anstalter.

2. Hittills har det icke varit tillåtet att, såsom med gymnastiska erfarenheter skett beträffande elever vid ungdomsanstalt, låta straffångar sysselsättas med arbete hos enskilda arbetsgivare utom anstalten, medan de under annan tid än arbetstid hållas till straff på vanligt sätt. Det har nu stadgats att fångvårdsstyrelsen äger lämna medgivande till dylik så kallad frigång för fånge som avtjänat tre år, yngre fånge ett år, av strafftiden.

3. Enligt de tidigare gällande bestämmelserna skulle genom noggrann tillsyn och på annat lämpligt sätt förbyggas att fånge trädde i förbindelse med andra fångar i vidare mån än som påkallades av hans arbete; anordningar skulle vidtagas till förhindrande av att fånge, som avtjänat kortare tid av straffet än sex resp. tre månader, vid vistelse utom cellen fick se andra fångar. I enlighet härmed vidtogos tidigare särskilda anordningar vid gudstjänst, skolundervisning m. m. för att förhindra förbindelse mellan fångar, och även de senaste åren har det varit brukligt att under strafftidens början isolera fångarna, bl. a. genom att låta dem företaga sina promenader i s. k. strålgårdar. Ifrågavarande stadgande har nu ändrats så, att det icke föreligger skyldighet att isolera fången när hans vistelse utom cellen påkallas av deltagande i gudstjänst, skolundervisning, rörelse i fria luften eller gymnastik, tillfälligtvis av andra omständigheter eller av arbete han har att utföra eller med arbetet sammanhängande ärenden som anförtrotts honom att uträtta. Denna lagändring öppnar sålunda möjlighet att redan från strafftidens början väsentligt minska fångarnas isolering.

4. Strafffånge fick enligt förut gällande bestämmelser icke förskaffa sig annat än vad som tillhandahölls honom vid anstalten. Med hänsyn till fångens läsning och övriga fritidssysselsättningar innebar denna regel, som dock vanligen icke tillämpades bokstavligen, ett hinder för honom att utifrån förskaffa sig material för studier och annan utbildning. Fångens rätt till läsning och innehav av utensilier för annan fritidssysselsättning hade också genom bestämmelser i arbetsordningen för fångvårdsstaten inkopplats i progressivsystemet, så att dessa förmåner endast gradvis inträdde, allt eftersom fången uppflyttades i högre fångklass. Det har nu stadgats att strafffånge, om fångvårdsstyrelsen det medger, må förskaffa sig eller emottaga böcker och annat som kan bereda honom nyttig sysselsättning under fritid. Genom förut nämnda cirkulär har fångvårdsstyrelsen förordnat, att straffångar i samtliga fångklasser i den omfattning som finnes lämplig må tillåtas att från anstaltens bibliotek låna böcker av fostrande eller undervisande innehåll, att innehava dem tillhöriga böcker av nämnda slag samt att inköpa ävensom från annan mottaga sådana böcker. Vad sålunda föreskrivits angående böcker skall även gälla facktidskrifter, korrespondenskurser och annan material som kan bereda fången nyttig sysselsättning under fritid. Styrelsen har samtidigt framhållit angelägenheten av att fånge uppmuntras till självstudier och andra med hänsyn till hans fostran och framtida utkomst lämpliga fritidssysselsättningar.

5. Tidigare fick strafffånge under de tre första månaderna av strafftiden mottaga besök av närstående endast om omständigheter av särskild vikt föranledde därtill. Krävet på sådana särskilda omständigheter har nu fått utgå.

Villkorligt dömda, frigivna och utskrivna.

Skyddskonsulenterna ha under år 1943 fortsatt sin verksamhet ifråga om de villkorligt dömda efter samma grunder, för vilka redogörelse lämnats i denna tidskrift för år 1944. Enligt den 1 oktober 1943 utfärdade författningar har skyddskonsulentorganisationen från och med den 1 januari 1944 utvidgats i väsentliga avseenden. Riket har indelats i tretton skyddskonsulentdistrikt med en konsulent i varje och fem skyddsassistenter som biträden åt vissa av konsulenterna. Samtidigt ha konsulenternas arbetsuppgifter utvidgats.

Skyddskonsulenterna ha i relativt betydande utsträckning biträtt med anordnandet av eftervård. Enligt den 1 oktober 1943 utfärdade författningar erhålla konsulenterna fr. o. m. den 1 januari 1944 utvidgade åligganden i detta hänseende. Samtidigt få styresmännen och övriga befattningshavare vid anstalterna ökad befattning med eftervården åt dem som skola frigivas eller utskrivas. Enligt 66 § fängvårdsstadgan i den lydelse dette lagrum erhållit genom kungörelse den 1 oktober 1943 skall styresmannen i samråd med anstaltsnämnden, där sådan finnes, i god tid förbereda fånges frigivning eller utskrivning. För detta ändamål bör han i mån av behov genom hänvändelse till skyddskonsulent, skyddsförening, arbetsförmedlingsanstalt, allmänt eller enskilt hjälporgan eller enskild person söka bereda arbetsanställning eller annan försörjningsmöjlighet åt den som skall frigivas eller utskrivas ävensom i övrigt vidtaga sådana åtgärder som kunna förhjälpa denne att föra ett laglydigt och samhällsnyttigt liv. Vid anstalten anställd präst och övriga befattningshavare äro skyldiga att biträda styresmannen i denna verksamhet. När 1943 års nya lagstiftning om villkorlig frigivning träder i kraft den 1 januari 1945, erhålla såväl styresmännen och andra befattningshavare vid anstalterna som skyddskonsulenterna ytterligare eftervårdande uppgifter.

Arbetsdriften.

Överskottet av jordbruksdriften uppgick under budgetåret 1942/43 till 52.175 kronor och av verkstadsdriften till 904.421 kronor.

Nettoinkomsten per intagen och dag av verkstadsdriften i dess helhet, d. v. s. arbeten för fängvårdens och andra statsförvaltningars räkning samt arbeten för privata beställare, uppgick för budgetåret 1942/43 till 2 kronor 57 öre mot 2 kronor 65 öre under närmast föregående budgetår.

Børneforsorg i Danmark 1944.

Landsnævnet for Børneforsorg har nu udsendt sin statistiske Beretning for Aaret 1944. Foruden at give en almindelig Oversigt over Børneværnsudvalgenes Virksomhed med Hensyn til Anbringelse af Børn udenfor Hjemmet i det angivne Aar, indeholder Beretningen en Oversigt over Børnekriminaliteten paa Grundlag af de Indberetninger, som Statsadvokaterne afgiver om Tiltalefrafald og Tiltalerejsning overfor Personer under 18 Aar.

Af Beretningen skal i det følgende fremdrages nogle Oplysninger:

I. Det samlede Antal Børn, som er undergivet Børneværnsudvalgenes Forsorg som fjernede fra Hjemmet enten paa Grund af Barnets Opførsel eller paa Grund af uheldige Forhold i Hjemmet, udgjorde ved Udgangen af 1944 ialt 9.215. Siden Slutningen af 1938, det sidste Fredsaar, hvor Tallet var 6.802, er der herefter indtruffet en Stigning paa ca. 35 %. Stigningen, der først tog sin Begyndelse med Aaret 1941, idet Tallet endnu ved Udgangen af 1940 udgjorde 6.776, eller nogenlunde det samme som i de nærmest forudgaaende Aar, har til Stadighed udgjort ca. 600 om Aaret.

Stigningen er fremkommet ved, at det aarlige Antal Fjernelser i de sidste Aar har ligget betydeligt højere end i de forudgaaende Aar, i 1944 saaledes 82 % højere end i 1940, en Udvikling, der naturligvis maa ses paa Baggrund af de af Krigsforholdene foraarsagede stadig skærpede Forhold. I 1944 fjernedes 1,9 af hver 1.000 Børn under 18 Aar i Danmark mod 1,0 i 1940.

Fjernelsernes store Flertal falder paa ganske faa Kommuner. Af de ialt 2.057 fjernede Børn i 1944 faldt saaledes $\frac{2}{3}$ paa kun 25 Kommuner, herunder selvfølgelig først og fremmest Hovedstaden og de største Provinsbyer. Kun 380 eller 27 % af samtlige Børneværnsudvalg har overhovedet

foretaget nogen Fjernelser, saaledes at ikke mindre end 1.002 Udvalg slet ikke i 1944 har anvendt de her henhørende Bestemmelser.

Der er — saaledes som det ogsaa tidligere har været Tilfældet — fjernet forholdsvis flere Børn i Hovedstaden end i Landkommunerne; i 1944 fjernedes saaledes 0,31 % af samtlige Børn under 18 Aar i Hovedstaden mod 0,10 % paa Landet. Mellem Hovedstaden og Provinsbyerne er den tidligere Forskel nu praktisk talt forsvundet, idet der i Provinsbyerne i 1944 fjernedes 0,30 % af samtlige Børn under 18 Aar. Stigningen i Forhold til 1938 har været størst for Provinsbyerne og Landkommunerne. Forskellen i Fjernelsestal maa først og fremmest tilskrives, at Fristelserne i Hovedstaden er større, at der er større Nød her, og endelig, at man under de mindre Forhold i Provinsen har bedre Forhaandskendskab til Børnene og derfor større Muligheder for at rette eventuelle uheldige Forhold, uden at alvorligere Indgreb fra Børneværnsudvalgets Side bliver nødvendig.

Undersøgelsen af Fjernelsesforholdene viser, at i 1944 er $\frac{2}{3}$ af Børnene fjernet helt eller delvis paa Grund af deres eget Forhold, medens Resten er fjernet alene paa Grund af uheldige Forhold i Milieuet.

Ligesom i tidligere Aar fjernes der langt flere Drengene end Piger paa Grund af Barnets eget Forhold, men Forskellen er dog i 1944 noget mindre end i de foregaaende Aar. Ogsaa i de Tilfælde, hvor Barnet fjernes paa Grund af Milieudefekt, og hvor Fjernelserne af Drengene og Piger tidligere var nogenlunde lige mange, er Drengene nu i Overtal, selv om dette ikke er stort.

Med Hensyn til Børnenes Anbringelse ved Fjernelsen kan følgende oplyses:

Optagelseshjem er — ligesom i de forudgaaende Aar — saa langt det hyppigste Anbringelsessted straks ved Fjernelsen, idet i 1944 knapt $\frac{2}{3}$ af Børnene anbragtes her. Kun 11 % af de i 1944 fjernede Børn anbragtes straks under frie Forhold, som privat Pleje, Lære eller Tjeneste. Man bør dog erindre, at Optagelseshjemmene nærmest virker som et Gennemgangssted, hvor Børnene sorteres med Henblik paa deres endelige Anbringelse.

Forældrenes Tilslutning til Fjernelsen forelægger i $\frac{2}{3}$ af Fjernelsestilfældene.

Beretningen giver endvidere Oplysning om det store An-

tal Tilfælde, hvor Børneværnsudvalgene i Henhold til Forsorgsloven maa tage sig af Børn, der staar uden Forsorger, eller hvis Forældre midlertidigt eller vedvarende, f. Eks. paa Grund af Sygdom, er ude af Stand til at sørge for dem og derfor henvender sig til det offentlige om at tage sig af Børnene. Medens der i Aarene 1938/40 gennemgaaende kom ca. 3.500 Børn aarlig under Forsorg paa denne Maade — hovedsagelig Børn under 7 Aar — har Tallet siden da været i stadig Stigning og naaede i 1944 op paa 4.700. Flertallet af Børnene udgaar imidlertid meget hurtigt igen af Forsorgen, der for denne Gruppe af Børn kun kan opretholdes, saa længe Forældrene ønsker det.

II. Endvidere giver Beretningen en Række Oplysninger om Tiltalefrafald og Tiltalerejsning over for Personer under 18 Aar, som har gjort sig skyldig i strafbare Handlinger. Oplysningerne omfatter ikke de under Statsadvokaten for særlige Anliggender sorterende Sager.

I det alt overvejende Antal Tilfælde finder Tiltalefrafald Sted. Det samlede Antal Tiltalefrafald, der i Aarene op til 1940 svingede mellem 850 og 1.050 aarlig, har i de seneste Aar ligget langt højere og udgjorde i 1944 ca. 1.500. Dette Tal maa dog betragtes med Forbehold paa Grund af Politiets Fjernelse i September 1944. For ca. 80 % af Tilfældene er Tiltalefrafald betinget af, at den unge undergives Børneforsorg, i en Del Tilfælde med Anbringelse paa Opdragelseshjem som yderligere Vilkaar.

Antallet af Tiltalerejsninger har kun været ringe i Forhold hertil, men er dog i Forhold til Førkrigsaaarene blevet firdoblet til 45 i 1944, hvilket Tal betyder en mindre Nedgang i Forhold til 1943, hvor det udgjorde 59. I en stor Del af disse Tilfælde er der givet en betinget Dom eller Dom om Indsættelse i Ungdomsfængsel.

O. Garde.

Litteratur.

Ole Torleif Røed: Fra Krigens Folkerett. Oslo 1945, H. Aschehoug & Co. 366 Sider.

Det er fortjenstfuldt, at der omtrent samtidigt med Krigens Afslutning er fremkommet en Fremstilling, der handler om et saa vigtigt Emne som den folkeretlige Stilling under Okkupation. Som det ogsaa fremgaar af Indledningen, er det den tyske Okkupation af Norge, der har givet Anledning til Værkets Udarbejdelse.

Paa de første 164 Sider giver Forf. en Fremstilling af forskellige af de til en Okkupation knyttede retlige Spørgsmaal, særlig vedrørende Adgangen for det okkuperede Lands Domstole til at prøve den folkeretlige Gyldighed af Okkupationsmagtens Forordninger, Civilbefolkningens Lydigheds- og Troskabspligt, ulovlig Fængsling af og Retsforfølgning mod Civilbefolkningen og Spørgsmaalet om Lovligheden af Gidseltagning og anden Frihedsberøvelse.

Medens det kan være et Spørgsmaal, om den ret brede Oversigt S. 72—93 om Straffeprocessens Udvikling i de forskellige Lande i nærværende Værk havde været strengt nødvendig, indeholder den efterfølgende Fremstilling S. 93—149 en Række gode Enkeltheder vedrørende Adgangen til Husundersøgelse, Paagribelse og Fængsling, Efterforskning, Forundersøgelse, Domsforhandling m. v. Dette Afsnit er Værkets centrale og frembyder interessant Læsning; Forf. fremhæver det kontradiktoriske Princip som afgørende for de enkelte Civilpersoners Behandling, men man kan ikke helt frigøre sig for at se Forholdene paa Baggrund af de Rædsler, der nu afsløres fra den afsluttede Storkrig.

Foruden dette Afsnit bør ogsaa fremdrages den sobre Fremstilling S. 63 ff. om Lydigheds- og Troskabspligten, se saaledes at Forf. S. 70 udtaler, at ingen Stat efter Okkupationens Ophør kan straffe Befolkningen, fordi den svigtede sin moralske Pligt og ikke deltog i Kampen mod Okkupanten.

At man ikke altid kan være helt enig med Forf., er naturligt, som naar han S. 65 øverst siger, at det bedste Bevis for Befolkningens Lydighedspligt er, at Okkupanten altid har paastaet, at en saadan forelaa. Saa let skabes Retspligter vel ikke. Hvorledes Forf. S. 152 i Note 1 nærmere vil begrunde Krigens Indflydelse paa det evigt genkommende Spørgsmaal om Viljens Frihed, ses ikke klart.

Værket indeholder dernæst S. 165—346 et Uddrag af Domsafgørelser, Emnet vedrørende, hidrørende fra saavel de enkelte Landes nationale Domstole, særlig den tyske Reichsgericht og den franske og belgiske Kassationsret, som de ved Fredstraktaterne, der afsluttede den forrige Verdenskrig, oprettede blandede Voldgiftsdomstole og den faste Voldgiftsdomstol i Haag. Disse Voldgiftsdomstoles Praksis har haft en overordentlig stor Betydning paa dette Omraade. Ogsaa Afgørelser fra andre Instanser er anført, som f. Eks. fra de blandede Domstole i Ægypten.

Det er et meget stort Materiale, Forf. har gennemgaaet; han gaar i et enkelt Tilfælde helt tilbage til Aar 1800, se den S. 327 anf. engelske Priseretsdom, behandler S. 244—46 Tilfælde fra den fransk—tyske Krig (Okkupantens Forvaltning af offentlig Ejendom), men finder, som naturligt er, de fleste belyste Eksempler i Retstilfælde, der opstod under den forrige Verdenskrig, ligesom det ogsaa er lykkedes Forf. at faa gengivet en Række Retsafgørelser fra den nu afsluttede Storkrig. Det er et stort Arbejde, der er nedlagt i Sammenstillingen af dette Retsstof, — om den bedst mulige Systematik kan der jo altid strides.

Her at gaa i Enkeltheder fører for vidt; som karakteristiske Eksempler kan dog anføres de belgiske Domstoles Stilling til de af den tyske Generalguvernør under forrige Verdenskrig oprettede Særdomstole i Huslejesager, S. 196—201 og S. 298—99, samt ligeledes fra Belgien Domstolenes Stilling til en Forordning af 8. August 1918 om Forbud mod Salg af Gronsager, som endnu ikke var høstet, S. 204—05, S. 206—07, se herved ogsaa Udviklingen i Teksten S. 40—41 og S. 56—58; man ser heraf, hvor det er vanskeligt for Domstolene at tage Standpunkt til de foreliggende, ofte meget komplicerede Problemer. Af særlig Interesse for nordiske Læsere er det udførlige Referat S. 334—42 af den svenske Højesterets Afgørelse vedrørende i svenske Havne henliggende norske Skibe.

Værket slutter med et Uddrag af Versailles-Fredstraktaten af 1919.

Man savner et Realregister.

Værket kan anbefales enhver, der har Interesse for folkeretlige Spørgsmaal; det er tilegnet den norske Højesteretsjustitiarius Paal Berg.

N. V. Boeg.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Svensk Juristtidning. Årg. 30, Hft. 5—6.
Ole Torleif Røed: Fra Krigens Folkerett. Oslo (Aschehoug) 1945.
 Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. 1945, Hft. 2.
 Statistisk Beretning fra Landsnævnet for Børneforsorg for Aaret 1944. Kbhvn. 1945.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. 1945, Nr. 4—6.
 Defensor legis 1945, Nr. 1—9.
-

